

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

Gauhati University

দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষা প্রতিষ্ঠান

Institute of Distance and Open Learning

দ্বিতীয় ষাণ্মাসিক

অসমীয়া স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম (০১)

M.A. in Assamese (01)

(Under CBCS)

পাঠ্যবিষয় : ASM-01--2026

দ্বিতীয় কাকতঃ অসমীয়া গদ্য (১৮৪৬-২০১৫)

গোপীনাথ বৰদলৈ নগৰ

গুৱাহাটী- ৭৮১০১৪ (অসম)

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
Gauhati University
দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষা প্রতিষ্ঠান
Institute of Distance and Open Learning

ASM-01-2026

অসমীয়া স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম (০১)
M.A. in Assamese (01)
(under CBCS)

দ্বিতীয় যান্মাসিক
Second Semester

পাঠ্যবিষয় : ASM-2026
দ্বিতীয় কাকতঃ অসমীয়া গদ্য (১৮৪৬-২০১৫)

Contributors:

Prof. Dilip Borah Gauhati University	Block:1 (Unit : 1)
Dr. Apurba Kr. Deka Asst. Prof., GUIDOL	Block:1 (Unit : 2,3,4), Block: 2 (Unit : 1)
Dr. Golap Sut Pragiyotish College	Block:1 (Unit : 5), Block:3 (Unit : 1)
Dr. Rashna Das KKH Govt. Sanskrit College	Block:2 (Unit : 2)
Prof. Mukul Chakrabarty Gauhati University	Block:2 (Unit : 3)
Dr. Kaneswar Baruah Gosaigaon College	Block:2 (Unit : 4), Block:4 (Unit : 2)
Dr. Bijay Kr. Sarma Retd. Professor, Mangaldai College	Block:2 (Unit : 5)
Dr. Anuradha Sarma Dept. of MIL & LS, GU	Block:3 (Unit : 2)
Dr. Pallabika Sarmah Darrang College	Block:3 (Unit : 3, 5)
Dr. Smritirekha Bhuyan Guwahati College	Block:3 (Unit : 4)
Dr. Hemanta Deka BH College	Block:4 (Unit : 1, 5)
Dr. Dhaneswar Kalita Saraighat College	Block:4 (Unit : 3, 4)

Course Coordination:

Director	GUIDOL, Gauhati University
Prof. Taranee Deka	Dept. of Assamese, Gauhati University
Dr. Apurba Kr. Deka	Asstt. Prof., GUIDOL

Content Editor:

..... Dept. of Assamese, Gauhati University

Format Editor

Dr. Apurba Kr. Deka Asstt. Prof., GUIDOL

Typesetting & Cover Designing:

Bhaskar Jyoti Goswami GUIDOL, Gauhati University
Nishanta Das GUIDOL, Gauhati University

MAY, 2022

© Copyright by GUIDOL, Gauhati University. All rights reserved. No part of this work may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise.
Published on behalf of Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University by the Director, and printed at Gauhati University Press, Guwahati-781014.

বিষয়সূচী (Contents)

প্রথম খণ্ড

প্রথম বিভাগ	: অসমীয়া গদ্যৰ গতি-ধাৰা
দ্বিতীয় বিভাগ	: অৰুণোদয় যুগৰ অসমীয়া গদ্য
তৃতীয় বিভাগ	: আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’
চতুৰ্থ বিভাগ	: নিধিলিবাই ফাৰৱেলৰ ‘বিদ্যা আৰু গিয়ান লাভৰ ফল কি?’
পঞ্চম বিভাগ	: বত্ৰেশ্বৰ মহন্তৰ ‘মনোবৃত্তি’

দ্বিতীয় খণ্ড

প্রথম বিভাগ	: জোনাকী যুগৰ অসমীয়া গদ্য
দ্বিতীয় বিভাগ	: অসমীয়া গদ্য আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা
তৃতীয় বিভাগ	: লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ (অধ্যায় ১ আৰু ২)
চতুৰ্থ বিভাগ	: সত্যনাথ বৰাৰ ‘বৰ লোকৰ চৰিত্ৰ অধ্যয়ন’
পঞ্চম বিভাগ	: কালিৰাম মেধিৰ ‘শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ’

তৃতীয় খণ্ড

প্রথম বিভাগ	: যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্য
দ্বিতীয় বিভাগ	: অসমীয়া গদ্য আৰু বাণীকান্ত কাকতি
তৃতীয় বিভাগ	: বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’
চতুৰ্থ বিভাগ	: কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ ‘বিশ্ব-সাহিত্যৰ পটভূমিত অসমীয়া সাহিত্য’
পঞ্চম বিভাগ	: ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ ‘প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য’

চতুৰ্থ খণ্ড

প্রথম বিভাগ	: সাম্প্ৰতিক কালৰ অসমীয়া গদ্য
দ্বিতীয় বিভাগ	: অতুল চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ‘সমাজ, কৃষি আৰু গাঁৱৰ ইতিবৃত্ত’
তৃতীয় বিভাগ	: হীৰেণ গোঁহাই আৰু হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্য
চতুৰ্থ বিভাগ	: হীৰেণ গোঁহাইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’
পঞ্চম বিভাগ	: হোমেন বৰগোহাঞিৰ ‘অসমীয়া ছুটিগল্প ১৯৪০-১৯৭০’

প্ৰথম বিভাগ
অসমীয়া গদ্যৰ বিকাশ

বিভাগৰ গঠন :

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ অংকীয়া নাটৰ গদ্য
- ১.৪ ভট্টদেৱৰ গদ্য
- ১.৫ বুৰঞ্জী, চৰিত পুথি আৰু অন্যান্য গদ্য
- ১.৬ অৰুনোদইৰ গদ্য
- ১.৭ আধুনিক অসমীয়া গদ্য
- ১.৮ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমীয়া গদ্যৰ ওপৰত এটি বিজ্ঞানসন্মত সমীক্ষা কৰাটো অথবা অসমীয়া গদ্য সাহিত্যিক সামগ্ৰিকভাৱে লৈ এক বিশ্লেষণ কৰাটো এক দুৰূহ কাম। অসমীয়া গদ্যৰ ওপৰত এনে সমীক্ষা নিজস্ব ভাবেই এক বিশিষ্ট বিষয়। সেয়েহে এই সমীক্ষাত অসমীয়া গদ্যৰ বিকাশৰ সামগ্ৰিক ৰূপটো প্ৰকাশ পোৱাকৈ এটি আলোচনা কৰাৰ প্ৰচেষ্টা কৰা হৈছে; এই ক্ষেত্ৰত অসমীয়া গদ্যৰ বিকাশৰ উল্লেখযোগ্য স্তৰ কেইটিৰ আলোচনাৰ প্ৰসঙ্গত কিছু বিশেষ গুৰুত্ব দিয়াৰ প্ৰযত্ন কৰা হৈছে।

পৃথিৱীৰ অইন ভাষাবোৰৰ দৰে অসমীয়া ভাষাতো গদ্যতকৈ পদ্য ৰচনা আগতীয়া। আমাৰ ভাষাত বৌদ্ধ সিদ্ধসকলৰ চৰ্যাগীতবোৰত প্ৰথম লিখিত কাব্য সাহিত্যৰ নিদৰ্শন পোৱাৰ পিছত শ্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্তন, শূন্যপুৰাণ আদিৰ মাজত এক মিশ্ৰিত ৰূপ লৈ ই বিকাশ লাভ কৰে; প্ৰাক শঙ্কৰী যুগত মাধৱ কন্দলি, হৰিবৰ বিপ্ৰ আদি সাহিত্যিকসকলৰ হাতত প্ৰাঞ্জল ৰূপ লয় আৰু শঙ্কৰী যুগত এক গৌৰৱময় ইতিহাসৰ সূচনা কৰে। কাব্য সাহিত্যৰ বিকাশৰ এনে এটা পূৰ্ণাংগ স্তৰতহে গদ্যসাহিত্যই প্ৰকাশ লাভ কৰে। অৱশ্যে গৌৰৱৰ কথা যে আধুনিক ভাৰতৰ আৰ্য্য-ভাষাসমূহৰ ভিতৰত অসমীয়াতে প্ৰথম গদ্য সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয়।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগত পুৰণি অসমীয়া গদ্যৰ এক সামগ্ৰিক ৰূপৰেখা দাঙি ধৰা হৈছে। এই বিভাগৰ আলোচনা অধ্যয়ন কৰি আপোনালোকে—

- অসমীয়া গদ্যৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশ সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব;
- অংকীয়া নাটৰ পৰা আৰম্ভ কৰি চৰিত পুথিৰ গদ্যলৈকে অসমীয়া গদ্যৰ বিভিন্ন স্তৰবোৰৰ বৈশিষ্ট্য অনুধাৱন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব; আৰু
- আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ আৰম্ভণিৰ কালটোৰ লগত পৰিচয় হোৱাৰ লগতে বৰ্তমানলৈকে গদ্য সাহিত্যৰ সমৃদ্ধিৰ বিষয়েও আভাস পাব।

১.৩ অংকীয়া নাটৰ গদ্য

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱেই তেওঁৰ অংকীয়া নাটসমূহৰ মাজত পোনপ্ৰথমে গদ্য ভাষাৰ ব্যৱহাৰ আৰম্ভ কৰিছিল। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁ দুটা ফালৰ পৰা প্ৰশংসাৰ যোগ্য। গদ্য ভাষাক সাহিত্য কৰ্মত ব্যৱহাৰ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ পথ প্ৰদৰ্শন কৰিছে আৰু লগে লগে ইয়াক উচ্চস্তৰৰ সাহিত্য প্ৰকাশৰ শৈলী হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰচেষ্টা চলাইছে। মহাপুৰুষজনাৰ এই প্ৰচেষ্টাই এক সাৰ্থক প্ৰকাশযোগ্য কথ্য ভাষাৰ সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰিলে, কিন্তু তাৰ বুনীয়াদ ৰচনা কৰিলে। মহাপুৰুষজনাৰ নাটত ব্যৱহৃত এই ভাষাক ব্ৰজাৱলী বা ব্ৰজবুলি কোৱা হয়। এয়েই হ'ল অসমীয়া কথা সাহিত্যৰ প্ৰথম নিদৰ্শন।

ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই অসমীয়া নাট সাহিত্যত ব্ৰজবুলি ভাষা সম্পৰ্কত আলোচনা কৰি কৈছে যে— “বিদ্যাপতিৰ পদাৱলী সমূহত যি ভাষা প্ৰয়োগ কৰিছে সেই ভাষাৰ লগত কবিসকলে স্বকীয় ভাষা আৰু আন দুই এঠাইৰ দুই চাৰিটা শব্দ সংমিশ্ৰণ ঘটাই এই নতুন ভাষাৰ সৌধ নিৰ্মাণ কৰিছে।” তদুপৰি বহু আলোচকে ইয়াক এক কৃত্ৰিম ভাষা হিচাপেই আলোচনা কৰিছে, সেইবাবে ব্ৰজাৱলী ভাষাটোক বঙলা ভাষাৰ এটা সাহিত্যিক উপভাষা, মৈথিলী অসমীয়া মিশ্ৰিত ভাষা, মৈথিলী কবি বিদ্যাপতিৰ ভাষাৰ লগত নিজ নিজ অঞ্চলৰ শব্দ বা ঠাঁচ যোগ দি কৰা এটা কৃত্ৰিম সাহিত্যিক ভাষা ইত্যাদি হিচাপেই আলোচনা কৰা থকা হৈছে। কিন্তু ড° উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীদেৱে কৈছে যে ব্ৰজাৱলীৰ ভিত্তি হৈছে চৰ্যাপদৰ ভাষাই প্ৰতিনিধিত্ব কৰা পূৰ্ব প্ৰচলিত সাহিত্যিক ভাষাটোহে। এই প্ৰসঙ্গত তেখেতৰ ধাৰণা হ'ল পূৰ্ব ভাৰতত বহু ভাষাৰ ৰূপ থকা চৰ্যাপদৰ ভাষাৰ দৰে এটা ভাষা প্ৰচলিত আছিল। ই কথিত আৰু লিখিত দুয়োটা ৰূপতে চলিছিল। পিছলৈ এই ভাষাই এক আদৰ্শ সাহিত্যিক ভাষা হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে। উল্লেখযোগ্য যে বহুতৰ মতে কৃষ্ণৰ দৰে চৰিত্ৰৰ মুখত সাধাৰণ ভাষা এটা দিলে আকৰ্ষণ কমিব বুলি ভাবি মহাপুৰুষ জনাই নাটত এই ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিলে। আনহাতে বহুতে জনসাধাৰণে সহজে বুজি পাবৰ বাবে এই ভাষা প্ৰয়োগ কৰা বুলি ক'ব বিচাৰে। এই ধাৰণা দুটাও পৰস্পৰ বিৰোধী। কাৰণ লোকআকৰ্ষণৰ বাবে ভক্তিধৰ্ম প্ৰচাৰৰ মুখ্য উদ্দেশ্য আগত ৰাখি সৃষ্টি কৰা অংকীয়া নাটৰ বাবে মহাপুৰুষ জনাই কেতিয়াও এক কৃত্ৰিম ভাষাৰ আশ্ৰয় নলয়; বৰং যিমান পাৰি কথিত ভাষাৰ ওচৰ চপাবহে সম্ভাৱনা অধিক। গতিকে এই ভাষা আচলতে সেই সময়ৰ কথ্য ভাষাৰেই সাহিত্যিক ৰূপ আৰু সেই অৰ্থত এই ভাষাক অসমীয়া ৰূপ দিবলৈ যাওঁতে সংস্কৃতৰ যে অবহল প্ৰয়োগ ঘটিছে তাত

সন্দেহ নাই। অংকীয়া নাটৰ গদ্যৰ শৈলী সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিলেই এই কথা স্পষ্ট হৈ পৰিব।

অংকীয়া নাটৰ গদ্যৰ ক্ষেত্ৰত কেইটামান মন কৰিবলগীয়া কথা হ'ল (১) অংকীয়া নাটৰ জন্মৰ ক্ষেত্ৰত অথবা বিষয়বস্তুৰ ক্ষেত্ৰত সংস্কৃতৰ প্ৰাধান্য থকা বাবেই ইয়াত সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ বেছি, (২) গঠনৰীতিৰ ফালৰ পৰা অংকীয়া নাটবোৰ গীতি নাটকৰ লেখীয়া আৰু বহু সময়ত ই পূৰ্বৰচিত কাব্যবোৰৰ নাট্যৰূপ হোৱা বাবেই এই গদ্যত পদ্যৰ উপাদান বেছি, (৩) সৰ্বসাধাৰণক ভগৱৎ তত্ত্ব বুজাবৰ বাবে ৰচনা কৰা বাবেই অংকীয়া নাটৰ গদ্যত কথ্য ভাষাৰ ৰীতিও সোমাই পৰিছে, (৪) অৰ্দ্ধ তৎসম শব্দ, ঘৰুৱা শব্দ, সংস্কৃত আৰু প্ৰাকৃত ৰূপৰ শব্দ তথা ক্ৰিয়াৰ ৰূপৰ বিভিন্নতাৰে অংকীয়া নাটৰ ভাষাই সমসাময়িক কাব্যত ব্যৱহৃত ভাষাতকৈ এক সুকীয়া ঠাঁচৰ সৃষ্টি কৰিছে। এই ঠাঁচৰ লগত কীৰ্ত্তন আৰু দশমৰ ভাষাৰ বহুখিনি মিল আছে যদিও তাৰ এক সুকীয়া ৰূপ বিদ্যমান। এই সুকীয়া ৰূপটোক ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীদেৱে শংকৰদেৱৰ এটা বিশিষ্ট শৈলী হিচাপে চিহ্নিত কৰিছে।

এই বৈশিষ্ট্যসমূহৰ সৈতে অংকীয়া নাটৰ গদ্যই অসমীয়া গদ্য ৰচনাৰ প্ৰথম ভেটিটো স্থাপন কৰে। অসমত অংকীয়া নাটসমূহৰ ভাষাক ব্ৰজাৱলী বা ব্ৰজবুলি বুলিয়েই কোৱা হয়। কালিৰাম মেধী ডাঙৰীয়াই অঙ্কালীৰ পাতনিত শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে তেওঁলোকৰ অংকীয়া নাট আৰু বৰগীতবোৰত ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাটোক ব্ৰজবুলি ভাষা বুলি ঠাৱৰ কৰিছে। পিছে এই ক্ষেত্ৰত ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীদেৱৰ মন্তব্যটিয়েই নিশ্চয় গ্ৰহণযোগ্য। “ব্ৰজাৱলীৰ ভিত্তি হৈছে চৰ্যাপদৰ ভাষাই প্ৰতিনিধিত্ব কৰা পূৰ্ব প্ৰচলিত সাহিত্যিক ভাষাটোহে। তাৰ পৰম্পৰা শংকৰদেৱৰ পূৰ্বৱৰ্ত্তী লেখকসকলৰ ৰচনাৰ মাজেদি চলি আহিছিল। অসমীয়া ব্ৰজাৱলীৰ ঘাই শিপাডাল অসমৰ মাটিতে আছে।” ড° গোস্বামীয়ে এই আলোচনাৰ ভিত্তিতে অংকীয়া নাটৰ এই ভাষাক ব্ৰজাৱলী বা ব্ৰজবুলি বুলি কোৱাতকৈ অসমীয়া গদ্যৰ প্ৰথম স্তৰ বুলি কোৱাই অধিক যুক্তিসংগত। আনহাতে শংকৰদেৱক যিহেতু প্ৰত্যেকেই অসমীয়া গদ্যৰ জনক বুলিছে গতিকেই অংকীয়া নাটৰ ভাষাকো এনেদৰে কোৱাই শ্ৰেয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন :

অংকীয়া নাটৰ গদ্যক কৃত্ৰিম সাহিত্যিক ভাষা বুলি ভাবেনে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ কৰক)

.....

.....

.....

মন্ত্ৰপুথিৰ গদ্য— অংকীয়া নাটৰ গদ্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ গ'লে

একেসময়তে মন্ত্ৰপুথিৰ গদ্যৰ প্ৰসঙ্গ আহি পৰে। ড° বিৰিঞ্চ কুমাৰ বৰুৱাদেৱে তেখেতৰ ‘অসমীয়া কথা সাহিত্য’ নামৰ গ্ৰন্থত অক্ষীয়া নাটৰ গদ্যৰ পিছতে মন্ত্ৰপুথিৰ গদ্য সম্পৰ্কত আলোচনা কৰিছে। তেখেতে কৈছে যে “অক্ষীয়া নাটৰ সমসাময়িক বা তাতকৈ অলপ পূৰ্বৰ গদ্যৰ পৰিচয় আছে মন্ত্ৰ সাহিত্যত।” পিছে তেখেতৰ আলোচনাত এই গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য বা ৰীতি প্ৰসঙ্গত কোনো বিশেষ ব্যাখ্যা নাই। —তেখেতৰ আলোচনাত মন্ত্ৰসমূহৰ সামাজিক বা সাহিত্যিক তাৎপৰ্যহে ফুটি উঠিছে। তথাপি তাৰপৰা আমি ইয়াক অনুমান কৰিব পাৰো যে আদিতে পদ্যত ৰচিত মন্ত্ৰবোৰ মৌখিক পৰম্পৰাৰ মাজেৰে চলি থকাত মাজে মাজে গদ্যধৰ্মী হৈ পৰিছে। সেই ফালৰ পৰা মন্ত্ৰৰ গদ্যক কোনো বিশেষ ৰীতি হিচাপে মূল্যায়ন কৰিব নোৱাৰি।

১.৪ ভট্টদেৱৰ গদ্য

শংকৰদেৱে অক্ষীয়া নাটত অসমীয়া গদ্যক প্ৰথম সাহিত্যিক প্ৰকাশৰ মাধ্যম হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ যি প্ৰচেষ্টা চলাইছিল সি এক সংহত আৰু বলিষ্ঠ ৰূপ লয় বৈকুণ্ঠনাথ কবিত্ব ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য দেৱৰ কথাগীতা আৰু কথা ভাগৱতৰ ৰচনাত। এই পুথি দুখন অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ দুটি উজ্জ্বল ৰত্ন। বিশ্বকবি ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰেও সেয়েহে আমাৰ হেমচন্দ্ৰৰ প্ৰতি কৈছিল, “You may very well be proud of the author of this book who could handle prose in such a remarkable lucid style more than a century before we had any prose in Bengali.” আচাৰ্য্য প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ ৰায়ে কথাগীতা পঢ়ি মন্ত্ৰব্য কৰিছিল এইদৰে “Indeed the prose Gita of Bhattadeva composed in the sixteenth century is unique of its kind..... it is priceless treasure. Assamese prose literature developed to a stage in far distant sixteenth century which no other literature of the world reached except the writing of Hooker and Latimer in England.” ছাৰ আশুতোষ মুখাৰ্জীয়েও কথাগীতাৰ গদ্যত মোহিত হৈ কৈছে— The people who could write gita in such a prose in sixteenth century was not a small people.

কথাগীতাৰ প্ৰাৰম্ভতে তেখেতে কৈছে যে, “যদ্যপি আমি কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে শ্ৰীধৰী, শঙ্কৰী, দামোদৰী, ভাস্কৰী, চাৰিও টীকা বিচাৰ কৰিছো, তথাপি প্ৰায় শ্ৰীধৰ টীকাৰ মতে কথা নিবন্ধিবো।” শ্ৰীধৰ টীকাৰ প্ৰধানতালৈ লক্ষ্য ৰাখি তেওঁ বৈষ্ণৱসকলৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে ভক্তি প্ৰধান টীকাৰ মতকে প্ৰায় অনুকৰণ কৰিছে। সেয়েহে তেওঁৰ গদ্যৰ মাজত শ্ৰীধৰ স্বামীৰ ৰচনা ৰীতিৰ প্ৰভাৱ ক’ব নোৱাৰাকৈয়ে মিশ্ৰিত হৈ আছে। ভট্টদেৱৰ গদ্যৰ বিস্তৃত আলোচনাৰ পূৰ্বে আমি এই কথাও মন কৰিব লাগিব যে তেওঁ আছিল সংস্কৃতৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত। তদুপৰি তেওঁ অনুবাদৰ বাবে লোৱা বিষয়বস্তুবোৰ আছিল দুৰ্বোধ্য আৰু জটিল আধ্যাত্মিক বিষয়ৰ। সেয়েহে তেওঁৰ গদ্যত সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ বেছি।

ভট্টদেৱৰ গদ্যৰ প্ৰসঙ্গত পণ্ডিতসকলে মন্ত্ৰব্য কৰিছে যে তেওঁৰ ভাষা এই বাবেই

অধিক সংস্কৃতমুখী কাৰণ তেওঁৰ বিষয়বস্তু জটিল আখ্যাত্মিক ভাৱৰ আৰু এই পুথিবোৰ বৈষ্ণৱ সমাজৰ আটাইতকৈ সমাদৃত। এনে পুথিৰ বিষয় অসমীয়াত কথিত ভাষাৰে বা ফকৰা যোজনা আদিৰে প্ৰকাশ কৰা অসম্ভৱ আৰু এনে কৰিলে এই পুথিৰ প্ৰতি জনসাধাৰণৰ পৰিত্ৰতাৰ ভাব কমিব পাৰে। পিছে কীৰ্ত্তন দশমতকৈও সুগম কৰি স্ত্ৰী-শূদ্ৰে বুজিব পৰাকৈ তেওঁ ভাগৱতৰ কথা ৰূপ কৰিছে

“পূৰ্বে মহাপুৰুষে কৰিলা দশস্কন্ধ।

কীৰ্ত্তন ভটিমা ছবি দুলড়ী সুচ্ছন্দ।।

তাত কৰি সুগম কৰিয়ো ভাগৱত।

স্ত্ৰী শূদ্ৰ সকলোৱে বুঝে যেন মত।।”

এনে ক্ষেত্ৰত তেওঁ ঘৰুৱা কথাশৈলীৰ হে অধিক ওচৰ চপাৰ সম্ভাৱনা। কিন্তু তেওঁৰ ওচৰত পূৰ্বৰ কোনো উদাহৰণ নথকাত আৰু অক্ষীয়া নাটৰ গদ্যও বহু পৰিমাণে সংস্কৃতমুখী হোৱাত তেওঁ এনে পথকে অনুসৰণ কৰিছে। কিন্তু অক্ষীয়া নাটৰ গদ্যৰ পদ্যধৰ্মিতা ইয়াত বহু পৰিমাণে হ্রাস পাইছে। আনহাতে বিষয়-বস্তুৰ জটিলতাই অতি স্বাভাৱিক ভাবেই তেওঁক সংস্কৃতৰ আশ্ৰয় ল'বলৈ বাধ্য কৰাইছে। তথাপি যিমান সম্ভৱ তেওঁ গোটেই বিষয়বস্তুটোকে অভিজ্ঞতা আৰু অনুভূতিৰ দৃপ্ততাৰে ভৰাই তুলিব বিচাৰিছে— ইয়াতেই তেওঁৰ সাৰ্থকতা।

ড° বাণীকান্ত কাকতিদেৱে তেখেতৰ গৱেষণা গ্ৰন্থ “Assamese, its formation and development”ত ভট্টদেৱৰ গদ্য প্ৰসঙ্গত কৈছে যে “While admirable as presenting a specimen of prose style so far back there is hardly anything remarkable in this prose rendering from the linguistic point of view. The diction is overloaded with Sanskritic words and the language is far less homely than the language of the verse writers which occasionally betrays colloquialisms.” ড° কাকতিৰ এই মন্তব্যৰ মতে যদিও ভট্টদেৱৰ গদ্য সংস্কৃত শব্দৰে ভাৰাক্ৰান্ত অথবা যদিও তেওঁৰ গদ্য পদ্য লিখকসকলৰ ভাষাতকৈও কম ঘৰুৱা, তথাপি তাৰ মাজত এক বিশেষত্ব আছে। ভাষাতাত্ত্বিক দৃষ্টিৰে চালেও এই সমস্ত সীমাবদ্ধতা সত্ত্বেও অসমীয়া গদ্যক এনে জটিল তত্ত্ব প্ৰকাশৰ মাধ্যম হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাটো কম প্ৰশংসনীয় নহয়। বোধকৰো ভট্টদেৱৰ এই বৈশিষ্ট্যৰ বাবেই তেওঁৰ কথাগীতাৰ গদ্য সুধীজনৰ দ্বাৰা সমাদৃত।

ভট্টদেৱৰ গদ্যৰ কেইটামান বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ দিশ হ'ল চুটি চুটি বাক্যৰ ব্যৱহাৰ; সংক্ষিপ্ততাৰ মাজত প্ৰকাশৰ প্ৰাঞ্জলতা, সংস্কৃতৰ প্ৰভাৱ, তৎসম আৰু ঘৰুৱা শব্দৰ ব্যৱহাৰ; পদ্যধৰ্মিতা, কথোপকথন ৰীতি ইত্যাদি।

কথা ভাগৱততো এনে ৰীতি স্পষ্ট, যেনে— “তাতে জানন্তাৰ কৰ্মসিদ্ধ হয়, যাত

হাৰস্তা কৰৈ, জিনস্তা কৰৈ” ইত্যাদি। অৱশ্যে লক্ষণীয় যে সংস্কৃতীয়া ৰীতি থাকিলেও সংস্কৃতৰ দৰে দীঘলীয়া বাক্য আৰু সন্ধি সমাসৰ দ্বাৰা তেওঁৰ গদ্য ভাৰাক্ৰান্ত হোৱা নাই।” এই বৈশিষ্ট্যসমূহৰো ভট্টদেৱে অসমীয়া গদ্যক প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। উদ্দেশ্যৰ ফালৰ পৰা তেওঁ সিমান কৃতকাৰ্য্য নহ’ল, কাৰণ তেওঁ ভবাৰ দৰে এই গদ্য স্ত্ৰী-শূদ্ৰে সকলোৱে বুজি পাব পৰা নহ’ল। তথাপি এটা কথা মন কৰিবলগীয়া যে পুৰণি ভকতসকলে পঢ়াশালিৰ জ্ঞান নাথাকিলেও এই ভাষাৰ মৰ্ম বুজি পায়। সেয়েহে তেওঁৰ সীমাবদ্ধতাক আমি যুগৰ দৃষ্টিৰে বিচাৰ কৰা উচিত।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন :

ভট্টদেৱৰ হাততে অসমীয়া গদ্যই দ্বিজত্ব লভিলে বুলি আপুনি ভাবেনে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ কৰক)

.....

.....

.....

১.৫ বুৰঞ্জী, চৰিত পুথি আৰু অন্যান্য গদ্য

ভট্টদেৱৰ হাতত অসমীয়া গদ্যই এক সংহত ৰূপ লোৱাৰ পিছতে ক্ৰমে গদ্য ৰচনাৰ এটা ধাৰা গঢ় লৈ উঠে। বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কেতবোৰ ধৰ্মীয় পুথি ৰচনা হোৱাৰ লগতে কিছুমান ব্যৱহাৰিক পুথিও ৰচনা হয়। অতি উল্লেখনীয় যে ভট্টদেৱৰ পিছৰ পৰা সত্ৰবোৰত চৰিততোলা প্ৰথা আৰম্ভ হয়। আনহাতে আহোম ৰাজ প্ৰশাসনৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বুৰঞ্জীসমূহৰ ৰচনা হয়। ইয়াৰে বুৰঞ্জীবোৰ “সম্ভৱতঃ ষোল শতিকাৰ শেষ ভাগৰ পৰা আৰম্ভ কৰি উনৈশ শতিকাৰ আগভাগলৈকে” ৰচিত হৈছিল। ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ দৃষ্টিপাত’ত হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱে কৈছে— “১৭শ খৃঃ আৰু ১৮শ শতিকাতে অসমীয়া বৈষ্ণৱ লিখকসকলে গুৰুচৰিত লিখিবলৈ ধৰে।” ইয়াৰোপৰি ১৭১৫ খৃঃত পৰশুৰামে কথাঘোষা, ১৭৮১ খৃঃত ৰঘুনাথ মহন্তই কথা ৰামায়ণ ৰচনা কৰে। ৰজা শিৱসিংহৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ১৭৩৪ খৃঃত হস্তিবিদ্যাৰ্ণৱ নামৰ পুথিখন ৰচনা হয়। এনেদৰে বহু অন্যান্য বিষয়ক গ্ৰন্থও ৰচনা হয়। সমসাময়িকভাবে ৰচনা হোৱা এই গ্ৰন্থসমূহৰ গদ্যৰীতিৰ মাজত এক মানসিক মিল থাকিলেও পৰিবেশৰ ভিন্নতাৰ বাবে কেতবোৰ নিৰ্দিষ্ট বৈশিষ্ট্যও ৰক্ষিত হৈছে।

আহোম ৰাজশক্তিয়ে অসমীয়া জাতীয় জীৱনলৈ আগবঢ়োৱা অতুলনীয় দানবোৰৰ ভিতৰত বুৰঞ্জী অন্যতম। বুৰঞ্জীৰ পৰাম্পৰা তেওঁলোকে লগত লৈ অহা। পিছে শ্যামী চীন মূলৰ এই ‘বুৰঞ্জী’ শব্দটো এতিয়া ইংৰাজী History বা সংস্কৃত ইতিহাস শব্দৰ সমাৰ্থক হিচাপে গ্ৰহণযোগ্যভাৱে ব্যৱহৃত হয়। অসমৰ এই বুৰঞ্জী সাহিত্যসমূহৰ ঐতিহ্য আৰু গুণৰ

প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি ড° সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে কৈছে— “অসমৰ প্ৰাচীন বুৰঞ্জী সাহিত্য ভাৰতীয় ভাষাবিলাকৰ মাজত একক আৰু অতুলনীয়। জৰ্জ স্কটেও সঠিকভাৱেই মন্তব্য কৰিছে যে এই বুৰঞ্জীসমূহে ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰদেশৰ মাজত অসমক বিখ্যাত কৰি ৰাখিছে “The chronicles remain as a valuable legacy to make Assam notable among the Indian provinces.”

ড° সূৰ্য্য কুমাৰ ভূঞাদেৱে কাল আৰু বিষয়বস্তুৰ ফালৰ পৰা বুৰঞ্জীবোৰক তিনিটা শাখাত ভগাইছে। (১) ভগদত্তৰ দিনৰ পৰা আহোম ৰাজত্বৰ আৰম্ভণিলৈ (২) আহোম ৰাজত্বৰ আৰম্ভণিৰ পৰা তেওঁলোকৰ ৰাজত্বৰ শেষলৈকে (৩) ওচৰ-চুবুৰীয়া অন্য দেশৰ বুৰঞ্জী। এই তিনিওটা শাখাৰ ভিতৰত বৰ্তমানে প্ৰায় ডেৰশৰো অধিক বুৰঞ্জী উদ্ধাৰ হৈছে। বহুতো বুৰঞ্জী প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ, বানপানী, মানৰ আক্ৰমণ আদিত ধ্বংস হয় আৰু বহু হয়তো এতিয়াও অনাৱিষ্কৃত অৱস্থাত আছে।

অসমৰ এই বুৰঞ্জীসমূহ সাহিত্যিক দৃষ্টিভংগীৰ ফালৰ পৰাও অতি প্ৰয়োজনীয়। বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ বাহিৰত সৃষ্টি হোৱা গ্ৰন্থ হিচাপে এই বুৰঞ্জীবোৰত অসমীয়া গদ্যই এটা সুকীয়া ঠাঁচ লৈছে। সেয়ে অসমীয়া গদ্যৰ বিৱৰ্তনৰ ইতিহাসত বুৰঞ্জীৰ গদ্য এটি বিশিষ্ট স্তৰ। ড° সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাদেৱে এই বিশিষ্টতা প্ৰত্যক্ষ কৰিয়েই “পাদশ্যাহ বুৰঞ্জী”ত উল্লেখ কৰিছে— “বুৰঞ্জীৰ কথাখিনি শুকান হাড়ছাল নহয়; তাত ভাবৰ সমাবেশ আৰু আৱেগৰ সৌৰভ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। বুৰঞ্জী আৰু সাহিত্যৰ এনে অপূৰ্ব ত্ৰিবেণী সংগম বৃষ্টিৰ পূৰ্ব যুগৰ কোনো ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক সাহিত্যতে দেখিবলৈ পোৱা নাযায় বুলি ক’লেও সত্যৰ অপলাপ নহয়।”

বুৰঞ্জীৰ গদ্য কথা-গীতা, কথা-ভাগৱত, চৰিত পুথি আদিতকৈ সুকীয়া। এই গদ্য সমসাময়িক কথন ভঙ্গীৰ পোনপটীয়া প্ৰকাশ। বহু সময়ত বুৰঞ্জীৰ মাজত আহোম ডা-ডাঙৰীয়াসকলৰ বক্তব্য প্ৰত্যক্ষ উক্তিৰ প্ৰকাশিত হৈছে আৰু সেয়েহে ইয়াত পটন্তৰ, জতুৱা ঠাঁচ আদি ব্যৱহাৰ হৈছে। বক্তব্যৰ সৰলতাই ইয়াৰ ৰীতিক এক অনন্যতা প্ৰদান কৰিছে। অৱশ্যে এই ব্যাপক বুৰঞ্জীৰাজিৰ মাজত ৰচক আৰু সময়ৰ বিভিন্নতাৰ বাবে ৰীতিৰো ভিন্নতা আছে। তথাপি সামগ্ৰিকভাৱে ই এটা ৰীতিৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। প্ৰাচীন অন্যান্য ধৰ্মীয় উপাখ্যান, লোককথা আদিৰ প্ৰাসংগিক বৰ্ণনাই এই ৰীতিক আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ কৰি তুলিছে।

বুৰঞ্জীৰ গদ্যৰীতিৰ মাজত পৰিস্ফুট হোৱা কেতবোৰ লক্ষণীয় বৈশিষ্ট্য হ’ল (১) সৰলতা, (২) কথোপকথন ভঙ্গী, (৩) প্ৰত্যক্ষ উক্তিৰ ব্যৱহাৰ, (৪) চুটি বাক্য গাঁথনি, (৫) বক্তব্যৰ স্পষ্টতা, (৬) প্ৰবাদ পটন্তৰ ব্যৱহাৰ ইত্যাদি। এই সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যবোৰৰ উপৰিও বুৰঞ্জীৰ গদ্যত কিছুমান বিশেষ বৈয়াকৰণিক বৈশিষ্ট্যও ফুটি উঠিছে আৰু ই এটি বিশেষ শৈলী হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে। বিশেষকৈ অসমীয়া গদ্যক কথ্য ভাষাৰ ওচৰ চপাই অনাৰ ক্ষেত্ৰত আৰু ইয়াক সৰল তথা নিমজ্জিত কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত বুৰঞ্জীৰ গদ্যই এক বিশেষ ভূমিকা পালন কৰিছে।

অসমীয়া গদ্যৰ ক্ৰমবিকাশত বুৰঞ্জীৰ লেখীয়াকৈ চৰিত পুথিবোৰেও উল্লেখনীয়

বৰঙণি আগবঢ়াইছে। চৰিত পুথিবোৰ মূলতঃ সত্ৰসমূহৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত। চৰিত পুথি ৰচনাৰ প্ৰচেষ্টা হয় শংকৰ-মাধৱৰ মৃত্যুৰ পিছত। গুৰু-গুণ মুঞ্চ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলে নিত্য-নৈমিত্তিক কাম-কাজৰ দৰেই গুৰুসকলৰ গুণাৱলী শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰিছিল। এইদৰে সত্ৰসমূহৰ ভকতসকলৰ মাজত গুৰুসকলৰ চৰিত ব্যাখ্যা কৰা আৰু শ্ৰৱণ কৰা এক ধৰ্মীয় কাৰ্য্যসূচীৰ নিচিনা হৈ পৰিছিল। পিছলৈ কিছুমান শিষ্যই পৰম্পৰাগতভাৱে মুখ বাগৰি অহা এই কাহিনীবোৰ লিপিবদ্ধ কৰিলে। অনিৰুদ্ধদেৱে এনে প্ৰথাৰ পৰাই চৰিত লিখিবলৈ প্ৰেৰণা পোৱাৰ কথা নিজেই উল্লেখ কৰিছে—

“কথা ৰূপে ভক্তসবে চৰ্চে ঠাই ঠাই।

পদ ছন্দে কৰিবাক মোৰ অভিপ্ৰায়।।”

চৰিত পুথিসমূহ অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ এটি শক্তিশালী শাখা, তদুপৰি ই পুৰণি অসমীয়া গদ্যৰ এটি উল্লেখনীয় স্তৰ। সত্ৰীয়া পৰম্পৰা আৰু মানৱীয় অনুভূতিৰে সিক্ত চৰিত পুথিৰ গদ্যত সমসাময়িক ভকতীয়া অসমীয়া সমাজখন স্পষ্ট হৈ উঠিছে। The Carit Puthis may be considered to be the most human and realistic documents of early Assamese literature. They further possess immense historical value of the light they throw upon contemporary social life, manners, vaishnavite movements and institutions.

শংকৰোত্তৰ কালত ৰচিত অন্যান্য গদ্য সাহিত্যসমূহৰ ভিতৰত ৰঘুনাথ মহন্তৰ ‘কথা ৰামায়ণ’ৰ গদ্যত এটি নতুন ৰূপ ফুটি ওলাইছে। ৰঘুনাথ মহন্ত শংকৰদেৱৰ শিষ্য সদানন্দ বৰভকতৰ ছয় পুৰুষ পিছৰ হৰিকৃষ্ণৰ সন্তান। তেওঁ দৈয়াং সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ আছিল আৰু শংকৰদেৱৰ লগত তেওঁৰ দশ বছৰৰো অধিক কালৰ ব্যৱধান আছে। সেই ফালৰ পৰা কথা ৰামায়ণৰ ৰচনা কাল ১৭০৩ শক বা ১৭৮১ খৃষ্টাব্দ বুলি ধৰিব পাৰি। ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱে এইটোৱেই কথা ৰামায়ণৰ ৰচনা কাল বুলি ঠিৰাং কৰিছে।

ৰামায়ণৰ কাহিনীয়ে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ মানুহকে আকৃষ্ট কৰি ৰাখিছে। সেই হিচাপে প্ৰায়বোৰ ভাৰতীয় প্ৰান্তীয় ভাষাত ৰামায়ণৰ অনুবাদ হৈছে। কিন্তু গদ্যত ৰামায়ণ ৰচনা কৰাৰ ইতিহাস এয়ে প্ৰথম। ড° শৰ্মাদেৱে উল্লেখ কৰিছে যে “গদ্যত ৰচিত ৰামায়ণ হিচাপে কেৱল অসমীয়া সাহিত্যতে নহয়, সমস্ত উত্তৰ ভাৰতীয় সাহিত্যতে কথা ৰামায়ণৰ স্থান আছে।”

কথা ৰামায়ণ ৰচনা কৰোঁতে ৰঘুনাথ মহন্তই মাধৱ কন্দলি, অনন্ত কন্দলি আদি পূৰ্বকবি সকলৰ নিদৰ্শন সমুখত ৰাখিছে। তেওঁৰ ৰচনা বাস্তৱিক ৰামায়ণতকৈ কন্দলিৰ ৰামায়ণৰ অধিক ওচৰ চপা। মাজে মাজে শংকৰদেৱৰ ৰামবিজয় আদি নাটৰ প্ৰভাৱো পৰিছে। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱে ৰঘুনাথৰ গদ্যৰ শংকৰদেৱৰ নাটকীয় পদ্য আৰু ভট্টদেৱৰ কথাগীতা আৰু কথা ভাগৱতৰ গদ্যৰীতি অনুসৰণ কৰিছে বুলি কৈছে। অৱশ্যে ৰঘুনাথৰ চাৰিটা খণ্ডৰ অসম্পূৰ্ণ ৰামায়ণ খণ্ডৰ কিঙ্কিন্যা কাণ্ডটো শিষ্ট নামৰ এজন ৰচকৰ। ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাদেৱে, “এই কাণ্ডৰ ভাষাত ব্ৰজাৱলী মিশ্ৰণ নাই” বুলি কৈছে। কথা ৰামায়ণৰ প্ৰথম তিনিটা কাণ্ডৰ

ভাষাত ভট্টদেৱী গদ্যৰ শৈলী পৰিস্ফুট হ'লেও উল্লেখনীয় যে ইয়াত ভট্টদেৱী গদ্যৰ তুলনাত ব্ৰজবুলী শব্দৰ ব্যৱহাৰ বেছি। তদুপৰি ই কথা গীতা বা কথা ভাগৱতৰ ভাষাতকৈ অধিক প্ৰকাশধৰ্মী আৰু অনুভূতিশীল। বুৰঞ্জী বা চৰিতপুথিৰ দৰে কথা ৰামায়ণৰ গদ্যতো প্ৰত্যক্ষ উক্তিৰ ব্যৱহাৰ আছে। দীঘলীয়া আৰু চুটি দুয়োবিধ বাক্যৰীতিৰ ব্যৱহাৰ আছে। বহু সময়ত অলঙ্কাৰবহুল সংস্কৃত কবি প্ৰসিদ্ধিৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। অনুভূতি আৰু অলঙ্কাৰ প্ৰয়োগে কেতিয়াবা কথা ৰামায়ণৰ গদ্যক বৃত্তগন্ধী কৰি তুলিছে। আমাৰ বোধেৰে কথা ৰামায়ণৰ ভাষাত ভট্টদেৱী গদ্য আৰু ব্ৰজবুলি গদ্যৰ অপূৰ্ব সমন্বয় সাধিত হৈছে। সেইফালৰ পৰা বুৰঞ্জীৰ গদ্য বা চৰিত পুথিৰ গদ্যৰ দৰে এই গদ্য ঘৰুৱা নহয়; কিন্তু ব্ৰজবুলি শব্দৰ সান্নিধ্যত ভট্টদেৱীয়া ৰীতিৰে ৰচিত এই গদ্য ব্ৰজবুলি আৰু ভট্টদেৱী দুয়োবিধ শৈলীতকৈ অধিক প্ৰকাশক্ষম আৰু কোমল হৈ উঠিছে।

সমসাময়িকভাবে বিকাশ লাভ কৰা বুৰঞ্জী, চৰিতপুথি তথা কথা ৰামায়ণ আৰু বিধি বিষয়ৰ পুথিবোৰত আমি দেখিবলৈ পোৱা গদ্য শৈলীবোৰৰ বাদেও কাগজ-পত্ৰ, ভূমিদানৰ ফলি, আদালতৰ গদ্য আৰু পেড়া-কাকতসমূহত এক বিশেষ ধৰণৰ গদ্যৰীতি দেখিবলৈ পোৱা যায়। এইবোৰ ঘৰুৱা ভাষাত লিখা হয়। তলত ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰদেৱে অসমীয়া কথা সাহিত্যত দেখুওৱা উদাহৰণৰ পৰা কেইটামান উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল।

(১) ‘স্বস্তি ত্ৰিপুর হৰ চৰণ স্বৰ্গ শ্ৰীপৰ্ন সুধাপান ভুঙ্গপয়মান সম্পন্ন দান সন্তান শৌৰ্য্য ধৰ্য্য গাণ্ডোৰ্যোদাৰ্য্য পাৰাবাৰ তুহিনকৰ নিজৰ তৰঙ্গিনী তৰঙ্গ পাণ্ডুৰ যশোৰাশি বিৰজিত কুল কমল প্ৰকাশকৈক ভাস্কৰ শ্ৰীমন্ত নাৰায়ণ ৰাজ মহোদৰ চৰিনেয়ু

লেখনং কাৰ্য্যঞ্চ। অত্ৰকুশল। তোমাৰ কুশাল বাৰ্ত্তা শুনিয়া পৰমাপ্যায়ীত হৈলো’...

(স্বৰ্গনাৰায়ণ মহাৰাজাই নৰনাৰায়ণ মহাৰাজলৈ দিয়া চিঠি)

(২) “স্বতিস্ত স্মৰ শ্ৰীশিৱসিংহ ভূপে বিৰাগ্ৰ গণ্যঃ সুৰ শাখি কাম্প। সৌমাৰ পীঠৰ পুৰন্দৰ শ্ৰীশ্ৰী স্বৰ্গনাৰায়ণ দেৱবৰ্য্য”। এইদৰে এটি দীঘলীয়া সংস্কৃত প্ৰস্তাৱনা লিখি লৈ দ্বিতীয় দফাত মূল কথা আৰম্ভ কৰিছে— “কামৰূপ দেশৰ বড়ুৱা আৰু বড়কায়স্থ ও চৌধুৰি ও পাটোৱাৰী ও তালুকদাৰ ও ঠাকুৰীয়া আনোসকলে সাৱধানে জানিব নাম বড়ভাগ পৰাগনাৰ মাখিবাহা গ্ৰামৰ হদ পূৰ্বে ৰাউতকুচিৰ সিমা দক্ষিণে শ্যামৰায়ৰ দক্ষিণৰ মনৈই পশ্চিমে বেতিয়াৰ বড়ি উত্তৰে টঙ্গিনৈই এই চতুৰ্দায়ছিন্ন মাটি।।এইদৰে ঘৰুৱা ভাষাৰ মূল বক্তব্য আলোচিত হৈছে— শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনৰ ভূমি দান পত্ৰ)

(৩) আদালতৰ গদ্যতো একেদৰে স্বস্তীশ বিযুক্ত চৰণাম্বুজ শব্দভুঙ্গ মুদাম গোত্ৰ কুসুদাৰলি পূৰ্ণচন্দ্ৰ আদি ৰাজবন্দনাৰ পিছত এনেদৰে মূল বিষয় আৰম্ভ কৰিছে— এতদ্বিবৰণং শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ বটদ্ৰৱা স্থানৰ নাম ঘৰৰ মৃতিকাবে পৰা সলগুৰীয়া শ্ৰীৰামচৰণ আতাৰে পৰা আৰু শ্ৰীৰামদেৱ আতাৰে বিবাদ জন্মিলত স্বৰ্গীয় দেৱে কুঁএও গএগ ৰাজমন্ত্ৰী শ্ৰীপূৰ্ণানন্দ বুঢ়া গোহাঞি ডাঙৰীয়াকৈ সন্দিকৈৰ..... ইত্যাদি। এনে ধৰণৰ অতি দীঘলীয়া বাক্যৰ ব্যৱহাৰো দেখা যায়।

(৪) পেড়া কাকতৰ গদ্যতো একেদৰে স্বস্তি শ্ৰীবিষুৰে চৰণাম্বুজ আদি সংস্কৃত প্ৰস্তাৱনা দেখা যায়।

উল্লেখনীয় যে আধুনিক অসমীয়াতো এনে সংস্কৃতীয়া আৰ্হিত চিঠি-পত্ৰত শ্ৰীহৰি, ওঁ; শ্ৰী শ্ৰী সৰস্বতীয়ে নমঃ, শ্ৰীচৰণেশ্ব, শ্ৰীচৰণকমলেশ্ব ইত্যাদি। বিভিন্ন সংস্কৃত বাক্যাংশৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। “পত্ৰে কুশল জানিবা; পত্ৰে নমস্কাৰ জানিবা ইত্যাদি বাক্যাংশৰ পোনপটীয়া ব্যৱহাৰ এতিয়াও প্ৰচলিত হৈ আছে। বস্তু বেচা-কিনাৰ ৰচিদ পত্ৰ আদিও “বৰাবৰ শ্ৰীযুত , পুত্ৰ শ্ৰী..... , সাং ; লিখিতং শ্ৰী ইত্যাদি সংস্কৃতীয়া ৰীতি বিদ্যমান। আনকি ৰজাঘৰীয়া দলিলতো এনে ৰীতি প্ৰচলিত হৈ আছে।

এইদৰে বিভিন্ন কাকতে-পত্ৰই থকা গদ্য সম্ভাৰে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যতো সহায় আগবঢ়াইছে। বিশেষকৈ এনে ধৰণৰ ৰচনাবোৰৰ কাঠামো অথবা ৰূপবোৰ গঢ় লৈ উঠাত এই প্ৰাচীন গদ্যসমূহৰ উল্লেখনীয় ভূমিকা আছে। অসমীয়া গদ্য শৈলীয়ে এইদৰে কেইবাটাও পৰিবেশৰ মাজেৰে এটা সামগ্ৰিক ৰূপ পায় আৰু গদ্য লিখনিয়ে সবলভাৱে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে।

শংকৰ-মাধৱে দেখুৱাই যোৱা ৰীতি অনুসৰণ কৰি পৰৱৰ্তী ৰচকসকলে প্ৰচুৰ সাহিত্য সম্ভাৰ আগবঢ়াই থৈ গৈছে। শক্তিশালী আহোম ৰাজশক্তিয়েও বুৰঞ্জীৰ দৰে মূল্যবান সাহিত্য আগবঢ়াই জাতীয় সাহিত্যৰ ভেটি টনকিয়াল কৰিছে। কিন্তু আহোম ৰাজত্বৰ শেহছোৱাৰ অন্তৰ্কালত, মোৱামৰীয়া অভ্যুত্থান আৰু মানৱ আক্ৰমণৰ জটিল সংকটৰ মাজত অসমত সাহিত্য চৰ্চাৰ বাট প্ৰায় বন্ধ হৈ যায়। আচলতে অসমৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক তথা সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এই সময়ছোৱা অতি সংকটৰ সময়। কাৰণ বৃটিছে ১৮২৬ চনৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধি অনুসৰি অসম দখল কৰাৰ পিছত ১৮৩৬ চনত অসমৰ আদালত আৰু পঢ়াশালিত বঙলা ভাষা প্ৰচলন কৰে। এই অন্ধকাৰ যুগৰ অৱসান ঘটে পুনৰ ১৮৭৩ চনতহে। অৱশ্যে খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে অহা ব্যাপটিষ্ট মিশনেৰীসকলৰ প্ৰচেষ্টাত এই সময়ছোৱাৰ ভিতৰতো কেতবোৰ সাহিত্য ৰচিত হৈছিল। তাৰে ভিতৰত তেওঁলোকৰ প্ৰচেষ্টাসমূহে এটা সংহত ৰূপত প্ৰকাশ লাভ কৰে অৰুণোদইৰ মাজত। সেয়েহে এই সময়ছোৱাৰ সাহিত্যৰাজিক প্ৰাক্ অৰুণোদই কালৰ সাহিত্য আৰু অৰুণোদই কালৰ সাহিত্য হিচাপে দুটা দৃষ্টিৰে বিচাৰ কৰিব লাগিব।

প্ৰাক্ অৰুণোদই কালত মাত্ৰ কেইজনমান ব্যক্তিয়েহে সাহিত্য ৰচনা কৰে। ইয়াৰে আত্মাৰাম শৰ্মাই ‘বাইবেল’ অনুবাদ কৰে; কাশীনাথ তামুলী ফুকনে ‘অসম বুৰঞ্জী, বিশ্বেশ্বৰ বৈদ্যধিপে বেলিমাৰৰ বুৰঞ্জী; মণিৰাম দেৱানে বুৰঞ্জী বিবেক ৰত্ন আদি ৰচনা কৰে। এই সময়ছোৱাৰ আন দুটি উল্লেখনীয় কৰ্ম হ’ল যাদুৰাম ডেকা বৰুৱাৰ অসমীয়া অভিধান আৰু শ্ৰীমতী কট্টাৰৰ “অসমীয়া শব্দাৱলী আৰু খণ্ডবাক্য”। এই ৰচনাসমূহত কোনো বিশেষ নতুন বৈশিষ্ট্য নাই। পুৰণি গদ্য শৈলীয়েই আৰু কিছু সহজ ৰূপত প্ৰকাশ লাভ কৰিছে।

১.৬ অৰুণোদইৰ গদ্য

১৮৪৬ চনত আমেৰিকান ব্যাপটিষ্ট সকলৰ প্ৰচেষ্টাত অৰুণোদই কাকত প্ৰকাশিত হয়। সুদীৰ্ঘ ৩৬ বছৰৰ মূৰত অসমীয়া ভাষাক পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এই কাকতৰ অৱদান অতি উল্লেখনীয়। অৰুণোদইৰ বুকুতে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বীজ অংকুৰি তহয়। সাহিত্য চৰ্চাৰ বাবে এচাম লেখক জন্ম দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত ভাষাক এটি নতুন ৰূপ দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত আৰু সাহিত্য ৰচনাৰ বাবে প্ৰেৰণা আৰু সহযোগিতা আগবঢ়োৱাৰ ক্ষেত্ৰত ‘অৰুণোদই’ৰ অৱদান অতি উল্লেখনীয়।

‘অৰুণোদই’ প্ৰকাশ হোৱাৰ পূৰ্বে বিচ্ছিন্নভাবে হোৱা দুই-এক সাহিত্য প্ৰচেষ্টা আৰু পুৰণি পুথি-পাঁজিবোৰেই আছিল ‘অৰুণোদই’ৰ লেখকবৰ্গৰ বাবে চানেকি। বহু সময়ত সংস্কৃতীয়া বৰ্ণবিন্যাস ৰীতি তেওঁলোকে অনুসৰণ কৰিব নোৱাৰিছিল। সেয়েহে উদাহৰণৰ ভিত্তিত বৰ্ণবিন্যাস কৰাৰ ব্যৱস্থা চলিছিল। কেতিয়াবা অসমীয়া বাক্য ইংৰাজী ঠাচত ৰচিত হৈছিল আৰু কেতিয়াবা দুয়োটাৰে অপূৰ্ব সমন্বয় সাধিত হৈছিল। এইবোৰৰ মাজেৰে ‘অৰুণোদই’ৰ পাতত “ভালদৰে মাত নুফুটা সৰু ল’ৰাৰ হেনা-ছচা ভাষাত যেনে সৰলতা আৰু মধুৰতা গুণ থাকে তেনে এটি অতিশুদ্ধ সৰলতা আৰু মধুৰতা গুণ থাকে তেনে এটি অতিশুদ্ধ সৰলতা আৰু মধুৰতা থকা ভাষাই গঢ় লৈ উঠিছিল।” (সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা)

‘অৰুণোদই’ত প্ৰকাশিত বৰ্ণবিন্যাস কিমান ভাল আছিল সি এতিয়াও এক বিতৰ্কিত বিষয়; কিন্তু তেওঁলোকে এই ক্ষেত্ৰত এটি শৃঙ্খলা অনাৰ প্ৰচেষ্টা চলাইছিল। এওঁলোকৰ বৰ্ণবিন্যাস ৰীতি আছিল উচ্চাৰণ ভিত্তিক। অসমীয়াত দন্ত্যবৰ্ণ আৰু দীৰ্ঘস্বৰৰ উচ্চাৰণ নাই বুলিবই পাৰি। সেয়েহে তেওঁলোকে দন্ত্য আৰু হ্রস্ব স্বৰহে ৰক্ষা কৰিলে। শ, ষ, স, ৰ ঠাইত অকল ‘স’, জ, ঝ, য, ৰ সলনি অকল ‘জ’ৰ ব্যৱহাৰ কৰিলে।

পৰাপক্ষত ইংৰাজী শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰি তাৰ ঠাইত কিছুমান অসমীয়া শব্দ সাজি উলিয়ালে। যেনে বৰফৰ সলনি শিলপানী, আঙুৰৰ সলনি লতা পনিয়ল, baptismৰ সলনি বুৰ পোৱা ইত্যাদি।

বাক্য গঠন ৰীতিত পোনপটীয়াভাবে ইংৰাজী ঠাচ সোমাই পৰাত বাক্যৰীতি আচছ্ৰা হৈ পৰিল। যেনে— “পৰমাৰ্থিক মানুহ হৈ ভয় নকৰিবা।” “তেওঁৰ বিৰোধ আচৰা হৈ তেওঁ দিন নিয়াইছিল” ইত্যাদি।

অৰুণোদই কাকতে এক সৰলীকৰণ নীতি মানি লৈ অসমীয়া গদ্যক নতুন ধৰণে গঢ়িব বিচাৰিছিল, পিছে পৰিশেষত তেওঁলোকৰ এই ৰীতিৰ ঠাইত হেমচন্দ্ৰ, গুণাভিৰাম আদিয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰা ৰীতিৰেই আধুনিক অসমীয়া গদ্য পৰিচালিত হ’ল। তথাপি এচাম লেখক গঢ়ি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত আৰু হেৰাই যাব ধৰা ভাষাটোক চুচি-মাজি পোহৰলৈ উলিয়াই অনাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ বৰঙণি সদাস্বীকাৰ্য্য।

১.৭ আধুনিক অসমীয়া গদ্য

আধুনিক অসমীয়া গদ্য আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা আদিয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰা ৰীতিৰে পৰিচালিত। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই— “হেমকোষৰ” পাতনিত লিখিছে— “আমাৰ ভাষাৰ বৰ্ণৰ বিন্যাস তিনি প্ৰকাৰৰ কৰা যায়। প্ৰথমে উচ্চাৰণ অনুসৰি, দ্বিতীয় মূল শব্দৰ দৰে, তৃতীয়ত জনালোকসকলে বহুদিন চলোৱা নিয়ম মতে।” বাক্য গঠনৰ ক্ষেত্ৰত কথা ভঙ্গিমাতকৈ এক পৰিমার্জিত ভঙ্গিমাকহে তেখেতে আদৰ্শ হিচাপে গ্ৰহণ কৰে। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ‘অসম নিউচ’ আৰু গুণাভিৰাম বৰুৱাই ‘আসাম বন্ধু’ নামৰ কাকত দুখন উলিয়ায় আৰু ভাষাৰ অন্য কৰ্মৰ লগত ইয়াৰ মাজেৰে নতুন অসমীয়া শৈলী প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰচেষ্টা চলায়। বেজবৰুৱাদেৱে “মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ”ত লিখিছে অসমীয়া ভাষাৰ মহাৰথী দ্বয় “আসাম নিউচ” আৰু “আসাম বন্ধু”ৱেই আধুনিক অৰ্থত অসমীয়া গদ্য সাহিত্য সৃষ্টিৰ অৰ্থে কোষৰ কাম কৰে Spade work অৰ্থাৎ মাটি কুৰি চহাই দিয়ে।

জোনাকী যুগত বেজবৰুৱা অন্যতম শক্তিশালী গদ্যৰচক হিচাপে প্ৰতিষ্ঠিত হয়। পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাও গদ্য ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰধান পৃষ্ঠপোষক। পিছে গোহাঞি বৰুৱা বহু পৰিমাণে ৰক্ষণশীল। যদিও তেখেতে কৈছে যে সাৱধানে নিজৰ জাতীয় সাঁচত মাৰি ল’ব জানিলে বিদেশী বা বিভাষী শব্দই কোনো জীয়া ভাষাৰ ওপৰত বল কৰিব নোৱাৰে, তথাপি তেওঁৰ গদ্যত কিছু ৰক্ষণশীলতা দেখা যায়। আনহাতে বেজবৰুৱা আছিল মুক্ত আৰু উদাৰ। তেওঁ কৈছে “কোনোটো ভাব, কোনোটো চিন্তা আমাৰ ভাষাৰ শব্দৰে প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিলে, সহজে বুজা বিদেশী ভাষাৰ শব্দ ধাৰকৈ আনি সেই কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে তাৰ সহায় ল’লে ভাষাৰ মঙ্গলৰ বাহিৰে অমঙ্গল নহয় আৰু আমাৰ জাতো নাযায়।” বেজবৰুৱাই পূৰ্বৰ সকলোবোৰ গদ্যৰীতিক সামৰি লৈ আধুনিক অসমীয়া গদ্যক সকলো শ্ৰেণীৰ ৰচনাৰ বাবে উপযুক্ত মাধ্যম হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। সেয়েহে ড° কাকতিদেৱে কৈছে “বেজবৰুৱাৰ ৰচনা পদ্ধতিৰ প্ৰতি সবিশেষ মন নিদিয়াকৈ অসমীয়া লিখিবলৈ যোৱাটো ভাষাৰ প্ৰতি অবিচাৰ কৰা হয়।”

ইয়াৰ পৰবৰ্তী স্তৰত অতি নিভাঁজভাৱে অসমীয়া গদ্য ৰচনা কৰে সত্যনাথ বৰাদেৱে। তৎপৰৱৰ্তী অম্বিকাগিৰীৰ ভাষাত পাক লগা অথবা এক বলিষ্ঠ শব্দগাঁথনি পৰিলক্ষিত হয়। বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্য অতি সুসংহত; পিছে তেওঁৰ গদ্যত তৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ পয়োভৰ দেখা যায়। বেণুধৰ শৰ্মাৰ গদ্য থলুৱা প্ৰকাশভঙ্গীৰ সৌন্দৰ্যৰে সমৃদ্ধ। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সাধক জ্যোতি প্ৰসাদৰ ভাষাত এক কাব্যিক অনুভূতি আৰু বিষ্ণু ৰাভাৰ গদ্যত সবল গাঁৱলীয়া ৰাইজৰ শব্দৰ উদ্ভাপ লক্ষ্য কৰিব পাৰি। ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ ভাষাত এক পোনপটীয়া প্ৰকাশ ৰীতি লক্ষ্য কৰা যায়। চৈয়দ আব্দুল মালিক, যোগেশ দাস আদি ঔপন্যাসিকসকলেও একোটা নিজস্ব ৰীতি প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

সমালোচকসকলৰ ভিতৰত ড° মহেশ্বৰ নেওগ, ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, ড° মহেন্দ্ৰ বৰা, তীৰ্থনাথ শৰ্মা, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী আদি প্ৰত্যেকৰে গদ্যত একোটা নিজস্ব ঠাঁচ

ফুটি উঠিছে।

আধুনিক যুগৰ আন এজন বিশিষ্ট গদ্যকাৰ হ'ল বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা। তেখেতৰ সমালোচনা, প্ৰবন্ধসমূহৰ ভাষা যেনে নিখুঁত আৰু স্পষ্ট উপন্যাসসমূহৰ ভাষা তেনে মিঠা আৰু আৰেগপূৰ্ণ। হেম বৰুৱাৰ গদ্যত কোনো খোকোজা নলগা প্ৰাঞ্জল ৰীতি এটি স্পষ্ট হৈ পৰিছে। হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্যও অতি প্ৰকাশক্ষম, পিছে শব্দৰ নিৰ্বাচন দুয়োৰে সুকীয়া।

ষাঠিৰ দশকৰ পিছত মাৰ্ক্সবাদৰ টোৱে ক্ৰমে অসমতো গা কৰি উঠাত গদ্যৰীতিত আকৌ এক নতুন ৰূপ আহিছে। বিশেষকৈ মাৰ্ক্সবাদ অধ্যয়নৰ বাবেই বা আইন অধ্যয়নৰ বাবেই বাংলা প্ৰবন্ধপাতি বেছিকৈ অধ্যয়ন কৰাৰ ফলস্বৰূপে মাৰ্ক্সবাদী লিখকসকলৰ বহুতৰে গদ্যত বাংলা ভাষাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। অৱশ্যে অসমত মাৰ্ক্সবাদ সমালোচনাৰ প্ৰতিষ্ঠাতা আৰু বৰ্তমান অসমৰ বিশিষ্ট সমালোচক ড° হীৰেণ গোহাঁইৰ গদ্যত তেনে প্ৰভাৱ নাই। তেখেতৰ বিশ্বায়তন, সাহিত্য আৰু চেতনা, সৃষ্টি আৰু যুক্তি আদি গ্ৰন্থত অতি সহনশীল ৰচনাৰ পৰিচয় স্পষ্ট হৈ উঠিছে। প্ৰকাশভঙ্গীত এক বুদ্ধি দীপ্ততা আৰু শব্দৰ নিখুঁত নিৰ্বাচন তেখেতৰ গদ্যৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য। তেখেতৰ বৰ্তমানে প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধবোৰ ক্ৰমে সৰল আৰু গ্ৰাম্য শব্দৰ প্ৰাচুৰ্য্যৰে মহীয়ান হৈ উঠিছে।

শেহতীয়াভাবে অসমীয়া গদ্যত আমেৰিকা যাম, ফুৰিব যাম, স্কুল আহিবি আদি বিভক্তিহীন কিছুমান ৰূপ চলিব লাগিছে। বিভিন্ন উপভাষাসমূহৰ উপাদানো বৰ্তমান গদ্যত সোমাই পৰিছে। ভাষা এক স্ৰব্বিৰ ৰূপ নহয়। সময়ৰ পৰিবৰ্তনে ভাষাকো নতুন নতুন ৰূপেৰে সমৃদ্ধ কৰি তোলে। অসমীয়া ভাষাও এইদৰে বহু ক্ৰম-বিৱৰ্তনৰ মাজেৰে সমৃদ্ধ হৈ আহিছে— আৰু এনেদৰেই ই বিকশিত হৈ থাকিব।

১.৮ সাৰাংশ (Summing up)

অসমীয়া গদ্যৰ সূচনা হৈছিল শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ হাতত। অংকীয়া নাটত ব্যৱহৃত এই গদ্য আছিল ব্ৰজাৱলী ঠাঁচৰ। তাৰ পৰা মুক্ত হৈ ভট্টদেৱৰ হাতত অসমীয়া গদ্যই প্ৰকাশৰ সাৰ্থক মাধ্যমৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে। সেই সময়তে ভট্টদেৱৰ এই প্ৰচেষ্টা আছিল অত্যন্ত প্ৰশংসনীয়। তাৰ পিছত বুৰঞ্জী আৰু চৰিতপুথিৰ মাজেৰে গঢ় পাতিলোৱা ভাষাটোৱে অৰুণোদইৰ পাতত এক নতুন ৰূপ পায়। পিছে অৰুণোদইৰ গদ্যৰ পৰা আঁতৰাই আনি হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই অসমীয়া গদ্যক নতুন ঠাঁচত বান্ধে। তেতিয়াই আৰম্ভ হোৱা এই যাত্ৰা আজিও অব্যাহত আছে। সময়ৰ লগে লগে নতুন বিভিন্ন বিষয়ৰ লগত ৰজিতা খোৱাকৈ অসমীয়া গদ্যই নিজকে উপযুক্ত প্ৰকাশৰ মাধ্যম হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰিছে।

১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Question)

- ১) অসমীয়া গদ্যৰ জন্ম আৰু বিকাশ সম্পৰ্কে এটি আলোচনা যুগুত কৰক।
- ২) অঙ্কীয়া নাটৰ গদ্যৰ পৰা বুৰঞ্জীৰ গদ্যলৈকে অসমীয়া গদ্যৰ এটি ইতিহাস দিয়ক।
- ৩) অৰুণোদইৰ পিছৰ অসমীয়া গদ্যৰ বিকাশ সম্পৰ্কে এটি ৰূপৰেখা প্ৰস্তুত কৰক।

১.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

মহেশ্বৰ নেওগ	:	অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	:	অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা	:	অসমীয়া কথা সাহিত্য
প্ৰফুল্ল কটকী	:	ত্ৰিমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী
হৰিনাথ শৰ্মা দলৈ	:	অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ গতি পথ

* * *

দ্বিতীয় বিভাগ অৰুণোদইৰ গদ্য

বিভাগৰ গঠন :

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ অৰুণোদই যুগৰ ঐতিহাসিক পটভূমি
- ২.৪ অৰুণোদই সন্মাদ পত্ৰ
- ২.৫ অৰুণোদই যুগৰ গদ্যৰীতি
- ২.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

ঊনবিংশ শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকটো অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ অতি বিপৰ্যয়ৰ সময়। ১৮৩৬ ত অসমৰ স্কুল, আদালত আদিত অসমীয়া ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষাৰ প্ৰচলন হয়। সেই বছৰতে আমেৰিকান মিছনেৰীসকল খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ বাবে অসমলৈ আহে। অসমত মাতৃভাষাৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষা প্ৰচলন হৈ থকাৰ বাবে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কাৰ্যত বাধাৰ সৃষ্টি হয়। সেইবাবে তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে চেষ্টা চলায়। তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাত পাঠ্যপুথি প্ৰণয়নৰ উদ্যোগ লয়। তেওঁলোকৰ উদ্যোগতে ১৮৪৬ চনত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথমখন সন্মাদ পত্ৰ ‘অৰুণোদই’ৰ শুভাৰম্ভ ঘটে। ‘অৰুণোদই’ত কবিতা, প্ৰবন্ধ, নাটক আদি বিভিন্ন সাহিত্যিক শিতানে স্থান লাভ কৰে। বুৰঞ্জী, ভূগোল, ৰাজনীতি, জ্যোতিৰ্বিদ্যা, ধৰ্ম আদি বিভিন্ন বিষয়ক প্ৰবন্ধই ‘অৰুণোদই’ত নিয়মিতভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। ‘অৰুণোদই’ত প্ৰকাশ পোৱা বিভিন্ন ৰচনাৰ গদ্যশৈলীয়ে এক বিশেষ ৰূপ লাভ কৰিছিল। উচ্চাৰণগত ভাষাৰ প্ৰয়োগ আছিল এই গদ্যশৈলীৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। বাক্য গঠনৰ ক্ষেত্ৰত ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰভাৱ এই গদ্যশৈলীৰ অন্য এক গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ। এই বিভাগটিত ‘অৰুণোদই’ কাকতৰ পটভূমি বিচাৰ কৰি ইয়াৰ গদ্যশৈলী সম্পৰ্কে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- ‘অৰুণোদই’ কাকতৰ জন্মৰ পটভূমি বিচাৰ কৰিব পাৰিব;
- ‘অৰুণোদই’ কাকতৰ সবিশেষ বিস্তৃতভাৱে জানিব পাৰিব;
- ‘অৰুণোদই’ৰ গদ্যৰীতি বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব;

- ‘অৰুণোদই’ৰ জৰিয়তে অসমীয়া ভাষালৈ মিছনেবীসকলৰ অৱদান সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব।

২.৩ অৰুণোদই যুগৰ ঐতিহাসিক পটভূমি

১৮২৬ চনৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ চৰ্ত অনুসৰি অসম দেশ ইংৰাজৰ অধীনলৈ যায়। মানে সোণৰ অসমক মৰিশালীত পৰিণত কৰি উলটি গ’ল। এই দুৰ্যোগত অসমৰ আধা জনসংখ্যা ধ্বংস হ’ল, যি বাচি থাকিল সিও মৃতকল্প হ’ল। মান সৈন্যই উভতি যাওঁতে কমেও ত্ৰিশ হেজাৰ অসমীয়ক বন্দী-বেটিস্বৰূপে ধৰি লৈ যায়। মানৰ আক্ৰমণ ৰোধিব নোৱাৰাত সমগ্ৰ অসমীয়া জাতিটোৱে যি জীয়াতু ভূগিব লগা হৈছিল তাৰ তুলনা পাবলৈ নাই। ইয়াৰ পৰিণতিতে বহুদিনলৈ অসমীয়াৰ দুঃখ আৰু আত্মগ্লানি থাকি গ’ল। সৰ্বসাধাৰণ মানুহৰ সেই ৰাজভগন আৰু স্বাধীনতাৰ অৱলুপ্তিৰ সময়ত কৰণীয় একোৱেই নাছিল। ইংৰাজে অত্যাচাৰী মানক খেদি বৃটিছ ৰাজত্ব প্রতিষ্ঠা কৰিলে আৰু অসমীয়া মানুহেও ইংৰাজ শাসনৰ ভৱিষ্যত ফলাফলৰ পিনে দৃষ্টি নকৰি মানৰ অত্যাচাৰৰ পৰা ৰক্ষা পোৱাতে স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালে। মানৰ আক্ৰমণত জুৰুলা হোৱা অসমীয়া জাতি সেই সময়ত মৰিশালীৰপৰা অহা মানুহৰ দৰে আনন্দবিহীন আৰু উৎসাহশূণ্য হৈ পৰিছিল। ৰাজনৈতিক অস্থিৰতা, জীৱনৰ নিৰাপত্তাহীনতা, সামাজিক বিশৃংখলতাত অসমীয়া মানুহ অতিকৈ অতীষ্ঠ হৈ পৰিছিল। এনে দুৰ্দৰ্শাপূৰ্ণ অৱস্থাৰ পৰা অসমীয়া মানুহে তাৎকালীনভাৱে মুক্তি বিচাৰিছিল। সেইবাবে মানক খেদি ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে শাসনভাৰ লোৱাত আপাততঃ অসমীয়া মানুহে শান্তিৰে উশাহ লোৱাৰ স্বাৰ্থত কোম্পানীৰ শাসনভাৰ মানি লৈছিল। বৃটিছ শাসন আৰম্ভ কৰাৰ সময়ত ৰজা বা ৰাজবংশৰ ফালৰপৰাও কোনো তাৎকালীন প্ৰতিবাদ উত্থাপন হোৱা নাছিল। এনেদৰে বৃটিছৰ আগমণৰ লগে লগে অসমীয়া জাতিৰ স্বাধীনতাৰ বিলুপ্তি ঘটিল।

ঔপনিবেশিক কৌশলেৰে বৃটিছ শাসকবৰ্গই লাহে লাহে অসমৰ শাসনৰ বাঘজৰি নিজৰ হাতলৈ নি কটকটীয়া কৰিলে। বৃটিছে দিনক দিনে আহোম ৰজাৰ দিনৰ শাসন পদ্ধতিৰ আমূল পৰিৱৰ্তন সাধন কৰি গ’ল আৰু তেওঁলোকৰ খোপনি দৃঢ় কৰি গৈ থাকিল। আনহাতে মানৰ আক্ৰমণত জুৰুলা হোৱা অসমীয়া সাধাৰণ মানুহখিনিয়ে খেতি-বাতিৰ পিনেও চকু দিব নোৱাৰাত অৰ্থনৈতিক দুৰ্গতিৰ সীমা নোহোৱা হৈ পৰিছিল। তাতে আকৌ বৃটিছে প্ৰতি পাইকৰ ওপৰত তিনি টকাকৈ কৰ কৰাত অসমীয়া মানুহৰ পানীত হাঁহ নচৰা অৱস্থা হৈছিল। ইয়াৰ পিছত ৰায়তৰ মাটিৰ ওপৰত খাজনাও লগোৱা হ’ল। বৃটিছে তেওঁলোকৰ ঔপনিবেশিক স্বাৰ্থৰ অনুকূলে এনেধৰণৰ নতুন নতুন নীতি প্ৰবৰ্তন কৰাৰ ফলত একশ্ৰেণী মানুহ অসন্তুষ্ট হৈ পৰিছিল। ফলত গোমধৰ কোঁৱৰ, পিয়াল ফুকন, মণিৰাম দেৱান, পিয়াল বৰুৱা, বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া আদিয়ে ইয়াৰ বিৰোধিতা কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। এনেয়েও সাধাৰণ প্ৰজাই ইংৰাজ শাসন মানি লৈছিল যদিও আগৰ ডা-ডাঙৰীয়া শ্ৰেণীৰ লোকে সহজে বিদেশী শাসন মানি লোৱা নাছিল। কাৰণ, তেওঁলোকৰ ধৰ্মনীত স্বাধীনতাৰ তেজৰ সোঁত তেতিয়াও ক্ষীণভাৱে হ’লেও প্ৰবাহিত হৈ আছিল। গতিকে বিপদত সহায় কৰিবলৈ আহি ৰক্ষকেই যেতিয়া ভক্ষক হৈ শাসনৰ গাদীত বহিল তেতিয়া তেওঁলোকৰ ইংৰাজৰ প্ৰতি বিদ্বেষভাৱ জাগি উঠে আৰু

স্বাধীনতা ঘূৰাই আনিবলৈ যত্নপৰ হয়। আনহাতে, ইংৰাজৰ শাসনত আহোম ডা-
ডাঙৰীয়াসকলৰ পূৰ্বৰ সা-সুবিধাবোৰ লোপ পোৱাত ইংৰাজ শাসনক ভাল চকুৰে চাব পৰা
নাছিল। ইংৰাজে মানক খেদাই দেশ এৰি যাব বুলি ভবা হৈছিল যদিও বাস্তৱত তেওঁলোকে
অসম দখল কৰি সকলো ক্ষমতা নিজৰ হাতলৈ নিলে। এইদৰে অসমত মান খেদাৰ ছলেৰে
ইংৰাজৰ ৰাজত্ব আহিল। কিন্তু সেই ৰাজত্ব মানি লোৱাসকলে আশা কৰা শান্তি-সমৃদ্ধি কিন্তু
নাছিল।

এনেয়ে মান-মৰাণৰ উপদ্ৰৱত থান-থিত নোহোৱা অসমীয়াই শিক্ষা আৰু সাহিত্যলৈ
পিঠি দি কোনোমতে জীৱন-নিৰ্বাহ কৰিব পৰাটোই ভাগ্যৰ কথা বুলি ধৰি লৈছিল। এনে
দুৰ্যোগপূৰ্ণ অৱস্থাত শিক্ষা আৰু সাহিত্যলৈ কাৰো চাবৰ আহৰি নাছিল। জীয়াই থকাটোৱেই
একমাত্ৰ সমস্যা হৈ পৰিছিল। তাতে আকৌ যেতিয়া অসমীয়া ভাষাক বহিষ্কাৰ কৰি বঙলা
ভাষাক পঢ়াশালি আৰু আদালতত ঠাই দিলে তেতিয়া শিক্ষা আৰু সাহিত্য চৰ্চাৰ সামাণ্য
সম্ভাৱণাকণো নষ্ট পালে। বৃটিছসকলে তেওঁলোকৰ শাসন কাৰ্যৰ সহায়ৰ বাবে বংগদেশৰ
পৰা কেৰাণী-মহৰি আদি কামৰ বাবে বঙালীলোকক অসমলৈ আমদানি কৰিছিল। বঙালী
কেৰাণী-মহৰিবোৰে আত্মস্বার্থ সংৰক্ষণৰ বাবে আৰু ভৱিষ্যতেও তেওঁলোকৰ স্থান অব্যাহত
ৰাখিবৰ উদ্দেশ্যে ইংৰাজ বিষয়াসকলক বুজাই দিলে যে, অসমীয়া এটা স্বতন্ত্ৰীয়া ভাষা
নহয়, বঙলা ভাষাৰে এটা গ্ৰাম্য অপভ্ৰংশ মাত্ৰ। গতিকে অসমীয়া ভাষাৰ সলনি বঙলা
ভাষাৰে আদালত আদিত প্ৰশাসনীয় কাম চলোৱাটো সুচল হ'ব বুলি ধাৰণা দিলে। এওঁলোকৰ
কথাত বিশ্বাস কৰি ১৮৩৬ চনত স্কুল-কাছাৰি আদিত অসমীয়া ভাষাৰ পৰিৱৰ্ত্তে বঙলা
ভাষাক ইংৰাজে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। ১৮৩৬ চনৰপৰা ১৮৭৩ চনলৈ প্ৰায় দুকুৰি বছৰকাল
বঙলা ভাষাই অসমৰ পঢ়াশালি আৰু আদালতত আধিপত্য লাভ কৰাৰ ফলত অসমৰ শিক্ষা
আৰু সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত অশেষ ক্ষতি সাধিত হ'ল আৰু ফলস্বৰূপে অসমীয়া মানুহ পঞ্চাশ
বছৰ কালৰ পশ্চাদগামী হ'ব লগাত পৰিল। এটা ভাষাৰ বাবে ইয়াতকৈ দুৰ্ভাগ্য আৰু কি হ'ব
পাৰে! যি ভাষা কেইবাতাও শতাব্দী ঘূৰি সৰ্বসাধাৰণৰ অতি উত্তম সংযোগী ভাষাৰূপে
প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল, সেই ভাষাৰ হঠাতে এনেদৰে নিৰ্বাসন হোৱাটো সহজে মানি ল'ব পৰা
কথা নাছিল। ইয়াৰ বাবে বঙলা কৰ্মচাৰীসকলৰ প্ৰৰোচনা যিমান দায়ী আছিল, বৃটিছ
শাসকসকলো সিমানেই দায়ী আছিল। কাৰণ বঙলা ভাষা প্ৰৱৰ্ত্তনৰ চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত উদ্ভৱত
ইংৰাজ কৰ্তৃপক্ষইহে গ্ৰহণ কৰিছিল। মুঠতে বঙালী সম্প্ৰসাৰণবাদ আৰু ইংৰাজৰ ঔপনিৱেশিক
সাম্ৰাজ্যবাদী শোষণ- এই দুটা উদ্দেশ্য আগত থকাৰ বাবেই অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ উন্নতি
আৰু সমৃদ্ধি ঘটোৱাৰ বিপৰীতে অসমীয়া ভাষাৰ অস্তিত্বকে বিলোপ কৰিবলৈ উদ্যত হ'ল।
সেইবাবে ১৮৩৬ চনৰপৰা ১৮৭৩ চনলৈ এই সময়ছোৱাক অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীকাৰে
'অন্ধকাৰ যুগ' (Age of darkness) বুলি আখ্যা দিছে।

কিন্তু এনে যোৰ অন্ধকাৰচ্ছন্ন সময়তে ১৮৩৬ চনত সুদূৰ আমেৰিকাৰপৰা বেপ্তিষ্ট
মিছনেৰীসকলে হাতত খৃষ্টধৰ্মৰ জোৰ হৈ অসমত ভৰি দিলেহি। ১৮৩৬ চনৰ মাৰ্চ মাহত
পোন-প্ৰথমে ৰেভাৰেণ্ড নাথান ব্ৰাউন আৰু ও. টি. কাট্টাৰ সপৰিয়ালে শদিয়া পায়হি।

কেইমাহমান পিছতে ড° মাইলচ ব্ৰসন আৰু জেকব থমাছ অসম পায়হি। কিন্তু দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে ব্ৰহ্মপুত্ৰত নাও ডুবি জেকব থমাছৰ মৃত্যু হয়। শদিয়াত ব্ৰাউন, কাট্ৰাৰ আৰু চিংফৌসকলৰ অত্যাচাৰত কাম কৰিবলৈ টান পাই লক্ষীমপুৰলৈ গুচি আহে। পৰ্বতীয়া জাতিৰ মাজত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা সহজ নহ'ব বুলি ভাবি ভৈয়ামৰ লোকৰ মাজত খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ব্ৰাউন আদি মিছনেৰীসকলে শিৱসাগৰ, নগাঁও আৰু গুৱাহাটীত বাহৰ পাতে।

অসমত ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰম্ভ কৰোঁতেই দেখা দিলে ভাষা সমস্যাই। তেওঁলোকে বঢ়িয়াকৈ বুজি উঠিছিল যে, থলুৱা ভাষাত ধৰ্ম সম্পৰ্কীয় পুথি-পাঁজি প্ৰকাশ নকৰি বিদেশী বঙলা ভাষাৰ সহায় ললে উদ্দেশ্য সিদ্ধি নহয়। অথচ দেখা পালে যে মাতৃভাষাৰ সলনি তেতিয়া পঢ়াশালি, আইন-আদালত আৰু শাসন ব্যৱস্থা সকলোতে বঙলাৰহে প্ৰচলন। বিদেশী আচহুৱা ভাষা এটাৰ যোগেদি যে এটা জাতিক শিক্ষিত আৰু জ্ঞানী কৰি তুলিব নোৱাৰি সেইকথা মিছনেৰীসকলে বুজি পাইছিল; কিন্তু বৃটিছ শাসকসকলেহে সেই সাধাৰণ কথাটো বুজিও নুবুজাৰ দৰে বঙলা ভাষা প্ৰবৰ্তন কৰিছিল।

কোনো এটা বিষয় মাতৃভাষাৰ মাধ্যমেদি যিমান সহজে উপলব্ধি হয়; আন ভাষাৰ মাধ্যমেদি সিমান সহজে নহয়। এই কথা অনুভৱ কৰিব পাৰিছিল বাবেই খৃষ্টীয়ান মিছনেৰীসকলে প্ৰথমে গুৰুত্ব দিছিল- অসমত অসমীয়া ভাষা শিক্ষাৰ ওপৰত। গতিকে তেওঁলোকে অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত পঢ়াশালী স্থাপনৰ ব্যৱস্থা কৰে; যাতে অসমত অসমীয়া ভাষাৰ সম্প্ৰসাৰণ ঘটে। ড° ব্ৰসনে ১৮৪৩ চনত নগাঁওত এখন পঢ়াশালী আৰু এখন অনাথ আশ্ৰম স্থাপন কৰে। তদুপৰি মিছনেৰীসকলৰ যত্নতে কেৱল শিৱসাগৰতে ছখন পঢ়াশালী স্থাপন হয়। অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত গঢ়ি উঠা পঢ়াশালীবোৰেই অসমত শিক্ষা প্ৰচাৰত এক আলোড়ন তোলে। গতিকে আধুনিক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বিকাশত আগবঢ়োৱা মিছনেৰীসকলৰ অৱদানৰ ভিতৰত পঢ়াশালী স্থাপন প্ৰথম উল্লেখযোগ্য অৱদান।

অসমত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰচলনৰ বাবে পঢ়াশালী প্ৰতিষ্ঠাৰ পিছত সমস্যা হ'ল পঢ়াশালীয়া পাঠ্যপুথিৰ। গতিকে তেওঁলোকেই অসমীয়া ভাষাত পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন কৰিবলগীয়া হ'ল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে ছপা হৈ ওলাল পঢ়াশালীয়া পুথি- 'বাৰেমতৰা', 'প্ৰথম কিতাপ', 'সাধুকথা', 'প্ৰথম গণনা', 'দুতীয়া গণনা', 'পদাৰ্থ বিদ্যা' আদি পুথিসমূহ। অসমীয়া ভাষা প্ৰচলনৰ ক্ষেত্ৰত এইখিনি পাঠ্যপুথিৰ ঐতিহাসিক মূল্য স্বীকাৰ কৰিবলগীয়া।

পঢ়াশালী স্থাপন আৰু পঢ়াশালীয়া পুথি ৰচনাৰ লগে লগে মিছনেৰীসকল আন এটা সমস্যাৰ সন্মুখীন হ'ল। সেই সমস্যাটো হ'ল- ছপাশালাৰ সমস্যা। তেতিয়াও একমাত্ৰ মিছনেৰীসকলৰ ছপাশালাটোৰ বাহিৰে অসমত আন ছপাশালা প্ৰতিষ্ঠা হোৱা নাছিল। গতিকে খ্ৰীষ্টিয়ান মিছনেৰীসকলেই পোন-প্ৰথমে অসমত ছপাশালা বহুৱায়। অলিভাৰ টি, কাট্ৰাৰে ১৮৩১ চনতে শদিয়াত এটা ছপাশালা বহুৱাইছিল আৰু পিছত ড° নাথান ব্ৰাউন আৰু কাট্ৰাৰৰ যত্নত শিৱসাগৰত আন এটি ছপাশালা প্ৰতিষ্ঠা হয়। অসমত ছপাশালা প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰপৰাই পঢ়াশালীয়া পুথি আৰু খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰমূলক অনেক পুথি ৰচনা হয় আৰু ইয়াৰ ফলত অসমত

এটা শৈক্ষিক পৰিৱেশ গঢ় লৈ উঠিবলৈ ধৰে।

পঢ়াশালী স্থাপন, পুথি প্ৰণয়ন কৰিয়েই মিছনেৰীসকল ক্ষান্ত থকা নাছিল। বঙলা ভাষাক অসমীয়াৰ ওপৰত জাপি দি তেতিয়াৰ ইংৰাজ চৰকাৰে যি ভুল ভাষানীতি গ্ৰহণ কৰিছিল তাৰ বিৰুদ্ধেও এওলোকে যুঁজ দিছিল। কাগজে-পত্ৰই আৰু পদে-প্ৰমাণে চৰকাৰৰ নীতিৰ ভুল এওলোকে আঙুলিয়াই দিছিল। এওলোকে লগতে যোগ দিছিল আনন্দৰাম ঢেকীয়াৰ ফুকনকে আদি কৰি স্বদেশ প্ৰেমিক শিক্ষিত যুৱক কেইজনমানে। ১৮৫৩ চনত মোফাত মিল্চক অসম সম্পৰ্কে দিয়া টোকাটোতে ডেনফৰ্ড চাহাবে বঙলা ভাষাৰ পৰিৱৰ্ত্তে অসমীয়া ভাষা প্ৰচলনৰ সপক্ষে মত দিছিল। এদিৰে দেশী-বিদেশী অসম-প্ৰেমীকসকলৰ আশাশুধীয়া চেষ্টাৰ ফলতে ইংৰাজ চৰকাৰে অৱশেষত অসমত প্ৰয়োগ কৰা পৰানীতি পৰিৱৰ্ত্তন কৰাৰ প্ৰয়োজনবোধ কৰিলে। ১৮৭৩ চনত ইংৰাজ চৰকাৰে নিজৰ ভুল বুজি পাই অসমীয়া ভাষাক পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি ন্যায্য স্থান ঘূৰাই দিয়ে।

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ এই বিপৰ্যয়ৰ সময়তে মিছনেৰীসকলেই ১৮৪৬ চনত শিৱসাগৰত স্থাপন কৰা বেপ্তিষ্ট মিছনেৰী প্ৰেছৰপৰা প্ৰথম অসমীয়া সংবাদ পত্ৰ আৰু আলোচনী ‘অৰুণোদই সম্বাদ পত্ৰ’ প্ৰকাশ কৰে।

‘অৰুণোদই’ কাকতে ধৰ্ম, সাহিত্য, বিজ্ঞান, ইতিহাস আদি বিষয়ক প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ কৰাৰ উপৰিও সাধাৰণ জ্ঞান সম্বন্ধীয় অনেক সংবাদৰ যোগান ধৰি আধুনিক চিন্তা-চৰ্চাৰ বাট মুকলি কৰিলে। দৰাচলতে মিছনেৰীসকলে ত্ৰানকৰ্ত্তাৰ ভূমিকা পালন কৰি অসমৰ দুৰ্যোগপূৰ্ণ সময়ত অসমীয়া মানুহৰ পক্ষত থিয় দিছিল। সেইবাবে হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে সঠিকভাৱেই কৈ গৈছে- “পাদুৰি চাহাবসকল এবাৰ অসমত খ্ৰীষ্টধৰ্মৰ পোহৰ সুমুৰাবলৈ আহিছিল। তেওঁবিলাকে ভাবি-চিন্তি দেখিলে, অসমীয়া ভাষাৰ নুমাওঁ নুমাওঁ হোৱা চাকিটিত তেল নিদিলে খ্ৰীষ্টধৰ্মৰ আলোকেৰে মানুহৰ মন পোহৰ কৰা টান হ’ব। কাজেই অসমীয়া ভাষাৰ শলিতা গছিত গুৰু তেল ঢালিবলৈ, তেওঁ বিলাক সাজু হ’ল।”

এইদৰে বৃটিছে ৰাজ্য লোৱাৰপৰা অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা হোৱালৈকে প্ৰায় পঞ্চাশ বছৰ কালৰ ভিতৰত যি ভাষা আৰু সাহিত্যৰ চৰ্চা হ’ল সেয়েই অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিকতাৰ ভেটি স্থাপন কৰিলে।

২.৪ অৰুণোদই সম্বাদ পত্ৰ

মিছনেৰীসকলে ১৮৪৬ চনত শিৱসাগৰত স্থাপন কৰা বেপ্তিষ্ট মিছনেৰী প্ৰেছৰ পৰা প্ৰথম অসমীয়া সংবাদ-পত্ৰ আৰু আলোচনী ‘অৰুণোদই সম্বাদ পত্ৰ’ প্ৰকাশ কৰে। এই সংবাদ পত্ৰখনি পকাঘাটৰ ওচৰত ধাই আলিৰ মূৰত বহুৱা মিছনৰ ছপাখানাতে ছপা হয়। ১৬ পৃষ্ঠাৰ অৰুণোদইৰ শিৰোনামাত ‘অৰুণোদই সম্বাদ পত্ৰ’ বুলি লিখা হৈছিল। ১৮৬১ চনৰ জানুৱাৰীৰ পৰা ‘অৰুণোদই’ৰ সলনি ‘অৰুণোদয়’ নাম হয়। খ্ৰীষ্টধৰ্মৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰাই ইয়াৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল যদিও সাহিত্য, বুৰঞ্জী, বিজ্ঞানৰ বিষয়ে বাহুকবনীয়া প্ৰবন্ধ, জীৱনী, চুটি কাহিনী, ভ্ৰমন কাহিনী আদি ইয়াত ঠাই পাইছিল। কবিতাৰ বিষয়বস্তু নতুন হ’লেও ছন্দ

ব্যৱহাৰত বৈষ্ণৱ কবিতাক অনুকৰণ কৰা হৈছিল। দেশী-বিদেশী বাতৰি আৰু বিভিন্ন চৰিৰে কাকতখনে পাঠকৰ মন আকৰ্ষণ কৰিছিল। এই কাকতত ‘সম্পাদকলৈ চিঠি’ নামৰ এটা শিতানো আছিল। তাৰ যোগেদি পাঠকে নিজৰ মতামত ব্যক্ত কৰাৰ সুযোগ পাইছিল। কাকতখনিৰ আকাৰ আছিল ডবল ক্ৰাউন আৰু প্ৰতি সংখ্যাত ১৬ ৰ পৰা ২৪ পৃষ্ঠা জোৰা আছিল। বছৰেকীয়া বৰঙনি আছিল ১ টকা। ১৮৬৭ চনত ইয়াৰ গ্ৰাহকৰ সংখ্যা আছিল প্ৰায় ৭০০। মহেশ্বৰ নেওগৰ মতে কাকতখনৰ প্ৰথম সম্পাদক আছিল ওলিভাৰ টি. কাট্ৰাৰ। কাকতখনিৰ প্ৰথম সংখ্যাত লিখা আছিল— “The orunudo, A monthly paper devoted to religion, science and general intelligence is printed and Published at the Sibsagar Mission Press, by O.T. Cutter, for the American Baptist Mission in Assam. Price on rupee per annum in advance or one and a half at the end of the year.”

ওপৰত উদ্ধৃত কৰা ছেদটোত কাট্ৰাৰৰ নামটো দেখি বহুতে তেওঁকেই প্ৰথম সম্পাদক আছিল বুলি ভুল কৰে। বাণীকান্ত শৰ্মাৰ মতে নাথান ব্ৰাউণহে অৰুণোদইৰ প্ৰথম সম্পাদক আছিল। কাট্ৰাৰ মুদ্ৰকহে আছিল। এই প্ৰসঙ্গত তেওঁ ই, ডব্লিউ ব্ৰাউনৰ এটা উদ্ধৃতি দিছে— “In January, 1846, Mr. Brown Prepared the first number of the ‘arunudo’ which he edited in the Assamese Language during most of his remaining years at Sibsagar.”

এই উদ্ধৃতিটোৱে অৱশ্যে ব্ৰাউন প্ৰথম সম্পাদক কোন আছিল সেই সম্পৰ্কত অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী লেখকসকলৰ মাজত মতভেদ আছে। মিছনেৰীসকলে এই কাকতখন সম্পাদনাত পণ্ডিত কাশীনাথ শৰ্মাৰ বিশেষ সহায় লৈছিল আৰু তেওঁ সম্পাদকৰ কামো চলাইছিল। বছৰৰ লেখেৰে ১৮৪৬ চনৰ পৰা ১৯৮২ চনলৈ ৩৪ বছৰ কাল অৰুণোদই কাকত তথা আলোচনীখন জীয়াই আছিল। ‘অৰুণোদই’ৰ শেষৰ গৰাকী সম্পাদক আছিল ও. কে. গানী। অৰুণোদইৰ সম্পাদক আছিল অনুক্ৰমে— নাথান ব্ৰাউন (ও. টি. কাট্ৰাৰ), এ. এইচ. ডেনপোৰ্ড, এচ. এম. হোৱাইটিং, উইলিয়াম ৱাৰ্ড, এডৱাৰ্ড ডব্লিউ ক্লাৰ্ক আৰু এ. কে. গানী। অৱশ্যে ১৮৮২ চন পৰ্যন্ত কাকতখনি ছেগা-চেৰোকাকৈয়ে প্ৰকাশ হৈ আছিল, নিয়মীয়াভাৱে প্ৰকাশ পোৱা নাছিল। ইলাষ্ট্ৰেটেড লণ্ডন নিউজৰ পৰা অনা ছবি অসমীয়া বাট্টেৰ হতুৱাই কাঠত কটাই অৰুণোদইত ছপোৱা হৈছিল। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুমাভিৰাম বৰুৱা, পূৰ্ণানন্দ বৰুৱা, বলৰাম ফুকন আদিয়ে এই কাকতৰ যোগেদি স্বদেশানুৰাগৰ ভাৱ জগাই তুলিছিল। এনেদৰে ‘অৰুণোদয়ে’ অসমীয়া মানুহৰ হৃদয় জয় কৰিছিল আৰু বাতৰি কাকত বা আলোচনী অৰ্থত ‘অৰুণোদই’ এটা ঘৰুৱা শব্দ হৈ বহিছিল। অৰুণোদইৰ প্ৰকাশ কেইবাটাও দিশৰপৰা ঐতিহাসিকভাৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ। অসমীয়া ভাষাত প্ৰকাশ পোৱা এইখনেই প্ৰথম সংবাদপত্ৰ তথা সাহিত্য আলোচনী। অৰুণোদই প্ৰকাশ হৈছিল ‘সংবাদ পত্ৰ’ আৰু ‘গিয়ান ভাণ্ডাৰ’ শিতান দুয়োটা সামৰি। এই আলোচনীখনেই অসমীয়া মানুহক পোন প্ৰথমবাৰলৈ নতুন চিন্তা-চৰ্চা, বিজ্ঞানসন্মত দৃষ্টিভঙ্গী আৰু মুদ্ৰণ ব্যৱস্থাৰ লগত পৰিচয়

ঘটালে। ইয়াৰ আগলৈকে লেখক, প্ৰকাশক, মুদ্ৰক, সংবাদদাতা, নক্সা কৰোঁতা আদি সু-সমন্বিত ব্যৱস্থা এটাৰ লগতে অসমীয়া মানুহৰ কোনো সম্পৰ্কই নাছিল। অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিক যুগৰ কথা ক'বলৈ যাওঁতে প্ৰথমে আমাৰ মনলৈ 'অৰুণোদই'ৰ সাহিত্যকৰ্ম, সাহিত্যিক ধ্যান-ধাৰণা, ভাৱাদৰ্শৰ কথাই মনলৈ আহে। প্ৰথম কথা এই যুগতেই অসমীয়া সাহিত্যই সাঁচিপাতৰ পৰা মুদ্ৰণ ব্যৱস্থালৈ স্থায়ীভাৱে গতি কৰিছিল। অসমীয়া ভাষাৰ হত-মৰ্যদা উদ্ধাৰ হৈছিল আৰু সেই ভাষাতে আধুনিক যুগৰ বিষয়বস্তু প্ৰকাশ হ'বলৈ আৰম্ভ হৈছিল। সংবাদ-আলোচনী স্তৰৰ আৰম্ভ হৈছিল, সাধাৰণ জ্ঞান-বিজ্ঞান, দেশ-বিদেশৰ কথাৰ প্ৰতি অসমীয়া মানুহৰ মন উন্মুখ হৈছিল। সাহিত্যৰ বিভিন্ন বিষয় আৰু আঙ্গিকৰ লগত অসমীয়াৰ পোন প্ৰথম পৰিচয় হৈছিল। অনুবাদ হ'লেও আৰু খ্ৰীষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ প্ৰৱণতা থাকিলেও 'যাত্ৰিকৰ যাত্ৰা', 'ফুলমণি আৰু কৰুণা', 'এলোকেশী বেষ্যাৰ কথা', 'সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান' আদিৰ যোগেদি কাহিনীমূলক সাহিত্যৰ সোৱাদ অসমীয়া পাঠকে লাভ কৰিছিল। 'ৰাম নৱমী', 'কানীয়াৰ কীৰ্তন' আদিৰ দৰে নাটক ৰচিত হৈছিল। ব্যাকৰণ, অভিধান ৰচনাৰ পাতনি মেলা হৈছিল। লগতে এই কথাও স্বীকাৰ্য যে এই যুগত প্ৰতিষ্ঠিত আৰ্হি গ্ৰহণ কৰিয়েই পৰৱৰ্তী সময়ৰ অসমীয়া সাহিত্য, সংবাদ জগতৰ দিক্‌নিৰ্ণয় হৈছিল। মহেশ্বৰ নেওগৰ ভাষাত— "এই যুগ পাতনিত অসমীয়া জাতি মৰিশালিৰ পৰা অহা মানুহৰ দৰে আনন্দ বিহীন আৰু উৎসাহ শূন্য আছিল। সেয়েহে এই যুগত অন্ততঃ 'অৰুণোদই' প্ৰকাশ হৈ থকা সময়ছোৱাত অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ যি সাধন সম্ভৱ হ'ল সেয়া ঐতিহাসিক বুলি ক'বই লাগিব।" ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই নতুন ভাৱাদৰ্শ, প্ৰসাৰিত দিগন্ত আৰু সাহিত্যিক সমৃদ্ধিৰ ক্ষেত্ৰত মুদ্ৰণ ব্যৱস্থা আৰু সংবাদ-পত্ৰই আগবঢ়োৱা অৱদানৰ কথা দৃঢ়তাৰে ঘোষণা কৰিছে— "To this spread of new ideas, the widening of horizons and enrichment of literature, the Press and the newspapers made an invaluable contributions Particularly the Baptist Mission Press of Sibasagar and its periodical the 'Arunoday'."

অৰুণোদই কাকতৰ মূল আৰ্হি বা আদৰ্শৰূপে আছিল ইতিমধ্যে কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশিত বঙলা ভাষাৰ পত্ৰিকাসমূহ। মিছনেৰীসকলে শ্ৰীৰামপুৰৰ মিছনৰ পৰা 'সমাচাৰ দৰ্পন' নামৰ এখন সাপ্তাহিক আৰু 'দিগ্‌দৰ্শন' নামৰ এখন মাহেকীয়া পত্ৰিকা উলিয়াইছিল। 'অৰুণোদই'ৰ ক্ষেত্ৰত এই দুখন বঙলা পত্ৰিকাতে খ্ৰীষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ লক্ষ্যই প্ৰচলনভাৱে আছিল। একেদৰে 'অৰুণোদয়ো' আছিল মিছনেৰীসকলৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ মুখপাত্ৰ। আনহাতে, অৰুণোদইৰ বিষয়বস্তুৰ পৰিসৰৰ লগত 'সমাচাৰ দৰ্পন'ৰ বিষয়বস্তু তুলনা কৰিলে দেখা যায় যে দুয়োখন পত্ৰিকাৰে আদৰ্শ আৰু পৰিসৰ প্ৰায় একেই।

ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ মনোভাৱ থাকিলেও মহেশ্বৰ নেওগৰ মতে 'অৰুণোদই' সম্বাদপত্ৰ অসমৰ মঙ্গল চিন্তাৰ প্ৰধান মাধ্যম হৈ পৰিছিল। ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ মাজতে সীমাবদ্ধ নাৰাখি কাকতখনে পৃথিৱীৰ নানা 'ধৰ্মৰ কথা-বাত্ৰা' নতুন জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিৱৰণ আৰু পৃথিৱীৰ প্ৰাচীন আৰু নব্য ঘটনাৱলীৰ সম্ভেদ পত্ৰিকাখনিয়ে দিবলৈ সক্ষম হৈছিল। 'অনেক দেশৰ সম্বাদ' অৰুণোদইৰ এটা স্থায়ী শিতান আছিল। তাত অসমৰ গাঁও-ভূঁইকে ধৰি বিদেশ-বিভূঁইৰ নানা বতৰা একত্ৰিত

কৰা হৈছিল। মাৰি-মৰক, অপঘাত মৃত্যু, হত্যাকাণ্ড, চুৰি-ডকাইতি, মৰামৰি-কটাকটি আদি চাঞ্চল্যকৰ ঘটনা, বনৰীয়া বাঘ-ম'হ আদিৰ আক্ৰমণৰ কথা, জুই, বতাহ-ধুমুহা, বজ্ৰপাত আদি প্ৰকৃতিৰ প্ৰলয়ংকাৰী ৰূপৰ কথা, উইক'প, বানপানী, আগ্নেয়গিৰিৰ উদ্গীৰণ, ৰেল-জাহাজ, বিজ্ঞানৰ অদ্ভুত আৱিষ্কাৰ— এই সকলোবোৰ কথা অৰুণোদইত থুপ খাইছিলহি। ইউৰোপ, আফ্ৰিকা, এছিয়া, আমেৰিকা, অষ্ট্ৰেলিয়া, গ্ৰেট ব্ৰিটেইন, ফ্ৰান্স, আইচলেণ্ড, নৰোৱে, চুইডেন, ৰমানিয়া, হলেণ্ড, আলজেৰিয়া আদি দেশৰ নাম আৰু তাত ঘটা ঘটনাবোৰ অসমীয়া পাঠকে ঘৰতে বহি পাইছিল। সেইবাবে কোৱা হয় 'অৰুণোদই'ত ৰাজভৱনৰ পৰা বাদুলিয়ে কলথোকা খোৱালৈকে— এই সকলোবোৰ সংবাদ পোৱা গৈছিল।

মুঠতে, অৰুণোদই সম্বাদপত্ৰই সকলোফালৰ পৰা অসমীয়া জাতিক সমৃদ্ধিৰ পথলৈ আগবঢ়াই দিছে। সেই অৰ্থতে ইয়াক মঙ্গল চিন্তাৰ প্ৰধান মাধ্যম বুলি অভিহিত কৰা হৈছে। ১৮৮২ চনত অৰুণোদই ছপাখানাটো নাজিৰাৰ অসম কোম্পানীয়ে কিনি লয়। ফলত অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি গৌৰৱময় অধ্যায়ৰ তাতেই সমাপ্তি ঘটে। অৱশ্যে অৰুণোদই কাকতৰ প্ৰকাশ বন্ধ হ'লেও, পৰৱৰ্তী জোনাকী, আৱাহন, ৰামধেনু আদি সাহিত্য বিষয়ক পত্ৰিকা প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰকাশস্বৰূপে অৰুণোদই অনুপ্ৰাণিত কৰি আহিছে।

২.৫ অৰুণোদই যুগৰ গদ্যৰীতি

অসমীয়া গদ্যৰীতিৰ বিকাশ আৰু পৰিপুষ্টিত সামাজিক, ৰাজনৈতিক, সাহিত্যিক আদি আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ আৰু যুগচেতনাই সহায় কৰিছে। ষোড়শ শতিকাৰ পৰা ঊনবিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিলৈকে অসমীয়া গদ্যৰ এটি অবিচ্ছিন্ন প্ৰবাহ বৈ আহি বৃটিছে অসম অধিকাৰ কৰাৰ লগে লগে বন্ধ হৈ যায়। এই গদ্যৰ প্ৰবাহ প্ৰধানকৈ দুটা শাখাত বিভক্ত আছিল- এটি ধৰ্মীয় বিষয়বস্তুৰ বাহন ৰূপে আৰু আনটো ৰাজনৈতিক আৰু ব্যৱহাৰিক বিষয়বস্তু প্ৰকাশৰ মাধ্যমৰূপে। প্ৰথমটোত আছিল ছন্দোপম ঠাচ আৰু কৃত্ৰিম গাঙ্গীৰ্য। এই গদ্যৰীতি গীতা, ভাগৱত, ৰামায়ণ আদি গ্ৰন্থৰ উপযোগী বাহনৰূপে ধৰ্মীয় গোষ্ঠী বা সমাজত প্ৰতিভাত হৈছিল যদিও জনসাধাৰণৰ কথিত ভাষাৰ পৰা অলপ আঁতৰত আছিল। দ্বিতীয়তো গদ্যৰীতি, বুৰঞ্জী, পোৰাকাকত, ঔষধৰ পুথি আদিত ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা পাওঁ। এই গদ্য কথিত ভাষাৰ নিকটৱৰ্তী। গতিকে কৃত্ৰিম গাঙ্গীৰ্যই ইয়াৰ গতি আড়ষ্ট কৰা নাই। আমাৰ প্ৰাচীন গদ্যৰ দুয়োটা শাখা সমান্তৰালভাৱে প্ৰবাহিত হৈ আহি মান-ভগনৰ বিপৰ্যয়ৰ পিছত বৃটিছে ৰাজ্য অধিকাৰ কৰি লোৱাৰ পৰিৱেশত জীৱনী-শক্তি হেৰুৱাই পেলায়। বৃটিছে অসমত ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠাৰ লগে লগে ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত যেনেকৈ এটা বৃহৎ পৰিৱৰ্তন আহিল, তেনেকৈ সামাজিক জীৱন আৰু ভাৱ ৰাজ্যতো সুদূৰ প্ৰসাৰী পৰিৱৰ্তনৰ সূচনা হ'ল। এই নতুন পৰিৱেশ আৰু পৰিৱৰ্তনত প্ৰাচীন গদ্যই অনুকূল প্ৰেৰণা লাভ কৰিব নোৱাৰি ক্ৰমে মৃত্যুৰ মুখলৈ আগবাঢ়ি যায়। এই সময়তে অসমীয়া গদ্যৰ মৃত্যুত আন এটা অৱস্থাই প্ৰত্যক্ষভাৱে সহায় কৰে। বৃটিছে অসম অধিকাৰ কৰাৰ দহ বছৰৰ পিছত অসমৰ আদালত আৰু পঢ়াশালিৰ পৰা

অসমীয়া ভাষাক বহিষ্কাৰ কৰি বঙলা ভাষাক স্থান দিয়ে। ফলত অসমীয়া সাহিত্য চৰ্চা আৰু
ৰচনাৰ পথত প্ৰৱল হেঙাৰ হৈ পৰিল। ১৮৩৬ চনৰ পৰা ১৮৭৩ চনলৈকে বঙলা ভাষাই
ৰঘুমলাৰ দৰে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যিক গা কৰিব নিদি হেঁচা মাৰি ধৰি আছিল।
মিছনেৰীসকলৰ চেষ্টাত আৰু আনন্দৰাম ঢেকীয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আদিৰ
অহোপুৰুষাৰ্থৰ ফলত অসমীয়া ভাষাক আকৌ আদালত আৰু পঢ়াশালিত পুনৰ সংস্থাপিত
কৰা হ'ল। কিন্তু প্ৰায় অৰ্দ্ধ শতিকাকাল অৱহেলিত হৈ থকাৰ ফলত অসমীয়া সাহিত্যত যি
ক্ষতি হ'ল সেই ক্ষতি এতিয়াও পূৰণ হোৱা নাই।

খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে আমেৰিকান বেপ্তিষ্ট মিছনেৰীসকলে ১৮৩৬ চনত অসমত পদাৰ্পন
কৰে। তেওঁলোকে অসমত ভৰি দিয়েই অসমীয়া ভাষা আয়ত্ব কৰাৰ সুবিধাৰ অৰ্থে অভিধান
আৰু ব্যাকৰণ প্ৰণয়ন কৰাৰ প্ৰয়োজন বোধ কৰে আৰু লগে লগে মুদ্ৰণ যন্ত্ৰ স্থাপন কৰি
এখন-দুখনকৈ পুথি প্ৰকাশ কৰাৰ দিহা কৰে। 'অৰুণোদই' নামে এখন মাহিলী কাকত
১৮৪৬ চনৰপৰা ছেগা-ছেৰেকাভাৱে ১৮৮২ চনলৈকে প্ৰকাশ কৰে। 'অৰুণোদই' প্ৰকাশৰ
পৰাই আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ প্ৰকৃত আৰম্ভণ হয় বুলি ক'ব পাৰি। তাৰ আগতেই অৱশ্যে
বাইবেলৰ অসমীয়া গদ্য ভাঙনি আৰু দুই-এখন গদ্যপুথি ৰচিত হৈছিল। কিন্তু 'অৰুণোদই' ৰ
প্ৰৱন্ধৰ ধাৰাই গদ্যক ঐতিহাসিক আৰু পাৰদ্ৰিক, বিজ্ঞান আৰু দৰ্শনৰ স্বাভাৱিক বাহনৰূপে
সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰে।

মিছনেৰীসকলে বাইবেল অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰাৰ উপৰিও বুৰঞ্জী, ভূগোল, প্ৰাকৃতিক
বিজ্ঞান, সাধুকথা, নীতিকথা আৰু ধৰ্মমূলক কথা ভালেখিনি গদ্যৰ পুথি ৰচনা কৰে। উজনি
অসমৰ কথিত ভাষাক ভেঁটি কৰিয়েই মিছনেৰীসকলে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা গদ্যৰীতিয়ে গঢ় লয়।
উজনি অসমত প্ৰথমতে জয়পুৰ আৰু তাৰ পিছত শিৱসাগৰ মিছনেৰীসকলৰ প্ৰচাৰৰ
কেন্দ্ৰস্থান হোৱাত, দ্বিতীয়তে শিৱসাগৰ কেবাশ বছৰো আহোম ৰজাৰ ৰাজধানী হোৱাত
আৰু তৃতীয়তে আহোম যুগৰ গদ্য বুৰঞ্জীসমূহো উজনি অসমৰ কথিত ভাষাত ৰচিত হোৱা
দেখা পাই স্বাভাৱিকতে উজনিৰ কথিত ভাষাকেই গদ্যৰীতিৰ আদৰ্শকে গ্ৰহণ কৰে।

মিছনেৰীসকলে যি গদ্য লিখিছিল, সেই গদ্য সৰল আৰু উচ্চাৰণ অনুগাথী আছিল।
তেওঁলোকৰ বৰ্ণ বিন্যাস প্ৰণালীৰ উচ্চাৰণ অনুগাথী আছিল। শ, ষ, স - এই তিনিটাৰ
পৰিৱৰ্ত্তে কেৱল দন্ত্য স ব্যৱহাৰ কৰিছিল। দীৰ্ঘঈ- কাৰ আৰু দীৰ্ঘউ- কাৰ প্ৰয়োগ নকৰিছিলেই
আৰু চ, ছ দুটাৰ পৰিৱৰ্ত্তে কেৱল 'চ' প্ৰয়োগ কৰিছিল। যুক্ত ব্যঞ্জনবোৰ প্ৰায়ে ভাঙি মাজত
একোটি স্বৰবৰ্ণ বহুৱাই সৰল কৰি প্ৰয়োগ কৰিছিল।

মিছনেৰীসকলে যত্ন কৰি অসমীয়া ভাষা শিকি লৈছিল যদিও জতুৱা ঠাচ শব্দৰ উপযুক্ত
প্ৰয়োগ আৰু বাক্য বিন্যাস প্ৰণালী আয়ত্ব কৰিব পৰা নাছিল। অসমীয়া ভাষাৰ বাহ্যিক
ৰূপটো তেওঁলোকে আয়ত্ব কৰি লৈছিল, কিন্তু অসমীয়া ভাষাৰ আত্মাৰ লগত তেওঁলোকৰ
ঘনিষ্ঠ পৰিচয় হোৱা নাছিল।

মিছনেৰীসকলৰ বাক্য ৰচনাৰ ঠাচ ইংৰাজী বাক্যৰীতিৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত।

উদাহৰণস্বৰূপে- ‘অ’ মোৰ পেতৰ লৰাটিহঁত তোমালোকৰ যে বেথাৰ মিতৰ মই, মই সৰ্বনাশ হৈচো’- এনে বাক্যৰীতি অসমীয়া নহয়। খণ্ডবাক্য আৰু জতুৱা ঠাচৰ উপযুক্ত প্ৰয়োগ এওঁলোকে নাজানিছিল। কিন্তু তেওঁলোকে ইংৰাজী শব্দৰ ভাৱ লৈ বহুতো অসমীয়া শব্দ ব্যৱহাৰৰ উপযোগী কৰিলে। এওঁলোকৰ ভাষা সকলো ক্ষেত্ৰতে বিশুদ্ধ নহলেও ভালকৈ মাত নুফুটা সৰু ল’ৰাৰ হেনা-হুচা ভাষাৰ সৰলতা আৰু মধুৰতা বিদ্যমান।

মিছনেৰীযুগৰে আন এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ অসমীয়া লিখক স্বনামধন্য আনন্দৰাম ঢেকীয়াল ফুকনৰ ভাষাত ইংৰাজী গদ্য ঠাচৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। তেওঁৰ বাক্য ৰচনাৰ প্ৰণালী ইংৰাজী বাক্য ৰচনা প্ৰণালীৰ দ্বাৰা কিছু প্ৰভাৱান্বিত। কিন্তু শব্দৰ উপযুক্ত প্ৰয়োগ আৰু বাক্য বিন্যাস ৰীতি বিশুদ্ধ। মিছনেৰীসকলৰ বাক্য-ৰচনা ৰীতিত যি দোষ দেখা যায়, ফুকনৰ বাক্যৰীতিত সেই দোষ নাই। বৰ্ণ বিন্যাস ৰীতিত ফুকনে মিছনেৰীসকলক অনুসৰণ কৰিছিল। অসমীয়া গদ্যই ফুকনৰ ৰচনাত শক্তিমত্তা আৰু ওজস্বিতাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হয়। ইংৰাজী ঠাচ আৰু অসমীয়া বাক্য বিন্যাসৰ সমন্বয়ে ফুকনৰ ভাষা শক্তিশালী কৰিছে। ফুকনৰ ওজস্বী গদ্যৰীতিৰ চানেকী ‘অসমীয়া ল’ৰাৰ মিত্ৰ’ নামৰ পুথিৰ দুই-চাৰিটা বাক্যয়েই দাঙি ধৰিব :

“হে কৃপামই জগদ্বিশ্বৰ, এই অসম দেশৰ লোকসকল সভ্য, গিয়ানি আৰু ধাৰ্মিক কৰিবলৈ মতি দিয়া, সিবিলাকৰ অভাৱ আৰু দুৰ-অৱস্থা জানিবলৈ সিবিলাকক গিয়ান দিয়া, আৰু তোমাৰ বিচিত্ৰ শক্তিৰে সিবিলাকক সভ্য আৰু তোমাক জানিবৰ আৰু আগ্য পালিবৰ জোগ্য কৰা। যি সময়ত অসম হাবি গুচি ফুলবাৰী হ’ব, নৈত ডোঙা গুচি জাহাজ হ’ব, ঘৰ বাঁহৰ গুচি শিল-ইটাৰ হ’ব, গাৱে গাৱে হেজাৰ পৰ্হাসালি, গিয়ানৰ সভা, চিকিৎসালয় দুখীয়া দৰিদ্ৰ পৰিত্ৰানৰ আলায় হ’ব আৰু যি কালত লোকসকলে পৰস্পৰ হিংসা নকৰি আটায়ে আটাইতকৈ ভাৱিবত চেনেহ কৰিব, কেৱে দুটকা কাণিৰ সলনি মিছা সাথি নিদি লাখ টকাকো কাতি কৰি থব, কৌটি টকা ভেঁটি পাইও কাৰো অইনাই নকৰিব; বেস্যা, কাণি আৰু সুৰা- এই কথা দেসত লোকে ভূ নোপোৱা হ’ব, সেই সময়, হে পাৰমণিতা জগদ্বিশ্বৰ, শিশ্বে মিলোৱা।”

যুক্তিনিষ্ঠ মনৰ স্বাভাৱিক শৃংখলাই তেওঁৰ বাক্য গঠনত পৰিপাটিতা আৰু স্বদেশপ্ৰেমৰ আবেগে ভাষাক প্ৰাণময়তা দান কৰিছে। কিন্তু যৌগিক বাক্য ৰচনাৰ ঠাচটো ইংৰাজী বাক্য ৰীতিৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত - সেই বিষয়ে সন্দেহ নাই।

মিছনেৰীসকলৰ শিথিল আখৰ-জোঁটনি আৰু অসমীয়া কথিত গদ্য ৰীতিত নিহিত থকা ক্ৰতিবোৰ আঁতৰ কৰি হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই অসমীয়া গদ্যক এটি স্থিৰ ৰূপ দি স্থায়ী ভেটিত প্ৰতিষ্ঠা কৰে। মিছনেৰীসকলৰ আখৰ জোঁটনিৰ প্ৰধান দোষ আছিল এয়ে যে— শব্দৰ ব্যুৎপত্তিগত, মূল নিৰ্ণয় আৰু লিঙ্গ নিৰ্দ্ধাৰণ আদিৰ ক্ষেত্ৰত এই ৰীতিয়ে অসুবিধাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। উচ্চাৰণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি লিখিবলৈ গ’লে শব্দৰ এটি স্থিৰ আৰু স্থায়ী ৰূপ নোহোৱা হৈ পৰে আৰু বহুকেইটা বৰ্ণৰ প্ৰয়োগ নোহোৱা হৈ যায়। গতিকে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই আখৰ-জোঁটনিৰ ক্ষেত্ৰত বহুলাংশে সংস্কৃত নিয়ম স্থাপন কৰি আৰু সংস্কৃত আৰ্হিত ভাষাৰ ব্যাকৰণ ৰচনা কৰি বৈজ্ঞানিক ভেটিত অসমীয়া স্থাপন কৰিলে। জতুৱা ঠাচ, খণ্ডবাক্য আদিৰ

সুপ্ৰয়োগ আৰু বাক্যত বিভিন্ন পদৰ সংস্থাপন ৰীতিৰ বিশুদ্ধতা তেওঁৰ গদ্যৰীতিৰ বৈশিষ্ট্য। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা নিভাঁজ জঁতুৱা ঠাচৰ পক্ষপাতি আছিল যদিও ইংৰাজী ভাষাৰ খণ্ডবাক্য দুই-চাৰিটা অসমীয়ালৈ ৰূপান্তৰ কৰি গদ্যত প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। ‘সময়বালিত খোজৰ সাঁচ থৈ যোৱা’, ‘সময়ৰ আগচুলিত খামোচ মাৰি ধৰা’, ‘স্বভাৱৰ ধাৰৰ পৰা মুক্ত হোৱা’ আদি খণ্ডবাক্য ইংৰাজীৰ অনুবাদ। কিন্তু এইবোৰত ইংৰাজী ভাষাৰ আছুতীয়া ছাব লাগি থকা নাই।

‘বাহিৰে ৰং চং ভিতৰে কুৱা ভাতুৰী’ আৰু ‘কানীয়াৰ কীৰ্তন’ত আমি বৰুৱাৰ গদ্যৰীতিৰ আন এটি ৰূপ পাবোঁ। এই ৰীতি তীব্ৰ ব্যঙ্গ আৰু তীক্ষ্ণ শ্লেষৰদ্বাৰা পৰিচিহ্নিত। শ্ৰেয় আৰু বুদ্ধিনিষ্ঠ হাস্যৰসৰ দ্বাৰা তেওঁৰ গদ্যই তীব্ৰ আৰু নিৰ্মম ব্যঙ্গাত্মক ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছে। অন্তঃসাৰশূণ্য ভণ্ড সমাজৰ প্ৰতি সহানুভূতিহীন কঠোৰতা আৰু ঘৃণা গদ্যৰ প্ৰতি বাক্যতে উদগীৰ্ণ হৈছে। শ্লেষ আৰু বাক্যস্তুতিৰ মাধ্যমেদি কেনেকৈ তীব্ৰ ব্যঙ্গ সৃষ্টি কৰিছে ‘কোৱা ভাতুৰী’ৰ তলত উদ্ধৃত কৰা বাক্যটোৱেই সুন্দৰ নিদৰ্শন—

“কোৰখণীয়া সত্ৰৰ গোৱৰ্দ্ধন দেউ আতা পৰম বৈষ্ণৱ, কৰস ৰজাৰ চন্দন-যোগাঁতী কুজী বাইৰ বংশজাত, সাক্ষাত গুৰুজনৰ পৰা পৰমাৰ্থৰ ভাগ পোৱা গোপীনাথ দেউ আতাৰ পৰিণতি। বৰগীতত গোসাইদেউ এনেহে পাৰ্গত যে তেওঁ পুৱতীয়া নিশা গীত জুৰিলে ওচৰৰ গছবিলাকেও পাত লৰোৱাৰ ছলেৰে তাল ধৰে আৰু কুকুৰ শিয়ালেও প্ৰেমত বাউল হৈ ৰাগ দিয়ে। তেওঁৰ শিষ্যৰ জীৱটি কেনেকৈ উদ্ধাৰ হ’ব প্ৰভুৱে সদায় তাকেহে চিন্তে, তাতে শিষ্যৰ ভাল বস্তু এটি দেখিলেই তাৰ প্ৰতি দয়া কৰি সেই বস্তুটি, ‘গ্ৰহণীয় ভাব’ কৰিবলৈ মহাপ্ৰভুৰ ইচ্ছা জন্মে। আমাৰ প্ৰভু ইশ্বৰ যিখনি শিচ-গাঁৱত সোমায় তাৰ কলুষ গুচাবৰ নিমিত্তে তাক জহনীয়ে চোচা পেটতকৈও নিৰস কৰিছে এৰে।”

হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ সমসাময়িক আনজন প্ৰসিদ্ধ গদ্য লিখক গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ গদ্যৰীতি প্ৰাঞ্জল, গহীন আৰু বিশুদ্ধ। সৰলতা আৰু গান্ধীৰ্য এই দুয়োটা গুণেই গুণাভিৰামৰ গদ্যৰীতিত বিৰাজমান। তেওঁৰ গদ্য ৰচনাই অসমীয়া গদ্যৰীতিৰ এটি স্থায়ী মান নিৰূপন কৰে। ‘সৌমাৰ ভ্ৰমণ’ৰ এছোৱা পঢ়ি চালেই তেওঁৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য পৰিস্ফুট হ’ব।

“এই অসম দেশ আমাৰ মাতৃভূমি। আমি ইয়াত উপজিছোঁ, ইয়াতেই শিক্ষা পাইছোঁ। এই দেশৰ নামেই আমি সংসাৰ হাটত ৰিকা হৈ আছোঁ। জননী যেনে আদৰণীয়া আৰু পূজনীয়া আমাৰ জন্মভূমিও তেনে মৰম আৰু সেৱাৰ খলী। যাক যি ভাল পায় তাক তেওঁ বৰকৈ শলাগে। সেই শলাবলগীয়া বস্তুৰ যিমান কি দুৰ্বলতা থাওক, যিমান কি আসোঁৱাহ থাওক, সেইবোৰ সেইজনে নেদেখে। এনে ভাৱ দুৰ্বলতা আৰু স্বাৰ্থপৰ হ’লেও অতি মনোৰম।”

হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ পাছৰ চামৰ লিখকসকলে ‘জোনাকী’ কাকতৰ যোগেদি ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ দশকত নৱন্যাসমূলক ভাৱধাৰা অসমীয়া সাহিত্যলৈ আমদানি কৰে। এওঁলোকৰ হাততেই সৃষ্টিধৰ্মী গদ্যৰ বিভিন্ন শাখাই পাতনি মেলে। উপন্যাস, চুটিগল্প, ব্যক্তিমুখী ৰচনা আৰু সমালোচনা এওঁলোকেই সূচনা কৰে।

২.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া ভাষাৰ দুৰ্যোগপূৰ্ণ সময়ত অৰুণোদই সন্মাদ পত্ৰই যি বৰঙনি আগবঢ়ালে সি সদায় স্মৰণীয় হৈ থাকিব। অৰুণোদইৰ গদ্যই অসমীয়া ভাষাক এটা গতি প্ৰদান কৰিলে। এই গতি প্ৰদানত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিলে মিছনেৰী সকলে। ও. টি. কট্টাৰ, নাথান ব্ৰাউন, এ.এইচ. ডেনফোর্ড, এ. কে. গাৰ্গি আদিৰ নাম এই দিশত বিশেষ উল্লেখযোগ্য। তেওঁলোকৰ উপৰিও কেইজনমান বিদ্বান অসমীয়াইও এই ধাৰাটোক আগুৱাই নিছিল। এইসকলৰ ভিতৰত ফাৰৱেল, আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, গুণাভিৰাম বৰুৱা আদি উল্লেখযোগ্য।

২.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) ‘অৰুণোদই’ কাকতৰ পটভূমি বিচাৰ কৰি কাকতখনৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ২) ‘অৰুণোদই’ৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰক।
- ৩) ‘অৰুণোদই’ৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য দাঙি ধৰি সেই বৈশিষ্ট্যসমূহ পাঠ্যক্রমত সন্নিৱিষ্ট পাঠ দুটিত কেনেদৰে বক্ষিত হৈছে আলোচনা কৰক।

২.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

মহেশ্বৰ নেওগ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা	: অৰুণোদইৰ ধলফাট
নন্দ তালুকদাৰ (সম্পা.)	: আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ ৰচনা সংগ্ৰহ
নগেন শইকীয়া (সম্পা.)	: অৰুণোদই

* * *

তৃতীয় বিভাগ
আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন : অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা
- ৩.৪ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন
- ৩.৫ মূল পাঠ
- ৩.৬ সাধাৰণ আলোচনা
- ৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

উনবিংশ শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকটো অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ অতি বিপৰ্যয়ৰ সময়। ১৮৩৬ ত অসমৰ স্কুল, আদালত আদিত অসমীয়া ভাষাৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষাৰ প্ৰচলন হয়। সেই বছৰতে আমেৰিকান মিছনেৰীসকল খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ বাবে অসমলৈ আহে। অসমত মাতৃভাষাৰ পৰিৱৰ্তে বঙলা ভাষা প্ৰচলন হৈ থকাৰ বাবে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কাৰ্যত বাধাৰ সৃষ্টি হয়। সেইবাবে তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষা পুনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে চেষ্টা চলায়। তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাত পাঠ্যপুথি প্ৰণয়নৰ উদ্যোগ লয়। তেওঁলোকৰ উদ্যোগতে ১৮৪৬ চনত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথমখন সম্বাদ পত্ৰ ‘অৰুণোদই’ৰ শুভাৰম্ভ ঘটে। ‘অৰুণোদই’ত কবিতা, প্ৰবন্ধ, নাটক আদি বিভিন্ন সাহিত্যিক শিতানে স্থান লাভ কৰে। বুৰঞ্জী, ভূগোল, ৰাজনীতি, জ্যোতিৰ্বিদ্যা, ধৰ্ম আদি বিভিন্ন বিষয়ক প্ৰবন্ধই ‘অৰুণোদই’ত নিয়মিতভাৱে প্ৰকাশ পাইছিল। ‘অৰুণোদই’ত প্ৰকাশ পোৱা বিভিন্ন ৰচনাৰ গদ্যশৈলীয়ে এক বিশেষ ৰূপ লাভ কৰিছিল। উচ্চাৰণগত ভাষাৰ প্ৰয়োগ আছিল এই গদ্যশৈলীৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। বাক্য গঠনৰ ক্ষেত্ৰত ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰভাৱ এই গদ্যশৈলীৰ অন্য এক গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ।

অৰুণোদই যুগত অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ উল্লেখযোগ্য বৰঙণি আগবঢ়োৱা এজন ব্যক্তি হ’ল আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন। তেওঁ এজন সংস্কৃতত বিদগ্ধ পণ্ডিত আছিল। তেওঁৰ বিভিন্ন মূল্যবান প্ৰবন্ধ অৰুণোদই কাকতত প্ৰকাশ পাইছিল। ‘অৰুণোদই’ত প্ৰকাশ পোৱা তেওঁৰ এটি উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ হ’ল ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’। এই প্ৰবন্ধটিৰ পাঠগত পৰ্যালোচনা এই বিভাগটিত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ পৰিচয় লাভ কৰিব পাৰিব;
- আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ বচনাৱলী সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব;
- ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’ প্ৰৱন্ধটিৰ বিষয়বস্তু পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব আৰু
- প্ৰৱন্ধটিত অৰুণোদই যুগৰ গদ্যশৈলীয়ে কি ৰূপত স্থান পাইছে তাক বুজাব পাৰিব।

৫.৬ অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা

১৮৫১ চনত ‘অৰুণোদই’ৰ ষষ্ঠ বছৰ নৱম সংখ্যাত এই প্ৰৱন্ধটি প্ৰকাশ পায়। অৰুণোদইত থকা অনুসৰি এই সংখ্যাটি ‘৬ বছৰ। নম্বৰ ৯’। প্ৰৱন্ধটিৰ লিখক আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন। পৰৱৰ্তী সময়ত গুণাভিৰাম বৰুৱা সম্পাদিত ‘অসমীয়া ল’ৰাৰ মিত্ৰ’ গ্ৰন্থখনিত এই প্ৰৱন্ধটি ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’ নামেৰে সন্নিৱিষ্ট হয়। ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’ প্ৰৱন্ধটিত বৰুৱাই কিছু সালসলনি কৰিছে। শেষৰ দফাটো বৰুৱাৰ নিজৰ লেখা। পাঠটিৰ বৰ্ণবিন্যাসো বৰুৱাৰ নিজস্ব। তলত যিটো পাঠ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে সেইটো অৰুণোদইত প্ৰকাশ হোৱা অনুসৰি দিয়া হৈছে। পাঠটিৰ যিখিনি লেখা বেকাকৈ দিয়া হৈছে সেইখিনি গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ সংযোজন।

৫.৬.১ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন

১৮২৯ চনত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জন্ম হয়। ১৮৪১ চনত কমিচনাৰ জেনকিন্স আৰু মেথি চাহাবৰ অনুপ্ৰেৰণাত গুৱাহাটীৰ ইংৰাজী স্কুলৰপৰা গৈ আনন্দৰামে কলিকতাত তিনিবছৰ অধ্যয়ন কৰি আহি গুৱাহাটীত ব্লেণ্ড চাহাবৰ ওচৰত আকৌ ইংৰাজী পঢ়ে। তেওঁ কিছু ফাৰ্চী আৰু সংস্কৃত ভাষাও আয়ত্ত্ব কৰিছিল। আনন্দৰামে ওঠৰ বছৰ বয়সৰেপৰাই সাহিত্য সেৱা কৰিবলৈ লয় আৰু মৃত্যু পৰ্যন্ত সাহিত্য সেৱা আৰু দেশহিত চিন্তাই তেখেতৰ জীৱনৰ ব্ৰত স্বৰূপ হৈ পৰে। ১৮৪৭ চনৰ অৰুণোদয়ত প্ৰকাশ হয় ‘ইংলেণ্ডৰ বিৱৰণ’ আৰু প্ৰায় চাৰিশ পিঠীয়া ‘অসমীয়া ল’ৰাৰ মিত্ৰ’। ‘অসমীয়া ল’ৰাৰ মিত্ৰ’ত নীতিশিক্ষা, ভূগোল, বিজ্ঞান, ইতিহাস আদি বিভিন্ন জ্ঞানমূলক তথ্য আৰু বিৱৰণ আছে। ১৮৫৩ চনত অসমৰ অৱস্থা সম্পৰ্কে অনুসন্ধান কৰিবলৈ অহা মোফাত মিলচ্ চাহাবৰ আগত ফুকনে অসমৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা সম্পৰ্কে সুন্দৰ বিবৃতি দিয়ে। এই স্মাৰকপত্ৰ এজন চৌবিশ বছৰীয়া ডেকা ল’ৰাৰ দ্বাৰা প্ৰস্তুত হ’লেও অসমৰ ৰাজনৈতিক আৰু প্ৰশাসনীয় অৱস্থা আৰু সমস্যাৰ গভীৰ উপলব্ধি আৰু সমালোচনা, অসমৰ ভাষা আৰু শিক্ষা সমস্যাৰ বিশ্লেষণ, অসমীয়া মানুহৰ অৰ্থনৈতিক দুৰাৱস্থাৰ কাৰণ নিৰ্ণয় আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰৰ উপায়, অসমৰ ৰাজস্ব উৎপন্ন বস্তু আৰু তাৰ উন্নতিৰ উপায় বিশ্লেষণ- এই সকলোবোৰ নিখুঁত ইংৰাজীত প্ৰকাশ হোৱা আৰু সাহসিকতাৰে উপস্থাপন কৰা দেখিবলৈ আচৰিত নহৈ নোৱাৰি। অসমত ৰাজহ, উৎপন্ন বস্তু আৰু মানুহৰ অৱস্থা সম্পৰ্কে দিয়া এই বিবৃতিয়ে ফুকনৰ বিচক্ষণ বুদ্ধি আৰু জ্ঞানৰ পৰিচয়

দিয়ে। ১৮৫৫ চনত তেখেতৰ ইংৰাজীতে লিখা “A Few Remarks on Assamese Language” নামৰ পুস্তিকা প্ৰকাশ পায়। এই পুস্তিকাত অসমীয়া ভাষাৰ স্বতন্ত্ৰতা, বঙলা জাপি দিয়াৰ বিষয়ময় ফল আদি আলোচনা কৰে। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁ ইংৰাজী-অসমীয়া আৰু অসমীয়া-ইংৰাজী অভিধান দুখন প্ৰণয়নৰ কাম হাতত লৈছিল।

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ যুক্তিসঙ্গত বিচাৰ, তীক্ষ্ণ বুদ্ধি আৰু দেশহিতৈষিতাৰ ফালে দৃষ্টি ৰাখিয়েই কৰ্ণেল হনকিন্স চাহাবে ফুকনৰ বিষয়ে কৈ গৈছে যে বঙ্গ দেশত ৰাজাৰামমোহন ৰায় যেনে অসমত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনো তেনে আছিল; কিন্তু অল্লায়ু ফুকনৰ কাৰ্যকলাপলৈ চাই ৰামমোহন ৰায়তকৈ তেওঁক উচ্চস্থান দিব পাৰি। উল্লেখযোগ্য যে ঢেকিয়াল ফুকনৰ ১৮৫৯ চনত ত্ৰিশ বছৰ পূৰ নৌহওঁতেই অকালমৃত্যু ঘটে। জীৱনৰ লেখ কামতহে, বছৰত নহয়। আনন্দৰামে উনত্ৰিশ বছৰীয়া চমু জীৱনত যিখিনি কৰি থৈ গ’ল বছতে দীৰ্ঘ জীৱন পায়ো সেইখিনি কৰিব পৰা নাই। আনন্দৰামৰ অকাল মৃত্যু অসমীয়া জাতিৰ বাবে এক পূৰ্বাৰ নোৱাৰা ক্ষতি। আনন্দৰামেই আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ প্ৰথম প্ৰৱৰ্ত্তক আৰু তেৱেই অসমীয়া সাহিত্যৰ নতুন আদৰ্শ দাঙি ধৰে।

৫.৬.২ মূল পাঠ

‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’

অতি পূৰ্বে গোটেই অচম দেশকে কামৰূপ বুলিছিল, আৰু তাক চাৰি পিঠ কৰি ভাগ কৰা হৈছিল, অৰ্থাত কামপিঠ, ৰত্ন পিঠ, স্বৰ্ণ পিঠ, আৰু সৌমাৰ পিঠ। এই কামৰূপত পূৰ্বৰে পৰা অনেক ৰাজ বংশে ৰাজ সাসন কৰি আহিছে। সকলোৰে আদিত মহীৰং দানব ৰজা আছিল, তেঁওৰ পাচত তেঁওৰ বংশৰে চাৰি জনা ৰজা হ’লত নৰকাসুৰ ভগদত প্ৰভিত্তি ৰজা হৈ থাকে, আৰু নৰকৰ বংশৰে অনেক ৰজা হৈ কামৰূপ ক্ৰমে সাসন কৰে। নৰক বংশৰ পাচত খেত্ৰিয় বংশ তাৰ পাচত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বংশ তাৰ পাচত বাৰে ভূঁয়া, তাৰ পাচে মচলমান বংশ ক্ৰমে ৰাজ সাসন কৰে। সেসত সির বংশিয় বিশ্বসিংহ আৰু নৰনাৰায়ন ক্ৰমে ৰজা হ’ল। নৰনাৰায়ন ৰজা অপুত্ৰক আছিল, সেই নিমিত্তে জুবৰাজ চিলাৰাইৰ পুতেক বসুদেৱক তোলনিয়া পুত্ৰ কৰি ৰাখিলে, কিন্তু এনেতে তেঁওৰো লখমি নাৰায়ন নামে পুত্ৰ জনমিলত তেঁওৰ ৰাজ্য দুইকো ভগাই দিলে। পাচে তেঁওৰ মৰিলত দুয়ো ৰজাই দন্দ কৰিব ধৰিলে, পাচে বসুদেৱৰ পুতেক পৰিখিত নাৰায়নেও সেই ৰূপে বিবাদ কৰাত লখমি নাৰায়নে আওৰঙ্গজেব বাদস্যৰ আশ্ৰই লোআত তেঁও সেনা পঠাই পৰিখিতক ধৰোআত তেঁওৰ ভায়েক বলিত নাৰায়নে ইন্দ্ৰবংশিয় সৰ্গদেও সকলৰ সৰনাগত হোআত তেতিয়াৰে পৰা কামৰূপ ইন্দ্ৰবংশিয় অচম ৰজাৰ অধিকাৰ হ’ল। উজনিতো বাৰে ভূঁয়াৰ অধিকাৰৰ পৰা নানা মণ্ডলে ভাগ হৈ আছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে উত্তৰ পূব কোনৰ সদিয়াৰ পোনে চুটিয়া ৰজাৰ অধিন আছিল, তাৰ ওচৰতে খামতি চিঙ্গফৌ ইত্যাদি পৰ্বতিয়া জাতিৰ অধিকাৰ আছিল। আৰু তুৰ্বক নামে গৌৰ বাদস্যৰ পুতেকে ৰটা নদিৰে পৰা চাই দুআৰলৈকে আক্ৰমণ কৰিছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দখিন পাৰে উত্তৰ পূব ফালে বৰাহি মৰান তাৰ পচিমৰ পৰা কচাৰি ৰজা, আৰু তাৰ বাহিৰে নগা

ইত্যাদিৰ অধিকাৰ আছিল; এই সকলোবোৰ ঠাই ক্ৰমে ইন্দ্ৰবংশিয় অচম বজা সকলৰ অধিকাৰ হল। এতেকে এতিয়া যি বজা সকলে গোটেই অচম দেশকে হস্তগত কৰি লৈ হিন্দু ১১৫১ সঁকৰ পৰা ৰাজ্য ভোগ কৰিলে, তাৰ প্ৰস্তাও লিখিম।

(ইন্দ্ৰবংশিয়) অচম ৰজাবিলাকৰ গুৰিৰ কথা নানা লোকে নানাদৰে কই। ইন্দ্ৰ বংশি বুলি হৰ গৌৰি সম্বাদ নামে এখন পুথিত লিখিছে। ইন্দ্ৰৰ মূৰ্তি তলত লিখা আছে*। আদিতে ১১৫১ সঁক আৰু ১২২৯ ইন্দ্ৰৰাজি সঁকত চুকাফা নামে ৰজা প্ৰথমতে সৌমাৰলৈ আহি মটক আদি কৰি নানা পৰ্বতিয়া জাতিক অধিন কৰিলে। তেঁও শ্ৰিত্যু হলত তেঁওৰ সন্তান সন্ততিএই ক্ৰমে নানা ঠাই অধিকাৰ কৰি, উনচলিচ জনা ৰজা হৈ গৈছে। এই উনচলিচ জনা ৰজাৰ দিনত অচম দেশক তিনি প্ৰধান জাতিএ আক্ৰমণ কৰিলে; প্ৰথম মচলমান, দুতীয় মোআমৰিয়া বা মটক, ত্ৰিতীয় মান।

চুকাফা ৰজাৰ পৰা ১৯ জনা ৰজা হৈ গৈ বিংশতি জনা অৰ্থাৎ চুতুমলা হিন্দু মতে জয়ধৰ্জ সিংহ ৰজাৰ দিনত ১৬৬২ ইং সঁকত আওৰংজেব বাদস্যৰ আগ্যাবে বঙ্গাল দেশৰ নেবাব মিৰজুমলাই অনেক সৈন্যে সৈতে আহি অচম দেশ ললেহি। আমাৰ ৰজা দেও ঠাৰৰিৰ নোআৰি নামৰূপৰ চৰাই খোৰোঙ্গলৈ ভাগি গল। পাচে বাৰিখা হলত বঙ্গাল হঁতৰ খাবলৈ নাই কিয়া হোআত, আৰু মাউৰ লাগি অনেক সৈন্য মৰিলত, নেবাবে সন্ধি কৰিবলৈ ইচা কৰাত সৰ্গদেৱে বন্দি ১০০, বেটী ১০০, হাতি ৩০টা, সোন দুহেজাৰ, ৰূপ বাৰে হেজাৰ, এইখনি জৌতক দি সালংক্ৰিতাকৈ ৰমনি গাভৰুক আওৰংজেব বাদস্যাল দিলে, তাতে নেবাবে দেশ এৰি দি ভটিয়াই গল।

মোআমৰিয়াৰ উপদ্ৰৱৰ বিবৰন এই। চুকাফা ৰজাৰ পৰা ৩০ জনা ৰজা হৈ ১৭১৪ সঁকত সিবসিংহ ৰজা হল; কিছু কালৰ মুৰত তেঁওৰ চত্ৰ ভঙ্গ জোগ হৈছে বুলি, ফুলেশ্বৰি আই কুঁৱৰি দেৱক বৰ ৰজা নাম দি চত্ৰ দিলে। এনেতে তেঁও সুদ্ৰ মহাজন কেতবোৰে গোসানিক নে মানে বুলি সুনি দুৰ্গোত্চও পূজাত মোআমৰাৰ মহন্তকে আদি কৰি কেই জন মানক অনাই বৰ ৰজাই গোসানি সেৱা কৰাই সিন্দুৰ, ৰঙ্গা চন্দন, বলিৰ ৰক্ত ইত্যাদিৰে ফোট দি নিৰ্মাল্য প্ৰসাদ লোআই কিছু দুৰ্গতি কৰাত মোআমৰা মহন্তে সকলোতকৈ পেটে মৰন তুল্য মানি ললে। এয়েই মোআমৰিয়া উপদ্ৰৱৰ ঘাই হেতু।

এই দুৰ্গতিৰ প্ৰতিকাৰ কৰিবলৈ ৰাজেশ্বৰ সিংহ সৰ্গদেৱৰ দিনত পুৰস্কাৰ কৰিছিল, কিন্তু নোআৰিলে। সেসত (চুকাফা ৰজাৰ পৰা ৩৩ জনা ৩৪ জনী অৰ্থাৎ লক্ষ্মী সিংহ) লখমি সিংহ সৰ্গদেৱৰ দিনত ১৭৬৭ সঁকৰ আঘোনত মোআমোৰিয়াৰ খোৰা আৰু ৰাঘ মৰান দুয়েই মুখ্য হৈ খোৰা মৰানৰ ঘৈনিএকক ৰাধা ৰুকুনি নাম দি তায়ে সৈতে বৰ জনা গোহাঁই দেৱক আগত লৈ সকলো মোআমৰিয়াই গোট খাই সৰ্গদেৱক ৰজা ভাঙ্গি বন্দি কৰি থৈ সিহঁতৰে খোৰাৰ পুতেক ৰমাকান্তক ৰজা পাতিলে। পাচে সৰ্গদেৱে সকলোৰে আলচি সেই সৰ্গদেৱে চতৰ বিহত ৰাঘ খোৰা আৰু ৰমাকান্তক মাৰি নগৰ ললে।

লখমি সিংহ সৰ্গদেও শ্ৰিত্যু হলত তেঁওৰ পুত্ৰ গৌৰীনাথ সিংহ ৰজা হল। এওৰ

দিনতে পূৰ্ব সত্ৰ মোআমৰিয়াই আকণ্ড ১৭০৯ সঁকৰ মাঘ মাহত বন কৰি বঙ্গপুৰ নগৰত ভৰথি মৰানক বজা পাতিলে। তাতে সৰ্গদেও নগাওঁ গুআহাটিলৈকে ভাগি আহি স্ৰিজুত কম্পানি বাহাদুৰত সহাই খোজাত কাপ্তান ওআলিস চাহাবে সৈন্য লৈ আহি মোআমৰিয়াক জিনি সৰ্গদেৱক ৰাজ ধানিত থৈ গল। এই মোআমৰিয়াৰ উপদ্ৰৱত এই দেশৰ অসংখ্য মানুহ নষ্ট হল, আৰু তেতিয়াৰে পৰা অচম দেশ জন সূন্য অৰন্যৰ নিচিনা, আৰু বজাও দুৰ্বলি আৰু নিধন হল। কিন্তু মোআমৰিয়াৰ উপদ্ৰৱত দেশ গোটেই নষ্ট হোআ নাছিল কিয়নো পূৰ্ণানন্দ বুৰা গোহাঁই ডাঙ্গৰিয়াই ভগা দেশ ভাল কৰিবলৈ অনেক জতন কৰি প্ৰজাক সুখি কৰিলে। পাচে মানৰ বিগ্ৰহতহে একে বেলিএই নষ্ট হল, আৰু বজা প্ৰজা উপাস্ত হৈ অবসেসত অচম বজাৰ সাসন ভুস্ত হল।

গৌৰিনাথ সিংহ বজাৰ পৰলোক হলত কমলেশ্বৰ সিংহ বজা হল। তেঁও স্ৰিত্য হলত চন্দ্ৰকান্ত সিংহ ১৮১০ সঁকত ৬ মাঘত ৰাজ্য পালে। কুকুৰাচোআ বৰা ভুতৰ পুতেক সতৰাম সৰ্গদেৱৰ প্ৰধান বলভ হৈ নানা কুমন্ত্ৰনা দি কেতবোৰ মানুহে সৈতে গোট খাই ১৮১৪ সঁকত ৰাজ মন্ত্ৰি পূৰ্ণানন্দ বুৰা গোহাঁইক মাৰিবলৈ মন্ত্ৰনা কৰিলত ডাঙ্গৰিয়া বুজ পাই, কুমন্ত্ৰনা কৰা বিলাকক কাটি, চকু কাৰ্হি, কান কাটি দণ্ড বন্ধ কৰিলে।

তেতিয়াৰে পৰা বজা আৰু মন্ত্ৰি দুইৰো পেটে বিৰোধ হৈ বজাৰ ফলিয়া মানুহক মন্ত্ৰিএ, আৰু মন্ত্ৰিৰ ফলিয়াক ৰজাই নষ্ট কৰিবলৈ ধৰিলে। পাচে গুআহাটৰ বদনচন্দ্ৰ বৰ ফুকনো ৰজাৰ ফলিয়া বুলি সন্ধ কৰি বুৰা গোহাঁয়ে তেঁওক ধৰিবলৈ পৰ্বতিয়া ফুকনক পঠোআত বৰ ফুকনে আগেই বুজ পাই, ১৮১৫ সঁকৰ আহিন মাহত গুআহাটৰ পৰা পলাই, বুৰা গোহাঁইক প্ৰতিকাৰ দিবৰ নিমিতে মানৰ দেশলৈ গৈ মান ৰজাৰ তৰ পৰা ১৪০০ সৈন্যেৰে উজনিএ ওলালহি।

এনেতে বুৰা গোহাঁই ডাঙ্গৰিয়া মৰিলত ৰুচিনাথ বুৰা গোহাঁই হল; পাচে বৰ ফুকন সসৈন্যে জোৰহাট পাব লগা হলত বুৰা গোহাঁই গুআহাটিলৈ ভাগি গল। বৰ ফুকন সৰ্গদেৱে সৈতে সাখ্যাত কৰি মন্ত্ৰি ফুকন হৈ বুৰা গোহাঁইৰ ফালৰ কেতবোৰ মানুহক দণ্ড কৰিলে। পাচে সৰ্গদেৱে মান ৰজালৈ এক কন্যাৰ সৈন্যক সন্তোসকৈ বিদাই দিলে। পাচে বুৰা গোহাঁইক মাতি পঠোআত নহাত মন্ত্ৰি ফুকনলৈ সংসই কৰি নাহে বুলি ৰাজ মাও ইত্যাদিএ পৰামৰ্স কৰি মন্ত্ৰি ফুকনক ৰূপচিং চুপাদাৰৰ হতুআই কটালে; কিন্তু তেঁও বুৰা গোহাঁই নাহি ব্ৰজনাথ গোহাঁই দেৱে সৈতে সসৈন্যে উজাই গৈ চন্দ্ৰকান্ত সৰ্গদেৱক ভাঙ্গি পুৰন্দৰ সিংহ সৰ্গদেৱক ৰজা পাতি সেৱা কৰিলে। এই কথা মানৰ ৰজাই শুনি ৩০০০০ সৈন্যেৰে আলুং মিস্ৰি বৰ গোহাঁইক পঠিয়াই চন্দ্ৰকান্ত সৰ্গদেৱক আকণ্ড ৰজা পাতিলে। পুৰন্দৰ সিংহ সৰ্গদেও চিলমাৰিলৈ ভাগি গল। পাচে খেৰে মিয়াল কচাৰিৰ পতাল বৰ বৰুআই জইপুৰত কোঁঠ পাতি মানেৰে বন কৰিবৰ মনস্থ থকাত মান ৰজাই চন্দ্ৰকান্ত সিংহ সৰ্গদেৱলৈ ৰাজযোগ্য অলঙ্কাৰ দি সঁজাতি ফুকনে সৈতে মিস্ৰি মহা তিলোআক পঠোআত সিহঁতে বৰ বৰুআৰ প্ৰাৰম্ভ দেখি তাক চলকৈ মাৰিলে। তাতে সৰ্গদেৱে মান অমিল ৰূপে আহিচে বুলি বুৰা গোহাঁইক বন কৰিবলৈ আগ্যা দি গুআহাটিলৈ ভটিয়াই গল। উজনিত মানে বন জিকি বুৰা গোহাঁইক বন্দি কৰি মিল ৰূপে

সৰ্গদেৱলৈ কটকি পঠালে, নহাত বন হল; বনত ঠাৱৰিব নোআৰি গুআহাটিৰ পৰা ভাগি গল।

পাচে মিঙ্গি মহা তিলোআই সৰ্গদেৱত নিৰাসা হৈ মান ৰজালৈ দিয়া কুঁঅৰিৰ ভায়েক জোগেশ্বৰ সিংহক লোক দৰ্শক ৰূপে ৰজা নাম দি, ১৮২১ সঁকৰ পৰা নিজে ৰাজ সাসন কৰিব ধৰিলে। সেসত চন্দ্ৰকান্ত সিংহ সৰ্গদেৱে সৈন্য লৈ হাদিৰা চকিৰ পৰা গুআহাটি আক্ৰমণ কৰি ক্ৰমে উজাই মানক জিকি মহগৰ পালে; মানৰো দেসৰ পৰা অনেক সৈন্যেৰে মিঙ্গি মহা বান্দুলা বৰ গোহাঁই পালেহি।

তাতে বন লগাত মহগৰত সৰ্গদেও ঘাটি ১৮২২ সঁকত ভটিয়াই পৰ দেসলৈ গল। এনেতে মানৰ সেনাপতিএ কম্পানিৰ ৰাজ্যৰ গুআলপাৰাত থকা ডেবিড্‌চন চাহাবলৈ চন্দ্ৰকান্ত ৰজাক আশ্ৰয় লোৱা সুনি, বলকৈ জতে থাকে তাৰে পৰা আনিবৰ আগ্যা পাইটো বুলি, কাকত লিখাত ঢাকাত থকা কম্পানিৰ চিপাহিৰ অধিপতিলৈ মানে কাকত লিখাৰ দৰে সিমাত জোকালে। সিহঁতক খেদি পঠাবৰ আগ্যা হল, আৰু স্কট চাহাবকো লাগে মানে সৈন্য দিবৰ আগ্যা হল।

ইয়াকে সুনি মানে অচমৰ পোনত সিমা লংঘন ন কৰিলে হই, কিন্তু কাচাৰৰ পোনে কম্পানিৰ বন কৰা ১৮২৪ ইঙ্গৰাজি সঁকৰ ৫ মাৰ্চত নিচই হল। আৰু গুআলপাৰাত থকা সৈন্য অচম দেসলৈ ক্ৰমে উজাই আহি গুআহাটি, কলিয়াবৰ আদি কৰি ঠায়ে ঠায়ে মান হতক বনত ঘটুআলে; ১৭৪৬ হিন্দু সঁকৰ ২১ মাঘত আৰু ইঙ্গৰাজি ১৮২৫ সঁকত ২ ফেবৰুৱাৰিত বঙ্গপুৰ নগৰ ললেহি। তাৰে পৰা অচম দেসত মানৰ অধিকাৰ গুচি কম্পানিৰ অধিকাৰ হল।

সেসত ইঙ্গৰাজি ১৮২৭ সঁকৰ ২৪ ফেবৰুৱাৰিত মান ৰজাই কম্পানিএ সৈতে সন্ধি কৰি অচম দেস একে বেলিএ এৰি দিলে। (এই সন্ধি ইয়াণ্ডাবু নামে ঠাইত হোৱাত ইয়াক ইয়াণ্ডাবুৰ সন্ধি বোলে। অসম দেস পূৰ্বে বঙ্গ প্ৰদেশৰ গবৰ্নমেণ্টৰ অধীনৰ এজন কমিস্যনৰে সাসন কৰিছিল। এতিয়া ১৮৭৪ সনৰ পৰা এজন চিফ বা প্ৰধান কমিস্যনৰে এই দেস সাসন কৰিছে।)

অসম দেস মানৰ অধিকাৰত মহা দুৰ্গতিত পৰি অৰাজক প্ৰায় হল কিন্তু এতিয়া ইংলণ্ডিয় অধিকাৰ হোৱাত ক্ৰমে উন্নতি হব লাগিছে আৰু কিছু কালৰ মূৰত আকৌ পূৰ্বৰ দৰে হব এতেকে ইশ্বৰে আমাৰ দেসৰ ভাললৈহে ইংৰাজক অধিপতি কৰিছে।

৫.৬.৩ সাধাৰণ আলোচনা

আগতে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে অৰুণোদইত বুৰঞ্জী, ভূগোল, বিজ্ঞান আদি বিভিন্ন শিতানৰ বিষয়বস্তুৰে স্থান পাইছিল। বিভিন্নজনে বিভিন্ন সময়ত দেশ তথা জাতিৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে বিভিন্ন প্ৰৱন্ধৰ মাজেৰে আলোচনা কৰিছিল। এই শিতানত আনন্দৰাম

ঢেকিয়াল ফুকনৰ 'অচম দেস সত্ৰু আক্ৰমণ কৰা কথা' এটা উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ।

'অচম দেস সত্ৰু আক্ৰমণ কৰা কথা' প্ৰবন্ধটিৰ জৰিয়তে অসমৰ ইতিহাস দাঙি ধৰিছে। পুৰণি অসমৰ ভৌগোলিক তথা ৰাজনৈতিক বাতাবৰণৰ বিষয়ে প্ৰবন্ধটিত উল্লেখ কৰা হৈছে। পুৰণি অসমক কামৰূপ নামেৰে জনা গৈছিল। এই কামৰূপৰ চাৰিটা ভাগ বা পিঠ আছিল। কামপিঠ, ৰত্নপিঠ, স্বৰ্ণপিঠ আৰু সৌমাৰপিঠ। মহিৰঙ্গদানৰ এই ৰাজ্যৰ প্ৰথম ৰজা আছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত ক্ষত্ৰিয়, ভূঞা, মুছলমান আদি বংশই এই ৰাজ্য শাসন কৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত কোচ বংশই এই ৰাজ্যৰ শাসন কৰে। কোচসকলৰ শ্ৰেষ্ঠ ৰজাজন হ'ল নৰনাৰায়ণ। নৰনাৰায়ণৰ পাছত কোচ ৰাজ্য দুভাগত বিভক্ত হৈ পৰে।

উজনি অসম বিভিন্ন সৰু সৰু ৰাজ্যত বিভক্ত আছিল। বাৰভূঞা, চুটিয়া, খাম্‌তি, চিংফৌ আদি বিভিন্ন ৰজাই এই ৰাজ্যবোৰ শাসন কৰিছিল। এই সকলো ৰাজ্যক একগোট কৰি আহোমসকলে বৰ অসম গঢ় দিয়ে। আহোমসকলৰ প্ৰথম ৰজা আছিল চুকাফা। পৰৱৰ্তী সময়ত চুকাফাৰ বংশৰ ৩৯ জন ৰজাই এই ৰাজ্য শাসন কৰে। ১৯ সংখ্যক ৰজা জয়ধ্বজ সিংহৰ দিনত মিৰ্জুমলাই অসম আক্ৰমণ কৰে।

স্বৰ্গদেউ শিৱসিংহৰ ৰাজত্বকালত বৰ ৰজা ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰী ৰাজপাটত উঠে। কুঁৱৰীয়ে মোৰামৰীয়া মহন্তসকলক অত্যাচাৰ কৰাত মোৰামৰীয়াসকলে বিদ্ৰোহ আৰম্ভ কৰে। মোৰামৰীয়া বিদ্ৰোহ অসমৰ ইতিহাসত এটি উল্লেখযোগ্য ঘটনা। এই বিদ্ৰোহত আহোম ৰাজ্য বহু পৰিমাণে নিশকতীয়া হৈ পৰে। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁয়ে ৰাজ্যখন বহুপৰিমাণে থানথিত লগাইছিল যদিও মানৰ আক্ৰমণে পুনৰ এই ৰাজ্য ধ্বংস স্তম্ভত পৰিণত কৰিলে।

গৌৰীনাথ সিংহৰ পৰৱৰ্তী চন্দ্ৰকান্ত সিংহৰ দিনত আভ্যন্তৰীণ কন্দলে অতি শোচনীয় অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰে। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁইৰ বিৰুদ্ধে গৈ বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনে মানৰজাৰ সহায় ভিক্ষা কৰে। মানৰ সৈন্যই অসমক সকলোপিনৰ পৰাই ধ্বংস কৰি অসমৰ পুৰণি ইতিহাস ধূলিস্যাৎ কৰি দিয়ে। মানৰ হাতৰ পৰা অসমৰ শাসনভাৰ ইংৰাজৰ হাতলৈ যায়। মানৰ আক্ৰমণৰ সময়ত জুৰুলা হৈ পৰা এই ৰাজ্যৰ প্ৰজাই ইংৰাজৰ শাসনত স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলাই। লাহে লাহে অসমদেশ ইংৰাজৰ অধীনত এক সুস্থিৰ অৱস্থা লাভ কৰে।

এনেদৰে আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে অসম ৰাজ্যৰ ইতিহাস বৰ্ণনা কৰিছে। ইংৰাজৰ অধীনত অসম ৰাজ্যই আগৰ অস্থিৰতা, বিপৰ্যয় আঁতৰাই কেনেদৰে উন্নতিৰ পথত আগবাঢ়িবলৈ লৈছিল তাকে প্ৰবন্ধটিত সজোৰে উত্থাপন কৰিছিল।

প্ৰবন্ধটিৰ গদ্যৰীতিৰ ফালে লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে অৰুণোদইৰ গদ্যৰ প্ৰায়বোৰ বৈশিষ্ট্যই প্ৰবন্ধটিৰ গদ্যৰীতিত ব্যৱহাৰ হৈছে। অৰুণোদইৰ গদ্যৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য হ'ল উচ্চাৰণুগ প্ৰয়োগ। এই প্ৰবন্ধটিৰ গদ্যটো বানানৰ ক্ষেত্ৰত উচ্চাৰণ অনুসৰি লিখাৰ প্ৰৱণতা লক্ষ্য কৰা যায়। যেনে— দুআৰ, শ্ৰিত্যু, সালংক্ৰিতা, ত্ৰিত্যু ইত্যাদি। 'শ', 'স', 'ষ'-ৰ সলনি 'স'-ৰ ব্যৱহাৰ। যেনে— দেস, সত্ৰু, সদিয়া, সেস ইত্যাদি। 'ন', 'ণ'-ৰ সলনি 'ন'-ৰ প্ৰয়োগ। যেনে— দখিন, ৰমনি ইত্যাদি। তদুপৰি 'ই', 'ঈ'-ৰ ঠাইত 'ই'; 'ক্ষ'-ৰ ঠাইত

‘থ’ আদিৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়।

৫.৮ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া ভাষাৰ দুৰ্যোগপূৰ্ণ সময়ত অৰুণোদই সম্বাদ পত্ৰই যি বৰঙনি আগবঢ়ালে সি সদায় স্মৰণীয় হৈ থাকিব। অৰুণোদইৰ গদ্যই অসমীয়া ভাষাক এটা গতি প্ৰদান কৰিলে। অৰুণোদই যুগৰ অসমীয়া থূলৰ এজন প্ৰভাৱশালী লিখক হ’ল— আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’ প্ৰবন্ধটিত অসম ৰাজ্যৰ ইতিহাস দাঙি ধৰা হৈছে। আদিযুগৰ পৰা বিভিন্ন শত্ৰুৰ আক্ৰমণত বিপৰ্যস্ত হৈ পৰা অসম ৰাজ্যখন ইংৰাজৰ অধীনলৈ যোৱাৰ পাছতহে এক সুস্থিৰ অৱস্থালৈ আহে। ইংৰাজৰ অধীনতে অসম ৰাজ্যই উন্নতিৰ জখলাত আগুৱাব পাৰিব।

৫.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন সম্পৰ্কে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ২) অসমীয়া ভাষা সাহিত্যলৈ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৩) ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’ প্ৰবন্ধটিৰ বিষয়বস্তু পৰ্যালোচনা কৰক।
- ৪) ‘অসম দেশৰ সংক্ষেপ কথা’ প্ৰবন্ধটিৰ গদ্যবীতি সম্পৰ্কে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

৫.১০ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

মহেশ্বৰ নেওগ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা	: অৰুণোদইৰ ধলফাট
নন্দ তালুকদাৰ (সম্পা.)	: আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ ৰচনা সংগ্ৰহ
নগেন শইকীয়া (সম্পা.)	: অৰুণোদই

* * *

প্ৰথম বিভাগ
জোনাকী যুগৰ অসমীয়া গদ্য-সাহিত্য

বিভাগৰ গঠন :

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ জোনাকী যুগৰ অসমীয়া নাটক
- ১.৪ জোনাকী যুগৰ অসমীয়া উপন্যাস
- ১.৫ জোনাকী যুগৰ অসমীয়া চুটিগল্প
- ১.৬ জোনাকী যুগৰ অন্যান্য গদ্য-সাহিত্য
 - ১.৬.১ জীৱনী সাহিত্য
 - ১.৬.২ প্ৰবন্ধ সাহিত্য
 - ১.৬.৩ সমালোচনা সাহিত্য
- ১.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত ‘অৰুণোদয়’ৰ পিছতে ৰোমাণ্টিক বা ৰমন্যাস যুগ। ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়ত ইতিমধ্যে ‘অৰুণোদয়’ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ ফালে আৰম্ভ হৈ বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম চাৰিটা দশকত ৰোমাণ্টিক সাহিত্যই পূৰ্ণতা লাভ কৰে। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ এই দ্বিতীয় পৰ্বটো ঘাইকৈ বিংশ শতিকাৰ সাহিত্য। ‘অৰুণোদয়’ খুলৰ লেখকসকলে বিশেষকৈ আনন্দৰাম ঢেকীয়ালফুকন, গুণাভিৰাম বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আদিয়ে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বাট কাটি যি ভেঁটি নিৰ্মাণ কৰিলে, সেই ভেঁটিৰ ওপৰত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ দ্বিতীয় পৰ্ব অৰ্থাৎ জোনাকী যুগৰ সাহিত্যই প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে।

১৮৮৯ চনৰ পৰা ১৯৪০ চনলৈ অসমীয়া সাহিত্যৰ এই সময়খিনিক জোনাকী যুগৰ বা ৰোমাণ্টিক সাহিত্য বুলি অভিহিত কৰা হয়। অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰোমাণ্টিজম বা ৰোমাণ্টিকতাবাদ এক নতুন আমদানি। পাশ্চাত্য ৰোমাণ্টিক সাহিত্যৰ আদৰ্শত অসমীয়াতো এই শ্ৰেণী সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয়। অসমীয়া সাহিত্যলৈ ৰোমাণ্টিক প্ৰভাৱ দুটা পথেৰে আহি প্ৰৱেশ কৰিলে— এটা হ’ল ইংৰাজী সাহিত্যৰ যোগেদি আৰু আনটো হ’ল বঙলা সাহিত্যৰ যোগেদি।

ৰোমাণ্টিক সাহিত্য আছিল মূলতঃ কাব্যিক। কাব্য জগততেই ইয়াৰ বিচৰণ আছিল আটাইতকৈ বেছি। সেইবুলি সাহিত্যৰ আন আন শাখা যেনে চুটিগল্প,

উপন্যাস, নাটক আদি অর্থাৎ গদ্য সাহিত্যৰো যে সৃষ্টি হোৱা নাছিল তেনে নহয়। এই বিভাগটিত জোনাকী যুগৰ গদ্য-সাহিত্যৰ এটি পৰিচয় দাঙি ধৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

জোনাকী যুগৰ অসমীয়া গদ্য-সাহিত্য সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপুনি—

- জোনাকী যুগৰ অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- গদ্য-সাহিত্যৰ শিতানত নাটক, উপন্যাস, চুটিগল্প, প্ৰবন্ধ সাহিত্য, সমালোচনা সাহিত্য আদি দিশবোৰত উল্লেখনীয় অৱদান আগবঢ়োৱা গদ্যকাৰ সকলৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- জোনাকী যুগৰ সময়ছোৱাত অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যলৈ গদ্যকাৰ সকলে আগবঢ়োৱা নাটক, উপন্যাস, চুটিগল্প, প্ৰবন্ধ সাহিত্য, সমালোচনা সাহিত্য আদিৰ বিষয়বস্তু বিচাৰ কৰি চাব পাৰিব।

১.৩ জোনাকী যুগৰ অসমীয়া নাটক

বৃটিছ ৰাজত্বৰ আৰম্ভৰ লগে লগে প্ৰাচীন অসমীয়া নাটৰ ৰচনা হ্রাস পাই আহিল। গাওঁবোৰত অসমীয়া নাটৰ ৰচনা আৰু অভিনয় কিছুকাল অব্যাহতভাৱে চলি আছিল। কিন্তু চহৰৰ শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ মাজত পাশ্চাত্য নাটকৰ আদৰ্শত নতুন নাট উদ্ভৱৰ সূচনা হ'ল। ইংৰাজী নাটৰ সোৱাদ পোৱা নতুন শিক্ষিত শ্ৰেণীয়ে কলিকতাত বঙলা নাটৰ আৰ্হি আৰু অভিনয় দেখি তেনে নাট ৰচনা কৰি অভিনয় কৰিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা পায়।^১ নাট্যচৰ্চা আৰু নাট্যানুশীলনৰ ক্ষেত্ৰত ক্ৰমে পাশ্চাত্য জগতৰ পৰা পোনপটীয়াভাৱে এই প্ৰভাৱ আৰু প্ৰেৰণা লাভ কৰা নাছিল; ওচৰ-চুবুৰীয়া বঙ্গদেশৰ পৰাহে লাভ কৰিছিল। সেই সময়ত অসমীয়াৰ কাৰণে একমাত্ৰ উচ্চ শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰস্থল আছিল কলিকতা। বাঙালীসকলে অসমীয়াতকৈ বহু আগতে ইংৰাজৰ সংস্পৰ্শলৈ অহাৰ কাৰণে কলিকতাত পাশ্চাত্য ৰঙ্গমঞ্চৰ আৰ্হিত ৰঙ্গশালা আৰু প্ৰেক্ষাগৃহ নিৰ্মাণ কৰি পাশ্চাত্য নাটৰ আৰ্হিত বঙলা নাট ৰচনা কৰি অভিনয় কৰিছিল। ঊনবিংশ শতাব্দীৰ শেষৰফালে অসমীয়া ডেকাসকলে কলিকতাত উচ্চ শিক্ষা লওঁতে বঙলা নাট আৰু অভিনয় দেখি সেই আদৰ্শত অসমীয়া নাট ৰচনা আৰু অভিনয় কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰে। কেইগৰাকীমান উৎসাহী অসমীয়া ব্যক্তিৰ প্ৰচেষ্টাত অসমৰ প্ৰধান নগৰ গুৱাহাটী, যোৰহাট, গোলাঘাট, তেজপুৰ, শিৱসাগৰ, নগাঁও, মঙ্গলদৈ আদিত ঊনৈশ শতিকাৰ শেষ দশকত কলিকতাৰ অনুকৰণত ৰঙ্গমঞ্চ স্থাপিত হয়।^২ ৰঙ্গমঞ্চ স্থাপনৰ পিছৰেপৰা অসমত নিয়মীয়া ভাৱে নাট্যচৰ্চা আৰু অভিনয় ক্ৰমান্বয়ে গতিশীল হবলৈ আৰম্ভ কৰে।

আধুনিক যুগৰ প্ৰথম গৰাকী নাট্যকাৰ হ'ল গুণাভিৰাম বৰুৱা। এওঁ ১৮৫৭ চনত 'ৰাম নৱমী' নাট ৰচনা কৰে। 'ৰাম নৱমী' প্ৰথম আধুনিক নাটেই নহয়; প্ৰথম অসমীয়া সামাজিক তথা ট্ৰেজেদিমূলক নাটক। পাশ্চাত্য নাটকৰ আদৰ্শেৰে ইয়াত দুখাত্মক পৰিণতিৰে প্ৰথমবাৰৰ বাবে ট্ৰেজেদিৰ সংযোগ কৰা হৈছে। বিষয়বস্তুৰ

অভিনয়ৰ উপৰি নাটকীয় কলা-কৌশলৰ ফালৰপৰাও 'ৰাম নৱমী' নব্য অসমীয়া নাটকৰ ক্ষেত্ৰত পথিকৃত। কলিকতা প্ৰবাসী, সমাজসচেতন, উদাৰ আৰু প্ৰগতিশীল দৃষ্টিভঙ্গীৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ ওপৰত ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰ আৰু ব্ৰহ্ম সমাজৰ প্ৰভাৱ পৰাটো স্বাভাৱিক।^৭ সেইবাবে 'ৰাম নৱমী'ত বাল্য বিবাহৰ কুফল আৰু বিধবা বিবাহৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰা হৈছে।

১৮৬১ চনত ভাষাৰ ওজা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'কানীয়াৰ কীৰ্তন' ৰচিত আৰু প্ৰকাশিত হয়। বৰুৱা কথাই-কামে আৰু আদৰ্শেৰে সমাজ সংস্কাৰক আছিল। সমকালীন অসমীয়া সমাজখনৰ দোষ-দুৰ্বলতা, ব্যক্তি আৰু সমাজৰ চাৰিত্ৰিক ত্ৰুটি-বিচ্যুতি সমালোচনা কৰাত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ কলম আছিল অতিকৈ নিৰ্মম। 'কানীয়াৰ কীৰ্তন'ত কানি বৰবিহাৰ অপকাৰিতা দেখুৱাৰ লগে লগে ধৰ্মৰ নামত ভণ্ডামি, ক্ষমতাৰ নামত দুৰ্নীতি আৰু প্ৰৱৰ্ণনাৰ চিত্ৰ ব্যঙ্গ ৰূপত অঙ্কন কৰিছে। 'টাইপ' চৰিত্ৰৰ যোগেদি নাটকীয় ঘটনাক আগবঢ়াই নিয়া চাৰি অক্ষয়ুক্ত 'কানীয়াৰ কীৰ্তন' নামৰ এই সংস্কাৰমূলক নাটখন ৰচনা কৰি হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছিল। বৰুৱাৰ জীৱিত কালতেই নাটখনিৰ ছটা সংস্কৰণ প্ৰকাশ পাইছিল।^৮ ইয়ে নাটখনিৰ জনপ্ৰিয়তাৰ প্ৰমাণ দাঙি ধৰে।

১৮৭২ চনত আন এখন সামাজিক নাট ৰুদ্ৰৰাম বৰদলৈৰ 'বঙাল-বঙালনী' ৰচিত আৰু প্ৰকাশিত হয়। আঠটা অক্ষয়ুক্ত এই নাটকত নাট্যকাৰে নাৰী চৰিত্ৰ স্থলনৰ এক জটিল ঘটনাৰ ৰূপদান কৰিছে। অসমলৈ বেহা-বেপাৰ কৰিবলৈ অহা নিম্ন-শ্ৰেণীৰ বঙালীৰ ব্যভিচাৰী জীৱন, চৰিত্ৰহীনতা আৰু তাৰ লগতে জাত্যন্তৰ হোৱা ব্যভিচাৰিণী অসমীয়া তিৰোতাৰ ব্যৱহাৰ আৰু কাৰ্যকলাপ চিত্ৰিত কৰিছে।

ঐতিহাসিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা চালে পুৰণি ৰীতিৰ পৰা আঁতৰি আহি নতুন আৰ্হিৰে ৰচনা কৰা নাটসমূহৰ ভিতৰত প্ৰথমে উক্ত নাটকেইখনলৈ মনত পৰে। গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ 'ৰাম নৱমী', হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'কানীয়াৰ কীৰ্তন' আৰু ৰুদ্ৰৰাম বৰদলৈৰ 'বঙাল-বঙালনী'। তিনিওখনেই আছিল সামাজিক নাটক তথা সমাজ সংস্কাৰমূলক। এই প্ৰসঙ্গত এগৰাকী নাট্য-সমালোচকে মন্তব্য দি কৈছে— "আধুনিক যুগৰ অগ্ৰগণ্য নাট্যশিল্পী হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা আৰু ৰুদ্ৰৰাম বৰদলৈ এই ত্ৰিমূৰ্তিৰ হাতত বিষয়বস্তুৰে একেবাৰে বোল সলালে..... এয়ে আধুনিক অসমীয়া নাট্য জগতৰ নৱ কল্পাৰম্ভ।"^৯

১৮৮৮ চনত কলিকতা প্ৰবাসী শিক্ষিত ডেকা চাৰিজনৰ মহাকবি ছেল্লপীয়েৰৰ Comedy of Errors ভাঙনি কৰি 'ভ্ৰমৰঙ্গ' নাম দি প্ৰকাশ কৰে আৰু অভিনয়ো কৰে। ভাঙনি কৰিছিল যুটীয়াভাৱে ৰমাকান্ত বৰকাকতী, ঘনশ্যাম বৰুৱা, গুঞ্জানন বৰুৱা আৰু ৰত্নধৰ বৰুৱাই। মূলৰ Blank verse বা অমিত্ৰাঙ্কৰ ছন্দ পৰিহাৰ কৰি কেৱল গদ্যকে প্ৰকাশৰ বাহন ৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে।

'ভ্ৰমৰঙ্গ' প্ৰকাশৰ লগে লগেই অসমীয়া সাহিত্যত ৰোমাণ্টিক তথা জোনাকী যুগৰ আৰম্ভ হয়। জোনাকীৰ প্ৰথম সংখ্যাতে বেজবৰুৱাৰ 'লিতিকাই' প্ৰকাশ পায় আৰু চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাৰ তত্ত্বাৱধানত ছোৱা ছোৱাকৈ কেইবাটাও সংখ্যাত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পায়। নাট্যকাৰ হিচাপে বেজবৰুৱাই প্ৰথম জীৱন আৰম্ভ কৰে কলিকতাৰ ইডেন গাৰ্ডেনত। ৰসৰাজ বেজবৰুৱাই প্ৰহসন বা লঘু হাস্যৰসাত্মক

নাটক 'লিতিকাই' ইডেন গাৰ্ডেনৰ বেঞ্চত বহি বহি ৰচনা কৰে। কিতাপ আকাৰে ছপা হৈ ওলায় ১৮৯০ চনত। ইয়াৰ প্ৰায় কুৰি বছৰ অৰ্থাৎ ১৯১৩ চনতহে বাকী কেইখন প্ৰহসন 'নোমল', 'পাঁচনি' আৰু 'চিকৰপতি নিকৰপতি' ছপা হৈ ওলায়। তাৰ পিছত একেটা বছৰতে (১৯১৫ চনত) তেওঁৰ বুৰঞ্জীমূলক নাটক 'জয়মতী কুঁৱৰী', 'চক্ৰধ্বজ সিংহ' আৰু 'বেলিমাৰ' এই তিনিওখন প্ৰকাশ হৈ ওলায়। গতিকে দেখা যায় নাট্যকাৰ হিচাপেও বেজবৰুৱাৰ অৱদান অসমীয়া সাহিত্যলৈ একেবাৰে কম নহয়। মুঠতে তেওঁ আঠখন নাট ৰচনা কৰে। ইয়াৰে তিনিখন বুৰঞ্জীমূলক আৰু বাকী চাৰিখন প্ৰহসন বা ধেমেলীয়া নাট। বিমল হাস্যৰস বেজবৰুৱাৰ প্ৰহসন কেইখনৰ মূল সম্পদ। আনহাতে ঐতিহাসিক নাটকেইখনত তেওঁৰ কীৰ্তি বহু পৰিমাণে নিহিত আছে। এইকেইখন নাটৰ যোগেদিয়েই অসমীয়া নাটকত ছেঞ্চপিয়েৰৰ প্ৰভাৱৰ প্ৰবাহ মুকলি কৰি দিয়া হয়।^৬

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সমসাময়িকভাৱে নাটক ৰচনা কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ উঁহাল চহকী কৰি তোলা আন এগৰাকী নাট্যকাৰ হ'ল পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱা। এৱেঁই প্ৰথম গৰাকী বুৰঞ্জীমূলক নাট্যকাৰ। বেজবৰুৱাৰ দৰে এৱেঁ সমান সংখ্যক আঠখন নাট ৰচনা কৰি নাট্য প্ৰতিভাৰ চানেকি ৰাখি থৈ গৈছে। নাটকেইখন হ'ল 'জয়মতী' (১৯০০), 'গদাধৰ' (১৯০৭), 'সাধনী' (১৯১০), 'লাচিত বৰফুকন' (১৯১৫), 'বানৰজা' (১৯৩৩), 'গাওঁবুঢ়া' (১৮৯৭), 'টেটোন তামুলী' (১৯০৯) আৰু 'ভূত নে ভ্ৰম' (১৯২৪)। ইয়াৰে ভিতৰত প্ৰথম পাঁচখন বুৰঞ্জীমূলক নাটক আৰু বাকী তিনিখন কমেডি আৰু ধেমেলীয়া নাটক। গতিকে দেখা যায় যে গোহাঞিবৰুৱাৰ নাট জীৱন আৰম্ভ হৈছিল কমেডি নাটকৰ যোগেদিয়ে। ১৮৯৭ চনত গাওঁবুঢ়া নাটকৰ যোগেদি তেওঁ নাট্য জগতত প্ৰৱেশ কৰে। অৱশ্যে ইয়াৰ আগতে গোহাঞিবৰুৱাই বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ সৈতে লগলাগি ১৮৮৯ চনত 'ডেকা গাভৰু' নামৰ নাটক এখন ৰচনা কৰিছিল। 'ডেকা গাভৰু'ৰ পিছতে বেণুধৰ ৰাজখোৱাই ১৮৯৪ চনত ৰচনা কৰে 'সেউতি কিৰণ' নামৰ কাল্পনিক নাট। আনহাতে ৰাজখোৱাই দুখন পৌৰাণিক নাটক ৰচনা কৰে— 'দুৰ্যোধনৰ উৰুভঙ্গ' (১৯০৩) আৰু 'দক্ষযজ্ঞ' (১৯০৮)। ৰাজখোৱাৰ প্ৰহসনমূলক নাটকৰ সংখ্যা ছখন— 'তিনিঘৈণী' (১৯০৮), 'অশিক্ষিতা ঘৈণী' (১৯১২), 'কুৰি শতিকাৰ সভ্যতা' (১৯০৮), 'চোৰৰ সৃষ্টি' (১৯৩১), 'যমপুৰী' (১৯৩১) আৰু 'টোপনিৰ পৰিণাম' (১৯৩২)।

দুৰ্গাপ্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱাই শিশু উপযোগী দুখন পৌৰাণিক নাট ৰচনা কৰে— 'গুৰু দক্ষিণা' আৰু 'বৃষকেতু'। তদুপৰি তিনিখন ধেমেলীয়া নাটকো ৰচনা কৰে 'নিগ্ৰো' (১৮৯৬), 'মহৰি' (১৮৯৬) আৰু বেণুধৰ ৰাজখোৱাৰ লগত যুটীয়াভাৱে ৰচিত 'কলিয়ুগ'। চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাই 'মেঘনাদ বধ' (১৯০৪), 'তিলোত্তমা সম্ভৱ' (১৯২৬) আৰু 'ৰাজৰ্ষি' (১৯৩৭) এই তিনিখন পৌৰাণিক নাট ৰচনা কৰে। আনহাতে, 'ভাগ্য পৰীক্ষা' (১৯১৫) তেওঁৰ ধেমেলীয়া নাট। মৰণোত্তৰভাৱে চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ ভালেকেইখন নাট প্ৰকাশ পাইছে— 'পুনৰ জন্ম' (১৯৩৬), 'মোগল বিজয়' (১৯৩৬), 'আহোম সন্ধ্যা' (১৯৩৬) আৰু 'বিয়াবিলৈ' (১৯২৯)। 'পুনৰ জন্ম' পৌৰাণিক, 'মোগল বিজয়' আৰু 'অসম সন্ধ্যা' ঐতিহাসিক আৰু 'বিয়াবিলৈ' সামাজিক নাট। বৰুৱাৰ নাট্যসমূহৰ ভিতৰত 'মেঘনাদ বধ' নাটকীয় গুণেৰে সমৃদ্ধ

আৰু এই নাটখিনিয়ে সেই সময়ত বঙ্গমঞ্চত খলকনি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাই অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দত তিনিখন নাট ৰচনা কৰিছিল— ‘পাৰ্থ-পৰাজয়’ (১৯০৯), ‘বালীবধ’ (১৯১৯) আৰু ‘চন্দ্ৰাৱলী’ (১৯১০)। প্ৰথম দুখন নাটৰ বিষয়বস্তু পৌৰাণিক। ‘চন্দ্ৰাৱলী’ ছেক্সপিয়েৰৰ ‘As You Like It’ নাটৰ মুকলি অনুবাদ। শৈলধৰ ৰাজখোৱাই তিনিখন নাটৰ যোগেদি অসমীয়া নাট্য সাহিত্য পুষ্ট কৰিছে। নাট তিনিখন হ’ল— ‘বিদ্যাৱতী’ (১৯১৮), ‘অসম গৌৰৱ’ (১৯৩৫) আৰু ছেক্সপিয়েৰৰ ‘Othello’ নাটৰ অনুবাদ ‘ৰণজিৎ’। কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈৰ ‘গৃহলক্ষ্মী’ (১৯১১) সেই যুগৰ গহীন সামাজিক নাটৰ পথ প্ৰদৰ্শক বুলিব পাৰি। আনহাতে বৰদলৈয়ে ছেক্সপিয়েৰৰ তিনিখন নাট ‘Troilus and Cressida’, ‘King Lear’ আৰু ‘Taming of the Shrew’ অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰে।

নকুলচন্দ্ৰ ভূঞাই চাৰিখন ঐতিহাসিক নাট ৰচনা কৰে— ‘বদন বৰফুকন’ (১৯২৭), ‘চন্দ্ৰকান্ত সিংহ’ (১৯২৭), ‘বিদ্ৰোহী মৰাণ’ (১৯৩৮) আৰু ‘নুমলী কুঁৱৰী’ (১৯৬৩)। এওঁৰ চাৰিওখন নাটেই ঐতিহাসিক আৰু চাৰিওখন নাটেই দুখাত্মক বা ট্ৰেজেদীমূলক।

এই যুগৰ এগৰাকী উল্লেখনীয় নাট্যকাৰ হ’ল দৈবচন্দ্ৰ তালুকদাৰ। এওঁ মুঠতে আঠখন নাট ৰচনা কৰে। তাৰে ভিতৰত পাঁচখন বুৰঞ্জীমূলক আৰু বাকী তিনিখন সামাজিক নাট। বুৰঞ্জীমূলক নাটকেইখন হ’ল— ‘বামুণী কোঁৱৰ’ (১৯২৮), ‘অসম প্ৰতিভা’ (১৯২৩), ‘ভাস্কৰবৰ্মা’ (১৯৫২) আৰু ‘ৰাধা-ৰুক্মিণী’। ‘বিপ্লৱী’, ‘চন্দ্ৰকলা’ আৰু ‘লহঙা’ সামাজিক নাট। দণ্ডিনাথ কলিতাৰ ‘সতীৰ তেজ’ (১৯৩১), ‘অগ্নিপৰীক্ষা’ (১৯৩৭) গহীন নাট আৰু ‘পোহনীয়া কুকুৰ’, ‘পৰাচিত’ প্ৰহসনমূলক ব্যঙ্গনাটক।

উনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ উল্লেখযোগ্য তথা বঙ্গমঞ্চত বিশেষ সুখ্যাতি অৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা এগৰাকী নাট্যকাৰ হ’ল পজৰুদ্দিন আহমেদ। ‘গুলেনাৰ’ (১৯২৪) আৰু ‘সিন্ধু বিজয়’ (১৯২৮) এওঁৰ মঞ্চসফল ঐতিহাসিক নাট। এই সময়ৰ আন এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ নাট্যকাৰ হ’ল মিত্ৰদেৱ মহন্ত। ‘বৈদেহী বিয়োগ’ (১৯৫০), ‘প্ৰচ্ছন্ন পাণ্ডৱ’ (১৯৫৪), ‘বলিছলন’ আৰু ‘অস্মা’ পৌৰাণিক নাটক। কিন্তু তুলনামূলকভাৱে মহন্তৰ জনপ্ৰিয়তা ধেমেলীয়া নাট্যাৱলীত। ‘বিয়া বিপৰ্যয়’ (১৯২৪) আৰু ‘কুকুৰী কণাৰ আঠমঙলা’ (১৯১৭) এওঁ সৰ্বাধিক সমাদৃত নাট।

পৌৰাণিক, ঐতিহাসিক, অনুদিত আদি বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ নাট ৰচনা কৰি এসময়ত প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰা নাট্যকাৰ এগৰাকী হ’ল অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা। তেখেতৰ পৌৰাণিক নাটকসমূহ হ’ল— ‘নন্দদুলাল’ (১৯৩৫), ‘কুৰুক্ষেত্ৰ’ (১৯৩৬), ‘ৰুক্মিণীহৰণ’ (১৯৪৯), ‘নৰকাসুৰ’ (১৯৩০), ‘শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ’ (১৯৩৭), ‘সাবিত্ৰী’ (১৯৩৯), ‘চম্পাৱতী’ (১৯৪৯), ‘বেউলা’ (১৯৩৯), ‘নিৰ্যাতিত’ (১৯৫০)। এই নাটসমূহৰ বেছিভাগৰেই প্ৰকাশ মাধ্যম অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দ। বুৰঞ্জীমূলক নাটকেইখন হ’ল ‘কনৌজ কুঁৱৰী’ (১৯৩৩), ‘ছত্ৰপতি শিৱাজী’ (১৯৪৭), ‘টিকেদ্ৰজিত’ (১৯৫৯) আৰু ‘পাণিপথ’। অনুবাদমূলক নাটৰ ভিতৰত ছেক্সপিয়েৰৰ ‘Merchant of Venice’ আৰু ‘King Lear’ ক্ৰমে ‘বণিজ কোঁৱৰ’ আৰু ‘অশ্ৰুতীৰ্থ’ নাম দি অসমীয়ালৈ ৰূপান্তৰ কৰে। হাজৰিকাৰ আন কেইখনমান নাটক হ’ল ‘মার্জিয়ানা’ (১৯৩৯), ‘মানস প্ৰতিমা’ (১৯৪৮), ‘ৰংমহল’ আৰু ‘কল্যাণী’ (১৯৩৯)। এই সময়ৰ আন দুখন

মঞ্চসফল ঐতিহাসিক নাট হ'ল প্ৰসন্নলাল চৌধুৰীৰ 'কমতা কুঁৱৰী' (১৯৪০) আৰু 'নীলাম্বৰ' (১৯২৬)।

ৰোমাণ্টিক যুগটোৰ আটাইতকৈ প্ৰতিভাশালী নাট্যকাৰ গৰাকী হ'ল জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা। বিষয়বস্তু আৰু উপস্থাপন ৰীতি উভয়তে আমূল পৰিৱৰ্তন ঘটাই জ্যোতিপ্ৰসাদে সমসাময়িক নাটকৰ গতানুগতিকতা আঁতৰ কৰে। সামাজিক বাস্তৱতাক নাটকৰ মূল চিন্তা ৰূপে লৈ আৰু ছেঞ্চাপিয়েৰীয় তথা ইবছেনীয় কৌশলৰ সমন্বয় ঘটাই জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাই অসমীয়া নাটকৰ নতুন দিশ উন্মোচন কৰে।^১ এওঁৰ নাটকেইখন হ'ল 'শোণিত কুঁৱৰী' (১৯২৫), 'কাৰেঙৰ লিগিৰী' (১৯৩০), 'লভিতা' (১৯৪৮), 'ৰূপালীম' (১৯৬০) আৰু 'খনিকৰ' (১৯২৮)।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে, ১৮৮৯ চনৰপৰা ১৯৪০ চনৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাত ভালেসংখ্যক নাট ৰচিত হৈছে। পৌৰাণিক, ঐতিহাসিক, সামাজিক, ধেমেলীয়া, কাল্পনিক আদি বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ নাটকে অসমীয়া সাহিত্যৰ উঁহাল চহকী কৰি তুলিছে। পদ্মনাথ গোস্বামীৰপৰা পৰা জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালালৈকে বিভিন্ন নাট্যকাৰে তেওঁলোকৰ নাট্য সাহিত্যৰ যোগেদি অসমীয়া ৰোমাণ্টিক যুগটোক সমৃদ্ধ কৰি তোলাত অপৰিসীম অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে।

১.৪ জোনাকী যুগৰ অসমীয়া উপন্যাস

অসমীয়া উপন্যাস পাশ্চাত্য বিশেষকৈ ইংৰাজী শিক্ষা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰভাৱৰ ফল। কাহিনী কোৱা আৰু শুনাৰ যি এটা স্বাভাৱিক প্ৰবৃত্তি মানুহৰ আছে, সেই প্ৰবৃত্তি বাস্তৱতাৰ ভেঁটিত চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ যোৱাৰ প্ৰয়াসতে উপন্যাসৰ জন্ম। অসমীয়া উপন্যাসৰ প্ৰকৃত ধাৰা আৰম্ভ হয় পদ্মনাথ গোস্বামীৰ 'ভানুমতী' (১৮৯০) উপন্যাসৰ যোগেদি। কিন্তু ইয়াৰ আগতেই উপন্যাসৰ বীজ অঙ্কুৰিত হৈছিল আমেৰিকান বেপ্তিষ্ট মিছনেৰীসকলে উলিওৱা 'অৰুণোদয়' কাকতত। 'অৰুণোদয়'ত প্ৰকাশিত 'যাত্ৰিকৰ যাত্ৰা' (১৮৫০), 'ফুলনমণি আৰু কৰুণা' (১৮৭৭), 'এলোকেশী বৈশ্যৰ বিষয়' (১৮৭৭), 'কামিনীকান্ত' (১৮৭৭), 'সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান' (১৮৮৪) আদি কাহিনীত উপন্যাসৰ সোৱাদ সেৰেকাকৈ হলেও পোৱা গৈছিল। আনহাতে, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'বাহিৰে ৰংচং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী'ত (১৮৭৬) উপন্যাসৰ জঁকাটো অন্ততঃ আমি দেখিবলৈ পাওঁ। কিন্তু আধুনিক অৰ্থত প্ৰকৃত উপন্যাস বুলিলে যি শ্ৰেণী সাহিত্যিক বুজা যায়, ওপৰত উল্লেখ কৰা কাহিনীসমূহত সেই বৈশিষ্ট্যসমূহ দেখিবলৈ পোৱা নেযায়। খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উৎকট প্ৰচেষ্টা, সমাজ সংস্কাৰৰ তীব্ৰ মানসিকতা তথা কলা-কৌশলৰ দুৰ্বলতা আদিৰ বাবে এইবোৰে প্ৰকৃত উপন্যাসৰ শাৰীত থিয় হ'ব নোৱাৰিলে। তথাপি অসমীয়া উপন্যাসৰ ইতিহাসত এই কাহিনীসমূহৰ বিশেষ মূল্য আছে। সেইবাবে 'ভানুমতী'ৰ পূৰ্বৱৰ্তীকালত ৰচিত উপন্যাসধৰ্মী কাহিনীসমূহৰ একোটকৈ চমু পৰিচয় জ্ঞাপন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হ'ল।

অসমীয়া উপন্যাসধৰ্মী কাহিনীসমূহৰ ভিতৰত প্ৰথম ৰচনা হ'ল 'যাত্ৰিকৰ যাত্ৰা'। ১৮৫০-৫১ চনত 'অৰুণোদয়'ত ছোৱা-ছোৱাকৈ প্ৰকাশ পাইছিল। 'যাত্ৰিকৰ যাত্ৰা' দৰাচলতে জন বনিয়নৰ 'Pilgrim's Progress'-ৰ অসমীয়া ৰূপান্তৰ। ইংৰাজী

সাহিত্যত এইখনক উপন্যাস সাহিত্যৰ নিৰ্মাণত প্ৰথম ইষ্টক বুলি ধৰা হয়। অসমীয়ালৈ ইয়াক অনুবাদ কৰিছিল নাথান ব্ৰাউনে। পাপভাৰক্লিষ্ট মানুহ কেনেকৈ মুক্তিপথৰ পথিক হয় আৰু শেষত ভগৱৎ দৰ্শন লাভৰ দ্বাৰা জীৱন কেনেকৈ ধন্য কৰিব পাৰি তাকেই বনিয়ে বৰ্ণনা কৰিছে।^১ অৱশ্যে ইয়াত খৃষ্টধৰ্মৰ মতবাদ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ চেষ্টা সুস্পষ্ট। অনুদিত হলেও ‘যাত্ৰিকৰ যাত্ৰা’ই ভৱিষ্যত অসমীয়া উপন্যাস-সাহিত্যৰ সম্ভাৱনা দাঙি ধৰিছিল বা উপন্যাস ৰচনাৰ পথ মুকলি কৰি দিছিল।

‘যাত্ৰিকৰ যাত্ৰা’ৰ পিছতে একেলগে (১৮৭৭ চনত) তিনিখন উল্লেখযোগ্য কাহিনীমূলক প্ৰচাৰগ্ৰন্থ মিছনেৰীসকলৰ দ্বাৰা প্ৰকাশ পায়। সেই কেইখন হ’ল ‘এলোকেশী বেষ্যাৰ কথা’, ‘কামিনীকান্ত’ আৰু ‘ফুলমণি আৰু কৰুণা’। প্ৰথম দুখন মিষ্টাৰ গাৰ্ণিয়ে আৰু তৃতীয়খন মিছেছ গাৰ্ণিয়ে ৰচনা কৰা। ‘এলোকেশী বেষ্যাৰ কথা’ আৰু ‘ফুলমণি আৰু কৰুণা’ বঙলা ভাষাৰপৰা অনুদিত। এলোকেশী বেষ্যাৰ কথাত এলোকেশী নামৰ এজনী কুমলীয়া কালতে বিধবা হোৱা যুৱতীৰ জীৱনৰ বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতা, প্ৰলোভনত পৰি চৰিত্ৰস্থলন, ৰক্ষিতা আৰু পিছত বেষ্যা ৰূপে জীৱন যাপন আৰু সৰ্বশেষত উদাৰ খৃষ্টধৰ্মত শৰণ লৈ পবিত্ৰ জীৱন পথলৈ প্ৰত্যাহ্বান প্ৰদৰ্শন কৰিছে। ‘ফুলমণি আৰু কৰুণা’ত দুগৰাকী খৃষ্টীয়ান নাৰীৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰা হৈছে। খৃষ্টধৰ্মৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি তেওঁলোকৰ জীৱন কেনেকৈ ধন্য হৈছে তাৰ বৰ্ণনা ইয়াত পোৱা যায়। আনহাতে ‘কামিনীকান্ত’ত পাৰিবাৰিক জীৱনৰ ঘটনা কিছুমানৰ যোগেদি খৃষ্টধৰ্মৰ মাহাত্ম্য প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

মিছনেৰীসকলৰ প্ৰচাৰধৰ্মী উক্ত কাহিনী কেইটিৰ সমসাময়িকভাৱে প্ৰকাশ পায় হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ‘বাহিৰে ৰং চং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী’ (১৮৭৬)। ই ব্যঙ্গাত্মক কাহিনী। ইংৰাজ আমোলৰ আগছোৱাৰ বাহিৰ গুৱনি ভিতৰি ফোপোলা সমাজখনৰ ভণ্ড, চৰিত্ৰহীন আৰু দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত একশ্ৰেণী ব্যক্তিৰ কদৰ্য ৰূপ ইয়াত প্ৰকাশ কৰা হৈছে।

১৮৮৪ চনত প্ৰকাশ হয় পদ্মাৱতী দেৱী ফুকননীৰ ‘সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান’। এই উপাখ্যানটিত মিছনেৰীসকলৰ দৰে ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্য নাই; কিন্তু কাহিনী বৰ্ণনাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাচীন আখ্যানৰ ৰীতি অনুকৰণ কৰা হৈছে।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে ‘ভানুমতী’ৰ পূৰ্বৱৰ্তীকালত যিবিলাক উপন্যাসধৰ্মী কাহিনী ৰচিত হৈছিল তাৰ বেছিভাগেই আছিল অনুদিত। আনহাতে, এই কাহিনীসমূহ ৰচনাৰ উদ্দেশ্য আছিল খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা। ‘বাহিৰে ৰং চং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী’ আৰু ‘সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান’ত ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ প্ৰচেষ্টা নাই যদিও তীব্ৰ ব্যঙ্গভাৱ আৰু কাহিনী-কথনৰ প্ৰাচীনতাৰ বাবে এই দুখনেও প্ৰকৃত উপন্যাসৰ শাৰীত থিয় হবলৈ যোগ্যতা অৰ্জন কৰিব নোৱাৰিলে। তথাপি, এই কথা উল্লেখনীয় যে অসমীয়া উপন্যাসৰ জন্ম তথা বিকাশত এই কেইখনৰ ঐতিহাসিক মূল্য তথা গুৰুত্ব কোনোপধ্যে অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি।

উপন্যাসৰ আঙ্গিক কলা-কৌশলৰ ফালে দৃষ্টি ৰাখি আলোচনা কৰিবলৈ গ’লে ‘ভানুমতী’ক প্ৰথম উপন্যাস বুলি ক’ব লাগিব। পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ এই উপন্যাসখন প্ৰথমে ‘বিজুলী’ৰ পাতত ছোৱা-ছোৱাকৈ প্ৰকাশ পাইছিল। পাছত পুথি আকাৰে ১৮৯১ চনত প্ৰকাশ পায়। ‘ভানুমতী’ৰ পিছত গোহাঞিবৰুৱাৰ ‘লাহৰী’ (১৮৯২) আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘পদুম কুঁৱৰী’ (১৮৯১) প্ৰকাশ পায়। এই

কেইখন উপন্যাস প্ৰকাশ পোৱাৰ লগে লগে অসমীয়া উপন্যাস সাহিত্যই বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ গঢ় লবলৈ আৰম্ভ কৰে। গোহাঞি বৰুৱাৰ উপন্যাস দুখন আহোম যুগৰ পটভূমিত আৰু বেজবৰুৱাৰ উপন্যাসখন ‘দন্দুৱাদ্ৰোহ’ৰ পটভূমিত ৰচিত ঐতিহাসিক উপন্যাস।

প্ৰকৃততে অসমীয়া উপন্যাসৰ ভেঁটি সুপ্ৰতিষ্ঠিত হয় ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ হাততহে। সেই যুগত তেৱেঁই আশাসুধীয়াভাৱে উপন্যাস ৰচনা কৰে আৰু আজিলৈকে অসমীয়া উপন্যাসৰ ক্ষেত্ৰত বৰদলৈয়ে এখনি বিশিষ্ট আসন লাভ কৰি আহিছে। বৰদলৈয়ে ৰচনা কৰা নখন উপন্যাসৰ ভিতৰত আঠখনেই ঐতিহাসিক উপন্যাস। সেই কেইখন হ’ল : ‘মনোমতী’ (১৯০১), ‘ৰঞ্জিলী’ (১৯২৫), ‘ৰাধা-ৰুক্মিণী’ (১৯২৫), ‘নিৰ্মল ভকত’ (১৯২৫), ‘দন্দুৱাদ্ৰোহ’ (১৯২৮), ‘বহুদৈ লিগিৰী’ (১৯৩০), ‘তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰ’ (১৯২৬) আৰু ‘খান্না থুইবী’ (১৯৩২)। বৰদলৈক অতিক্ৰম কৰি যাব পৰা ঐতিহাসিক উপন্যাসিক দ্বিতীয় এজন আজিলৈকে ওলোৱা নাই। সেইবাবে বৰদলৈক ‘উপন্যাস সন্মট’ আখ্যা দিয়াই নহয়, ‘অসমীয়া স্কট’, ‘অসমৰ বংকিমচন্দ্ৰ’ বুলিও অভিহিত কৰা হয়।^১ বৰদলৈৰ একমাত্ৰ সামাজিক উপন্যাসখন হ’ল ‘মিৰি জীয়ৰী’ (১৮৯৪)। এইখনেই আছিল তেওঁৰ প্ৰথম উপন্যাস। ‘মিৰি জীয়ৰী’ত অসমৰ অন্যতম জনজাতি মিৰিসকলৰ সামাজিক, ধৰ্মীয়, অৰ্থনৈতিক আদি অৱস্থাৰ পটভূমিত প্ৰণয়মূলক কাহিনী এটা গঢ়ি তোলা হৈছে।

ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ পিছত ঐতিহাসিক উপন্যাসিক নাই বুলিয়েই ক’ব পাৰি। দৰাচলতে, বৰদলৈৰ হাতত অসমীয়া ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ জন্ম আৰু বিকাশ ঘটিল লগতে ই পূৰ্ণ প্ৰতিষ্ঠাও লাভ কৰিলে। বৰদলৈৰ পৰৱৰ্তী কালত আঙুলিৰ মূৰত লেখিব পৰা কেইখনমান ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ জন্ম হৈছিল যদিও সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান দখল কৰিবলৈ সক্ষম নহ’ল। তেনে উপন্যাস কেইখনমান হ’ল হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱাৰ ‘মালিতা’ (১৯১৪), শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘পানীপথ’ (১৯৩০), হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাৰ ‘চিত্ৰ দৰ্শন’ (১৯৩১)। ‘মালিতা’ৰ পটভূমি প্ৰতাপ সিংহৰ ৰাজত্বকালত সংঘটিত আহোম-কছাৰীৰ সংঘৰ্ষ। বাবৰ আৰু ইব্ৰাহীম লোডীৰ মাজত হোৱা প্ৰথম পানীপথৰ যুদ্ধ আৰু বাবৰ তথা ৰাণা সংগ্ৰাম সিংহৰ মাজত ঘটা ফতেপুৰ চিক্ৰিৰ যুদ্ধৰ পটভূমিত ৰচিত হৈছে গোস্বামীৰ ‘পানীপথ’ উপন্যাস। আনহাতে, দত্তবৰুৱাৰ ‘চিত্ৰদৰ্শন’ শৰাইঘাট যুদ্ধৰ পটভূমিত ৰচিত।

১৯৪০ চনলৈ অসমীয়া উপন্যাসৰ ধাৰালৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে, প্ৰথমছোৱাত ঐতিহাসিক উপন্যাসে আৰু তৃতীয় দশকৰ পৰা সামাজিক উপন্যাসে বিকাশ লাভ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। কিন্তু বৰদলৈক বাদ দিলে একান্তভাৱে উপন্যাস ৰচনাত মনোনিৱেশ কৰা উপন্যাসিক নাই বুলিলেও হয়। তথাপি ছেগা-ছোৰোকাকৈ হলেও প্ৰকাশ পোৱা সামাজিক উপন্যাস কেইখনমান এই সময়ছোৱাৰ ভিতৰতে প্ৰকাশ পাইছিল। তেনে উপন্যাস কেইখনমান হ’ল— হৰেশ্বৰ শৰ্মা বৰুৱাৰ ‘কুসুম কুমাৰী’ (১৯০৫), নবীনচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ ‘চন্দ্ৰপ্ৰভা’ (১৯০৮), চিত্ৰাহৰণ পাটগিৰিৰ ‘সংসাৰৰ চিত্ৰ’ (১৯২১), দণ্ডীধৰ সোণোৱালৰ ‘চপলা’ (১৯২২), ভৱদেৱ ভাগৱতীৰ ‘লীলা’ (১৯২৪), কমলেশ্বৰ চলিহাৰ ‘প্ৰিয়া’, স্নেহলতা বৰুৱাৰ ‘বীণা’ (১৯২৬), ‘ৰেমেজালি’ (১৯৩৪), চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানীৰ ‘পিতৃভিঠা’ (১৯৩৭) আদি।

এই সময়ছোৱাৰ ভিতৰত আবিৰ্ভাৱ ঘটা উপন্যাসিক সকলৰ ভিতৰত তিনিগৰাকী বিশেষভাৱে উল্লেখনীয়। সেই তিনিগৰাকী উপন্যাসিক হ’ল দণ্ডিনাথ কলিতা,

দৈৰচন্দ্ৰ তালুকদাৰ আৰু দীননাথ শৰ্মা। দণ্ডিনাথ কলিতাই ‘ফুল’ (১৯২০), ‘সাধনা’ (১৯২৮), ‘আবিষ্কাৰ’ (১৯৩৮), ‘গণবিপ্লৱ’ (১৯৪৮)— এই চাৰিখন উপন্যাসৰ যোগেদি ঔপন্যাসিক হিচাপে অসমীয়া সাহিত্যত পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে। ইয়াৰে ভিতৰত ‘সাধনা’ নিঃসন্দেহে শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস। দৈৰচন্দ্ৰ তালুকদাৰে ‘ধূৱলী-কুঁৱলী’ (১৯২২), ‘আগ্নেয়গিৰি’ (১৯২৪), ‘অপূৰ্ণ’ (১৯৩১-৩২), ‘আদৰ্শপীঠ’ আৰু ‘দুনীয়া’ (১৯৬১)— এই পাঁচখন উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। ইয়াৰে ভিতৰত ‘অপূৰ্ণ’ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস। এই দুয়োগৰাকী ঔপন্যাসিকৰ উপন্যাসতে সমাজ-সমালোচনাই মুখ্য স্থান লাভ কৰিছে। এই একে সময়তে আত্মপ্ৰকাশ কৰা আন এগৰাকী ঔপন্যাসিক হ’ল দীননাথ শৰ্মা। এওঁ ‘উষা’, ‘সংগ্ৰাম’, ‘মাটি আৰু মানুহ’, ‘নদাই’, ‘শান্ত’ আৰু ‘নবাবৰণ’— এই ছখন উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। অৱশ্যে তেওঁ ‘উষা’ উপন্যাসখনিহে ১৯৪০ চনত ৰচনা কৰা। বাকী কেইখন পঞ্চম দশকৰ পিছত ৰচিত।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে ১৯৪০ চনৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাত যিখিনি উপন্যাস ৰচনা হ’ল, সেই উপন্যাসখিনিৰ প্ৰথমদৰ্ভিত ঐতিহাসিক উপন্যাসে বিস্তাৰ লাভ কৰিছিল, কিন্তু তৃতীয় দশকৰ পৰা ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ সলনি সামাজিক উপন্যাসে বিকাশ লাভ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে।

১.৫ জোনাকী যুগৰ অসমীয়া চুটিগল্প

চুটিগল্প পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱৰ অমৃতময় ফল। সাহিত্যৰ এটি বিশেষ বিভাগ বা শিল্প প্ৰকৰণ হিচাপে আধুনিক যুগৰ সাহিত্যত ই এক অভিনৱ শিল্প। আনহাতে, চুটিগল্প আধুনিক সাহিত্যৰ এটি জনপ্ৰিয় ধাৰা। আধুনিক ‘চুটিগল্প’ শব্দটো ইংৰাজী Short Story-ৰ পৰা আহিছে। প্ৰতিবেশী বঙলা ভাষাত ইয়াৰ প্ৰতিশব্দ হ’ল ‘ছোট গল্প’।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ শক্তিশালী ভেঁটি নিৰ্মাণ কৰে ‘জোনাকী’য়ে। ‘অৰুণোদয়’ যুগত নৈতিক আখ্যান, সাধুকথা আদি প্ৰকাশ হৈছিল যদিও প্ৰকৃত চুটিগল্প ‘জোনাকী’ যুগতহে আবিৰ্ভাৱ হয়। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ দশকটো আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰায়বোৰ দিশৰ সামগ্ৰিক বিকাশৰ দশক ৰূপে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত চিহ্নিত হৈছে। ‘জোনাকী’ৰ পাততে ঊনবিংশ শতিকাত শেষ দশকত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই অসমীয়া চুটিগল্পৰ জন্ম দিয়ে। ‘জোনাকী’ৰ চতুৰ্থ বছৰৰ চতুৰ্থ সংখ্যাত প্ৰকাশিত ‘সেউতী’ নামৰ গল্পটোকেই সমালোচকসকলে প্ৰথম অসমীয়া চুটিগল্প তথা বেজবৰুৱাৰো প্ৰথম চুটিগল্প বুলি অভিহিত কৰিছে। ‘জোনাকী’ৰ পিছত ক্ৰমবিকাশৰ মাজেৰে আগবাঢ়ি গৈ অসমীয়া চুটিগল্পই পৈণত অৱস্থা লাভ কৰে কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশিত আন এখন মাহেকীয়া আলোচনী ‘আৱাহন’ৰ পাতত।

চুটিগল্পৰ জন্ম আৰু বিকাশৰ লগত জড়িত হৈ আছে মানৱ সমাজৰ বিকাশৰ বিভিন্ন স্তৰ। চুটিগল্প বুলিলে আমি যিহক বুজোঁ, সেই শ্ৰেণী স্পষ্ট সাহিত্য-ৰূপে আত্মপ্ৰকাশ কৰে ঊনবিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়-তৃতীয় দশকৰ পৰাহে। অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষৰ ভাগত ইউৰোপত শিল্প বিপ্লৱ হয়— প্ৰথমে ইংলণ্ডত তাৰ পাছত ফ্ৰান্স, জাৰ্মানী, হলেণ্ড আদিত। নানা বৈজ্ঞানিক যন্ত্ৰপাতিৰ উদ্ভাৱন, কল-কাৰখানা স্থাপন, সহজ যাতায়ত ব্যৱস্থাই মানুহৰ জীৱন যাত্ৰা অতি ক্ষিপ্ৰ কৰি তোলে। জীৱনৰ এই

গতিবেগৰ তীব্রতাৰ ফলত গল্পৰ নিচিনা চুটি চুটি কাহিনী কম সময়ত পঢ়ি সাহিত্য-কলাৰ সোৱাদ লবলৈ মানুহৰ মন যোৱাটো স্বাভাৱিক। পুৰণি কালৰপৰা কাব্য, নাটক, উপন্যাস আদিৰ যোগেদি পাঠকে যি কাল্পনিক কাহিনী পাঠৰ সোৱাদ পাই আহিছিল তাক তাকৰীয়া সময়ৰ বাবদ গল্পৰ যোগেদি লবলৈ বিচাৰিলে।^১

এইখিনিতে উল্লেখ কৰি থোৱা প্ৰাসঙ্গিক হ'ব যে ঊনৈশ শতিকাৰ ৰোমাণ্টিক আন্দোলনে সাহিত্যৰ নানা দিশত সম্পৰীক্ষা চলায়। চুটিগল্পৰ উদ্ভাৱনো তাৰেই এটা অঙ্গ মাথোন। এই একে সময়তে আলোচনীসমূহ ওলাই চুটিগল্পৰ প্ৰধান প্ৰকাশ মাধ্যম হৈ উঠে। সেইবাবে আমেৰিকাৰ লেখক এড্‌গাৰ এলেন পোৱে চুটিগল্পক তেওঁৰ দেশৰ 'আলোচনীৰ সন্তান' বুলি আখ্যা দিছে। আমাৰ অসমীয়া চুটিগল্পৰ ক্ষেত্ৰতো এই কথা সমানেই প্ৰযোজ্য। 'জোনাকী', 'আৱাহন' আৰু 'ৰামধেনু'— এই তিনিখন আলোচনীয়ে অসমীয়া চুটিগল্পৰ বিকাশত বিশিষ্ট বৰঙণি আগবঢ়াই থৈ গৈছে।

আমেৰিকাৰ লেখক ৱাছিংটন আৰ্ভিঙে ১৮১৯ চনত 'ৰিপ্‌ ভেন্‌ উইঞ্চল' নামৰ এটা গল্প ৰচনা কৰিছিল। এইটোৱেই হেনো আমেৰিকাৰ প্ৰথম চুটিগল্প। ইয়াৰ পিছতে নেথেনিয়েল হথৰ্ণ আৰু এড্‌গাৰ এলেন পোৱে চুটিগল্প ৰচনা কৰিবলৈ ধৰে। একে সময়তে ৰাছিয়াত আলেকজেণ্ডাৰ পুস্কিন আৰু নিকোলাই গগলে গল্প লিখাত মনোনিবেশ কৰে। একেদৰে জাৰ্মানীত হফ্‌মেন, হেইন; ফ্ৰান্সত মেৰিমী, বালজাক, গটিয়াৰ আদিয়ে চুটিগল্প ৰচনা কৰে। এইদৰে উদ্ভৱ হোৱা চুটিগল্পই ক্ৰমাৎ দুটা বিশিষ্ট ধাৰাত ভাগ হৈ পৰে— এটা পশ্চিমীয়া ধাৰা আৰু আনটো ৰুছ ধাৰা। পশ্চিমীয়া ধাৰাটোৰ গুৰি ধৰে এড্‌গাৰ এলেন পোৱে আৰু ৰুছ ধাৰাটোৰ গুৰি ধৰে আইভান টুৰ্গেনিভে। কুৰি শতিকাতে এই দুটা ধাৰাকে কোনো কোনোৱে মোপাৰ্ছাঁ (ফ্ৰান্স) আৰু ছেক্‌ভৰ (ৰাছিয়া) ধাৰা বুলি আখ্যা দিয়ে।^২

পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰভাৱৰ ফলত ভাৰতীয় সাহিত্যতো আধুনিক যুগত চুটিগল্প ৰচনা কৰাৰ সম্পৰীক্ষা আৰম্ভ হয়। ভাৰতীয় সাহিত্যত চুটিগল্পৰ প্ৰথম স্তৰত গল্পকাৰ ৰূপে বঙলা সাহিত্যত ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ আৰু হিন্দী সাহিত্যত প্ৰেমচান্দৰ নাম উল্লেখযোগ্য। অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত সাধুকথাৰ গাতে গা লগাই লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই সৃষ্টি কৰিলে প্ৰথম অসমীয়া চুটিগল্প।

অসমীয়া চুটিগল্পৰ বুৰঞ্জীৰ প্ৰথম স্তৰত যিসকল গল্পকাৰে তেওঁলোকৰ অনবদ্য অৱদানেৰে অসমীয়া চুটিগল্প সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰিলে, তেওঁলোকৰ গল্প-সাহিত্যৰ একোটি পৰিচয় দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হ'ল।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা :

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আছিল অসমীয়া চুটিগল্পৰ জনক। অৰ্থাৎ অসমীয়া চুটিগল্পৰ ইতিহাসত বেজবৰুৱাই চুটিগল্পৰ স্ৰষ্টা হোৱাৰ গৌৰৱ অৰ্জন কৰে। 'জোনাকী'ত প্ৰকাশিত বেজবৰুৱাৰ গল্পসমূহ চুটিগল্পৰ কলা-কৌশলৰ ফালৰ পৰা নিখুঁত নহয় যদিও অসমীয়া গল্প সাহিত্যক সাধুকথাৰ পৰা আঁতৰাই আনি আধুনিক চুটিগল্পৰ ওচৰ চপাই দিলেহি। বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্প সম্পৰ্কে যিটো অভিযোগ আটাইতকৈ বেছি সেইটো হ'ল— বেজবৰুৱাই সাধুকথা আৰু চুটিগল্পৰ মাজত বিশেষ পাৰ্থক্য ৰখা নাছিল। আনকি তেওঁ এখন গল্প পুথিৰ নাম ৰাখিছে 'সাধুকথাৰ কুঁকি' বুলি। এইটোৱে প্ৰমাণ কৰে সাধুকথা আৰু চুটিগল্পৰ মাজত সীমাৰেখা বেজবৰুৱাই

মনা নাছিল। বাটকটীয়া হোৱাৰ বাবেই হয়তো তেওঁ এই দিশটোৰ প্ৰতি বৰ সচেতন নাছিল। আচলতে, জোনাকীত বেজবৰুৱাৰ হাতত চুটিগল্পৰ পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাহে চলিছিল। চুটিগল্পৰ জন্মকালত এনে পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা প্ৰায়বোৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰতে দেখা যায়।

বেজবৰুৱাৰ প্ৰকাশিত গল্পপুথি চাৰিখন— ‘সুৰভি’ (১৯০৯), ‘সাধুকথাৰ কুঁকি’ (১৯১০), ‘জোনবিৰি’ (১৯১৩) আৰু ‘কেহৌকলি’। ‘কেহৌকলি’ বেজবৰুৱাৰ মৃত্যুৰ পিছত প্ৰকাশিত চৈধ্যতা গল্পৰ সংকলন।

বেজবৰুৱাৰ গল্পত প্ৰধানকৈ তিনিখন সমাজৰ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হৈছে—

- (ক) ইতিহাস-আশ্ৰিত আৰু জনসমাজত প্ৰচলিত কিংবদন্তি আৰু উপাখ্যান আদিৰ মাজেদি ফুটি ওলোৱা পুৰণি অসমৰ সমাজৰ ছবি। ‘মৈদাম’, ‘জয়ন্তী’, ‘কনকলতা’, ‘মালতী’ আদি এই শ্ৰেণীৰ গল্প।
- (খ) সমসাময়িক অসমীয়া সমাজৰ ছবি। ‘ধোঁৱাখোৱা’, ‘মলক গুইন গুইন’, ‘নাঙলুচন্দ্ৰ’, ‘ভোকেন্দ্ৰ বৰুৱা’, ‘ঘণ্টাকৰ্ণ শৰ্মা’ আদিত সমকালীন সমাজৰ ছবি প্ৰতিফলিত হৈছে।
- (গ) কলিকতা, সম্বলপুৰ আদি ঠাইৰ পটভূমিত ৰচিত গল্প। বেজবৰুৱাই জীৱিকা তথা ব্যৱসায় সূত্ৰে এইবোৰ ঠাইত লাভ কৰা অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত একশ্ৰেণী গল্প ৰচনা কৰিছিল। ‘লাওখোলা’, ‘ৰতনমুণ্ডা’, ‘কাশীবাসী’ আদিত এই দুই সমাজৰ ছবি দেখিবলৈ পোৱা যায়।

বেজবৰুৱাৰ সৰ্বহাৰাগ গল্পই আছিল সংস্কাৰমূলক। সমকালীন অসমীয়া সমাজৰ হীনতা, নীচতা, অহংকাৰ, ভেম-ভণ্ডামি আদি আলোকপাত কৰি সেইবোৰৰ গৰাহত পৰা অসমীয়া সমাজখন মুক্ত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। হাস্য আৰু ব্যঙ্গৰ সমাৰেশ বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্পৰ আন আন বিশেষত্ব। অসমীয়া সমাজৰ দোষ-দুৰ্বলতা ভেম-ভণ্ডামি, ভুৱা আভিজাত্য আদিলৈ হাস্যৰ ছলেৰে চোকা বাক্যবাণ প্ৰয়োগ কৰিবলৈ কুণ্ঠাবোধ কৰা নাই। বেজবৰুৱাৰ মন আছিল সমাজ সচেতন। সেইবাবে অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত জাতিভেদ প্ৰথাৰ বিৰুদ্ধে, কানি বৰবিহৰ বিৰুদ্ধে, ইংৰাজী শিক্ষাৰ প্ৰতি অন্ধ অনুকৰণৰ বিৰুদ্ধে তেওঁ কলম তুলি লৈছিল। বেজবৰুৱাই কোনো কোনো গল্পত স্বভাৱ সুলভ হাস্যৰসেৰে নিজেও হাঁহিছে, পাঠককো হৰ্ছাইছে। আন কোনো কোনো গল্পত ব্যঙ্গৰ শাণিত অস্ত্ৰেৰে বাহিৰ শূৱনি জীৱনৰ অন্তঃসাৰশূন্যতা খণ্ড-খণ্ডকৈ বিশ্লেষণ কৰি দেখুৱাইছে। বেজবৰুৱাৰ গল্পত আঙ্গিক বৈচিত্ৰ্যৰ সহায়ত ৰস সৃষ্টিকৈ সমাজ সংস্কাৰৰ স্পৃহাই অধিক প্ৰবল হৈ পৰা দেখা যায়। সেইবাবে বহুতে ক’ব খোজে যে ব্যঙ্গাত্মক আৰু সংস্কাৰমূলক মনোবৃত্তিৰ প্ৰাধান্যৰ বাবে বেজবৰুৱাৰ গল্পত সুকুমাৰ অনুভূতিৰ প্ৰকাশ দেখিবলৈ পোৱা নেযায়।

বেজবৰুৱাৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈ সমসাময়িকভাৱে চুটিগল্প ৰচনা কৰা ‘জোনাকী’ যুগৰ আন আন গল্পকাৰসকল হ’ল— শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী, দণ্ডিনাথ কলিতা, সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা, নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা আৰু লক্ষ্মীনাথ ফুকন।

শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী :

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ পিছতে জোনাকী যুগৰ গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত নাম ল’বলগীয়া গল্পকাৰ গৰাকী হ’ল শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী। বেজবৰুৱা আৰু গোস্বামীৰ

হাততেই অসমীয়া চুটিগল্পৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশ দুয়োটা সাধিত হয়। ‘গল্পাঞ্জলি’ (১৯১৪), ‘ময়না’ (১৯২০) আৰু ‘বাজীকৰ’— এই তিনিখন গল্পপুথিৰ উপৰিও মৰণোত্তৰভাৱে ‘পৰিদৰ্শন’ নামৰ গল্প সংকলনৰ যোগেদি গোস্বামীয়ে কথা-শিল্পৰ পৰিচয় দিয়ে। আঙ্গিক কলা-কৌশলৰ ক্ষেত্ৰত গোস্বামী এগৰাকী সচেতন গল্পকাৰ। গল্পৰ কেন্দ্ৰস্থ ভাব, বিষয়বস্তু, ঘটনাৰ ঐক্যসূত্ৰ, চৰিত্ৰ বিকাশ আৰু ভাষাৰ মিতব্যয়িতা— চুটিগল্পৰ এই অনুশাসনবোৰ মানি চলাৰ লক্ষণ গোস্বামীৰ চুটিগল্পত স্পষ্ট। এইখিনিতেই বেজবৰুৱাৰ লগত গোস্বামীৰ চুটিগল্পৰ পাৰ্থক্য। বেজবৰুৱাৰ আঙ্গিক কলা-কৌশলৰ শিথিলতাৰ বিপৰীতে গোস্বামী যেন কিছু পৰিমাণে সচেতন। বেজবৰুৱাৰ সাধুকথাধৰ্মী ৰীতিৰ পৰা গোস্বামী আঁতৰি আহি বাস্তৱৰ আশ্ৰয় লবলৈ প্ৰয়াস কৰে।

গোস্বামীৰ গল্পত অসহায় পীড়িতজন আৰু সমাজৰ সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ প্ৰতি সহানুভূতিসম্পন্ন মনোভাৱ বা সমবেদনা ফুটি ওলাইছে। তেওঁৰ কৰুণ বিষয়বস্তুৰ গল্পসমূহত নিয়তিৰ পৰিহাস আৰু ভাগ্য বা অদৃষ্টৰ বুজিব নোৱৰা ত্ৰুৰতা ঘনীভূত হৈ আছে। সাংসাৰিক জীৱনত যিবোৰ কৰুণ ঘটনা ঘটে বেছিভাগৰ ওপৰতে মানুহৰ হাত নাথাকে। নিয়তিৰ দুৰ্বাৰ শক্তিৰ উপলব্ধি আৰু এটি কৰুণ বিষাদ চেতনাই তেওঁৰ ‘ঘনুচা’, ‘ময়না’, ‘অদৃষ্ট’ আদি গল্প আচ্ছন্ন কৰি ৰাখিছে।

গোস্বামীৰ চুটিগল্পত বেজবৰুৱাৰ দৰে তীব্ৰ ব্যঙ্গ বা হাস্যৰস নাই। তথাপি সমাজৰ অসঙ্গতিপূৰ্ণ দিশবোৰলৈ, সমাজৰ নিষ্ঠুৰতালৈ বা কেৰোণলৈ তেওঁ চকু নিদিয়াকৈ থকা নাই। গাঁৱলীয়া পটভূমিতে তেওঁৰ বেছিভাগ গল্প প্ৰতিষ্ঠিত। আনহাতে, জীৱনৰ ৰহস্য আৰু বৈচিত্ৰ্যৰ বিভিন্ন কেৰোণ উদ্ঘাটনৰ প্ৰয়াস গোস্বামীৰ গল্পত দেখা যায়। তেওঁৰ গল্পত ৰেখাঙ্কনৰ ঋজুতা আৰু বাক্যভঙ্গীৰ সৰলতা মন কৰিবলগীয়া বিশেষত্ব। এই আটাইবোৰ দিশৰ ওপৰত দৃষ্টি ৰাখি চুটিগল্পৰ এগৰাকী সমালোচকে গোস্বামীৰ গল্প সম্পৰ্কে মন্তব্য দি কৈছে— “ঘটনাৰ ঐক্য, ভাবৰ সংযম আৰু কাব্যিক অনুভূতিৰ গভীৰ আবেদনৰ বাবেই গোস্বামীৰ গল্পই অসমীয়া চুটিগল্পক বিকাশৰ বাটত বহু পৰিমাণে আগুৱাই আনিলে আৰু আঙ্গিকৰ দিশতো অসমীয়া চুটিগল্পৰ শিল্পমূল্যৰ উত্তৰণ ঘটালে।”^৩

দণ্ডিনাথ কলিতা :

বেজবৰুৱা আৰু শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে প্ৰতিষ্ঠা কৰা অসমীয়া চুটিগল্পৰ ধাৰাটোক প্ৰৱাহিত কৰি ৰখাত সহযোগীৰ ভূমিকা লোৱা আন এগৰাকী গল্পকাৰ হ’ল দণ্ডিনাথ কলিতা। তেওঁৰ একমাত্ৰ গল্প সংকলন ‘সাতসৰী’ (১৯২৫)। এওঁৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু আৰু বক্তব্য সৰল তথা গতানুগতিক। সমসাময়িক সমাজত প্ৰচলিত জাতিভেদ, ধনী-দুখীয়াৰ ব্যৱধান, দুৰনীতি, কুসংস্কাৰ আদি বিষয়ক লৈ কলিতাৰ গল্প নিৰ্মিত হৈছে। কিন্তু কলা-কৌশলৰ দিশত এওঁ কোনো নতুনত্ব প্ৰদৰ্শন কৰিব নোৱাৰিলে। ফলত বেজবৰুৱা বা শৰৎচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ দৰে কলিতাৰ গল্প পাঠকৰ বাবে আকৰ্ষণীয় হৈ নুঠিল। তথাপি আৰম্ভণিকালৰ গল্পকাৰ হিচাপে দণ্ডিনাথ কলিতাৰ নাম নিশ্চয় উল্লেখনীয়। আনহাতে, চুটিগল্পৰ সলনি উপন্যাস ৰচনাত অধিক মনোনিবেশ কৰা বাবেও হয়তো কলিতাৰ গল্পৰ যিমানখিনি উৎকৰ্ষ সাধন হ’ব লাগিছিল সিমানখিনি নহ’লগৈ।

সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা :

ইতিহাস চৰ্চা তথা অধ্যয়নত প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰা সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা এগৰাকী গল্পকাৰো আছিল। অৱশ্যে তেওঁ ৰচনা কৰা গল্পৰ সংখ্যা তেনেই কম। মাথো পাঁচটা গল্পৰ সমষ্টি তথা প্ৰকাশিত একমাত্ৰ গল্পপুথি হ'ল 'পঞ্চমী' (১৯২৭)। সংখ্যাত কম হলেও এই পাঁচটা গল্পৰ যোগেদিয়েই ভূঞাই চুটিগল্পৰ ক্ষেত্ৰত সুকীয়া পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হয়। জোনাকী যুগৰ অন্যান্য চুটিগল্পৰ দৰে ভূঞাৰ গল্পতো কলা-কৌশলৰ দুৰ্বলতা আছে। তথাপি তেওঁ চুটিগল্পসমূহত চৰিত্ৰৰ মানসিক সংঘাত বা দ্বন্দ্বক ৰূপায়িত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ভালেখিনি সফলতা অৰ্জন কৰিছে। মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ মানসিকতা, প্ৰেম আদি তেওঁৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু। জোনাকী যুগৰ চুটিগল্পৰ ভঁৰাল চহকী কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ নাম লবই লাগিব।

নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা :

জোনাকী যুগত আৰম্ভ কৰি আৱাহন যুগলৈকে চুটিগল্প ৰচনা কৰা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত নকুলচন্দ্ৰ ভূঞা অন্যতম। 'চোৰাংচোৰা' (১৯১৮) আৰু 'গল্পৰ শৰাই' (১৯৬২) তেওঁৰ গল্পপুথি। ভূঞাৰ গল্পত জটিল সামাজিক, অৰ্থনৈতিক বা জৈৱিক সমস্যাৰ উদ্ভাৱন বা সমাধানৰ চেষ্টা নাই। দৈনন্দিন জীৱনত ঘটি থকা সৰু-সুৰা ঘটনাৰ চিত্ৰণহে দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেইবাবে তেওঁৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু একেধাৰতে কবলৈ গ'লে অতি সহজ-সৰল। দাৰিদ্ৰ আৰু প্ৰেম— এই দুটা বিষয়ৰ চুটিগল্পই অধিক। ভূঞাৰ গল্পত ব্যঙ্গ আছে যদিও সি বেজবৰুৱাৰ পৰ্যায় পোৱা গৈ নাই। সেইবাবে ক'ব পাৰি নকুল চন্দ্ৰ ভূঞাৰ গল্প জন্মযুগৰ বৈশিষ্ট্যৰ দৰেই গতানুগতিক আৰু চালুকীয়া গুণধৰ্মী।

লক্ষ্মীনাথ ফুকন :

জোনাকী আৰু আৱাহন দুয়োটা যুগৰে এগৰাকী বিশিষ্ট গল্পকাৰ হ'ল লক্ষ্মীনাথ ফুকন। 'মালা' (১৯১৮), 'ওফাইডাং' (১৯৫২) আৰু 'মৰমৰ মাধুৰী' (১৯৬৩)— এওঁৰ তিনিখন চুটিগল্পৰ সংকলন। 'মালা'ৰ পৰা 'ওফাইডাং'লৈ প্ৰায় ২৫ বছৰৰ ব্যৱধান। সেইফালৰ পৰা 'মালা'তকৈ পিছৰ দুটা সংকলনৰ গল্পসমূহ অধিক পৈণত।

লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু বাস্তৱ সমাজ। বাস্তৱ সমাজৰ সমস্যা, আশা-নিৰাশা, দুখ-বেদনা আদিক লৈয়ে তেওঁ গল্পসমূহ ৰচনা কৰিছে। আনহাতে, জীৱনৰ গতিপথত সদায় লগ পোৱা চৰিত্ৰসমূহকে তেওঁ পাঠকৰ সন্মুখত মনোৰঞ্জনকৈ উপস্থাপন কৰিছে। চৰিত্ৰৰ স্বচ্ছতা ফুকনৰ গল্পৰ অন্যতম বিশেষত্ব। 'মেধি', 'টাইপিষ্টৰ জীৱন' আদি গল্পৰ নাম এই প্ৰসঙ্গত ল'ব পাৰি। সমসাময়িক গল্পকাৰৰ দৰে ফুকনৰ গল্পও শিথিলধৰ্মী। কিন্তু তেওঁৰ গল্পই জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰাৰ মূলতে হৈছে সাৱলীল ভাষাৰ প্ৰয়োগ। ভাষাই গল্পসমূহক সুখপাঠ্য তথা উপাদেয় কৰি তুলিছে। আনহাতে, ব্যঙ্গাত্মক ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত লক্ষ্মীনাথ ফুকনেও পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাইছে আৰু এই ক্ষেত্ৰত তেওঁক বেজবৰুৱাৰ উপযুক্ত উত্তৰ-সুৰী বুলি অভিহিত কৰা হৈছে।

১.৬ জোনাকী যুগৰ অন্যান্য গদ্য-সাহিত্য

জোনাকী বা ৰোমাণ্টিক যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰবন্ধ বা সমালোচনা সাহিত্য, জীৱনী, ৰম্য ৰচনা আদিয়ে বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। 'অৰুণোদয়' যুগতে

প্ৰবন্ধ তথা সমালোচনা সাহিত্যই ভূমুকি মাৰিছিল। তাৰ পিছত ‘আসাম বিলাসিনী’, ‘আসাম বন্ধু’, ‘আসাম নিউজ’ আদি কাকতৰ যোগেদি হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা, ৰত্নেশ্বৰ মহন্ত, কালিৰাম বৰুৱা আদি লেখকসকলে প্ৰবন্ধ সাহিত্যক উন্নতিৰ পথেৰে আগবঢ়াই নিয়ে। কিন্তু সেই যুগৰ বেছিভাগ প্ৰবন্ধই আছিল চিন্তাধৰ্মী আৰু বস্তুধৰ্মী। ‘জোনাকী’ কাকতৰ প্ৰকাশৰ লগে লগে মনোধৰ্মী, ব্যক্তিনিষ্ঠ আৰু ৰসাত্মক প্ৰবন্ধৰো ইতিহাস আৰম্ভ হয় বুলি ক’ব পাৰি।^১ ৰোমাণ্টিক যুগত সৃষ্টি হোৱা বিবিধ প্ৰকাৰৰ সাহিত্যৰ বিষয়ে তলত চমুকৈ একোটি আলোচনা আগবঢ়োৱা হ’ল।

১.৬.১ জীৱনী সাহিত্য

অসমীয়া সাহিত্যত সপ্তদশ শতিকামানৰ পৰা পদ্য আৰু গদ্যত চৰিতপুথি ৰচনা কৰা হয়। বৈষ্ণৱ সন্ত-মহন্তসকলৰ জীৱন চৰিতসমূহে মধ্যযুগৰ অসমীয়া সাহিত্য জাতিষ্কাৰ কৰি ৰাখিছে। কিন্তু এই ৰচনাত সন্ত-মহন্তসকলৰ আদৰ্শাত্মক ৰূপটোহে পোৱা যায়। দৃষ্টিভঙ্গী আৰু ৰচনাভঙ্গীৰ ফালৰপৰা এই চৰিত পুথিসমূহৰ লগত আধুনিক যুগৰ জীৱন-চৰিতৰ বিশেষ পাৰ্থক্য দেখা যায়।

আধুনিক যুগৰ জীৱনী সাহিত্যৰ কথা কবলৈ গ’লে গুণাভিৰাম বৰুৱাই ৰচনা কৰা ‘আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত্ৰ’ৰ (১৮৮০) কথাই প্ৰথমে মনলৈ আহে। এইখনেই আধুনিক যুগৰ প্ৰথম অথচ আদৰ্শ জীৱনী। বছৰেগৰ জনচনৰ জীৱনীৰ দৰে এইখন জীৱনীতো ফুকনৰ পূৰ্বপুৰুষৰ পৰা আৰম্ভ কৰি তেওঁৰ জীৱনৰ সৰ্ব্বৰ সকলো ঘটনা জীৱন্তভাৱে ৰখা হৈছে। জীৱনীখনিৰ ভাষা প্ৰাঞ্জল আৰু গদ্যৰীতিও বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ।^২

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘শঙ্কৰদেৱ’ (১৯১২) আৰু ‘শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আৰু শ্ৰীমাধৱদেৱ’ (১৯১৬) ৰোমাণ্টিক যুগত ৰচিত আন দুখনি জীৱনী সাহিত্য। প্ৰথমখন ‘বৰদোৱা চৰিত’ আৰু দ্বিতীয়খন ‘কথা গুৰুচৰিত’ৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। বিষয়বস্তু প্ৰাচীন হলেও ইয়াৰ আধুনিক লক্ষণ হ’ল ভাষা আৰু পাৰ্য্যমানে অলৌকিকতা বৰ্জন।

জীৱনবৃত্তৰ বাবে প্ৰভূত উপাদান সংগ্ৰহ কৰি তাৰে বিচাৰপূৰ্বক ৰচনা জীৱন-চৰিতৰ এটি ভাল নিদৰ্শন দাঙি ধৰিছে সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ ‘আনন্দৰাম বৰুৱাই’ (১৯২০)। সমালোচকসকলৰ মতে এইখন সাৰ্থক জীৱন চৰিত।^৩ আনন্দৰাম বৰুৱাৰ জীৱনীৰ উপৰিও সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই ‘গোপালকৃষ্ণ গোখলে’ (১৯১৬), ‘ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ’ (১৯২০) নামৰ দুখন সৰু জীৱনীও ৰচনা কৰে। দণ্ডিনাথ কলিতাৰ ‘কৰ্মবীৰ চন্দ্ৰনাথ’ (১৯২৪) এখনি মহৎ লোকৰ জীৱনী। সৰ্বেশ্বৰ শৰ্মা কটকীৰ ‘হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ জীৱন চৰিত’ (১৯২৭) আৰু ‘সত্যনাথ বৰাৰ জীৱন চৰিত’ (১৯২৭) দুখন লেখত ল’বলগীয়া জীৱনী। হৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাৰ ‘জোৱান ডাৰ্ক’ (১৯১৮) আৰু ‘কামাল পাছা’ (১৯৩২) আকৰ্ষণীয় কথনভঙ্গীৰ দুখন জীৱনী।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ জীৱনৰ আধাৰত ৰচিত কমলেশ্বৰ চলিহাৰ ‘বিশ্বৰসিক লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা’ (১৯৩৯) এখনি সাহিত্যিক জীৱনী। ১৯৪০ চনৰ ভিতৰত ৰচিত আন আন অসমীয়া জীৱনীসমূহ হ’ল— মহাদেৱ শৰ্মাৰ ‘বুদ্ধদেৱ’ (১৯১৪), ‘মহম্মদ চৰিত’ (১৯২৮), ‘কস্তুৰবা গান্ধী’ (১৯৪৪), বসন্ত কুমাৰ বৰুৱাৰ ‘বুকাৰ ৱাচিংটন’ (১৯২৬), উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱাৰ ‘ইন্দিৰা বৰুৱা’ (১৯২৪), পদ্মনাথ

গোহাঞিবৰুৱাৰ একাধিক ব্যক্তিৰ সমষ্টিৰে ‘জীৱনী সংগ্ৰহ’ (১৯০১), ‘মহাৰাণী’ (১৯০১), সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ ‘জোনাকী’ (১৯২৭) আৰু ‘চানেকি’ (১৯২৮), কুমুদেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ ‘মাণিক’ (১৯১৭), গোপীনাথ বৰদলৈৰ ‘তৰুণৰাম ফুকনৰ জীৱনী’ (১৯৩৪), সতীশচন্দ্ৰ কাকতিৰ ‘হিটলাৰ-মুছলিনি’ (১৯৩৮), কেশৱ পাঠকৰ ‘মহাত্মা গান্ধী’ (১৯২২), কালিৰাম বৈশ্যৰ ‘বেঞ্জামিন ফ্ৰেঙ্কলিন’ (১৯৩০), লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবৰুৱা’ (১৯০৯), ফণীধৰ চলিহাৰ ‘ঘিণাৰাম বৰুৱা’ (১৯১২) আদি।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে ৰোমাণ্টিক যুগত ভালেসংখ্যক জীৱনীমূলক গ্ৰন্থই অসমীয়া সাহিত্যত আত্মপ্ৰকাশ কৰে। এনেবোৰ গ্ৰন্থই নিঃসন্দেহে অসমীয়া সাহিত্যৰ শ্ৰীবৃদ্ধি সাধনত অৰিহণা যোগাইছে।

১.৬.২ প্ৰবন্ধ সাহিত্য

সংখ্যা আৰু বিষয়বস্তুৰ বহুমুখিতাৰ ফালৰপৰা লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ৰোমাণ্টিক যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰবন্ধ লেখক। সাহিত্য, সমাজ, ধৰ্ম আনকি ৰাজনীতি— এই সকলোবোৰ বিষয় লৈ বেজবৰুৱাই অজস্ৰ প্ৰবন্ধ ৰচনা কৰিছে। আদিৰ পৰাই বেজবৰুৱাই গধুৰ আৰু লঘু এই দুয়োবিধ প্ৰবন্ধ ৰচনা কৰি আহিছে^৪। কৃপাবৰ বৰুৱা ছদ্মনামেৰে ‘জোনাকী’ত ব্যঙ্গ আৰু হাঁস্যৰসপূৰ্ণ যি প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হৈছিল, সেয়ে ‘কৃপাবৰ বৰবৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলা’ নাম লৈ ১৯০৫ চনত প্ৰকাশ হয়। তাৰ পিছত গুৱাহাটীৰ পৰা প্ৰকাশিত ‘জোনাকী’ত কৃপাবৰ বৰুৱা আকৌ আবিৰ্ভাৱ হয়। সেইবোৰ প্ৰবন্ধ আৰু ‘উষা’ত ওলোৱা দুই-চাৰিটা প্ৰবন্ধত সমষ্টিয়েই ‘কৃপাবৰ বৰুৱাৰ ওভতনি’ (১৯০৯)। ‘বাঁহী’ কাকতত প্ৰকাশ পোৱা প্ৰবন্ধৰ সমষ্টিয়েই পুথিৰ আকাৰত ‘কৃপাবৰ বৰুৱাৰ ভাৱৰ বুৰবুৰণি’ (১৯৫১), বৰবৰুৱাৰ বুলনি (১৯৬৪)। প্ৰবন্ধাৱলীৰ বাহিৰেও ‘ভগৱৎকথা’ (১৯১৫), ‘কৃষ্ণকথা’, ‘কামত কৃতিত্ব লভিবৰ সংকেত’ নামৰ চিন্তামূলক, বস্তুনিষ্ঠ গ্ৰন্থ বেজবৰুৱাই ৰচনা কৰে। বেজবৰুৱাৰ গহীন প্ৰবন্ধ প্ৰায়বোৰেই বৈষ্ণৱ ধৰ্ম সম্পৰ্কীয়। কৃষ্ণকথা (১৯৫৩), ‘তত্ত্বকথা’ (১৯৫৩) আদি উপনিষদ, ভাগৱত আদি পুৰাণ অধ্যয়নৰ ফল।

বেজবৰুৱাৰ পিছত উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধকাৰ হ’ল সত্যনাথ বৰা। যিসকলে সচেতনভাৱে বস্তুনিষ্ঠ আধুনিক অসমীয়া গদ্য-ৰীতি সৃষ্টি কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে, তাৰ ভিতৰত সত্যনাথ বৰাই সকলোতকৈ অধিক কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিছে। ‘আকাশ ৰহস্য’ (১৯০৮), ‘সাহিত্য বিচাৰ’ (১৯০৮), ‘সাৰথি’ (১৯১৫), ‘কেন্দ্ৰসভা’ (১৯২৬) আৰু ‘চিন্তাকলি’ (১৯৩৫) এই কেইখনিত বৰাৰ কথাশৈলীৰ বিকাশ মন কৰিবলগীয়া। তদুপৰি প্ৰবন্ধক (essay) এওঁ বিশিষ্ট আৰ্টিকলে কৰ্মণ কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল। বেকনৰ আৰ্হিত জ্ঞানদায়ক প্ৰবন্ধ আৰু বেকনৰ দৰেই প্ৰবাদ-বাক্যৰ তুল্য সূক্ষ্ম বাক্যই ‘সাৰথি’ক মূল্যবান সম্পদ কৰি তুলিছে। সততে নিভাঁজ অসমীয়া ভাষা লিখিবৰ প্ৰয়াসও বৰাৰ এটি কীৰ্তি।^৫

পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাই অসমীয়া ভাষাত বিদেশীৰ ভাঁজ নপৰা এটি গঢ় দিবলৈ প্ৰচেষ্টা কৰিছিল। পঢ়াশলীয়া পুথি ‘নীতিশিক্ষা’, ‘বুৰঞ্জীবোধ’ সৰল অসমীয়া ভাষাৰ নিদৰ্শন। অৱশ্যে পিছৰফালে তেওঁৰ গদ্যই গধুৰ ৰূপ ধাৰণ কৰে। বিশেষকৈ

তিনি খণ্ডযুক্ত ‘শ্ৰীকৃষ্ণ’ (১৯৩০), ‘গীতাসাৰ’ (১৯৩৫)ত তেওঁৰ গদ্যই পূৰ্ণাঙ্গ তথা গতিশীল ৰূপ ধাৰণ কৰিছে।

এই সময়ছোৱাৰ আন এগৰাকী উল্লেখনীয় প্ৰবন্ধকাৰ হ’ল জ্ঞাননাথ বৰা। ভাষাৰ সাধনাত তেওঁ সত্যনাথ বৰাৰ ৰীতি গ্ৰহণ কৰিছিল। ‘যুগতত্ত্ব’ (১৯২৫), ‘নতুন জগত’ (১৯৪৬), ‘অসমত বিদেশী’ (১৯২৫)— এইবোৰ প্ৰবন্ধ সংকলনত জগত বা বিশ্ব সম্পৰ্কীয় নতুন চিন্তাধাৰা প্ৰকাশ পাইছে।

ৰোমাণ্টিক যুগৰ এই প্ৰবন্ধ সাহিত্যখিনিকে আৰ্হি হিচাপে লৈ পৰৱৰ্তী সময়ত কনকলাল বৰুৱা, সূৰ্যকুমাৰ ভূঞা, বেণুধৰ শৰ্মা, অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, নীলমণি ফুকন, বাণীকান্ত কাকতি আদিয়ে এই শ্ৰেণী ৰচনাক ফলে-ফুলে জাতিষ্কাৰ কৰি তোলে।

১.৬.৩ সমালোচনা সাহিত্য

সাহিত্যৰ অন্যান্য কেইবাটাও ধাৰাৰ দৰে সমালোচনা সাহিত্যৰো বাট মুকলি হয় ৰোমাণ্টিক যুগত। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ইয়াৰো পথ-প্ৰদৰ্শক। ৰোমাণ্টিক যুগৰ আগৰ আন কোনো কোনো লেখকৰ ৰচনাত সমালোচনামূলক মন্তব্য নথকা নহয়। কিন্তু সাহিত্যতত্ত্বৰ আদৰ্শ আগত লৈ সাহিত্যকৰ্ম বিচাৰ কৰাৰ চেষ্টা বেজবৰুৱাৰ ৰচনাতই পোনতে চকু পৰে। শব্দৰদেৱৰ সাহিত্যকৰ্মৰ আলোচনাৰে বেজবৰুৱাই সমালোচক হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰে। এই প্ৰসঙ্গত প্ৰধানকৈ ‘কীৰ্তন’ আৰু ‘ৰুক্মিণীহৰণ কাব্য’ৰ আলোচনালৈ আঙুলিয়াব পাৰি।^৬ আনহাতে, অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণে বেজবৰুৱাক সাহিত্য-তত্ত্ব জ্ঞানৰ মানবিশিষ্ট এগৰাকী সমালোচক ৰূপে পৰিচয় দিয়ে।

অসমীয়াত সমালোচনাৰ এটি মানবিশিষ্ট পৰম্পৰাৰ সৃষ্টি কৰে বাণীকান্ত কাকতিয়ে। ইংৰাজী, গ্ৰীক, সংস্কৃত সাহিত্যৰ গভীৰ অধ্যয়নৰ দ্বাৰা পুষ্ট বাণীকান্ত কাকতিৰ তীক্ষ্ণবীক্ষণশীল আৰু বিশ্লেষণশীল মন আধুনিক সমালোচনাৰ বাবে অতি উপযোগী আছিল। সমালোচনাৰ বাবে যিকেইটা গুণ অপৰিহাৰ্য সেইকেইটা বাণীকান্ত কাকতিৰ ৰচনাত পোন প্ৰথম পৰিলক্ষিত হয়। সমালোচনাৰ তাত্ত্বিক আদৰ্শৰ প্ৰতি সজাগতা, নিৰপেক্ষতা আৰু সংযম, যুক্তি, তুলনা আৰু বিশ্লেষণ কাকতিৰ সমালোচনাৰ বিশিষ্ট লক্ষণ। শব্দৰ যথাযথ ব্যৱহাৰ, ভাব আৰু ভাষাৰ সমন্বয় আৰু পৰিমিত প্ৰকাশভঙ্গী কাকতিৰ সমালোচনাৰ অতিৰিক্ত সম্পদ।^৭ ইয়াৰ দৃষ্টান্ত হিচাপে তেওঁৰ ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ (১৯৪০)ৰ অন্তৰ্গত ‘সাহিত্যত কৰুণৰস’, ‘নামঘোষা’, ‘কুমৰহৰণ’, ‘বৰগীত’ আদি প্ৰবন্ধলৈ আঙুলিয়াব পাৰি। মন কৰিবলগীয়া কাকতিৰ ‘সাহিত্যত কৰুণ ৰস’ প্ৰবন্ধটি ছাত্ৰ অৱস্থাতে লিখা। কিন্তু কাকতিৰ কীৰ্তিস্তম্ভ হ’ল ইংৰাজীত ৰচনা কৰা ‘অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশ’ (১৯৪০) নামৰ গৱেষণামূলক গ্ৰন্থখন।

কাকতিৰ সমসাময়িক এগৰাকী সমালোচক হ’ল ডিম্বেশ্বৰ নেওগ। সূক্ষ্ম বিচাৰ-বুদ্ধি, মৌলিক দৃষ্টিভঙ্গী আৰু নিতীকভাৱে নিজস্ব মত দাঙি ধৰাৰ চেষ্টা এওঁৰ সমালোচনাৰ বিশেষত্ব। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী লেখক হিচাপে নেওগৰ খ্যাতি সৰ্বজনবিদিত। ‘আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী’ (১৯৩৬), ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ

বুৰঞ্জীত ভূমুকি' (১৯৪০), 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' (১৯৫৬) নেওগৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী সম্পৰ্কীয় উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ।

সমালোচনা সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত আন তিনিগৰাকী উল্লেখনীয় সমালোচক হৈছে সত্যনাথ বৰা, দেৱানন্দ ভৰালী আৰু কালিৰাম মেধি। সত্যনাথ বৰাৰ 'সাহিত্য বিচাৰ' (১৯০৮), দেৱানন্দ ভৰালীৰ 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' (১৯১২), কালিৰাম মেধিৰ 'অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব' (১৯৩৬)ৰ নাম এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰিব পাৰি। ৰোমাণ্টিক যুগৰ সাহিত্য সম্পৰ্কীয় সমালোচনামূলক গ্ৰন্থৰ ভিতৰত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি' (১৯২৩-২৯), 'A Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts' (1930), সোনাপতি দেৱশৰ্মাৰ 'সাহিত্যৰ সাজ' (১৯২৬), হৰমোহন দাসৰ 'সাহিত্য-তত্ত্ব' (১৯৩৯), বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'কাব্য আৰু অভিব্যঞ্জনা' (১৯৪১), 'সাহিত্য আৰু সমালোচনা' (১৯৪১) আদিৰ নাম লব পাৰি। 'যুৰোপৰ ভাষা আৰু সাহিত্য', 'স্পেনিছ সাহিত্যত ৰোমিঅ' জুলিয়েট', 'জাৰ্মান সাহিত্যৰ সপোন নাটক', 'গ্ৰীক নাটকৰ গান', 'চক্ৰেটিছৰ মতে কবি প্ৰকৃতি' আদি নিবন্ধৰ যোগেদি কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈয়ে পাঠকক বিশ্ব সাহিত্যৰ লগত পৰিচয় কৰাই দিয়ে। একেদৰে সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ 'সাহিত্যৰ মূলকথা', 'বৰফুকনৰ গীতৰ সংগ্ৰহ' (১৯২৪) লেখত লবলগীয়া সাহিত্যৰ সমালোচনা তথা সংগ্ৰহ। 'বৰফুকনৰ গীত'ৰ পাতনিখন অসমীয়া সাহিত্য জগতত আজিও মূল্যবান হৈ আছে।

এনেদৰে ৰোমাণ্টিক যুগত সাহিত্যৰ সমালোচনাই এক সুকীয়া তথা আধুনিক দৃষ্টিভঙ্গী গ্ৰহণ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। পৰৱৰ্তীকালত এইসকল লেখকৰ হাততেই সমালোচনা সাহিত্যই আৰু অধিক পৰিপক্বতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

১.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

ৰোমাণ্টিক আন্দোলন বা ধাৰাটো অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত আছিল মূলতঃ কাব্যিক। কবিতাতেই ইয়াৰ প্ৰভাৱ আটাইতকৈ বেছি। কিন্তু লাহে লাহে সাহিত্যৰ অন্যান্য ক্ষেত্ৰলৈও ই সম্প্ৰসাৰিত হয়। চুটিগল্পৰ ক্ষেত্ৰত 'জোনাকী' যুগৰ অসমীয়া চুটিগল্পখিনি আছিল ৰোমাণ্টিকধৰ্মী। অৱশ্যে কলা-কৌশলৰ ক্ষেত্ৰত ই উন্নত মানৰ নাছিল। উপন্যাসৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় ৰোমাণ্টিক যুগৰ অসমীয়া উপন্যাসখিনি আছিল মূলতঃ ঐতিহাসিক উপন্যাস। এই যুগৰ শেষৰ ফালেহে দুই এখনকৈ সামাজিক উপন্যাস ৰচিত হবলৈ ধৰে। ৰোমাণ্টিক যুগত যিখিনি নাটক ৰচিত হ'ল সেই নাটখিনি আছিল দুই প্ৰকাৰৰ। প্ৰথম, সৰহ সংখ্যক নাটকেই আছিল প্ৰহসনমূলক বা ধেমেলিয়া নাট। দ্বিতীয়তে, এই যুগৰ নাটকত পৌৰাণিক, ঐতিহাসিক আৰু অনুবাদমূলক নাটকৰ পয়োভৰ আছিল অধিক। আনহাতে, সৰহ সংখ্যক নাটকতে চেক্সপিয়েৰৰ নাটকৰ কলা-কৌশলৰ প্ৰভাৱ আছিল পোনপটীয়া। ৰোমাণ্টিক যুগত ৰচিত অন্যান্য সাহিত্যৰ ভিতৰত আছিল জীৱনী, প্ৰবন্ধ আৰু সমালোচনামূলক সাহিত্য। প্ৰবন্ধৰ ক্ষেত্ৰত ব্যঙ্গ আৰু হাস্যৰসে গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। তথাপি এই যুগতেই সাহিত্যতত্ত্বৰ বিধি অনুযায়ী সমালোচনামূলক সাহিত্যই উত্তৰণৰ পিনে গতি কৰা পৰিলক্ষিত হয়।

অসমীয়া সাহিত্যত ৰোমাণ্টিক যুগ সৃষ্টিত বা ৰোমাণ্টিক ভাৱধাৰা অসমীয়া সাহিত্যলৈ আমদানি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত 'জোনাকী' নামৰ কাকতখনিয়ে মুখ্য ভূমিকা

পালন কৰিছে। কবিতা, চুটিগল্প, উপন্যাস, নাটক, প্ৰবন্ধ, সমালোচনা, ৰম্যৰচনা এই সকলোবোৰৰে আশ্ৰয় স্থল আছিল ‘জোনাকী’ কাকত। ‘জোনাকী’ নোহোৱা হ’লে অসমীয়া সাহিত্যত ৰোমাণ্টিক যুগৰ সৃষ্টি সম্ভৱপৰ হৈ নুঠিলহেঁতেন। সেইবাবে নিঃসন্দেহে এই কথা ক’ব পাৰি যে ৰোমাণ্টিক যুগ সৃষ্টিত ‘জোনাকী’ৰ অৱদান আছিল আটাইতকৈ বেছি।

১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্নাৱলী (Sample Questions)

- ১। ‘জোনাকী’ যুগৰ চুটিগল্প সম্পৰ্কে আলোচনা কৰি অসমীয়া গল্প-সাহিত্যত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰক।
- ২। ৰোমাণ্টিক যুগৰ উপন্যাসৰাজিৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে আলোচনা কৰি অসমীয়া উপন্যাস-সাহিত্যত ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ স্থান নিৰূপণ কৰক।
- ৩। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আৰু পদ্মনাথ গোস্বামীৰেৰুৱাই অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যত কেনে ধৰণৰ অৱদান আগবঢ়াই থৈ গ’ল সেই সম্পৰ্কে আপোনাৰ মতামত ব্যক্ত কৰক।
- ৪। অসমীয়া সাহিত্যৰ ‘ত্ৰিমূৰ্তি’ বুলি কাক জনা যায়। এই ত্ৰিমূৰ্তিয়ে ৰোমাণ্টিক যুগ সৃষ্টিৰ বাবে কেনেদৰে প্ৰয়াস কৰিছিল তাৰ এটি বিৱৰণ দাঙি ধৰক।
- ৫। ‘ৰোমাণ্টিক’ শব্দৰ অৰ্থ, ইয়াৰ উৎপত্তি, সংজ্ঞা আৰু বৈশিষ্ট্য সমূহৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখক।

১.৯ প্ৰসঙ্গ পুথি (References/Suggested Readings)

- ১। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
- ২। নেওগ, মহেশ্বৰ : অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
- ৩। ভৰালী, শৈলেন : আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য
- ৪। বৰা, প্ৰফুল্লচন্দ্ৰ : অসমীয়া সাহিত্য : আধুনিক যুগ
- ৫। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা
- ৬। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া উপন্যাসৰ গতিধাৰা
- ৭। বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ : অসমীয়া চুটিগল্প অধ্যয়ন
- ৮। দত্ত, উদয় : চুটিগল্প
- ৯। বৰা, মহেন্দ্ৰ : ৰমন্যাসবাদ
- ১০। বৰা, মহেন্দ্ৰ : সাহিত্যৰ উপক্ৰমণিকা
- ১১। বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা : কবিতাৰ কথা
- ১২। মজুমদাৰ, বিমল : অসমীয়া কবিতাৰ বিচাৰ
- ১৩। ডেকা, হাজৰিকা, কৰবী : অসমীয়া কবিতা

- ১৪। তালুকদাৰ, নন্দ : কবি আৰু কবিতা
- ১৫। কটকী, প্ৰফুল্ল : সাহিত্য আৰু সংজ্ঞা
- ১৬। ভৰালী, শৈলেন : নাটক আৰু অসমীয়া নাটক
- ১৭। ভৰালী, শৈলেন : নাট্যকলা : দেশী বিদেশী
- ১৮। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ : অসমীয়া নাট্য সাহিত্য
- ১৯। ভট্টাচাৰ্য্য, হৰিশ্চন্দ্ৰ : নাট্য সাহিত্যৰ জিনিঙনি
- ২০। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পা) : বিংশ শতাব্দীৰ অসমীয়া সাহিত্য
- ২১। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পা) : অসমীয়া গল্প সংকলন (১ম, ২য় খণ্ড)
- ২২। গৌহাই, হীৰেণ : সাহিত্যৰ সত্য
- ২৩। শইকীয়া, নগেন (সম্পা) : আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ অভিলেখ
- ২৪। শৰ্মা পাঠক, জ্ঞানানন্দ : সাহিত্য বীথিকা
- ২৫। গোস্বামী, ত্ৰৈলোক্যনাথ : আধুনিক গল্প সাহিত্য

দ্বিতীয় বিভাগ
অসমীয়া গদ্য আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

বিভাগৰ গঠন :

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ আধুনিক অসমীয়া গদ্য আৰু বেজবৰুৱা
- ২.৪ অসমীয়া জীৱনী সাহিত্য
- ২.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

আধুনিক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ এগৰাকী উল্লেখযোগ্য গদ্য লিখক হ'ল লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা। পূৰ্বৱৰ্তী গদ্য লেখক সকলতকৈ তেওঁৰ গদ্য আছিল মুক্ত আৰু উদাৰ। তেওঁৰ ভাষাত 'কোনোটো ভাৰ কোনোটো চিন্তা আমাৰ ভাষা শব্দেৰে প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিলে সহজে বুজা বিদেশী ভাষাৰ শব্দ ধাৰকৈ আনি সেই কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে তাৰ সহায় ল'লে ভাষাৰ মঙ্গলৰ বাহিৰে অমঙ্গল নহয় আৰু আমাৰ জাতো নাযায়।' বেজবৰুৱাই পূৰ্বৰ সকলোবোৰ গদ্যৰীতিক সামৰি লৈ আধুনিক অসমীয়া গদ্যক সকলো শ্ৰেণীৰ ৰচনাৰ বাবে উপযুক্ত মাধ্যম হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। সেয়েহে ড° কাকতিদেৱে কৈছে "বেজবৰুৱাৰ ৰচনা পদ্ধতিৰ প্ৰতি সবিশেষ মন নিদিয়াকৈ অসমীয়া লিখিবলৈ যোৱাটো ভাষাৰ প্ৰতি অবিচাৰ কৰা হয়।"

এই বিভাগটিত বেজবৰুৱাৰ গদ্যৰ সকলো দিশ সামৰি পৰ্যালোচনা কৰাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়নৰ মাজেৰে আপোনালোকে—

- লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গদ্যৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব;
- লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য আলোচনা কৰিব পাৰিব;
- অসমীয়া সাহিত্যৰ জীৱনী সাহিত্য সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব।

২.৩ আধুনিক অসমীয়া গদ্য আৰু বেজবৰুৱা

জোনাকীৰ পাততে আধুনিক অসমীয়া গদ্য পল্লৱিত হৈ উঠিছিল, তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাবে সেই জোনাকী আন্দোলনৰ ত্ৰিমূৰ্তিৰ অন্যতম প্ৰতিভা আছিল বেজবৰুৱা। জোনাকীয়ে হেমচন্দ্ৰই দেখুৱা বাটেৰে বাট লৈ অসমীয়া গদ্যক বলিষ্ঠ প্ৰকাশ মাধ্যম হিচাপে গঢ়ি তুলিছিল। এক অৰ্থত অসমীয়া ভাষাত আধুনিক সাহিত্যৰ মাধ্যমৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ যুঁজখনৰ বৰসেনাপতি আছিল বেজবৰুৱা। সেয়েহে সংখ্যা, বৈচিত্ৰ্য আৰু বৈবিধ্যৰ ফালৰ পৰা বেজবৰুৱা আছিল এই যুগৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰবন্ধ লেখক।

বেজবৰুৱা গদ্যৰ শৈলীও বিবিধ। তেওঁ যেনেকৈ অতি তাত্ত্বিক গদ্য ৰচনা কৰিছে, তেনেদৰে একেবাৰে সহজ-সৰল গদ্যও ৰচনা কৰিছে। বিষয়বস্তু অনুযায়ী শৈলীয়েও ন-ন ৰূপ লৈছে। গধুৰ আৰু লঘু দুই ধৰণৰ ৰচনাতে তেওঁ সিদ্ধহস্ত। কিন্তু দুই ধৰণৰ ৰচনাৰ মাজেদিয়েই তেওঁৰ বলিষ্ঠ ব্যক্তিত্ব পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে। বেজবৰুৱাই হাস্যৰসাত্মক ভালেখিনি ৰচনা লিখিছিল যদিও তাৰো মূল সুৰ 'হাঁহি হাঁহি কয়, ৰেপি ৰেপি থয়'ৰ দৰে। কাকতৰ টোপোলাত হাস্যৰসে প্ৰাধান্য পালেও তেওঁৰ কৃপাবৰী ৰচনাসমূহ অতি চোকা। আনহাতে তত্ত্বকথাত সন্নিৱিষ্ট প্ৰবন্ধাৱলীত তেওঁৰ গভীৰ চিন্তা আৰু পাণ্ডিত্যৰ পৰিচয় স্পষ্ট। বেজবৰুৱাই সৰু-সুৰা কথাবোৰকে তেওঁৰ মোহময়ী গদ্যৰে সজাই-পৰাই উলিয়াইছে। কেতিয়াবা আকৌ সমাজৰ অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়বোৰক তেওঁ আগস্থান দিছে। সৃষ্টিশীল লেখনিসমূহৰ মাজতো তেওঁৰ গভীৰ সামাজিক দায়বদ্ধতাই বলিষ্ঠ ৰূপত ভূমুকি মাৰিছে।

অসমীয়া চুটিগল্পৰ প্ৰৱৰ্তক লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই প্ৰথমে সাধুকথাধৰ্মী ৰচনাৰ মাজেৰেই চুটিগল্প ৰচনাত হাত দিছিল যদিও পিছৰফালে ভালেকেইটা সাৰ্থক চুটিগল্প ৰচনা কৰিছিল আৰু ইয়াৰ মাজেৰে অসমীয়া গদ্যক চুটিগল্পৰ সাৰ্থক প্ৰকাশ মাধ্যম হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। তেওঁৰ গল্পই জাত-পাতৰ সমস্যাকে ধৰি নানান মনস্তাত্ত্বিক বিষয়ো সামৰি লৈছিল। নাটকৰ ক্ষেত্ৰতো বেজবৰুৱাৰ অৱদান আছিল অমূল্য।

অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰায় প্ৰতিটো দিশতে হাত দিয়া বেজবৰুৱাই সাহিত্যৰ ৰূপ আৰু বিষয় অনুযায়ী তেওঁৰ ভাষাক ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কেইটামান উদাহৰণেৰে কথাটো আৰু পৰিষ্কাৰ কৰিব পৰা যাব।

“মহাযুদ্ধ চাৰি বছৰ চলিছিল। তাৰ দুবছৰৰ ভিতৰতে মোৰ স্বাধীন ব্যৱসায়ৰ দিনক দিনে পৰালি পৰি আহিবলৈ ধৰিলে। চেণ্ডন কাঠৰ ব্যৱসায় অলপ ডাঙৰকৈ কৰিবলৈ হ’লে অনেক ধন লাগে। ডাঙৰকৈ নকৰিলে ডাঙৰ পেটৰ কথাই নাই, নিয়মীয়া পেটো ভৰোৱা টান। মোৰ দুৰ্ভাগ্যবশতঃ সৰুৰে পৰা মোৰ পেট ডাঙৰভাবে লালিত-পালিত হৈ ডাঙৰ হৈ পৰিছিল। অলপ অচৰপত মোৰ পেটৰ খুদখুদৰ খজুৱতিয়ে নমৰা হ’ল। ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ত লিখা এনে গদ্যত তেওঁ সহজ-সৰলভাবে ঘটনাবোৰ বৰ্ণনা কৰিছে যদিও প্ৰত্যেকটো কথাৰে সুন্দৰ বসাল উপমাৰে প্ৰকাশ কৰি প্ৰাঞ্জল কৰি তুলিছে। চুটি চুটি বাক্যত পঠনৰ ক্ষিপ্ৰতা বঢ়াইছে যাতে কাহিনী পঢ়াৰ দ্ৰুত গতি বাধাপ্ৰাপ্ত নহয়।

আনহাতে তত্ত্বকথাত তেওঁ সংস্কৃতগন্ধী বাক্যৰীতিৰে মূল বিষয়ৰ গভীৰতা অব্যাহত ৰাখিছে। গদ্যৰ গতি মন্থৰ। পঠনত গভীৰ মনোযোগৰ প্ৰয়োজন—

‘ভক্তৰ ঈশ্বৰত আত্মসমৰ্পণ (resignation) সংসাৰ ধৰ্মত ঈশ্বৰ নিৰ্দিষ্ট কৰ্মৰ প্ৰতি বিমুখতা নহয়, নিষ্কৰ্মা ঔদাস্যৰ জীৱন নহয়; ভক্তৰ এই আত্মসমৰ্পণত নিজৰ অহং বিলোপ, নিজে অৰ্কতা আৰু ঈশ্বৰ সকলোৰে কৰ্তাৰ ভাব, এই আত্মসমৰ্পণ অসীম বলৰ, অনন্ত ক্ষমতাৰ, অখণ্ড আনন্দৰ উৎস।’ (তত্ত্বকথা)

আকৌ গল্প ৰচনাত তেওঁৰ গদ্যই আন এক ৰূপ লৈছে। একেবাৰে চুটি বাক্য, পোনপটীয়া প্ৰকাশ। নিভাঁজ গ্ৰাম্য শব্দ।

“দেওবাৰ। ৰাতিপুৱা ৭ বজা। এখোজ দুখোজকৈ পায়চাৰি কৰি লাহে লাহে ৰঘুনাথ চিৰস্তাদাৰৰ ঘৰ পালোঁগৈ। দেখোন চিৰস্তাদাৰ ডাঙৰীয়া হৰিদেউ ফয়চলানবিচৰে সৈতে বহি দবা খেলত নিমগন।”

কৃপাবৰী ৰচনাত আকৌ তেওঁ একেবাৰে খুছতীয়া গ্ৰাম্য শব্দৰে গদ্যক অভাৱনীয়ভাৱে ৰসাল কৰি তুলিছে। বহু সময়ত বিষয়বস্তুৰ কাষ নৌ চাপোতেই শব্দৰ ব্যৱহাৰেই হাস্যৰসৰ সঞ্চাৰ কৰিছে—

জীৱন বৃত্ত ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰতো আমি বেজবৰুৱাকে আগৰণুৱা বুলিব লাগিব। ১৮৮০

চনত গুণাভিৰাম বৰুৱাই লিখা 'আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত'খনৰ পিছতে ১৯১২ চনত প্ৰকাশ পাইছিল বেজবৰুৱাদেৱৰ 'শঙ্কৰদেৱ' গ্ৰন্থ। এই জীৱন বৃত্ত ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত বেজবৰুৱাৰ গভীৰ মননশীলতা আৰু পাণ্ডিত্য স্পষ্ট হৈ উঠিছে। ইয়াৰ পিছতে তেওঁ ৰচনা কৰিছে 'শ্ৰীশংকৰদেৱ আৰু শ্ৰীমাধৱদেৱ' নামৰ শংকৰ মাধৱৰ জীৱন চৰিত। আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাৰ ফালৰ পৰাও তেওঁ আগবঢ়ুৱা। ইয়াৰ আগতে ১৯১২ চনত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰাঞ্জল গদ্য সমৃদ্ধ আত্মজীৱনীখন প্ৰকাশ পাইছিল। তাৰ আগত হৰকান্ত মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ সদৰামীনৰ আত্মজীৱনীখন ১৮৯০ খৃষ্টাব্দত সম্পূৰ্ণ হৈছিল। মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ ১৯২২ খৃষ্টাব্দৰ পৰা ছোৱা ছোৱাকৈ বাঁহীৰ পাতত প্ৰকাশিত হৈছিল। বেজবৰুৱাৰ 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ', কথন ভংগী আৰু ৰসিকতাৰ ফালৰ পৰাই গুৰুত্বপূৰ্ণ নহয়, বৰং সমসাময়িক সমাজৰ এখন বহল চিত্ৰ দাঙি ধৰাৰ ক্ষেত্ৰতো এই আত্মজীৱনীখন অতি উল্লেখনীয়। অৰ্থাৎ ব্যক্তিৰ লগত সমাজখন কিদৰে সাঙোৰ খাই থাকে তাক বেজবৰুৱাৰ আত্মজীৱনীখনে সুন্দৰভাৱে প্ৰতিপন্ন কৰিছে। সেইফালৰ পৰা এইখন আত্মজীৱনী অকল বেজবৰুৱাৰে জীৱনী নহয়, বৰং সেই সময়ৰ সমাজ ইতিহাসৰো এক বিৱৰণী। আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ বিৱৰ্তনৰ বাটত 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ' এক উল্লেখনীয় কীৰ্তিস্তম্ভ।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

বেজবৰুৱাৰ গদ্য সম্ভাৰৰ এটি আভাস দিয়া। (৬০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

.....

২.৪ অসমীয়া জীৱনী সাহিত্য

অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ সূচনা হয় সপ্তদশ শতিকাত চৰিত পুথিসমূহ ৰচনাৰ যোগেদি। অৱশ্যে আধুনিক অৰ্থৰ জীৱনী সাহিত্য ৰচিত হয় অসমত ইংৰাজ শাসন প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ পাছৰ পৰাহে। ইংৰাজী শিক্ষাৰে শিক্ষিত হোৱাৰ পাছৰ পৰা। ইংৰাজী শিক্ষাৰে শিক্ষিত হোৱাৰ পাছত অসমীয়া লোকসকলে পাশ্চাত্য ভাবাদৰ্শৰ পোহৰত মানুহক মানুহৰূপে চাবলৈ

শিকিলে। অর্থাৎ মানুহ যে ভগৱান নহয়, মানুহ সকলো মানৱীয় দোষ-গুণেৰে পৰিপূৰ্ণ এক সত্ত্বা মাথোন, এই ধাৰণাই গা কৰি উঠে।

বৈষ্ণৱ যুগৰ পৰৱৰ্তী সময়ত এনে নব্য দৃষ্টিভংগীৰে ৰচনা কৰা আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম অসমীয়া জীৱনীখন হৈছে— গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত্ৰ (১৮৮০)। এই জীৱনীখনত বৈষ্ণৱ যুগৰ গুৰুচৰিতত থকাৰ দৰে অলৌকিক আৰু অতিৰঞ্জিত ঘটনাৰ পৰিৱৰ্তে নায়কৰ জীৱনৰ ঘটনাৱলী বিশ্বাসযোগ্য কৰি স্বাভাৱিক ৰূপত বৰ্ণোৱা হৈছে। জীৱনীখনত বিষয়ৰ দোষ আৰু গুণক সমৰূপত গুৰুত্ব দিয়া হৈছে।

আপোনালোকে জানে যে এই যুগত ভাৰত তথা অসম বৃটিছৰ অধীনত আছিল। অসমীয়া মানুহৰ মনত দেশৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত যোগ দিয়াটো পবিত্ৰ কৰ্তব্য আছিল। সেইবাবেই অকল অসমীয়া নেতাই নহয়, ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সৰ্বভাৰতীয় নেতাসকলো অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ বিষয় ৰূপে নিৰ্বাচিত হৈছিল। সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই সৰ্বভাৰতীয় নেতা গোপাল কৃষ্ণ গোখলেৰ জীৱনক লৈ ৰচনা কৰে ‘মহামতি গোপাল কৃষ্ণ গোখলে’ (১৯২৬) নামৰ গ্ৰন্থখন। এইখনেই প্ৰথম অসমীয়া ৰাজনৈতিক জীৱনীগ্ৰন্থ। গোখলেৰ মৃত্যুৰ এবছৰ পাছত এই পুথিখন প্ৰকাশিত হয়। জীৱনীখনত লেখকে নায়কৰ জীৱনৰ ঘটনাৱলী পৰ্যায় অনুসৰি কালানুক্রমিকভাৱে চন-তাৰিখৰ উল্লেখৰে সজাইছে।

সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই তেওঁৰ আন এক উল্লেখযোগ্য কৃতি ‘আনন্দৰাম বৰুৱা’ (১৯২০) শীৰ্ষক জীৱনী গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি অসমীয়া জাতীয় জীৱনলৈ উল্লেখযোগ্য বৰঙণি যোগাই গৈছে। এই জীৱনীখনত আনন্দৰাম বৰুৱাৰ সংস্কৃত ভাষাত থকা অগাধ পাণ্ডিত্যৰ কথা স্পষ্ট ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে। আনন্দৰাম বৰুৱাই সংস্কৃত ভাষাত অভিধান আৰু ব্যাকৰণ ৰচনা কৰি অসমীয়া জাতিক বিশ্বৰ দৰবাৰত পৰিচিত কৰাই থৈ গৈছে, এই দিশৰ ওপৰত লেখকে অধিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে। আনন্দৰাম বৰুৱাৰ বিভিন্ন কাৰ্যাৱলীৰ তাৎপৰ্য নিৰ্ণয় কৰা আৰু সেইবোৰৰ মূল্যায়ন, সংগৃহীত সমলৰ সাৰুৱা বিশ্লেষণ আৰু সঘন পাদটীকা ব্যৱহাৰ কৰি প্ৰামাণিকতা অটুট ৰখাৰ বৈশিষ্ট্যৰে সমুজ্জ্বল হোৱা বাবে এই গ্ৰন্থখনক অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ এখন শ্ৰেষ্ঠ আৰু প্ৰথম পাণ্ডিত্যগৰ্ভ জীৱনী বুলি অভিহিত কৰা হৈছে।

মহেশ্বৰ নেওগৰ ‘বেজবৰুৱা মানুহজন’ অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যলৈ উল্লেখযোগ্য সংযোজন। এইখন ৰচনাক অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰথম নতুন জীৱনীৰ স্বাক্ষৰ বুলি কোৱা হয়। অৱশ্যে প্ৰকৃত নতুন জীৱনীত যিদৰে ব্যক্তিজনৰ সকলো ঘটনাৰ বিচাৰ বিশ্লেষণত কঠোৰতা

প্ৰকাশ পায়, এইখনত তেনে হোৱা দেখা নাযায়। জীৱনীখনত কলাৰ দিশটোৰ প্ৰতি বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া পৰিলক্ষিত হয়। সুখপাঠ্যতাৰ খাতিৰত ইয়াত চন, তাৰিখ ইত্যাদি বিষয়ক আওকাণ কৰা হৈছে। কলাৰ দিশত অতি উচ্চমান বিশিষ্ট হোৱা বাবে এইখনক উপন্যাসীকৃত জীৱনীৰ আৰ্হিৰ মানদণ্ড বিশিষ্ট নতুন জীৱনী বুলি অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ ইতিহাসত উচ্চস্থান দিয়া হয়।

স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালত ৰচিত জীৱনীসমূহৰ ভিতৰত অন্যতম হৈছে মহেশ্বৰ নেওগৰ শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ (১৯৪৯)। এই গ্ৰন্থখনত লেখকে পুৰণি সাঁচিপতীয়া পুথি আৰু বুৰঞ্জীৰ তথ্যৰ আধাৰত গুৰুজনাৰ জীৱনৰ ঘটনাৱলীক বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিৰে বিশ্লেষণ কৰি ধৰ্মগুৰু আৰু মানুহ হিচাপে শংকৰদেৱৰ সামগ্ৰিক ব্যক্তিত্বক উপস্থাপন কৰাইছে। গ্ৰন্থখনত লেখকে শংকৰদেৱৰ সাহিত্যৰাজি আৰু সমসাময়িক অসমৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাবোৰো সামগ্ৰিক চিত্ৰ সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। সংগৃহীত তথ্যৰ ভুল আৰু শুদ্ধৰ সূক্ষ্ম বিচাৰ গ্ৰন্থখনৰ অন্য এক উল্লেখনীয় দিশ। এনেবোৰ বৈশিষ্ট্যৰ দিশৰ পৰা গ্ৰন্থখন অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ পাণ্ডিত্যগৰ্ভ জীৱনীবোৰৰ ভিতৰত অন্যতম শ্ৰেষ্ঠ জীৱনীৰূপে পৰিগণিত হৈছে।

অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যত আন এক উল্লেখযোগ্য সংযোজন হৈছে বেণুধৰ শৰ্মাৰ মণিৰাম দেৱান (১৯৫০)। লেখকে চৰকাৰী নথিপত্ৰ, মণিৰাম দেৱানৰ ব্যক্তিগত টোকা আৰু অন্য কিছুমান উৎসৰ পৰা সমল সংগ্ৰহ কৰি মণিৰাম মানুহজনৰ ব্যক্তিত্বক স্পষ্ট ৰূপত অংকন কৰিছে। গ্ৰন্থখনৰ মাজেৰে মণিৰাম দেৱানৰ জীৱনটো জীৱন্ত ৰূপত উদ্ভাসিত হৈছে। ইয়াত মণিৰাম দেৱানৰ লগত জড়িত ৰাজনৈতিক ঘটনাৱলীৰ সূক্ষ্ম পৰ্যালোচনা দাঙি ধৰিছে।

অক্ষয় কুমাৰ মিশ্ৰই ৰচনা কৰা ‘পণ্ডিত নাৰায়ণ দেৱ মিশ্ৰঃ মানুহজন’ (১৯৬৩) আন এখন উল্লেখযোগ্য অসমীয়া জীৱনী। প্ৰজ্ঞামূলক জীৱনীৰ আৰ্হিৰে (Intuitive Biography) ৰচনা কৰা এই জীৱনীখনে অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যক এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে ৰচনা কৰা ‘সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা’ (১৯৬৮) নামৰ গ্ৰন্থখনত বেজবৰুৱাৰ জীৱনৰ বিভিন্ন স্তৰ আৰু দিশৰ প্ৰামাণিক পৰিচয় পোৱা যায়। বেজবৰুৱাৰ সাহিত্য প্ৰতিভাৰ বিভিন্ন দিশসমূহো গ্ৰন্থখনত পৰিস্ফুট কৰিবলৈ লেখকে যত্ন কৰিছে।

প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে ৰচনা কৰা ‘মানিক চন্দ্ৰ বৰুৱা’ (১৯৭৮) গ্ৰন্থখনৰ অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এটা সুকীয়া মৰ্যাদা আছে। সংগৃহীত সমলৰ নিৰ্বাচন আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বিচাৰ গ্ৰন্থখনৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ দিশ। এই ৰচনাখনত মানিক চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ সমসাময়িক অসমৰ ৰাজনৈতিক, অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আদি দিশবোৰৰ পৰিচয় প্ৰকাশ পাইছে। মানিক চন্দ্ৰ বৰুৱা জীৱন আৰু যুগৰ বিৱৰণাত্মক জীৱনী হিচাপে সাৰ্থক নিৰ্মিতি।

অসমীয়া সাহিত্যৰ আন এখন অনন্য জীৱনীগ্ৰন্থ হ’ল শশী শৰ্মাৰ ‘সাহিত্যৰথী পদ্মনাথ গোস্বামী বৰুৱা’ (১৯৭১)। আপোনালোকে দেখিব যে অসমীয়া জীৱনীত নথকা বিশেষ গুণ এই গ্ৰন্থখনে বহন কৰিছে। সেইটো হ’ল নায়কৰ জীৱনক লেখকে সমালোচনামূলক দৃষ্টিভংগীৰে কৰা বিচাৰ বিশ্লেষণ। গ্ৰন্থকাৰে জনমানসত স্থিতি লোৱা গোস্বামী বৰুৱাৰ ব্যক্তিত্বৰ দিশসমূহক তথ্যৰ দ্বাৰা খণ্ডন কৰি তেওঁৰ গুণাৱলীৰ লগতে তেওঁৰ সীমাবদ্ধতা আৰু দোষসমূহো উপস্থাপন কৰিছে। লেখকে গ্ৰন্থখনত প্ৰতিপন্ন কৰিছে যে গোস্বামী বৰুৱাৰ সকলো মানুহে জনাৰ দৰে প্ৰকৃত অসম তথা ভাৰতৰ প্ৰতি দেশপ্ৰেম নাছিল। লেখকে তথ্যৰ দ্বাৰা দেখুৱাইছে যে গোস্বামী বৰুৱা ইংৰাজ চৰকাৰৰ এজন একান্ত ভক্ত আছিল। আপোনালোকে পঢ়ি আচৰিত হ’ব যে লেখক শৰ্মাই তথ্যৰ সহায়ত নিৰ্ভয়ে ক’ব বিচাৰিছে যে গোস্বামী বৰুৱা অসমীয়া সমাজ জীৱনত এগৰাকী সাম্প্ৰদায়িক ব্যক্তিকে আছিল। ক্ষুৰধাৰ সমালোচনামূলকভাবে ৰচনা কৰা জীৱনী অসমীয়া সাহিত্যত এইখনেই প্ৰথম বুলি ক’ব পাৰি।

জীৱনীকাৰ সত্যেন বৰকটকীৰ তিনি খণ্ডৰ নাপলেয়ঁ বোনাপাৰ্ত (১৯৭৩-৭৭-৭৮) আৰু আডলফ্ হিটলাৰ (প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় খণ্ড) ১৯৮২ৰ জীৱন আৰু যুগৰ বিৱৰণাত্মক জীৱনী হিচাপে অসমীয়া সাহিত্যত বিশেষ স্থান আছে।

ষাঠিৰ দশকৰ পৰা ৰচিত অসমীয়া জীৱনীত এটা বিশেষ বৈশিষ্ট্য আমি লক্ষ্য কৰিব পাৰোঁ— সেয়া হৈছে জীৱনীকাৰসকলে জীৱনীৰ সুখপাঠ্যতাৰ ওপৰত দিয়া গুৰুত্ব। সাহিত্যৰ বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ অংগ হিচাপে জীৱনীত এই দিশটোক গুৰুত্ব দিয়া উল্লেখযোগ্য ৰচনাকেইখন হ’ল— কাঞ্চন বৰুৱাৰ ‘সুৰ দেউলৰ পূজাৰী’ (১৯৬৭), প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ ‘এটি জীয়া কাহিনী’ (১৯৭৭), যুগল দাসৰ ‘মহেন্দ্ৰনাথ ডেকাফুকন’ (১৯৮৩) আৰু তিলক দাসৰ ‘বিষ্ণুৰাভা এতিয়া কিমান ৰাতি’ (১৯৭৭)।

আশীৰ দশকত অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ ধাৰাটো আন এটি বিশেষত্ব দৃষ্টিগোচৰ

হয়। সেইটো হ'ল জীৱনীকাৰসকলৰ সমালোচনামূলক দৃষ্টিভংগীৰে বিষয়ীৰ জীৱনক চোৱাৰ প্ৰৱণতা। আপোনালোকক আগতেই কৈ আহিছে যে সত্তৰৰ দশকত শশী শৰ্মাৰ 'সাহিত্যৰথী পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা' হৈছে এনে বিশেষত্ব প্ৰকাশ পোৱা প্ৰথম জীৱনী আৰু ইয়াৰ পিছত আশীৰ দশকত এই ধৰণৰ আৰু কেইবাখনো গ্ৰন্থ ৰচিত হয়। অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ 'বাগ্মীবৰ ফুকনৰ উপাখ্যান' (১৯৮০) আৰু 'সূৰ্যচৰিতত' (১৯৮১) পাঠকে সমালোচনামূলক দৃষ্টিভংগী লক্ষ্য কৰিব পাৰে। এই দুয়োখন গ্ৰন্থত লেখকে নায়কৰ দোষ আৰু গুণ সম্পূৰ্ণ বস্তুনিষ্ঠতাৰে বৰ্ণনা কৰিছে।

সমালোচনামূলক দৃষ্টিভংগীৰে ৰচনা কৰা আন এখন জীৱনী হ'ল তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ 'বেণুধৰ শৰ্মা' (১৯৮৩)। গ্ৰন্থখনত লেখকে ব্যক্তিজনৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাৰ ভাব পোষণ কৰি তেওঁৰ দোষ, ভুল-ভ্ৰান্তিবোৰ নিৰপেক্ষভাবে বৰ্ণনা কৰিছে। বেণুধৰ শৰ্মাৰ ব্যক্তিত্ব অংকন কৰিবলৈ তেওঁৰ ৰচনাৱলীৰো সামগ্ৰিক সমালোচনা লেখকে দাঙি ধৰিছে।

ইয়াৰ পৰৱৰ্তী সময়ত ৰচিত আন কেইখনমান উল্লেখযোগ্য জীৱনী গ্ৰন্থৰ ভিতৰত ভৃগুমোহন গোস্বামীয়ে ৰচনা কৰা 'জনকৃষ্টিৰ সাধক ডক্টৰ প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী' (১৯৯০) হৈছে এখন সুখপাঠ্য আৰু প্ৰামাণিক জীৱনী। নমিতা ডেকাৰ 'যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা' (১৯৯১), পৰাগ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ 'নিৰ্মলপ্ৰভাৰ অনুপম আভা' (১৯৯১) গ্ৰন্থ দুখনকো প্ৰামাণিক আৰু সুখপাঠ্য জীৱনীৰ শাৰীত আপোনালোকে ধৰিব পাৰে।

তীৰ্থনাথ ফুকনৰ 'কলঙে সাগৰে' (১৯৯৫) এখন ভিন্ন ৰসৰ জীৱনী বুলি ক'ব পাৰি। গ্ৰন্থখনত বিষয়বস্তু উপস্থাপনত পৰম্পৰাগত ৰীতি পৰিহাৰ কৰা হৈছে। দীপালী ভট্টাচাৰ্যৰ 'ৰ'দে বৰষুণে' (১৯৯৮) হীৰেন ভট্টাচাৰ্যৰ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচনা কৰা গ্ৰন্থখনো আন এক উল্লেখযোগ্য জীৱনী গ্ৰন্থ বুলি ক'ব পাৰি। ৰচনা ৰীতিতো উপন্যাসীকৃত জীৱনীৰ আৰ্হি প্ৰকাশ পাইছে।

আপোনালোকে আন এক মন কৰিবলগীয়া কথা হ'ল ইতিমধ্যে আমি আলোচনা কৰা জীৱনীৰ বাহিৰেও অসমীয়া ধৰ্মীয় নেতাসকলৰ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচনা কৰা ভালেমান জীৱনী আছে। এই শ্ৰেণীৰ জীৱনীত বিষয়ৰ প্ৰতি ভক্তি আৰু শ্ৰদ্ধাৰ ভাব প্ৰকাশ পোৱাটো উল্লেখনীয় দিশ। অৱশ্যে ভক্তিভাব প্ৰকাশ পালেও এইবোৰক সন্তুৰিতৰ সমলেখীয়া বুলি ক'ব নোৱাৰি। ইয়াত ভক্তিভাব আছে যদিও বিষয়ক মানুহ হিচাপেহে চোৱা হৈছে। সন্তুৰিতৰ দৰে ইয়াত অতিৰঞ্জন আৰু অলৌকিকতাৰ স্থান নাই। এইটো ধাৰাৰ উল্লেখযোগ্য

জীৱনীকেইখন হ'ল— লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'শংকৰদেৱ' (১৯১২), আৰু 'শ্ৰীশংকৰদেৱ
আৰু শ্ৰীমাধৱদেৱ' (১৯১৬), মহেশ্বৰ নেওগৰ 'শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ' (১৯৪৯), সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ
'হৰিহৰ আতা' (১৯৬০)। ইয়াৰে মহেশ্বৰ নেওগে ৰচনা কৰা শ্ৰীশ্ৰীশংকৰদেৱ গ্ৰন্থখনক
অসমীয়া সাহিত্যৰ শ্ৰেষ্ঠ পাণ্ডিত্যগৰ্ভ জীৱনী আখ্যা দিব পাৰি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যলৈ কোনে কি বৰঙণি আগবঢ়াইছে (৬০ টা শব্দৰ ভিতৰত
লিখক)

.....

.....

.....

২.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা উপজিছিল এক নৈষ্ঠিক পৰিয়ালত। মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰাৰ
মাজত ডাঙৰ-দীঘল হৈছিল। তেনেদৰে জীৱনৰ বেছিভাগ সময় বংগদেশত কটাবলগীয়া
হোৱাত বাংলা সংস্কৃতিৰ বহু কথাই তেওঁৰ বিভিন্ন গদ্যত সোমাই পৰিছিল। মন কৰিবলগীয়া
কথা হ'ল যি সময়ত বেজবৰুৱাই গদ্যৰ মাজেৰে জীৱন-সোঁৱৰণ লিখিছিল, তেনে সময়ত
বা অলপ অগা-পিছাকৈ চুটিগল্প, সাধুকথা, উপন্যাস, তত্ত্বমূলক প্ৰবন্ধ, কৃপাবৰী ৰচনা আদিও
ৰচনা কৰিছিল, কিন্তু প্ৰতিবিধ গদ্যত ভাষা প্ৰয়োগ সুকীয়া। এনে কথাৰ পৰা জানিব পাৰি
বেজবৰুৱাই তেওঁৰ গদ্য-শৈলীক বিষয় অনুসৰি একোটা ঠাচ সহজে দিব পাৰিছিল। ভাষাক
বিষয় অনুসৰি ঠাচ দিব পৰাতেই বেজবৰুৱাৰ কৃতিত্ব।

২.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) আধুনিক অসমীয়া গদ্যলৈ বেজবৰুৱাৰ অৱদান শীৰ্ষক এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ২) অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যৰ চমু আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ৩) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

২.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা	: মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ
গোবিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা	: জীৱনী আৰু অসমীয়া জীৱনী
প্ৰফুল্ল কটকী	: ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
হোমেন বৰগোহাঞি	: অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)
যোগেন্দ্ৰনাৰায়ন ভূঞা (সম্পা.)	: বিশ্বকোষ, চতুৰ্থ খণ্ড
প্ৰফুল্ল কুমাৰ নাথ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ সুৰভি
মহেশ্বৰ নেওগ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: সাহিত্যৰ আভাস

* * *

তৃতীয় বিভাগ
লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা : ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ (প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়)

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা : ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’
- ৩.৪ আত্মজীৱনী হিচাপে ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’
- ৩.৫ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’-ৰ বিশিষ্ট ঘটনাৱলী
- ৩.৬ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’-ৰ ভাষা বৈশিষ্ট্য
- ৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ ইতিহাসত জীৱনস্মৃতি অথবা স্মৃতিকথা অথবা আত্মজীৱনীমূলক গদ্যৰ এক সুকীয়া আবেদন আছে। প্ৰাঞ্জল গদ্যত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই প্ৰথমতে এনে ৰচনাৰ সোৱাদ পাঠকক দিবলৈ প্ৰয়াস কৰে। ঊনবিংশ শতাব্দীৰ শেষ ভাগতহে অসমীয়া ভাষাৰ পূৰ্ণাংগ আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থ ‘হৰকান্ত সদৰামীনৰ আত্মজীৱনী’ ৰচনা সমাপ্ত হয়। কিন্তু আত্মজীৱনীখনি প্ৰকাশ হয় কুৰি শতিকাৰ ষাঠিৰ (১৯৬০) দশকতহে। প্ৰকৃততে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ হাততহে অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰথম আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাৰ প্ৰকাশ ঘটে বুলি ভাবিব পাৰি। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই ১৯২২ খৃঃৰ পৰা ‘বাঁহী’ত ছোৱা ছোৱাকৈ তেওঁৰ আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থখনি ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ নামেৰে প্ৰকাশ কৰে। ই গ্ৰন্থৰূপ পায় ১৯৪৪ খৃঃত। কিন্তু বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ বৰ্তমানৰ পৰিবৰ্তিত ৰূপত, অসম সাহিত্য সভাৰ উদ্যোগত যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰ দ্বাৰা সংকলিত হৈ ১৯৬৬ খৃঃতহে প্ৰকাশিত হয়। কোনো সন্দেহ নাই যে— ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণে’ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ জীৱনৰ প্ৰথম অৰ্ধেক কালহে সামৰিছে। তথাপি এই বৰ্ণনাৰ মাজতে বেজবৰুৱাৰ বিশাল ব্যক্তিত্ব প্ৰকাশি উঠিছে।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়নৰ মাজেৰে আপোনালোকে—

- ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’খনিক আত্মজীৱনী হিচাপে মূল্যায়ন কৰিব পাৰিব;
- গ্ৰন্থখনিৰ ভাষা সম্পৰ্কত এটি পৰিচয় দাঙি ধৰিব পাৰিব;
- বেজবৰুৱাৰ শৈশৱৰ স্মৃতিসমূহৰ মাজেৰে সমকালীন সমাজৰ চিত্ৰৰ আভাস দিব পাৰিব;

- বেজবৰুৱাই শৈশৱত কোনসকল ব্যক্তিৰ সান্নিধ্যত আহিছিল— সেই কথা জানিব পাৰিব।

৩.৩ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ গ্ৰন্থখনিক প্ৰকৃত অৰ্থত জীৱনী সাহিত্য বুলি ক’ব নোৱাৰি। এইখন জীৱনীৰ সমগোষ্ঠীয় সাহিত্য— আত্মজীৱনী।

মোৰ জীৱনৰ সোঁৱৰণ ৰচনাখনক আমি যিহেতু আত্মজীৱনী বুলি কৈছোঁ গতিকে আত্মজীৱনীৰ আৰু কোনো কি কি বিশেষত্ব আছে সেই সম্পৰ্কে কিছু কথা আলোচনা কৰাটো নিশ্চয় যুগুত হ’ব। আত্মজীৱনী হ’ল নিজে নিজৰ বিষয়ে লিখা জীৱনী। গতিকে ইয়াত ব্যক্তিজনে নিজকে যেনে বুলি ভাবে, বা তেওঁৰ জীৱনৰ ঘটনাবোৰক তেওঁ যি ধৰণে গ্ৰহণ কৰে, যি বুজে, সেই ৰূপতে সেইবোৰৰ প্ৰকাশ ঘটে। সেইকাৰণেই আমি ক’ব পাৰোঁ যে আত্মজীৱনীত প্ৰকাশিত সত্য বস্তুনিষ্ঠ সত্য নহয়। মন কৰিবলগীয়া কথা এই যে এজন মানুহে ডেকা অৱস্থাত তেওঁৰ আত্মজীৱনী লিখিলে তেওঁৰ জীৱনৰ ঘটনাৰ বিশ্লেষণ বা ছবি যি ৰূপত পাঠকে দেখা পাব, বৃদ্ধাৱস্থাত লিখিলে সেই ঘটনাবোৰৰ বিশ্লেষণ ভিন্ন ৰূপত পোৱা যাব। মুঠ কথা হ’ল আত্মজীৱনীত নিৰপেক্ষতা আশা কৰিব নোৱাৰি। ব্যক্তিয়ে নিজকে বস্তুনিষ্ঠ আৰু নিৰপেক্ষভাবে চোৱা সম্ভৱ নহয় বাবে বস্তুনিষ্ঠতা আত্মজীৱনীত আশা কৰিব নোৱাৰি। সেয়েহে ৰয় পাস্কেলে (Roy Pascal) আত্মজীৱনীৰ সংজ্ঞা দিছে এনেদৰে : “আত্মজীৱনী এনে এবিধ জীৱন বৃত্তান্ত, য’ত লেখকে তেওঁৰ জীৱনৰ আৰু মনৰ এটি বিশেষ অৱস্থাত নিজকে আৰু নিজৰ জীৱনৰ কথাবোৰ যেনেকৈ বুজে আৰু গ্ৰহণ কৰে, তেনেকৈ অংকন কৰে।”

অসমীয়া আত্মজীৱনীমূলক সাহিত্যৰ ইতিহাস বৰ বেছি প্ৰাচীন নহয়। হৰকান্ত শৰ্মা মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ ‘সদৰামীনৰ আত্মজীৱনী’ (১৯৬০) খনেই হৈছে অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থ। ইয়াত ১৮১৫ চনৰ পৰা ১৮৮৯-৯০ চনলৈকে এই সময়ছোৱাৰ অসমৰ আৰ্থসামাজিক অৱস্থা তথা ৰাজনৈতিক ঘটনা প্ৰৱাহৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ (১৯৪৪, ১৯৬৬) ৰচনাখনি অসমীয়া সাহিত্যৰ এখন উল্লেখযোগ্য আত্মজীৱনী। গ্ৰন্থখনত বেজবৰুৱাই তেওঁৰ বাল্যস্মৃতিৰ যি সৰস বৰ্ণনা দিছে সি অতি মনোগ্ৰাহী হৈছে। গ্ৰন্থখনত লেখকে তেওঁৰ শিক্ষা জীৱন, সাহিত্যিক জীৱনৰ লগতে ব্যৱসায়িক, পাৰিবাৰিক জীৱনৰ সকলোবোৰ ঘটনাকেই বৰ্ণনা কৰিছে। অতীতৰ ঘটনা সোঁৱৰণৰ বেলিকা দিয়া অকপট স্বীকাৰোক্তি আৰু নিৰ্মোহ আত্মসমালোচনা গ্ৰন্থখনৰ অনন্য দিশ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে আৰু ইয়ে গ্ৰন্থখনৰ গুৰুত্ব বহুখিনি বৃদ্ধি কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ স্বভাৱজাত ৰসাল ভাষাই গ্ৰন্থখনিক অতি মনোৰম সুখপাঠ্য কৰি তুলিছে।

‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ শ্ৰেষ্ঠ গ্ৰন্থ। অকল বেজবৰুৱাৰ নহয়, আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত মোৰ জীৱন সোঁৱৰণৰ সমকক্ষ দ্বিতীয় এখন

গ্ৰন্থ বিৰল। পণ্ডিত সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ক ভাৰতীয় সাহিত্যৰ মনোৰম গ্ৰন্থবোৰৰ মাজৰে এখন বুলি কৈ গৈছে। এই দিশৰ পৰা চাবলৈ গ’লে বেজবৰুৱাৰ ইংৰাজী সাহিত্যৰ লেই হাণ্টৰ (Leigh Hunt) লগত সাদৃশ্য পৰিদৃষ্ট হয়। ইংৰাজী সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশত হাণ্টে উজ্জ্বল স্বাক্ষৰ ৰাখি থৈ গ’লেও তেওঁৰ আত্মজীৱনীখনকহে শ্ৰেষ্ঠ বুলি কোৱাৰ দৰে বেজবৰুৱাৰো ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ গ্ৰন্থখন তেওঁৰ ৰচনাৰাজিৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ বুলি সমাদৃত। এইখিনিতে মহেশ্বৰ নেওগদেৱে এই গ্ৰন্থখন সম্পৰ্কে কৰা মন্তব্য এটি প্ৰণিধানযোগ্য। তেখেতে কৈছে— “বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ যি ক’ম সঁচা ক’ম বুলি হলফ খোৱা জবানবন্দীৰ দৰে লুকটাক নোহোৱা সত্য কথাই নহয়, তাত আন্তৰিকতা ছত্ৰে ছত্ৰে বিৰিঙি উঠিছে। এই আন্তৰিকতাই ক্ৰৌঞ্চৰ শোকক বাল্মীকিৰ শ্লোকত পৰিণত কৰিছে, বেজবৰুৱাৰ স্মৃতি চিত্ৰক ৰসায়ন কৰি সৎ সাহিত্যৰ মৰ্যাদা দিছে।”

পৰিশেষত ক’ব পাৰি যে আত্মজীৱনী হিচাপে গ্ৰন্থখনি অসম্পূৰ্ণ যদিও সাহিত্যিক দিশৰ পৰা হৈছে এখন মনোৰম গ্ৰন্থ। বেজবৰুৱাৰ গভীৰ জীৱনবোধ আৰু মননশীলতাই গ্ৰন্থখনিক উপাদেয় কৰি তুলিছে।

৩.৪ আত্মজীৱনী হিচাপে ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’

‘আত্মজীৱনী এনে এবিধ জীৱন-বৃত্তান্ত, য’ত লিখকে তেওঁৰ জীৱনৰ আৰু মনৰ এটি বিশেষ অৱস্থাত নিজকে আৰু নিজৰ জীৱনৰ কথাবোৰ যেনেকৈ বুজে আৰু গ্ৰহণ কৰে, তেনেকৈ অংকন কৰে’; আত্মজীৱনীৰ এনে এক সংজ্ঞা দাঙি ধৰিছে ৰয় পাস্কেলে তেওঁৰ ‘ডিজাইন এণ্ড ট্ৰথ্‌ইন অটোবায়োগ্ৰাফী’ (১৯৬০) গ্ৰন্থত। অৱশ্যে আত্মজীৱনীমূলক সাহিত্যৰো প্ৰকাৰ ভেদ আছে। কেতিয়াবা আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাক বোলা হয় জীৱন সোঁৱৰণ বা জীৱনস্মৃতি, কেতিয়াবা বোলা হয় স্মৃতিকথা নাইবা কেতিয়াবা বোলা হয় আত্মজীৱনী। আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাই যেতিয়া লিখকৰ মাত্ৰ ব্যক্তিগত জীৱনটোক সামৰি লয়, ৰাজহুৱা ঘটনা বা কথা প্ৰসঙ্গক্ৰমে আহিলেও সি যদি লিখকৰ ব্যক্তিগত দৃষ্টিভংগী বা অভিজ্ঞতাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত বৰ্ণিত হয়— তেতিয়া তেনে আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাক বোলা হয় জীৱন সোঁৱৰণ বা জীৱনস্মৃতি (Reminiscences) অন্যহাতে, আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাই যেতিয়া লিখকৰ ৰাজহুৱা জীৱনটোহে অংকিত কৰে, ব্যক্তিগত জীৱনৰ কথা তালৈ আহিলেও সি লিখকৰ ৰাজহুৱা জীৱনৰ পৰিপ্ৰেক্ষিততে বৰ্ণনা কৰা হয়— তেতিয়া তেনে আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাক বোলা হয় স্মৃতি কথা (Memoirs)। কিন্তু যিবোৰ আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাত লিখকৰ ব্যক্তিগত আৰু ৰাজহুৱা জীৱনে সমানে স্থান পালে, দুয়োটিৰ সুসমন্বয় ঘটিলে— তেনে আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাক আত্মজীৱনী (Autobiography) বোলা হয়।

ওপৰত আলোচনা কৰা বৈশিষ্ট্যৰ ভিত্তিত আমি ক’ব পাৰোঁ— অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰথম আত্মজীৱনীমূলক প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ দৰাচলতে এখন জীৱন সোঁৱৰণ বা জীৱনস্মৃতি। গ্ৰন্থখনিত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ব্যক্তিগত জীৱনটোৰ কথাহে পাওঁ— তেওঁৰ ক’ত, কেতিয়া, কেনেকৈ জন্ম হ’ল; ক’ত, কেতিয়া, কাৰ সান্নিধ্যলৈ আহিল; ক’ত, কেনেকৈ তেওঁ স্কুলীয়া বা কলেজীয়া শিক্ষা লাভ কৰিলে;

কেনেকৈ তেওঁৰ কল্পনাশক্তি বিকশিত হ'ল বা বৌদ্ধিক মনোজগতখন বিকশিত হ'ল, কেনেকৈ তেওঁ কোন পৰিয়ালৰ কাৰ লগত বৈবাহিক সম্বন্ধ ঘটালে, জীৱনৰ বাটত কেনেদৰে জীৱিকা গ্ৰহণ কৰিলে ইত্যাদি। এনেবোৰৰ বিপৰীতে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ শীৰ্ষস্থানীয় সাহিত্যিক হিচাপে ৰাজহুৱা জীৱনৰ বিভিন্ন কাৰ্য্যৱলী বা অভিজ্ঞতাৰ বিৱৰণ জীৱন সোঁৱৰণখনিত পাবলৈ নাই। উদাহৰণস্বৰূপে— তেওঁৰ বিশাল গ্ৰন্থসম্ভাৰ কেতিয়া, কেনেকৈ ৰচনা আৰু প্ৰকাশ কৰিলে, পাঠকসকলে সেইবোৰ কেনেকৈ গ্ৰহণ কৰিলে, অসমীয়া সমাজে তেওঁক কেনে সন্মান দিলে, অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ আসনখনি তেওঁলৈ আগবঢ়োৱা হৈছিল আৰু তেওঁ তাক গ্ৰহণ কৰিছিল— এনেবোৰ ৰাজহুৱা কথাৰ বিৱৰণ গ্ৰন্থখনিত পোৱা নাযায়। অৱশ্যে বিভিন্ন উপলক্ষ্যত তেওঁ পিছৰ জীৱনত কলিকতাৰ পৰা অসমলৈ অহাৰ কথা আছে যদিও সেইবোৰ যাত্ৰাত ৰাজহুৱাভাৱে তেওঁ অসমত কি কৰিলে, কি পালে— তাৰ বিৱৰণ জীৱন সোঁৱৰণখনিত নাই। এনে অভাৱ গ্ৰন্থখনিৰ দোষ হ'ব নোৱাৰে কাৰণ ই এখন জীৱনস্মৃতিহে— স্মৃতিকথা বা আত্মজীৱনী নহয়।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই নিজৰ ৰাজহুৱা কথাবোৰ হয়তো গ্ৰন্থখনিৰ পৰিধিৰ বিষয়ত থকা সচেতনতাৰ বাবে বাদ দিলে। নিজৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ বেজবৰুৱাই যে জীৱনটোৰ উজ্জ্বল দিশবোৰক বাদ দিলে, তেনে কথাই বেজবৰুৱাৰ মনৰ অহংভাব শূন্যতাৰ পৰিচয় দিলে। বেজবৰুৱাই দৰাচলতে নিজৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ সাধাৰণ কথাবোৰকেই জীৱন সোঁৱৰণখনিৰ বুকুত স্থান দি, তাকেই জীৱনৰ মণি-মুকুতা বুলি পাঠক সমাজৰ হাতত তুলি দিলে। এনে সাধাৰণ কথাবোৰ বৰ্ণনাত তেওঁ নিজৰ ব্যক্তিগত দুৰ্বলতা বা ভুল-ভ্ৰুটিবোৰ ব্যক্ত কৰাৰ লগতে শ্লেষ-বক্ৰোক্তিৰ মাজৰে কথাবোৰ বৰ্ণনা কৰি নিজৰ সীমাৱদ্ধতাক নিজেই ব্যংগ কৰিছে। আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাৰ এনে আত্ম-ব্যংগই দৰাচলতে আত্মজীৱনীক আকৰ্ষণীয় কৰি তোলে। আত্মজীৱনীৰ এই বিশেষ গুণটি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থ 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ'ত স্পষ্ট। বেজবৰুৱাৰ পিতৃৰ প্ৰতি থকা শ্ৰদ্ধাও গ্ৰন্থখনিৰ মাজেৰে বিকশিত হৈছে। গ্ৰন্থখনি বেজবৰুৱাদেৱে মাতৃৰ নামত উছৰ্গা কৰিছে এনেদৰে— 'পৰম পূজনীয় আই, শ্ৰীমতী ঠানেশ্বৰী দেৱীৰ কৰ কমলত পৰম পূজনীয় পিতৃ দেৱতাৰ এই সংক্ষিপ্ত জীৱন-চৰিত অৰ্পণ কৰিলোঁ।' কোনো সন্দেহ নাই 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ'ৰ মাজত উছৰ্গা বাক্যটিত কোৱাৰ দৰে পিতৃদেৱতাৰ সংক্ষিপ্ত জীৱন চৰিতো বিবৃত হৈছে। ই দৰাচলতে পিতৃৰ প্ৰতি থকা শ্ৰদ্ধাশীল মনোভাৱৰ পৰিচায়ক। এনে শ্ৰদ্ধাৰ মনোভাব থকা সত্ত্বেও পিতৃৰ অতি-নৈতিষ্ঠকতা আৰু সংৰক্ষণশীলতাৰ বাবে পিতৃৰ প্ৰতি পুত্ৰ লক্ষ্মীনাথৰ মনৰ যি বিৰোধভাব তাকো জীৱন স্মৃতিখনিত ফুটি উঠিছে। তেনেদৰে 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ'ৰ এটি উল্লেখযোগ্য দিশ হ'ল লিখকে লগ পোৱা সেই সময়ৰ বহুতো লোকৰ কথা, শিশু আৰু কিশোৰ বেজবৰুৱাই প্ৰত্যক্ষ কৰা অসমৰ তৎকালীন নৈসৰ্গিক ৰূপ, সামাজিক জীৱনৰ বিভিন্ন কথা প্ৰকাশ পোৱাটো।

'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ' জীৱনস্মৃতিখনে বেজবৰুৱাৰ জীৱনৰ প্ৰথম অৰ্ধেক কালহে সামৰিছে। অৱশ্যে এইটোও সত্য যে এনেধৰণৰ আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থই গ্ৰন্থকাৰৰ গোটেই জীৱনটো সামৰি ল'ব নোৱাৰে। কিয়নো জন্মৰ ক্ষেত্ৰত পিতৃ-মাতৃ অথবা ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ পৰা জানি লৈ চন, তাৰিখ, সময় উল্লেখ কৰিব পাৰিলেও গ্ৰন্থকাৰে তেওঁৰ জীৱনকথা সামৰি

‘অমুক চনৰ অমুক তাৰিখে অমুক বজাত এনেকুৱা পৰিস্থিতিত মোৰ মৃত্যু হ’ল’ বোলা কথাষাৰ জীৱনস্মৃতিত লিখি থৈ যাব নোৱাৰে। এনে কাৰণৰ ফালৰ পৰা জীৱনস্মৃতি, স্মৃতিকথা বা আত্মজীৱনী পূৰ্ণাংগ নহয়। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’খনো আধা লিখা। এনে আধা লিখা জীৱনস্মৃতিখনৰ মাজেদিয়েই লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা মানুহজন, তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব, তেওঁৰ আদৰ্শ আৰু ৰুচি-অভিৰুচি সম্পৰ্কে আমাৰ স্পষ্ট ধাৰণা জন্মে।

৩.৫ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ৰ বিশিষ্ট ঘটনাৱলী

প্ৰথম অধ্যায় :

‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ৰ প্ৰথম ভাগৰ প্ৰথম অধ্যায়ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই তেওঁৰ জন্ম চনকে ধৰি জন্মস্থান সম্পৰ্কে এক মনোৰম বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱা মুন্সেফ কামত নগাঁৱৰ পৰা বৰপেটালৈ বদলি হৈ যোৱাৰ কালতে বেজবৰুৱাৰ জন্ম হয়। বৰপেটাত দীননাথ বেজবৰুৱাৰ মুনচিফ হৈ তিনিবছৰমান আছিল। বৰপেটাৰ স্মৃতিৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ মাত্ৰ চাৰিটা কথাহে খুঁৱলি-কুঁৱলিকৈ মনত ৰৈছিল। বৰপেটাৰ স্মৃতি চাৰিটা হ’ল এনেধৰণৰ :

প্ৰথমটো— বৰপেটাত বাৰিষা বছৰি নৈৰ পানীৰ ঢলে চহৰখন প্ৰায় তল নিয়ায়। এবাৰ তেনে ঢলত বেজবৰুৱাদেৱৰ ঘৰৰ চোতালত একাঠুৱা পানী হৈছিল। সেই ঢলৰ পানীত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই লগৰীয়া ভাগিন আৰু ককায়েকসকলৰ সৈতে এদিন গোটেই দিনটো খেদখেদাই আছিল। এনেদৰে ঢলৰ পানীত দিনটো খেদখেদাই থকাটো দেউতাকে গধূলি কাছাৰীৰ পৰা আহি শুনি বেজবৰুৱাৰ লগতে বাকীসকলকো চেকনিৰে কোবাইছিল।

দ্বিতীয়টো— তেনেকুৱা বৰপানীত বেজবৰুৱা দেউতাকৰ সৈতে নাৱেৰে ক’ৰবালৈ গৈছিল; এনেদৰে যাওঁতে কিছুমান বনৰীয়া ম’হ সাঁতুৰি যোৱা দেখিছিল, আৰু দুৰৈৰ পৰা ম’হবোৰৰ ক’লা শিংবোৰ মাথোন দেখা গৈছিল।

তৃতীয়টো— দেউতাকৰ সৈতে বেজবৰুৱাহঁত বৰপেটাৰ কীৰ্তন ঘৰলৈ গৈছিল। তাত কীৰ্তনঘৰৰ বৰখুটা, বৰগছা আৰু কাথিত অৰ্থাৎ বহল পিৰালিত বহি বুঢ়ী ভকতনীসকলে নাম গোৱা দেখিছিল।

চতুৰ্থটো— সত্ৰৰ হাটাত বৰবাহৰ আঁতৈৰ বহাৰ ভিতৰত হাতীখুজীয়া বাটত ম’হৰ এঠা দৈ গাখীৰ আৰু এখামোচ গুৰেৰে সুন্দৰকৈ কোমলা বোকাচাউল বা কোমল চাউলৰ জলপান খাইছিল।

বালক বৃন্দৰ মৃগ মাংস প্ৰবল প্ৰবৃত্তি পৰাভূত :

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱা বৰপেটাৰ পৰা তেজপুৰলৈ বদলি হৈ অহাৰ সময়ত বেজবৰুৱাকে ধৰি আন লগৰীয়াসকলৰ মৃগ-মাংস খোৱাৰ প্ৰবল ইচ্ছা

কেনেদৰে নিৰ্বাপিত হ'ল তাকে লৈ এটি মনোৰম কাহিনী 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ'ৰ প্ৰথম আধ্যাত লিপিবদ্ধ হৈছে।

কাহিনীটো এনেধৰণৰ— বৰপেটাৰ পৰা তেজপুৰলৈ অহাৰ সময়তো বাহন নাও। এদিন নাও পৰ্বত এটাৰ কাষেদি উজাই আহোঁতে দেখিবলৈ পালে যে এজনী মাইকী পহু নৈৰ পাৰৰ যুঁৱলিত মৰি পৰি আছে। নাও ওচৰ চাপিলত, নাৱৰীয়াহঁতে পহুজনী টানি আনি নাৱৰ আগ-চৰঠত তুলি ল'লে। পহুজনী দেখি অনুমান কৰিব পাৰি যে— অলপমান বেলিৰ আগতে বাঘে পহুজনী মাৰিছিল, এনে অনুমানৰ কাৰণ বাঘৰ কামোৰৰ ন সাঁচ পহুজনীৰ গাত বিদ্যমান, আৰু সেই ক্ষতৰ পৰা তেজ টোপাটোপে তেতিয়াও বৈ আছিল। বোধ হয়, পৰ্বতৰ গাত বাঘে পহুজনী ধৰিছিল, আৰু দুয়ো দবৰা-দবৰি কৰি বাগৰি বাগৰি আহি পানীৰ যুঁৱলিত পৰিছিল, এনেতে বেজবৰুৱাহঁতৰ নাও অহা দেখি বাঘটো আঁতৰি গৈছিল। এনে ঘটনাত নাৱৰ নাৱৰীয়াসকলৰ আৰু লগুৱা কেইটাৰ মনত মহাআনন্দ কাৰণ সিহঁতে গোট পহু এটা পাইছে, হেঁপাহ পলুৱাই পেট ভৰাই খাব। বেজবৰুৱা তথা আন ল'ৰাবোৰৰ মনতো তেনে এক হেঁপাহ নোপজা নহয়। কিন্তু সময়ৰ মূৰত দেখা গ'ল নাৱৰীয়া আৰু লগুৱাহঁতৰ অভিলাষহে পূৰ্ণ হ'ল, বেজবৰুৱাহঁতৰ নহ'ল। বেজবৰুৱাহঁতৰ মনৰ অভিলাষ পূৰ্ণ নোহোৱাৰ কাৰণ— পহু মাইকী; সেইদেখি দেউতাকেও সেই মাইকী পহুৰ মাংস নাখালে, লগতে বেজবৰুৱাহঁতকো খাবলৈ নিদিলে। 'মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ'ত বেজবৰুৱাদেৱে এই প্ৰসংগত লিখিছে— 'বালকবৃন্দৰ মূগ মাংস ভোজনৰ প্ৰবল প্ৰবৃত্তি এইদৰে পৰাভূত হ'ল। জীৱিত অৱলা জাতীয় প্ৰাণীৰ প্ৰবল শক্তিৰ কথাই নাই, মৃত অবলাও কেনে প্ৰবলা সেইটোৰ প্ৰমাণ আমি হাতে হাতে পালোঁ।'

তেজপুৰৰ স্মৃতি :

দেউতাক দীননাথ বেজবৰুৱা চাকৰি-সূত্ৰে বদলি হৈ তেজপুৰলৈ অহাত বেজবৰুৱাহঁতো তেজপুৰ পালে। তেজপুৰলৈ আহি ক'ত উঠিছিল, কাৰ ঘৰত আছিল, কেতিয়া নিজৰ সুকীয়া ঘৰলৈ গ'ল— এইবোৰ কথা বেজবৰুৱাৰ মনত নাছিল। মাথোন তেজপুৰৰ পৰ্বতৰ ওখ-চাপৰ টিলাবোৰ আৰু ৰঙা বাটপথবোৰ দেখি বেজবৰুৱাৰ মনত যে ৰং লাগিছিল— সেইটোহে মনত আছিল। বেজবৰুৱাৰ তেজপুৰৰ স্মৃতিত থকা আনবোৰ এনেধৰণৰ—

- ১) বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰৰ কাষতে মুকলি ঠাই ডোখৰত সুন্দৰ সুগন্ধ ফুলেৰে ভৰি থকা ঢেপাই-তিতাৰ সৰু সৰু গছবোৰ।
- ২) বেজবৰুৱাহঁত দেউতাকৰ সৈতে নিকামূল সত্ৰলৈ যোৱা।
- ৩) তেজপুৰত এখন কুমাৰ গাঁও আছিল; সেইখন গাঁৱৰ কুমাৰবোৰ সততে বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰলৈ আহিছিল আৰু তেওঁলোকে বেজবৰুৱাহঁতক মাটিৰ জুনুকা আৰু ভুৰুকা উমলিবলৈ দিছিল।
- ৪) বেজবৰুৱাহঁত তেজপুৰত থকা কালতে বেজবৰুৱাৰ ভায়েক লক্ষ্মণৰ জন্ম হৈছিল। লক্ষ্মণ ওপজাৰ দিন চেৰেকৰ পিছতে তেওঁলোকৰ পৰিয়ালৰ আহিনী নামৰ

বান্দীজনীৰো ল'ৰা এটা জন্মিছিল। এই প্ৰসংগতে আন এটি কথাও বেজবৰুৱাৰ মনত আছিল, লক্ষ্মণক বিলাতী 'পিৰেশ্বলেটৰ' গাড়ীত তুলি ফুৰাবলৈ নিয়া দেখি আহিনীৰ পুতেক টোৰামে সেই গাড়ীত উঠিবলৈ বৰকৈ কান্দিছিল; সেইবাবে বেজবৰুৱাৰ দেউতাকে বাঢ়ে এটা মতাই আনি তাৰ হতুৱাই কাঠৰ ঘিলা দিয়াই কাঠৰ সৰু মুকলি পেৰা এটাৰ গাড়ী এখন সজাই টোৰামকো তাত উঠি ফুৰিবলৈ দিহা কৰাই দিছিল; আৰু গাড়ীত উঠি টোৰামৰ যি মহানন্দ হৈছিল, সেই মহানন্দ দেখি দেউতাকে মহানন্দ পোৱাৰ কথাও বেজবৰুৱাৰ মনত আছিল।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

বৰপেটা আৰু তেজপুৰৰ স্মৃতিৰ মূল কথা কেইটা কি কি? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

.....

ৰবিনাথ মাজুদলৰ বৰুৱা :

বেজবৰুৱাহঁতক ফুৰাব-মেলিবলৈ আৰু তত্বাৰধান কৰিবলৈ তেওঁলোকৰ দূৰ-সম্পৰ্কীয় ককাক এজন আছিল। তেওঁৰ নাম হৈছে ৰবিনাথ মাজুদলৰ বৰুৱা। তেওঁৰ ঘৰ যোৰহাটৰ পকামুৰা মৌজাত। তেওঁ বেজবৰুৱাহঁতৰ সম্পৰ্কত যদিও ককাক তথাপি বয়সত দীননাথ বেজবৰুৱাতকৈ অনেক সৰু। এইগৰাকী ককাক বেজবৰুৱাৰ ভাষাত— 'তেওঁ আমাৰ ধেমালিৰ লগৰীয়া, কাৰ্যৰ অভিভাৱক, সাধুকথাৰ কুকি আৰু মহাভাৰত, ৰামায়ণ, পুৰাণ আদিৰ গল্পৰ টোপোলা আছিল।' এইগৰাকী ৰবিনাথে বেজবৰুৱাহঁতক গধূলি গধূলি পুৰাণ, মহাভাৰত, ৰামায়ণ আদিৰ পৰা ভাল ভাল উপাখ্যান সাধুকথাৰ গঢ়েৰে কৈ আমোদ দিছিল। পুৰাণৰ কাহিনীৰ বাহিৰেও এইগৰাকী ককাকে ৰজা, প্ৰজা, ভূত-প্ৰেত আদিৰ সাধুও কৈ বেজবৰুৱাহঁতক আমোদ আৰু ভয় খুৱাইছিল। বেজবৰুৱাহঁতে কান্দিলে, ৰবিনাথে 'বৰবুঢ়া', 'মাজুবুঢ়া' আৰু 'সৰুবুঢ়া'—এই তিনি বুঢ়াৰ সাধুত এনে বহণ সানি ভয়ংকৰকৈ কৈছিল যে— বেজবৰুৱাহঁতে শুনি কন্দা এৰি ভয়তে টেপা খাইছিল। এটা সময়ত অৱশ্যে বুঢ়াসকলৰ প্ৰতি বেজবৰুৱাহঁতৰ ভয় আঁতৰিছিল।

সুবিধা পালেই বেজবৰুৱাহঁতে ককাকক জোকাইছিল। এদিন তেওঁলোকে ককাকৰ মূৰত এডাল পকাচুলি পাই, আঁতৰি গৈ দল বান্ধি হাত চাপৰি বাই নাচি নাচি 'ককা বুঢ়া হ'ল, ককা বুঢ়া হ'ল' বুলি জোকাইছিল। ককাকে নাতিসকলৰ হতুৱাই পকাচুলি কেইডাল নিৰ্মূল কৰোৱালে হয়, তথাপি সেইদিনাৰ পৰাই নাতিসকলে দূৰৰ পৰা ফঁকৰা এটা মাতি তেওঁক জোকাই তেওঁলৈ খং তুলিবলৈ সুচল পাইছিল।

বেজবৰুৱাহঁতৰ ককাকক দেউতাকে নাম কাঢ়ি নামাতি মাজুদলৰ বৰুৱা বুলি

মাতিছিল। এনেদৰে মতাৰ কাৰণ তেওঁলোকৰ ঘৰে বজাঘৰৰ পৰা সেই বিষয় পাইছিল। দেউতাকৰ গোসাঁই ঘৰৰ মূৰ্তি আৰু শালগ্ৰাম পূজা কৰাৰ বাব ককাকৰ গাত আছিল, লগতে নাম-প্ৰসংগৰ অন্তত দেউতাককে প্ৰমুখ্য কৰি বেজবৰুৱাহঁত সকলোকে দীঘলীয়া আশীৰ্বাদ কৰিবৰ বাবটোও ককাকৰ গাতে আছিল। ককাকৰ দীঘলীয়া আশীৰ্বাদৰ গত বেজবৰুৱাদেৱৰ ‘মোৰ জীৱনৰ সোঁৱৰণ’ লিখাৰ সময়লৈকে মনত আছিল।

মাজুদলৰ বৰুৱাই ৰাতিপুৱা দেৰিলৈ শোৱাৰ পৰা উঠা এটি বদঅভ্যাস আছিল। বেজবৰুৱাৰ পিতৃ হ’লে ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত আছিল। সেয়েহে বেলিকৈ শুই থকা মাজুদলৰ বৰুৱাক ডাবি-ছমকি দি শোৱাপাটীৰ পৰা তোলাটো বেজবৰুৱাৰ পিতৃৰ এটি নিত্যকৰ্ম হৈ পৰিছিল। অৱশ্যে ডাবি-ছমকনি খালেও বৰুৱাদেৱে নিদ্ৰা সুখ অলপো ত্যাগ কৰা নাছিল।

মজিয়াৰ সভাত ৰবিনাথ বৰুৱা এজন সৰ্ববাদী সন্মত সংবাদদাতা আৰু সুযোগ্য বক্তা আছিল। মজিয়াৰ সভা মানে মজিয়াত সকলোৱে মিলি ভাতখোৱাৰ পৰত হোৱা আলোচনা-বিলোচনা। সভাত সভাপতিৰ যি কাম, বেজবৰুৱাৰ দেউতাকে মজিয়াৰ সভাত প্ৰায় তেনে কামেই কৰিছিল। বেজবৰুৱাহঁতে দিনত দেউতাকৰ অনুপস্থিতিত, ওৰে দিনটো ঘৰে-বাহিৰে সংঘটিত কৰা কাৰ্য-কলাপবোৰৰ সংক্ষিপ্ত বা বাহুল্য বিৱৰণ নিজৰ অভিব্যক্তিৰে ৰবিনাথে সেই সভাত দেউতাকৰ আগত পেচ কৰিছিল। বেজবৰুৱা দিনত দেউতাকৰ অনুপস্থিতিৰ সুযোগ লৈ নানা বাল্যক্ৰীড়া কৰি ফুৰিছিল। মাজে মাজে ৰবিনাথে বেজবৰুৱাহঁতৰ বাল্যক্ৰীড়াৰ ৰসভঙ্গ কৰি— ‘ৰ, আজি ডাঙৰীয়া আহিলে কৈ দিম’ বুলি ছমিয়াইছিল। কিন্তু বেজবৰুৱাহঁতে সেই ছমকিৰ প্ৰতি সময়ত কোনো গুৰুত্ব নিদিছিল যদিও অনেক সময়ত ককাকে খাই-বৈ দুপৰীয়া শোওঁতে তেওঁৰ গা পিটিকি দি, নাইবা পিঠিৰ ঘামচি ভাঙি দি, সেই সেৱা-শুশ্ৰূষাৰ ভেটিৰে তেওঁক শান্ত কৰি আগন্তুক বিপদৰ পৰা হাত সৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু কেতিয়াবা কেতিয়াবা এনে চেষ্টা সম্পূৰ্ণ অথলে গৈছিল। বেজবৰুৱাৰ ভাষাত— ‘তেওঁ বালক আচামীবোৰৰ পৰা অসঙ্কুচিত চিত্তে ভেটিও খায়, আৰু নিমখহাৰামী কৰি আচামীৰ বিৰুদ্ধে সাক্ষীও দিয়ে। ফলত, দোষৰ গুৰুত্ব-লঘুত্ব অনুসাৰে দেউতাৰ পৰা আমাৰ দণ্ড লাভ হয়।’ ৰবিনাথৰ এটি মহৎ গুণ আছিল, সেইয়া হ’ল— তেওঁৰ অন্তৰখন কোমল। বেজবৰুৱাহঁত উদ্ভঙাৰে বাবে দেউতাকৰ হাতত মাৰ খুৱাবৰ গুৰিতে যদিও ৰবিনাথে, কিন্তু দেউতাকে একোব দুকোব লগাওঁতেই তেৱেঁই বেজবৰুৱাহঁতৰ ওপৰত পৰি মাৰৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছিল। সেই ডোখৰ কালত ৰবিনাথৰ বয়স ৩৫ৰকম আৰু ৪০ৰ ওপৰত নাছিল। কিন্তু তেতিয়াও তেওঁ অবিবাহিত আছিল। সেয়েহে বেজবৰুৱাৰ দেউতাকে তেজপুৰতে এঘৰ দুখীয়া ব্ৰাহ্মণৰ ছোৱালী এজনীৰ সৈতে ৰবিনাথৰ বিয়া পাতি দিয়ে। বিয়াৰ দিনৰে পৰা ৰবিনাথৰ পত্নীও বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰত থাকি ডাঙৰ-দীঘল হয়। বেজবৰুৱাহঁতেও ককাৰ বুঢ়াআইক খেমাৰি লগৰীয়ানী কৰি আনন্দ লভিলে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

ৰবিনাথ মাজুদলৰ বৰুৱা চৰিত্ৰটিৰ মূল বৈশিষ্ট্যবোৰ কি কি? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

দ্বিতীয় অধ্যায় :

দীননাথ বেজবৰুৱা চাকৰিসূত্ৰে তেজপুৰৰ পৰা লক্ষীমপুৰ পোৱাৰ লগে লগে বেজবৰুৱাহঁতো লক্ষীমপুৰ পালে। বেজবৰুৱাৰ স্মৃতিত লক্ষীমপুৰলৈ আহিয়েই কাৰ ঘৰত উঠিছিল সেই কথা নাই, কিন্তু দেউতাকে দহ-বাৰ দিনৰ ভিতৰত টোল, টাপ, টাটী, চকোৱাৰে সম্পূৰ্ণ কৰি সজোৱা আহল-বহল নতুন ঘৰলৈ যোৱাটো আছে। আৰু স্মৃতিত আছে— নতুন ঘৰ লোৱাৰ দিনা হোৱা নাম-প্ৰসংগ, পূজা-সেৱাৰ উৎসৱ উছাহটো।

লক্ষীনাথ বেজবৰুৱা সিদ্ধেশ্বৰ সোণাৰিৰ সান্নিধ্যত :

লক্ষীমপুৰত বেজবৰুৱা থকা কালত তেওঁলোকৰ ঘৰৰ ওচৰতে সিদ্ধেশ্বৰ নামৰ সোণাৰি এজনৰ ঘৰ আছিল। তেওঁ সোণ-ৰূপৰ অলংকাৰ গঢ়া কাম কৰিছিল দেখি সকলোৱে তেওঁক সিধাই সোণাৰি বুলিছিল। বেজবৰুৱাই যেতিয়াই সময় পাইছিল তেতিয়াই সিধাই সোণাৰিৰ সোণাৰি-শাললৈ গৈ একান্তমানে সিধায়ে কেনেকৈ সোণ ৰূপ মহীত দি ছাগলী ছালৰ ভাতীৰে ফোচ্ ফোচ্কে বতাহ দি গলাই লৈ নমাই চেঁচা পানীৰ চৰত জুবুৰিয়াই অলপ টান কৰি নিয়াৰিৰ ওপৰত থৈ হাতুৰিৰে কোবাই কোনো অলংকাৰ বা আন বস্তু গঢ়িছিল, তাক নিৰীক্ষণ কৰিছিল। তেনেদৰে সিধায়ে কেৰু-মণি আৰু খাৰুত কেনেকৈ বাখৰ পতাইছিল, কেনেকৈ মিনা কৰিছিল, ৰঙা, নীলা আৰু কলপতীয়া কাচৰ মণি ভাঙি তাৰ একো টুকুৰা সাঁচা বাখৰৰ শাৰীত ধৰিব নোৱাৰাকৈ কেনেকৈ বহুৱাইছিল তাকো বেজবৰুৱাদেৱে কৌতূহলেৰে লক্ষ্য কৰি আমোদ লভিছিল। আনকি এনেক সময়ত উৎসাহতে ভাতীত হাত লগাই সোণাৰিক সহায় কৰি বেজবৰুৱাই নিজকে কুতৰ্থ মানিছিল। একোদিনাখন বেজবৰুৱাদেৱে মাকক কুটুৰি কুটুৰি খুজি একোটা ডবল পইচা লৈ গৈ সোণাৰিৰ হতুৱাই একোটি সৰু খুৰি-বাটি সজাই লৈছিল আৰু সেইবোৰ আপুৰুগীয়াকৈ সাঁচি থৈছিল। এইগৰাকী সোণাৰিৰ হতুৱাই বেজবৰুৱাৰ দেউতাকে মাকলৈ ১২০০ টকা মূল্যৰ এজোৰ বাখৰ পতোৱা খাৰু গঢ়াই লৈছিল। এই খাৰুজোৰ গঢ়া কাৰ্যকো বেজবৰুৱাদেৱে আগ্ৰহেৰে চাইছিল। বেজবৰুৱাৰ ভাষা— ‘সোণাৰিশালত সেই খাৰু বোধনৰ দিনাৰ পৰা বিসৰ্জন দিনালৈকে তাৰ সকলো অৱস্থা মোৰ সাগ্ৰহ আৰু সকৌতুক নিৰীক্ষণৰ বিষয় হৈছিল।’ সিধাই সোণাৰিৰ জয়া নামেৰে সোণাৰি-গঢ়ী দীপলিপ ছোৱালী এজনী আছিল। কেতিয়াবা চকামকাকৈ এইজনী জয়া বেজবৰুৱাহঁতৰ ওমলাৰ লগৰীয়া হৈছিল।

লক্ষীনাথ বেজবৰুৱা দুৰ্গেশ্বৰ খনিকৰৰ সান্নিধ্যত :

লক্ষীমপুৰত বেজবৰুৱা থকা কালত দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা নামেৰে আমোলা এজনো বেজবৰুৱাহঁতৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া আছিল। সেইখন ঘৰৰ লগতো বেজবৰুৱাদেৱৰ অহা-যোৱা আছিল, বিশেষকৈ দুৰ্গাপূজাৰ সময়ত। দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাদেৱে খনিকৰৰ বিদ্যা জানিছিল গুণে তেওঁ নিজৰ ঘৰৰ পূজাৰ নিমিত্তে তেওঁ নিজ হাতে প্ৰতিমা সাজিছিল। প্ৰতিমা সজাৰ কেইদিন

পৰম উৎসাহত বেজবৰুৱাই হৈত দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ কাষত। বেজবৰুৱাৰ ভাষাত— ‘প্ৰতিমা সাজিবলৈ আৰম্ভ কৰা দিনৰে পৰা তেওঁৰ কাষত আমাৰ সমাগম। কি উৎসাহেৰে মই প্ৰতিমাৰ নিমিত্তে বোকা খাচা, জুমুধি বন্ধা আদি কাৰ্যত শৰ্মাৰ সহায়ক হৈছিলোঁ আৰু লগে লগে নিজৰ কল্পনাৰ সহায়েৰে মোৰ মনোবৃত্তিকো খচি-বাফি মনতে কি অপৰূপ মায়াপূৰী সাজিছিলোঁ, ভাবিলে শৰীৰত ৰোমাঞ্চ হয়।’ মুঠতে শৰ্মাদেৱে প্ৰতিমা গঢ়ি তোলাৰ প্ৰত্যেক কাৰ্যৰ অংশতে বেজবৰুৱাৰ কৌতূহলৰ চকু পৰিছিল। ধল, হেঙুল, হাইতালৰ বৰণ পিহা-সনা কাৰ্যই প্ৰতিমাৰ গা, হাত, ভৰি, মুখ উজ্জ্বল কৰাৰ লগে লগে বেজবৰুৱাৰ মনো উজ্জ্বল কৰি তুলিছিল। মনৰ আনন্দত এদিন দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাদেৱক, বেজবৰুৱাদেৱে হেঙুল হাইতালবোৰ ক’ত পোৱা যায় সুধিছিল। সোধাৰ সময়টো আছিল আবেলি সময়; আকাশ বিচিত্ৰ বৰণেৰে চিত্ৰিত। সেয়েহে শৰ্মাদেৱে ততালিকে পশ্চিম আকাশৰ ফালে আঙুলিয়াই দি তাৰ পৰা আনা বুলি ক’লে। বেজবৰুৱাই তেতিয়া ‘আমিও আনিব নোৱাৰোঁনে?’ বুলি প্ৰশ্ন কৰিলে। এনে প্ৰশ্নৰ উত্তৰত শৰ্মাই ক’লে— ‘তহঁতে নোৱাৰ। গোসাঁনী পূজাৰ সময়ত মই আকাশী দেৱতাক খুজি আনো। —মোক হে দিয়ে।’ কোমলমতীয়া বেজবৰুৱাই মিনতিকে শৰ্মাক ৰং খুজিলে— ‘ককাইদেউ, মোকো চপৰাচেৰেক আনি দিয়ক।’ শৰ্মাইও ‘বাৰু দিম’ বুলি কৈ থ’লে। মাজে মাজে বেজবৰুৱাই ৰঙৰ কথা উলিয়ায়; শৰ্মাইয়ো ‘দিম দিম’ কৰি গা এৰা দিয়ে। এটা সময়ত বেজবৰুৱাই শৰ্মাৰ গা এৰা দিয়া স্বভাৱ দেখি খুজিবলৈ এৰি দিলে।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আৰু সুতুলি :

দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাদেৱে প্ৰতিমা সজা কৰ্মত শিশু লক্ষ্মীনাথৰ পৰা সহায় পোৱা কাৰ্যৰ বেচ স্বৰূপে লক্ষ্মীনাথক কুমাৰ-মাটিৰে এটা সুতুলি সাজি দিলে। লগতে সুতুলিৰ পৰা কেনেকৈ মাত উলিয়াব লাগে সেই কৌশলটোও শিকাই দিলে। লক্ষ্মীনাথে কৃতজ্ঞমনেৰে সুতুলিটো লৈ, কেবাবাৰো চেপ্টা কৰি সুতুলিটোৰ পৰা সুৰ উলিয়াব পৰা হ’ল। লক্ষ্মীনাথৰ মনত অপাৰ আনন্দ। কেঁচা কুমাৰ-মাটিৰ দাগ লাগি লক্ষ্মীনাথৰ ওঁঠ বগা হ’ল, ফুৰাই মুখত বিষে ধৰিবলগীয়া হ’ল তথাপি সুতুলিৰ সুৰ অবিৰামভাবে চলিবলৈ ধৰিলে। সুতুলিৰ দৌৰাত্ম্য বাঢ়িলত বেজবৰুৱাই হৈতৰ গতি-বিধিৰ পৰিদৰ্শক ককাকে বেজবৰুৱাৰ কাকুতি-মিনতিলৈ আওকাণ কৰি সুতুলিটো বেজবৰুৱাৰ হাতৰ পৰা কাঢ়ি নি নিষ্ঠুৰভাবে শিল এছটাত এছৰ মাৰি ভাঙি পেলাইছিল। ৰবিনাথৰ এনে আচৰণত বেজবৰুৱাই মনত যথেষ্ট আঘাত পাইছিল। মনত দুখ-বেজাৰ লৈ বেজবৰুৱা দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ ওচৰ পালে। শৰ্মাই বেজবৰুৱাৰ মুখৰ গঢ় দেখি, সুধি, জানি, মৰম পতিয়াই পুনৰ সুতুলি এটি সাজি দিলে। সুতুলিৰ সুৰত বেজবৰুৱা পুনৰ ডুবিলা; কিন্তু ক্ষুণ্ণক পৰহে। বেজবৰুৱাৰ ভাষাত— ‘দুখৰ বিষয়, এই সুতুলিৰো পৰমায়ু সৰহখিনি পৰ নাছিল; কংসাৱতাৰ ককাই সংবাদ পাই পুনৰ্জন্ম লাভ কৰা সুতুলিটোকো পূৰ্বৰতে শিলত অফালি বধ কৰিলে।’ লগতে পুনৰ সুতুলি সাজি নিদিবলৈ দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাকো সতৰ্ক কৰি দিলে। এইবাৰ বেজবৰুৱা শৰণাপন্ন হ’ল ঘৰৰ লগুৱা এজনৰ। তাৰ হতুৱাই এটা দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ সুতুলি সাজি ল’লে। উৎকৃষ্ট নহ’লেও এই কণা মোমায়েই বেজবৰুৱাৰ অভাৱ অনেকখিনি পূৰণ কৰিলে। হেঁপাহ পলুৱাই বজাই অতি সংগোপনে বেজবৰুৱাই তাক লুকাই ৰাখিলে। কিন্তু সিও কংসৰূপী ৰবিনাথৰ হাত সাৰিব নোৱাৰিলে। ৰবিনাথে এইবাৰৰ খনিকৰ যে ঘৰৰ লগুৱাটোহে তাক জানি, ভৱিষ্যতে এনে দোষবহু কাম নকৰিবলৈ তাক স্কিয়নি

দিলে। বেজবৰুৱা হতাশ নহ'ল। এইবাৰ তেওঁ নিজে সুতুলি সাজি লোৱাৰ পৰিকল্পনা কৰিলে। দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাৰ ঘৰৰ পৰা কুমাৰ মাটি এসোপা সংগ্ৰহ কৰি আনি বেজবৰুৱা সুতুলি সজাত ব্যস্ত হৈ পৰিল। সুতুলি সজাৰ প্ৰথম চেষ্টা বিফল হ'ল; দ্বিতীয় চেষ্টা সফল-বিফলৰ মাজতে ৰ'ল। তৃতীয় চেষ্টাতহে বেজবৰুৱা কৃতকাৰ্য্য হ'ল। বেজবৰুৱাৰ মনত আনন্দ। তেওঁ নিজ হাতে সুতুলি সাজি, ফুৰাই তাৰ পৰা মাত উলিয়াইছে ই কম কথানে? পিচে কি হ'ব, দুপৰীয়া ৰবিনাথ ককাকে ভাত খাই উঠি শোৱাপাটীত পৰি নিদ্ৰাক আহুন কৰিছিল মাত্ৰ এনেতে সুতুলি-সুৰৰ ৰাম-নাম কাণত পৰিল নহয়, ক'ত ৰক্ষা আছে? লগে লগে ৰবিনাথ বেজবৰুৱাৰ ফালে চোচা মাৰিলে; বেজবৰুৱা ভিৰাই লৰ মাৰিলে। সবহ দূৰলৈ খেদি যোৱা নিশ্চল দেখি আঁতৰৰ পৰাই ককাকে ৰিঙিয়াই শাসন কৰি ক'লে— 'বাৰু, আজি ডাঙৰীয়া কাছাৰীৰ পৰা আহক, কোবত তোৰ পিঠিৰ ছাল তোলাম।' এনে শাসন বাক্য শুনি বেজবৰুৱাৰ মনটো দমি গ'ল; কিছু সময়ৰ মূৰত ককাৰ হাতত সুতুলিটো সমৰ্পণ কৰি কাবোঁ কৰি বেজবৰুৱাই ক'লে— 'ককা প্ৰসন্ন হোৱা! এইটো সুতুলি; তুমি তাক শিলত আফালি চুৰ্চুমে কৰা বা যি মন যায় কৰা; মই আৰু সুতুলি নবজাওঁ।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

কি পৰিস্থিতিত বেজবৰুৱাই নিজ হাতে সুতুলি সাজিব লগা হৈছিল? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

.....

.....

.....

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বিদ্যাৰম্ভ :

এদিন ভাল দিন-বাৰ চাই বেজবৰুৱাৰ বিদ্যাৰম্ভ কৰা হ'ল। বিদ্যাৰম্ভ কৰাৰ আনুষ্ঠানিকতা যেনে— গুৰু-ঘৰ কমলাবাৰী থানলৈ সোণৰ ফুল এপাহ আগ কৰা, ঘৰত বামুণৰ হতুৱাই পূজা কৰোৱা, নিজৰ নামঘৰত ভালকৈ শৰাই এখন দি সকলোৱে মিলি-জুলি নাম গোৱা আৰু নামৰ অন্তত ৰবিনাথ ককাকে বেজবৰুৱা দীৰ্ঘায়ু আৰু সৰ্ববিদ্যাৰিশাৰদ হৈ পিতৃ-কুল, মাতৃ-কুল উজ্জ্বল কৰিব বুলি দিয়া আশীৰ্বাদ বেজবৰুৱাৰ স্পষ্টকৈ মনত আছে।

প্ৰথমতে ককাকে বেজবৰুৱাক কলাপাতত ক, খ লিখিবৰ কৌশল শিকায়; নিতৌ কলাপাত কাটি আনি কেনেকৈ তাক ধূলিৰে মোহাৰি চাফ-চিকুণ কৰি লৈ তাত আখৰ লিখিব লাগে তাৰো দিহা ককাকেই কৰি দিয়ে। খাগৰিৰ কাপ কাটি ল'বলৈ আৰু কেৰাহীৰ বা মাটিৰ চৰৰ গাত লাগি থকা ছাইত চলু চলুকৈ গৰু-মুত সানি চিয়াহী কৰিবলৈ আৰু চিয়াহী থ'বলৈ মাটিৰ বা বাঁহৰ চুঙাৰ মৈলাম বাৰত আঁৰি থ'বলৈ মৈলামৰ কাণত জৰী লগোৱা আদি বিদ্যাও ৰবিনাথ ককাকেই বেজবৰুৱাক শিকায়। ক, খ লিখিব-পঢ়িবলৈ শিকাৰ

পিছত, মদনমোহন তৰ্কালংকাৰৰ বঙ্গলা ‘শিশু শিক্ষা’ প্ৰথম ভাগ বেজবৰুৱাক শিকিবলৈ দিয়া হ’ল। এই লৈ বেজবৰুৱাৰ মনত অসন্তোষ হৈছিল বোধ হয়। কিয়নো বিষয়টো বেজবৰুৱাদেৱে উত্থাপন কৰিছিল এনেদৰে— ‘..... সেই কালত দেশাধিকাৰসকলৰ বিপৰীত বুদ্ধিৰ বলত বঙ্গলা ভাষাহে আসামৰ বিশ্ববিদ্যালয়বোৰত শিকোৱা হৈছিল; অসমীয়াৰ আচল মাক অসমীয়া ভাষাই বকৰাণিত ঠাই পাইছিল.....।’ অৱশ্যে সময়ত অসমীয়াৰ মাতৃভাষা যে অসমীয়াহে, বঙলা নহয় সেই সত্য পুনৰ দৃঢ়ভাবে সু-প্ৰতিষ্ঠিত হোৱাত বেজবৰুৱাদেৱে বং পাইছিল।

দীননাথ বেজবৰুৱাৰ প্ৰগতিশীল চিন্তা :

বেজবৰুৱাৰ পিতৃদেৱৰ মন প্ৰগতিশীল চিন্তাৰে সমৃদ্ধ আছিল। তেওঁ অনুভৱ কৰিছিল যে ইংৰাজ ৰজাৰ ৰাজ্যত থাকি ইংৰাজী ভাষা, ইংৰাজী বিদ্যা নিশিকিলে মানুহৰ অৱস্থা পানীৰ পৰা বামলৈ তোলা মাছৰ দৰে হয়। সেয়েহে তেওঁ নিজেও অলপ-অচৰণ ইংৰাজী শিকিবলৈ ধৰিলে লগতে নিজৰ ল’ৰাবিলাককো ইংৰাজী স্কুলত নাম লগোৱাই দি ইংৰাজী শিকিবলৈ উৎসাহিত কৰিলে। কিন্তু সেই সময়ত লখীমপুৰত ইংৰাজী-বঙলা কোনো স্কুল নাছিল। সেয়েহে বেজবৰুৱাৰ দেউতাকে বেজবৰুৱাৰ অগ্ৰজ দুজন আৰু বেজবৰুৱাতকৈ ডাঙৰ ভাগিন এজনৰ ইংৰাজী শিক্ষাৰ সুবিধাৰ নিমিত্তে, স্থানীয় মানুহৰ ল’ৰাকো সেই সুবিধা প্ৰদান কৰিবৰ নিমিত্তে অহোপুৰুষাৰ্থ কৰি লখীমপুৰত এটা ঘৰ সজাই ইংৰাজী স্কুল এখন স্থাপন কৰিছিল। এই স্কুল দীননাথ বৰুৱা লখীমপুৰত মুঞ্চফ হৈ থকালৈকে সুন্দৰভাবে চলিছিল। স্কুলৰ মাষ্টৰ হিচাপে নিযুক্ত কৰিছিল পদ্মনাথ শৰ্মা নামে বেজবৰুৱাৰ দূৰ সম্পৰ্কীয় লোকক; অৱশ্যে আৰু দুই তিনিজন ইংৰাজী জনা মানুহ সংগ্ৰহ কৰি মাষ্টৰ নিযুক্ত কৰিছিল।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ শ্ৰীযুক্ত ঘিণাৰাম বৰুৱাৰ সান্নিধ্যত :

বেজবৰুৱাৰ লখীমপুৰীয়া স্মৃতিত শ্ৰীযুক্ত ঘিণাৰাম বৰুৱা মৌজাদাৰৰ সান্নিধ্যত অহাৰ উল্লেখ আছে। মৌজাদাৰ বৰুৱাদেৱৰ পুৱা-গধূলি সদায় বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰলৈ আহিছিল আৰু দেউতাকৰ বৰ প্ৰিয়পাত্ৰ আছিল। বেজবৰুৱাহঁতে বৰুৱা মানুহগৰাকীক যথেষ্ট ভাল পাইছিল; ভাল পোৱাৰ কাৰণ বৰুৱা মানুহজন বৰ নিৰ্জু আছিল আৰু বেজবৰুৱাহঁতক বৰ মৰম কৰিছিল। বৰুৱাৰ কাষৰ পৰা দেউতাক আঁতৰিলেই বেজবৰুৱাহঁতে বৰুৱাৰ কোলাত উঠিছিল। বৰুৱাই দেউতাকৰ কাষত বহি নিজৰ কাপ মৈনাম লৈ তেওঁ সেই কালৰ ডাঙৰ ঘূৰণীয়া ৰঙা-ক’লা ছাবৰ ষ্টাম্প কাকতত খং দলীল ইত্যাদি লেখা বেজবৰুৱাহঁতে দেখিছিল।

হলিৰাম বৰুৱাৰ স্মৃতি :

হৰনাথ পৰ্বতীয়াৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ শ্ৰীযুত হলিৰাম বৰুৱা (যি পিছত একষ্টা এছিষ্টেণ্টৰ পদ পাইছিল) কাছাৰীত হেডক্লৰ্ক পদতেই হওক বা আন কোনো তেনে পদতেই হওক, লখীমপুৰলৈ আহি বেজবৰুৱাহঁতৰ টোলতে, দেউতাকে সজাই দিয়া ঘৰত আছিলহি। বৰুৱাই

হিন্দুৰ অখাদ্য কুকুৰাচৰাই ভোজন কৰে বুলি বেজবৰুৱাৰ মিছাকৈ এটি বিশ্বাস আছিল। এনে বিশ্বাসৰ ফলত বেজবৰুৱা হালিৰাম বৰুৱাৰ ঘৰৰ ফালে নগৈছিল। এনে মিছা বিশ্বাস জন্মোৱাৰ গুৰিতে বৰুৱা নিজেই জড়িত আছিল বুলি বেজবৰুৱাদেৱে ভাবিছিল। কিয়নো— বেজবৰুৱাৰ ভালকৈ মনত আছে, এদিনাখন বৰুৱাই ভাত খাবৰ সময়ত, বেজবৰুৱাক মাতি নি তেওঁৰ বাটত থকা পাৰচৰাইৰ আঞ্জা দেখুৱাই কুকুৰাৰ আঞ্জা বুলি কৈ তাৰে সৰু হাড় এডোখৰ বেজবৰুৱাৰ গাৰ ফালে দলি মাৰি দিছিল আৰু বেজবৰুৱাইয়ো চুৱা যাবৰ ভয়ত একেলগে ঘৰ পাইছিলগৈ। এনে ঘটনাই হালিৰাম বৰুৱাৰ প্ৰতি বেজবৰুৱাৰ বিতৃষ্ণা জন্মাইছিল। অৱশ্যে মানুহজনৰ প্ৰতি বিতৃষ্ণা জন্মাৰ আন এটি কাৰণো নথকা নহয়। কাৰণটোৰ মূল ঘটনা এনেধৰণৰ— দিনচৰেক আগতে বৰুৱাৰ ঘৰৰ চালত এটা ছ্দু পৰিছিল আৰু সেইটো অমঙ্গলৰ কথা দেখি তেওঁ পূজা শাস্তিকৰম আদি কাৰ্য বামুণৰ হতুৱাই কৰাই, সেই অমঙ্গলৰ প্ৰতিবিধান কৰিবলগীয়াত পৰিছিল। তাৰ পিছত এদিনাখন গধূলি বেজবৰুৱাদেৱে পাঠ্য বঙলা কিতাপ এখন পঢ়ি থাকোঁতেই বৰুৱা আহি বেজবৰুৱাৰ ওচৰত বহিল। পঢ়ি থকা কিতাপখনত এটা ফেঁচাৰ ছবি আছিল। বৰুৱাই ছবিটো দেখিয়েই ততালিকে জিয়াচলিৰ কাঠী এটা মাৰি বেজবৰুৱাৰ আগতে ফেঁচাটোৰ মুখাঙ্গি কৰিলে। ফেঁচা-মুখাঙ্গিয়ে কিতাপখনত এটা ফুটাৰ সৃষ্টি কৰিলে। এই ঘটনাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া বেজবৰুৱাৰ ভাষাত— ‘মুখাঙ্গি কৰা ফেঁচাৰ শোকান্ধিত মোৰ কুমলীয়া মনৰো এডোখৰ দন্ধ হৈ গ’ল, মই কান্দিবলৈ ধৰিলোঁ। মোক যদিও ঘৰৰ আন মানুহে নানা কথা কৈ টেঁচনি-বুজনি দি কিছুমান বেলিৰ মূৰত শান্ত কৰিলে, কিন্তু মোৰ dislike বিতৃষ্ণা শ্ৰীযুত বৰুৱাৰ প্ৰতি আৰু বদ্ধমূল হ’ল।’ বিশেষকৈ কৃত কৰ্মৰ বাবে বৰুৱাই অকণমানো অনুতাপ নকৰা বাবে বেজবৰুৱাই মনত কষ্ট অনুভৱ কৰিছিল।

লগুৱা ধনীৰ টেঙালি :

বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰত ধনী নামৰ এটা লগুৱা আছিল। তাৰ ঘৰ যোৰহাটৰ ওচৰৰ চাওখাত মৌজাত। ধনীৰে সৈতে তাৰ ককায়েক গোজৰ আৰু ভায়েক সিদ্ধিৰাম, এই তিনিও পাল পাতি এবছৰ দুবছৰলৈ বেজবৰুৱাৰ দেউতাকৰ লগত নগাঁও, বৰপেটা, তেজপুৰ, লখীমপুৰ আৰু গুৱাহাটীত লগুৱা কাম কৰিছিল। তিনিও ভায়েক-ককায়েকৰ ভিতৰত ধনী টেঙৰ, বলী, বুধিয়ক, খৰ, ৰঙিয়াল, অঘাইতং আৰু কামত সন্তোষ দিব পৰা আছিল। দিনে-ৰাতিয়ে বেজবৰুৱা পৰিয়ালৰ এশ এটা কাম ধনীয়ে উছাহেৰে কৰি সুবিধা পালেই ৰং-ধেমালিৰে বেজবৰুৱাহঁতক আমোদ দিছিল। ধনীৰ বৰণ ক’লা-বগাৰ মাজতে, গা, হাত-ভৰি আটিল আৰু পেটত এটা ডাঙৰ মেৰুণ আছিল। ধনীয়ে সদায় সকলোকে কৈছিল যে মেৰুণটো তাক ঈশ্বৰে হেনো ধন ভৰাই থ’বলৈ দিছে আৰু সেই দেখি তাৰ নামটোও ধনী। ধনী ভৰ ডেকা বয়সত গাৰ বল আৰু মনৰ স্ফূৰ্তিত সি খোলাত ভজা আঁঠে ওফৰাদি উফৰি ফুৰিছিল। তাৰ গাত উপচি পৰা বলে তাক ইমান আমনি কৰিছিল, যে তাৰ শাৰীৰ কোনো সমনীয়া ডেকা দেখিলে সি উপযাচি আগবাঢ়ি গৈ তাৰে সৈতে এখুন্দা যুঁজবাগৰ নকৰি নোৱাৰিছিল আৰু যুঁজৰ জয়-পৰাজয় নামৰ দুয়োটা মিঠা-তিতা ফল অজ্ঞানবদনে গিলিছিল। ধনীৰ দুপৰীয়া পল বোৱা মানুহৰ উকি কাণত পৰিলেই তাৰ গা সাতখন-আঠখন লাগিছিল। সেই মুহূৰ্তত

সি সকলোৰে হাক-বচন, গালি-শপনি কাতি কৰি থৈ ঘৰৰ সকলো কাম এৰি হাতত পল লৈ মাছ মাৰিবলৈ গৈছিল আৰু কেতিয়াও শুদা হাতে উভতি নাহিছিল। শুদা হাতে নোভতাৰ মানে যে, সদায় সি মাছ ধৰা কাৰ্যত কৃতকাৰ্য হৈছিল তেনে কথা নহয়। বৰং সি বেছিভাগ দিনত অকৃতকাৰ্যহে হৈছিল। কিন্তু সি তাৰ আত্মসন্মান নিখুঁত ৰাখিবলৈ অনেক ৰকমৰ টেঙালিৰ আশ্ৰয় লৈছিল। সি পলৈহাহঁত বামলৈ উঠিলে সিহঁতৰ পৰা খুজি-মাগি নাইবা ডকা-হকা দি দুটা চাইটা মাছ আনি বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰত দি, সেই মাছ তাৰ পলত পৰা বুলি, একুৰি এটা মিছা কথাবে বুকু ফিন্দাই কৈ বাহাদুৰি মাৰিছিল। কিন্তু গুণগ্ৰাহীসকলৰ আগত তাৰ টেঙালি ধৰা পৰাত তাৰ বাহাদুৰিৰ বৰ নাও অচল হৈ পৰিল। মাঘৰ বিহুত হাঁহকণী যুঁজোৱা বিদ্যাতো ধনী পিছপৰা নাছিল। কিন্তু তাৰ মাছধৰা বিদ্যাৰদৰে হাঁহ-কণী যুঁজোৱা বিদ্যাতো জাল-জুৱাচুৰি ধৰা পৰিল।

মুখ্ৰেফ হাকিম ডাঙৰীয়াৰ বৰ লগুৱা বুলি ধনীক হাটৰুৱা-বাটৰুৱা, দোকানী-পোহাৰীয়ে খাতিৰ আৰু ভয় কৰিছিল। ধনীয়ে সেই অৱস্থাৰ সুযোগটো সদ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তাৰ দুপ্তালি ইমানেই বাঢ়িছিল, যে সি মাছ কিনিবলৈ বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰৰ পৰা পইচা লৈ গৈ সেই পইচা পোহাৰীক নিদি বলেৰে পোহাৰীৰ পৰা মাছ কাঢ়ি আনি, সেই মাছ পইচাৰে কিনি অনা বুলি বেজবৰুৱাহঁতৰ ঘৰত কৈ, মাছৰ পইচা কঁকালৰ জালৰ মোনাত ভৰাইছিল। তাৰ এনে অত্যাচাৰৰ কোব অসহ্য হোৱাত বজাৰৰ এদল দোকানী-পোহাৰীয়ে মৰোঁ-জীওঁ সোঁ-আধিকে বেজবৰুৱাৰ দেউতাকৰ আগত ‘ধনী বৰ ভাঙাৰী’ৰ নামে গোচৰ দিলেহি। ধনীয়ে বিপদ সন্মুখত দেখি ততালিকে পলাই ফাট মাৰিলে। দেউতাকে ঘটনা বুজি, সেই পোহাৰীবোৰক সিহঁতৰ মাছৰ দাম সুধি-পুছি লৈ, দি, বিদায় দিলে আৰু পিছদিনা ধনীক বিচৰাই ধৰাই আনি এজাউৰি কিল-কীৰ্তন দিলে। কিন্তু কিল-কীৰ্তনৰ জাৰ বেছিদিন নাথাকিল। দিনচেৰেকৰ মূৰত তাৰ পূৰ্বৰ নীতি ৰক্ষা কৰিবৰ বাবে মনপুতি লাগি গ’ল। বেজবৰুৱাৰ ভাষাত— ‘তাৰ এই ৰোগ দুৰাৰোগ্য হৈ উঠা দেখি দেউতাই তাক ‘চচ্‌পেঙ’ কৰি তাৰ ঘৰ চাওখাতলৈ বদলি কৰি তাৰ ঠাইত ককায়েক গোজৰক আনি বাহাল কৰিলে। এবছৰৰ পিছতহে ভালেখিনি চোঁচাপৰা ধনীক আকৌ অনাই তাৰ পূৰ্বৰ কামত ভৰ্তি কৰা হ’ল।

বেজবৰুৱাৰ ভাৱনা প্ৰীতি :

মহাপুৰুষ শ্ৰীমাধৱদেৱৰ প্ৰিয়তম শিষ্য, উজনিত মহাপুৰুষৰ গাৰ বদলি অহা পদ্মআতা বা বদলাআতাৰ থান কমলাবাৰী বেজবৰুৱাৰ পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱাৰ প্ৰাণ আৰু গোসাঁই ভকতসকল বুকুৰ সন্মল আছিল। কমলাবাৰী সত্ৰৰ ভকতসকলে এবাৰ কি দুবাৰ বেজবৰুৱাৰ পিতৃদেৱতাৰ আহ্বানত লখীমপুৰলৈ আহি ভাৱনা কৰিছিল। সেই ভাৱনা চাই বেজবৰুৱাহঁতৰ মহানন্দ মিলিছিল। ভাৱনা হৈ যোৱাৰ এবছৰমান পিছলৈকে বেজবৰুৱাহঁতৰ মুখৰপৰা ভাৱনাৰ ভাৱৰীয়াৰ বচনবোৰ নুগুচিছিল আৰু সময়-অসময়, থল-অথল বিবেচনা নকৰি তেওঁলোকে ভাৱৰীয়াৰ ভাও দি ফুৰিছিল। এটা ভাৱনা আছিল জৰাসন্ধ বধ। বেজবৰুৱা আৰু তেওঁৰ ককায়েক শ্ৰীনাথে, দুয়ো কলা-ঠহুৱাৰ দুডাল গদা কৰি লৈ ঘৰৰ চোতালত বীৰবসাত্মক বচন মাতি পৰম বিক্ৰম প্ৰকাশ কৰি যুঁজি ফুৰিছিল আৰু দুয়ো-দুয়োকে

পিঠিত কলা-ঠহৰাৰ গদাৰে ধূপ ধূপ কৰি কোবাই গদ্য দুডাল ঘুঙুলা পচলা কৰিছিল। দুয়োৰো তুমুল যুদ্ধত প্ৰদৰ্শিত বল-বিক্ৰম দেখি, ঘৰৰ তিৰোতাসকল আৰু চাকৰ-নাকৰবোৰে পৰম বিস্ময় মানি তথা লাগিছিল। দৰ্শকমণ্ডলীৰ দ্বাৰা উচ্চাৰিত শলাগ আৰু উছাহ বাক্যত দুয়ো ভায়েক ভীম-জৰাসন্ধৰ ওফন্দি পৰি দুয়োজনে আৰু বেগেৰে তয়া-ময়া যুঁজ লগাই দিছিল। ভীম-জৰাসন্ধৰ যুঁজৰ কোব বৃদ্ধি পাই যোৱাত তেওঁলোকৰ দিনটোৰ অভিভাৱক ৰবিনাথ ককাকে যুদ্ধ বন্ধ কৰি দিলে। বাস্তৱত যুদ্ধ বন্ধ কৰিলে হয়, ইয়াৰ পিছত এই ক্ষুদ্ৰ যোদ্ধা দুটিয়ে শাসকৰ চকু এৰাই বাৰীৰ পিছফালে, নাইবা ঘৰৰ পিছ চোতালত, নাই গৰু-গোহালিত ছেগ বুজি একো একোখন ক্ষুদ্ৰ যুদ্ধ বেজবৰুৱা ভাতৃদয়ে চলাই থাকিল। এই মহাৰণ এবছৰৰ মূৰত শেষ হৈছিল। ইয়াৰ পিছৰ বছৰত তেওঁলোকে নৃসিংহযাত্ৰা, ভাৱনা দেখিছিল। আকৌ দুয়ো ভায়েকক ভাৱনাৰ ভূতে পালে। ভাৱনীয়াৰ বচন মাতি দুয়ো আকৌ যুদ্ধক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ কৰিলে। হিৰণ্যকশিপু হ'ল লক্ষ্মীনাথ, নৰসিংহ হ'ল শ্ৰীনাথ। এদিন হিৰণ্যকশিপুৰ ভাৱ লোৱা লক্ষ্মীনাথে—

‘বহ ৰে বহ ৰহ
ভাতৃবৈৰী হৰি
হাতে শূল ধৰি

পঠাইবো যম নগৰী’— বচন মাতি হাতত লাখুটি এডাল লৈ নৰসিংহ হোৱা শ্ৰীনাথ ককায়েকৰ ফালে চোচা লওঁতেই কলিৰ হিৰণ্যকশিপুতকৈও ডাঙৰ ৰবিনাথ ককাক ক'বৰা পৰা আহি হিৰণ্যকশিপুৰ ওপৰত জপংকৈ পৰিল। নিমিষতে নৰসিংহ শ্ৰীনাথ ফিৰিঙতি ভগা দি ভাগি অদৃশ্য হৈ সাৰিল, কিন্তু হিৰণ্যকশিপু লক্ষ্মীনাথে কাণমলা খালে।

শশধৰ মেঘমুক্ত :

বেজবৰুৱা পৰিয়াল লখীমপুৰত থাকোঁতেই বেজবৰুৱাৰ ককায়েক গোবিন্দ বেজবৰুৱা আৰু গোলাপ চন্দ্ৰ বেজবৰুৱা কলিকতাত পঢ়িবলৈ গৈছিল। কলিকতাত পঢ়িবলৈ গৈ বঙালীৰ হাতে ভাত খালে সম্ভৱত ককায়েকসকলৰ জাত যাব বুলি বেজবৰুৱা পৰিয়ালত এক বিষম সমস্যাৰ সৃষ্টি হৈছিল। সেয়েহে উক্ত সমস্যাৰ সমাধানকল্পে, শশধৰ নামৰ অসমীয়া বামুণ এটাক তেওঁলোকৰ ৰান্ধনি কৰি পঠিয়াইছিল। কিন্তু সময়ৰ লগে লগে ককায়েকসকলৰ বাবে শশধৰ অনাৱশ্যক হৈ উঠিল। ‘এবছৰমানৰ পিছতে অসমীয়া শশধৰ বঙ্গাকাশৰ মেঘমুক্ত হৈ পুনৰ অসম আকাশত উদয় হ'লহি।’ সন্তানসকলৰ বিপৰ্যয় বুদ্ধি দেখি দীননাথ বেজবৰুৱাই ‘কলিকালৰ প্ৰকাণ্ড প্ৰতাপ অনুভৱ কৰি ঈশ্বৰক চিন্তি বিষাদ মনেৰে ৰ'ল।’

দীননাথ বেজবৰুৱা ষড়যন্ত্ৰৰ বলী :

দীননাথ বেজবৰুৱা লখীমপুৰত থাকোঁতেই কিছুমান দুষ্ট মানুহে ষড়যন্ত্ৰ কৰি তেওঁৰ ওপৰত এটা মিছা অভিযোগ আনিছিল, আৰু সেই অভিযোগৰ বিচাৰৰ নিমিত্তে তেওঁ ডিব্ৰুগড়লৈ যাবলগীয়াত পৰে। তেতিয়াৰ দিনত অসমত ডাকজাহাজ বা ৰেল নাছিল; সেয়েহে

তেওঁ নাৱেৰে আহিবলগীয়াত পৰিছিল। এনেদৰে দীননাথ বেজবৰুৱা ডিব্ৰুগড়লৈ গৈ থকা অৱস্থাতে কিবা স্বৰূপে জুই লাগি ডিব্ৰুগড়ৰ কাছাৰী ঘৰটো পুৰি যায়। তেওঁৰ ওপৰত অভিযোগ আনোতা দুপ্ত মানুহকেইটাই চেলু পাই, তেওঁ মানুহ লগাই দি কাছাৰী ঘৰটো পোৰালে বুলি ডেপুটি কমিশ্যনৰ কৰ্ণেল ক্লাৰ্কক লগাই দিলে। বৰ্ণেল ক্লাৰ্কে কোনো বিচাৰ-বিবেচনা নকৰি, দণ্ডবিধি আইনৰ ‘ঘৰ জ্বালানি’ অভিযোগৰ ধাৰাত বেজবৰুৱাদেৱক পেলাই তেওঁ ডিব্ৰুগড় পালতে তেওঁক হাজোতত দিলে।

সেই সময়ত এই মোকদ্দমাই গোটেই অসমৰ মানুহৰ মনত তোলপাৰ লগাইছিল। দীননাথ বেজবৰুৱাদেৱৰ নিচিনা ধাৰ্মিক আৰু পুণ্যাত্মা মানুহৰ দ্বাৰাই তেনে ঘৃণনীয় কাম কোনোমতেই অসম্ভৱ বুলি বেজাৰ আৰু শোকত সকলোৱে মগন হৈছিল। কিন্তু এনে এটা বিপদৰ কালতো দীননাথ বেজবৰুৱা স্থিৰ, ধীৰ অটল হৈ আছিল। তেওঁৰ নিৰ্ভৰ উদ্ভৱ, ঈশ্বৰ-বিশ্বাসেৰে বলী পৌৰুষপূৰ্ণ ব্যৱহাৰে কৰ্ণেল ক্লাৰ্ককে প্ৰমুখ্য কৰি তেওঁৰ শত্ৰুদলৰ প্ৰাণত আতংক আৰু ডিব্ৰুগড়ৰ প্ৰজাৰ মনত বিস্ময়-বিমিশ্ৰিত আনন্দ প্ৰদান কৰিছিল। বিচাৰৰ শেষত দীননাথ বেজবৰুৱা শশধৰৰ দৰে নিজৰ পূৰ্ণযশস্যৰ জেউতিৰে উজ্জ্বল হৈ ওলাল। গৰ্ণমেণ্টে তেওঁক আকৌ আগৰ কামত নিযুক্ত কৰি, কামৰ পৰা বৰ্খাস্ত হৈ থকা কেইমাহৰ পূৰ্বা বেতন আদায় দিয়ে। অৱশ্যে এই কাছাৰীপোৰা বহস্য, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই তেওঁৰ সুযোগ্য বন্ধু ভোলানাথ বৰুৱাৰ পৰা বহু বছৰ পিছত জানিছিল। ভোলানাথ বৰুৱাৰ পৰা জনামতে— ‘হেনো ঢাকাৰ কোনো এটা মুছলমান বেপাৰীৰ মোকদ্দমাৰ নথি এটা নষ্ট কৰিবৰ নিমিত্তে সেই বেপাৰীয়ে কৰ্মচাৰীৰ দ্বাৰাই সেই কাৰ্যটো সংঘটিত হৈছিল। অনেক বছৰৰ পিছত, সেই বহস্য প্ৰকাশৰ বিপদ সম্পূৰ্ণৰূপে বিদূৰিত হোৱা জানি, সেই মানুহে বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ আগত কোনো সূত্ৰত সেই কথা স্বতঃপ্ৰকাশ কৰি নিজৰ বাহাদুৰীৰ আনন্দ উপভোগ কৰিছিল।’

৩.৬ ‘মোৰ জীৱন-সোঁৱৰণ’ৰ ভাষা বৈশিষ্ট্য

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই ভাষা সম্পৰ্কত কৈ গৈছে— ‘ভাষা ভাবৰ বাহ্যিক আকৃতি।’ ভাষা ভাবৰ বাহক হ’লেও সেই ভাষা সৰল, সুন্দৰ আৰু সুশৃঙ্খলকৈ ব্যক্ত কৰা হ’ব লাগে। এই সম্পৰ্কত ৰবীন্দ্ৰনাথে ‘বিদ্যাসাগৰ চৰিত’ত কৈছে— ‘ভাষা..... কেৱল ভাবৰ এক আধাৰ মাত্ৰ নহয়; তাৰ মাজত যেন তেন প্ৰকাৰে কিছুমান বক্তব্যবিষয় ভৰাই দিলেই কৰ্তব্য সমাপন নহয়....., বক্তব্যবিষয় সৰলকৈ, সুন্দৰকৈ আৰু সুশৃঙ্খলকৈ ব্যক্ত কৰিব লাগিব।সমাজবন্ধন যিদৰে মনুষ্যত্ব বিকাশৰ বাবে অত্যাৱশ্যক, সেইদৰে ভাষাক কলাবন্ধনৰ দ্বাৰা সংযমিত নকৰিলে সেই ভাষাৰ পৰা কেতিয়াও প্ৰকৃত সাহিত্যৰ উদ্ভৱ হ’ব নোৱাৰে।’ সেয়েহে বিষয়বস্তুৰ প্ৰকৃতি, লিখকৰ অভিলসিত উদ্দেশ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি বিভিন্ন ৰচনাত বিভিন্ন বৈশিষ্ট্য ফুটি উঠে। এনে হোৱাৰ ফলত কাৰোবাৰ ৰচনা উচ্ছ্বাসমূলক, কাৰোবাৰ আবেগ প্ৰৱণ, কাৰোবাৰ ধীৰ, সংযত আৰু শাস্ত, কাৰোবাৰ বাংময় আৰু চপল ইত্যাদি হোৱা দেখা যায়। তেনেদৰে দাৰ্শনিক, তাত্ত্বিক আলোচনাৰ ভাষাৰ লগত তৰল হাস্যৰসাত্মক ৰচনাৰ ভাষাৰ মিল নথকাটোৱেই স্বাভাৱিক। সৰ্বোপৰি বিষয়োপযোগী শব্দচয়নৰ সহজ ক্ষমতা লিখক মাত্ৰে থকাটো প্ৰয়োজনীয় কথা।

‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ দ্বাৰা সৃষ্টি। কোনো সন্দেহ নোহোৱাকৈ সোঁৱৰণখনিৰ গদ্যক বসসিদ্ধ, বসাস্ৰয়ী বা সৃষ্টিশীল গদ্য বুলি ঠাৱৰ কৰিব পাৰোঁ। আনকি সোঁৱৰণখনিৰ মাজত সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বিপৰীতে অনেক সময়ত ‘বসৰাজ’ অথবা ‘কৃপাবৰ বৰুৱা’ গৰাকীয়েহে বিচৰণ কৰি থকা বুলি ভাবি পাৰোঁ। এনে ভাবনাৰ মূলতে হৈছে গ্ৰন্থখনিত প্ৰকাশিত ভাষাটো। বিভিন্ন পৰিস্থিতিত বেজবৰুৱাই বিভিন্ন প্ৰকাৰে ভাষাৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। বিষয়ৰ উপস্থাপন পদ্ধতিত বেজবৰুৱাৰ ভাষা কৌশল আনতকৈ সুকীয়া। তেওঁ জন্ম সম্পৰ্কত কৈছে—

কোন শকৰ কোন তাৰিখে মোৰ জন্ম হৈছিল, মোৰ মনত নাই।
পিতৃ-মাতৃৰ মুখৰ পৰা সেইটো সৰুতে শুনিছিলোঁ যদিও পাহৰিলোঁ।
মই ডাঙৰ হ’লোঁ যেতিয়া মনতে এটা শক ভাবি সাজি লৈ মোৰ
জন্মৰ শক তাৰিখ নিদিলে নচলা কাৰ্যবোৰৰ নিমিত্তে সেইটোকে
ব্যৱহাৰ কৰিছিলোঁ। কাৰোবাক লাগিলে, সেই শক তাৰিখটোকে
এইখিনিতে দিব পাৰোঁ। যথা— ১৮৬৮ খৃষ্টাব্দ, নৱেম্বৰ মাহ।

(প্ৰথম ভাগ/প্ৰথম

অধ্যায়)

তেনেকৈ তেওঁৰ জন্মস্থানৰ স্থায়ীত্ব সম্পৰ্কত কৈছে—

আঁহতগুৰিৰ কাষৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সেই ভাতৰন্ধা বালি কেতিয়া তল গ’ল,
সেই বালিৰ পৰা, সেই চাপৰি খহাই শান্তনু কুলনন্দন আঘোষণাৰ্ভসম্ভূত
লোহিত্যই আকৌ কেতিয়া তাক ক’ত পাতিলে, মোৰ ভাৰসহোঁতা
ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সেই চলন্তা পানী ক’লৈ বৈ গ’ল, কাঠৰ সেই নাওখন মোৰ
জন্ম কুন্ধিটিৰ সৈতে কেতিয়া ক’ত পচি ভাগি ছিগি কোন পঞ্চভূতত
বিলীন হ’ল, কোনে জানে, কোনে ক’ব পাৰে? হয়তো ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সেই
চলন্তা পানী সাগৰত পৰি, কালক্ৰমত উভতি আকাশলৈ উঠি, ডাৱৰ হৈ
বতাহৰ কোবত আকৌ ব্ৰহ্মপুত্ৰত বৰষুণৰূপে পৰি বৈ গৈ আকৌ
সমুদ্ৰত পৰি, আকৌ কতবাৰ সেই পৰিৱৰ্তনৰ খেল খেলিছে; আৰু
হয়তো তাৰে এটোপা গোটাডিয়েক কৃষ্ণবৰ্ণ দ্ৰব্যৰে সৈতে মিশ্ৰিত
হৈ আজি এই লেখকৰ মৈলামত সোমাই কাপৰ আগেদি ওলাই
আহি এই তুলাপাতত লেখকৰ জীৱন-সোঁৱৰণ লেখাৰ সহায়ক
হৈ পৰিছে, কোনে জানে, কোনে ক’ব পাৰে?

(প্ৰথম ভাগ/প্ৰথম অধ্যায়)

এনেদৰে বেজবৰুৱাই একোটি সাধাৰণ কথাকে নিজস্ব শৈলীৰে অসাধাৰণ ৰূপত পাঠকৰ আগত দাঙি ধৰিছে, অথচ পাঠকেও সততে আনন্দ লাভ কৰিছে। জীৱন-সোঁৱৰণ খনিত তৎসম আৰু থলুৱা শব্দৰ প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া। লিখকৰ য’তেই মন গৈছে তাতেই তেনে প্ৰয়োগ ঘটাইছে। আনকি কেতিয়াবা কোনো একোটি শব্দৰ উজনি-নামনিৰ দুয়োটি ৰূপকে প্ৰয়োগ কৰাও পৰিলক্ষিত হয়। যেনে— ‘এখামোচ গুৰেৰে সুন্দৰকৈ কোমলা বোকা-

চাউল বা কোমল চাউলৰ জলপান খাইছিল।' ইয়াৰে 'বোকা চাউল' আৰু 'কোমল চাউল' নামনি, উজনিৰ অসমীয়াত প্ৰচলিত ৰূপ। মুঠ কথা শব্দপ্ৰয়োগৰ বিভিন্ন কৌশলে সৌৰৰণখনিৰ সাহিত্যিক গুণসম্পন্নতা কোনো প্ৰকাৰে ব্যাহত কৰা নাই।

অসমীয়া জতুৱা ঠাচ, যোজনা-পটন্তৰ প্ৰয়োগ কৰাত বেজবৰুৱা সিদ্ধহস্ত। সৌৰৰণখনিতো জতুৱা ঠাচ, যোজনা-পটন্তৰ প্ৰয়োগ কৰিছে কিন্তু সম্পূৰ্ণকৈ প্ৰয়োগ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে সিবোৰৰ আভাসিক প্ৰয়োগ কৰাতহে বেজবৰুৱা অধিক অভ্যস্ত যেন লাগে। উদাহৰণ— 'কণা মোমায়েই' (নাই মোমাইতকৈ কণা মোমায়েই ভাল), 'নাম নহৈ কোঁদোৰ বাহ' (কোঁদোৰ বাহত জুই দিয়া), 'আইৰ ঘৰলৈ যাম দুই হাতে খাম' (আইৰ ঘৰলৈ যাম দুইহাতে খাম, বিধাতাই বোলে ময়ো পাচে পাচে যাম) আদি।

ইংৰাজী বাক্য গঠনৰীতিৰ প্ৰভাৱো সৌৰৰণখনিৰ ভাষাত দেখা যায়। যেনে— 'বিশেষকৈ কৈ দিলে', 'দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ', 'আৰু এখোজ আগবাঢ়ি', 'হঠাৎ বিজুলীমৰাৰ দৰে' আদি প্ৰকাশভংগী যথাক্ৰমে ইংৰাজী বচনভংগী 'Specially instructed', 'Second rate', 'One step further', 'Like a lightning flash'ৰ অসমীয়া ৰূপ বুলি ঠাৱৰ কৰিলে ভুল নহ'ব।

সংযুক্ত শব্দৰ প্ৰয়োগ— সৌৰৰণখনিৰ আন এক বৈশিষ্ট্য। যেনে— উপকাৰ-অনুপকাৰ, প্ৰাৰ্থনা-ব্যাপাৰ, আজি-কালি, গঢ়-গতি, বেৰা-কাঁহী, কাঁহী-বাটি, ত্ৰিশ-পঁয়ত্ৰিশ, ডাঙৰ-দীঘল, দহ-বাৰ, কাকুতি-মিনতি, দুখ-শোক, ইংৰাজী-বঙলা, ৰঙা-কলা, নাম-প্ৰসংগ, গীত-পদ, গিৰিয়েক-ঘেণীয়েক, লগুৱা-লিগিৰী, মিঠা-তিতা, হাটৰুৱা-বাটৰুৱা, টিকনি-বিনাশন ইত্যাদি। সন্ধিযুক্ত শব্দও সৌৰৰণখনিত দেখা যায়। যেনে— অন্নাসুৰ, মহানন্দ, ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ, প্ৰাতৰ্যুদ্ধ, লক্ষণাক্ৰান্ত, আহাৰানন্দ, উপাৰ্জনক্ষম, শুভাগমন, দুৰ্গোৎসৱ, কংসাৱতাৰ, ভাবোদয়, বিদ্যাৰম্ভ, দীৰ্ঘায়ু, দেশাধিকাৰ, মুখাগ্নি, শোকাগ্নি, স্বোপাৰ্জিত, দুৰাৰোগ্য, অনাৱশ্যক, বঙ্গাকাশ, পুণ্যাশ্বা, নিম্নলক্ষ ইত্যাদি।

অলংকাৰ প্ৰয়োগত বেজবৰুৱা সিদ্ধহস্ত আছিল। সেই গুণে জীৱন, সৌৰৰণখনিত শব্দালংকাৰ, অৰ্থালংকাৰৰ প্ৰয়োগ চকুত লগা। যেনে—

'টোপোলাৰূপী জ্ঞানবৃক্ষৰ ফল' (প্ৰথম অধ্যায়)

'কংসাৱতাৰ ককাই সংবাদ পাই পুনৰ্জন্ম লাভ কৰা সুতুলিতিকো পূৰ্বতে শিলত আফালি বধ কৰিলে' (দ্বিতীয় অধ্যায়)

'লংকা দাহ কৰি হনুমন্তই নিজৰ বিবেকত এটা বেজাৰৰ ঘোচাকো অনুভৱ নকৰাকৈ বীৰদৰ্পে অশোকবনলৈ গুচি যোৱা দি (হলিৰাম বৰুৱা) মোৰ কাষৰ পৰা উঠি বুকু ফিন্দাই নিজৰ ঘৰলৈ গুচি গ'ল, (দ্বিতীয় অধ্যায়)

'উপমা দি ক'বলৈ গ'লে মুঠতে ধনীৰ পলৰে সৈতে মাছৰ সম্পৰ্ক, বাঁৰী বামুণীৰ আঞ্জাৰ বাটিৰে সৈতে মাছৰ সম্পৰ্কেৰে বিজালেও বেছি বেঙাই নাযায়।' (দ্বিতীয় অধ্যায়)

'শশধৰ বঙ্গাকাশৰ মেঘমুক্ত হৈ পুনৰ অসম আকাশত উদয় হ'লহি' (দ্বিতীয় অধ্যায়)

'টিকনি-বিনাশনৰ আন্দোলনটোৱেই কালক্ৰমত আমাৰ ঘৰত নিৰ্বান-মুক্তি লাভ

কৰিলে’ (দ্বিতীয় অধ্যায়)

‘মিছা মোকৰ্দমাৰ জাল খণ্ড বিখণ্ড কৰি উৰাই দিলে’ (দ্বিতীয় অধ্যায়)

‘বৰপেটাৰ পৰা পিতৃদেৱতা তেজপুৰলৈ বদলি হৈ আছে, আৰু লগে লগে তেওঁৰ উপসৰ্গ আৰু প্ৰত্যয় সকলোবোৰ যায়’ (প্ৰথম অধ্যায়)

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা উপজিছিল এক নৈষ্ঠিক পৰিয়ালত। মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰাৰ মাজত ডাঙৰ-দীঘল হোৱাৰ বিস্তৃত বিৱৰণ প্ৰথম ভাগৰ ষষ্ঠ আধ্যাত তেওঁ নিজেই দি গৈছে। এনে হোৱাৰ কাৰণেই আমি জীৱন সোঁৱৰণৰ মাজত মহাপুৰুষ-কৃত বিভিন্ন গীত-পদৰ উল্লেখ পাবোঁ। তেনেদৰে জীৱনৰ বেছিভাগ সময় বংগদেশত কটাবলগীয়া হোৱাত বাংলা সংস্কৃতিৰ বহু কথাই জীৱন-সোঁৱৰণখনিত সোমাই পৰিছিল। মন কৰিবলগীয়া কথা হ’ল যি সময়ত বেজবৰুৱাই গদ্যৰ মাজেৰে জীৱন-সোঁৱৰণ লিখিছিল, তেনে সময়ত বা অলপ অগা-পিছাকৈ চুটিগল্প, সাধুকথা, উপন্যাস, তত্ত্বমূলক প্ৰবন্ধ, কৃপাবৰী ৰচনা আদিও ৰচনা কৰিছিল, কিন্তু প্ৰতিবিধ গদ্যত ভাষা প্ৰয়োগ সুকীয়া। এনে কথাৰ পৰা জানিব পাৰি বেজবৰুৱাই তেওঁৰ গদ্য-শৈলীক বিষয় অনুসৰি একোটা ঠাচ সহজে দিব পাৰিছিল। ভাষাক বিষয় অনুসৰি ঠাচ দিব পৰাতেই বেজবৰুৱাৰ কৃতিত্ব।

৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

পাঠ্যাংশ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ প্ৰথম ভাগৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় অধ্যায়। মূল পাঠৰ আলোচনাৰ প্ৰাকমুহূৰ্তত (৩:৩) আত্মজীৱনী হিচাপে ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ৰ এটি আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ পিছত (৩:৪) মূল পাঠ্যাংশৰ আধাৰত জীৱন সোঁৱৰণৰ উল্লেখযোগ্য স্মৃতি, ঘটনাসমূহ উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই অনুসৰি প্ৰথম অধ্যায়ৰ বেজবৰুৱাৰ বৰপেটাৰ স্মৃতি, বালক বৃন্দৰ মৃগ মাংসৰ প্ৰবৃত্তি কেনেকৈ পৰাভূত হ’ল, বেজবৰুৱাৰ তেজপুৰৰ স্মৃতি, তেওঁলোকৰ দিনটোৰ অভিভাৱক ৰবিনাথ মাজুদলৰ বৰুৱাৰ ভূমিকাৰ কথা চমুকৈ উল্লেখ কৰা হৈছে। তেনেদৰে দ্বিতীয় আধ্যায়ৰ মূল স্মৃতি-ঘটনা হিচাপে বেজবৰুৱা কেনেদৰে ক্ৰমে-সিন্ধেশ্বৰ সোণাৰি, দুৰ্গেশ্বৰ খনিকৰ, ঘিণাৰাম বৰুৱাৰ সান্নিধ্যত আহিছিল তাক চমুকৈ উল্লেখ কৰাৰ উপৰি লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আৰু সুতুলি, বেজবৰুৱাৰ বিদ্যাৰম্ভ, দীননাথ বেজবৰুৱাৰ প্ৰগতিশীল চিন্তা, বেজবৰুৱাৰ হলিৰাম বৰুৱাৰ স্মৃতি, লগুৱা ধনীৰ টেঙালি, বেজবৰুৱাৰ ভাৱনা প্ৰীতি, ৰাফানি শশধৰ কেনেকৈ মেঘমুক্ত হ’ল, দীননাথ বেজবৰুৱা কেনেদৰে ষড়যন্ত্ৰৰ বলী হৈছিল ইত্যাদিকো চমুকৈ উল্লেখ কৰা হৈছে। ইয়াৰ পিছত (৩:৫) নিৰ্দিষ্ট পাঠ্যক্ৰমৰ আধাৰত ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ৰ ভাষা বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰা হৈছে।

৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ গ্ৰন্থখনি অসমীয়া সাহিত্যত স্থান নিৰূপণ কৰক।

- ২) ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ গ্ৰন্থখনিক আত্মজীৱনী বুলি ক’ব পাৰিনে? বহলাই আলোচনা কৰক।
- ৩) ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ গ্ৰন্থৰ নিৰ্দিষ্ট পাঠ্যক্ৰমৰ আধাৰত গ্ৰন্থখনিৰ ভাষা বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৪) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বৰপেটা আৰু তেজপুৰৰ উল্লেখযোগ্য স্মৃতিসমূহ উল্লেখ কৰক।
- ৫) ‘তেওঁ আমাৰ ধেমালিৰ লগৰীয়া, কাৰ্যৰ অভিভাৱক, সাধুকথাৰ কুকি আৰু মহাভাৰত, ৰামায়ণ, পুৰাণ আদিৰ গল্পৰ টোপোলা আছিল।’— মন্তব্যটিৰ আধাৰত ৰবিনাথ মাজুদলৰ বৰুৱাৰ চৰিত্ৰটি বিশ্লেষণ কৰক।
- ৬) লখীমপুৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাদেৱৰ কোন সকল লোকৰ সান্নিধ্যত আহিছিল, সেই বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৭) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাদেৱৰ ‘মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ’ৰ নিৰ্দিষ্ট পাঠ্যাংশৰ মাজেৰে প্ৰতিফলিত হোৱা সামাজিক চিত্ৰৰ বিষয়ে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।

৩.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা	: মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ
গোবিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা	: জীৱনী আৰু অসমীয়া জীৱনী
প্ৰফুল্ল কটকী	: ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
হোমেন বৰগোহাঞি	: অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)
যোগেন্দ্ৰনাৰায়ন ভূঞা (সম্পা.)	: বিশ্বকোষ, চতুৰ্থ খণ্ড
প্ৰফুল্ল কুমাৰ নাথ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ সুৰভি
মহেশ্বৰ নেওগ	: অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা	: সাহিত্যৰ আভাস

* * *

পঞ্চম বিভাগ
কালিৰাম মেধিৰ ‘শঙ্কৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ’

বিভাগৰ গঠন :

- ৫.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৫.২ উদ্দেশ্য (Objective)
- ৫.৩ কালিৰাম মেধি আৰু তেওঁৰ ৰচনা
- ৫.৪ শঙ্কৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ পাঠৰ মূল কথা
- ৫.৫ শঙ্কৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱৰ ধৰ্মমত
- ৫.৬ সাৰাংশ (Summing up)
- ৫.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample question)
- ৫.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমীয়া সাহিত্যৰ মধ্যযুগত গদ্যৰ সৃষ্টি হয়। কবিৰত্ন বৈকুণ্ঠনাথ ভট্টাচাৰ্য গদ্যৰ জনক। গদ্য ৰচনা হোৱাৰ পিছত প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ জন্ম। গদ্য প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ উপযুক্ত মাধ্যম। অৰুণোদই কাকতত প্ৰথমে অসমীয়া ভাষাত প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পায়। ইয়াৰ পিছত সন্থালনিকৈ ‘আসাম বিলাসিনী’, ‘আসাম বন্ধু’, ‘আসাম নিউজ’ কাকতৰ যোগেদি প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পায়। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা, বত্ৰেশ্বৰ মহন্ত, লক্ষ্মোদৰ বৰা আদি লোকসকলে এই কাকতসমূহত লিখি প্ৰবন্ধ সাহিত্যক টনকিয়াল কৰি তোলে। পৰৱৰ্তী কালত ‘জোনাকী’ কাকতত কেইবাগৰাকী লেখকে প্ৰবন্ধ লিখিছে। বেজবৰুৱাৰ হাতত সৃষ্টি হোৱা প্ৰবন্ধই এক ভিন্ন ৰসস্বাদৰ সূচনা কৰে। তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ টনকিয়াল কৰাৰ লগতে প্ৰবন্ধ সাহিত্যক বৈচিত্ৰপূৰ্ণ কৰি তোলে। বেজবৰুৱাৰ পিছতে বাণীকান্ত কাকতিয়ে প্ৰবন্ধ সাহিত্যক নিটোল ৰূপ প্ৰদান কৰে। তেখেতৰ সমালোচনামূলক ৰচনাৰাজিয়ে প্ৰবন্ধ সাহিত্যক এক শক্তিশালী ৰূপ প্ৰদান কৰে। বিংশ শতিকাৰ প্ৰবন্ধ লেখকসকলৰ মাজৰ কালিৰাম মেধি (১৮৭৪-১৯৫৪) অন্যতম। ‘আসাম বান্ধৱ’ আলোচনীৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ‘ৰামধেনু’লৈকে আলোচনীসমূহত তেখেতে বিভিন্ন বিষয়ৰ প্ৰবন্ধ ৰচনা কৰিছিল। বিভিন্ন কাকতত প্ৰকাশ হোৱা প্ৰবন্ধসমূহৰ সংখ্যা ‘আসাম বান্ধৱ’ত ১৮ টা, ‘আলোচনী’ত ৩৫টা, ‘বাঁহী’ত ৩১ টা, ‘চেতনা’ত ১ টা, ‘জয়ন্তী’ত ৩৬ টা, ‘সুৰভি’ত ৪ টা, ‘আৱাহন’ত ৩২ টা, ‘নামধৰ্ম’ত ১ টা, ‘ৰামধেনু’ত ২ টা। ‘জোনাকী’ আৰু ‘প্ৰভাত’ আলোচনীতো তেওঁৰ প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পাইছে। ইয়াৰ উপৰি বিভিন্ন কাকত, গ্ৰন্থৰ পাতনি, সভাপতিৰ অভিভাষণ আদিক তেওঁৰ প্ৰবন্ধৰাজিৰ মাজত সামৰি লোৱা হৈছে।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objective)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপোনালোকে—

- কালিৰাম মেধিৰ পৰিচয়ৰ লগতে তেওঁৰ ৰচনাৰলী সম্পৰ্কে এটি আভাস লাভ কৰিব পাৰিব,

- কালিৰাম মেধিৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- কালিৰাম মেধিৰ প্ৰবন্ধ ‘শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ’ৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব আৰু
- শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱৰ দৰ্শন সম্পৰ্কে বিচাৰ কৰিব পাৰিব।

৫.৩ কালিৰাম মেধি আৰু তেওঁৰ ৰচনা

প্ৰায় দুকুৰি, গ্ৰন্থৰ পাতনি বিভিন্ন আলোচনীত প্ৰকাশ হোৱা প্ৰবন্ধ, পুৰণি পুথি তিনিখনৰ সংগ্ৰহ আৰু সম্পাদনা আৰু ‘অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব’ মেধিৰ অসমীয়া সাহিত্যলৈ অৱদান। পুথি সম্পাদনা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি প্ৰকাশ নাপালেও এই কথা প্ৰণিধানযোগ্য যে তেঁৱেই পুথি সম্পাদনাৰ বাটকটীয়া। পুথি সম্পাদনা কৰোতে তেওঁ পুৰণি পুথিৰ বাণান আৰু পাঠৰ মূল্য উপলব্ধি কৰি প্ৰাপ্ত পাঠ বিকৃত নকৰাকৈ ৰাখিছিল। সেয়ে সেই পাঠত আধুনিক বাণান আৰু আখৰ জোঁটনি পুৰণি ধৰণৰ।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাংশৰ প্ৰবন্ধকাৰ হিচাপে মেধি আগশাৰীৰ লেখক। বিষয়বস্তু অনুযায়ী তেওঁৰ প্ৰবন্ধসমূহক তলত উল্লেখ কৰা ধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি—১। চিন্তা বা তত্ত্বমূলক, ২। অসমৰ ধৰ্ম আৰু সাহিত্য সম্পৰ্কীয়, ৩। বুৰঞ্জীমূলক, ৪। গ্ৰন্থ সমালোচনা আৰু ৫। বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয়।

প্ৰবন্ধসমূহৰ ভাষালৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁৰ ৰচনাত কামৰূপীয় শব্দ আৰু ঠাচ ব্যৱহাৰ হৈছে। উপভাষাৰ ব্যৱহাৰৰ সপক্ষে ‘আসাম বান্ধৱ’ৰ সম্পাদক তাৰানাথ চক্ৰৱৰ্তীদেৱে মত দিছিল। অৱশ্যে বিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয় দশকত মান্যভাষাত ৰচিত সাহিত্যত নামনিৰ উপভাষাৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কে বাদানুবাদৰো সৃষ্টি হৈছিল। তথাপি ‘আসাম বান্ধৱ’ কাকতে উপভাষা প্ৰয়োগৰ সপক্ষে ওকালতি কৰা বাবে আসাম বান্ধৱত প্ৰকাশ পোৱা মেধিৰ ৰচনাত কামৰূপী ভাষাৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা যায়। ‘আলোচনী’ত এই ৰীতি দেখা নাযায়। সম্ভৱত আলোচনীৰ সম্পাদকে মেধিৰ ৰচনাত হাত ফুৰাইছিল। সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণখন মেধিয়ে ১৯১৯ চনত লিখিছিল। ইয়াত নামনি অসমৰ ভাষাৰ প্ৰভাৱ বিশেষ চকুত নপৰে। সম্ভৱতঃ সেই সময়ৰ পৰা সচেতনভাৱে তেওঁৰ ৰচনাত কামৰূপী উপভাষাৰ প্ৰয়োগ কমাই আনে।

মেধিৰ ৰচনাৰ গদ্য আড়ম্বৰহীন আৰু যুক্তিনিষ্ঠ। আবেগ প্ৰৱণতাই তেওঁক অনুভূতিপ্ৰৱন কৰি তোলা দেখা নাযায়। স্পষ্ট, স্বচ্ছ, সাৱলীল, প্ৰকাশক্ষম আৰু প্ৰভাৱশালী গদ্যৰ ৰচনাইশৈলী তেওঁৰ গদ্যৰ গুণ। ৰচনাৰাজিৰ ৰীতিত যুক্তিনিষ্ঠ বিচাৰধাৰা, বিশ্লেষণ প্ৰতিভা আৰু অধ্যয়নপুষ্ঠ মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ লেখকৰ গ্ৰন্থৰ উদ্ধৃতিৰ তেওঁৰ বহু ৰচনাত দেখা যায়। সুস্বৰ্ণ গদ্যশৈলী আন এক বৈশিষ্ট্য। অলংকাৰ বহুল বা কল্পনালব্ধ চিত্ৰৰ দ্বাৰা ৰচনাৰাজিক ভাৰাত্ৰাস্ত কৰিব বিচৰা নাই।

মেধিৰ ৰচনাৰ শব্দ প্ৰসঙ্গত ঘৰুৱা শব্দ, তৎসম, অৰ্থতৎসম, তদ্ভব শব্দ আৰু ইংৰাজী শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। বাক্যৰ গঠন অনুযায়ী সৰল, জটিল, দীঘলীয়া আৰু চুটি চুটি বাক্যৰ সমাবেশ দেখা যায়। সংস্কৃত ভাষাৰ ৰচনাৰ উদ্ধৃতি, পুৰণি অসমীয়া পুথিৰ উদ্ধৃতি, ইংৰাজী সাহিত্য উদ্ধৃতি, বাংলা ভাষাৰ উদ্ধৃতিৰ প্ৰয়োগ যথাস্থানত দেখা যায়। নৱওৰ্থক

বাক্য, প্রশ্নবোধক বাক্য, জতুৰা খণ্ডৰূপ, প্ৰবাদ-প্ৰবচনৰ প্ৰয়োগ, নিৰ্দিষ্টতাবাচক, অনিৰ্দিষ্টতাবাচক আৰু শব্দৰ সৰলীকৃত ৰূপৰ প্ৰয়োগ তেওঁৰ ৰচনাত দেখা যায়।

মুঠতে মেধিদেৱৰ ৰচনাৰ বিষয়, প্ৰসঙ্গ, ভাব আদি প্ৰকাশৰ বাবে তেওঁ প্ৰয়োগ কৰা কৌশলে তেওঁৰ ৰচনাৰ বিশিষ্টতা। ভাষাৰ ব্যৱহাৰৰ সৃজনশীলতা আৰু দৃষ্টিভঙ্গী মেধিৰ ৰচনাৰ ভাষাশৈলীৰ বাহক।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

কালিৰাম মেধিৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ আলোচনা কৰা।

.....

.....

.....

.....

.....

৫.৪ শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ পাঠৰ মূল কথা

শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ পাঠটো কালিৰাম মেধি ডাঙৰীয়াৰ সমালোচনামূলক লেখা। সৰ্বভাৰতীয় স্তৰত গঢ় লোৱা নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ ফলস্বৰূপে অসমতো পঞ্চদশ ষোড়শ শতিকাত নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলন গঢ় লৈ উঠে। এই আন্দোলনৰ নেতৃত্ব বহন কৰিছিল শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে। একেদৰে বঙ্গদেশতো বৈষ্ণৱ আন্দোলন গঢ় লৈ উঠিছিল। বঙ্গদেশত এই আন্দোলনৰ হোতা আছিল চৈতন্যদেৱ। যদিও দুয়োগৰাকী নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ লগত জড়িত, তেওঁলোকৰ দৰ্শন আছিল সুকীয়া। কোনোৱে দৰ্শনৰ এই পাৰ্থক্য উপলব্ধি কৰিব পৰা নাছিল। সেয়েহে শংকৰদেৱে চৈতন্যদেৱৰ পৰা প্ৰেম ভক্তিৰ শিক্ষা লাভ কৰিছিল বুলি মন্তব্য কৰিছে। এই মন্তব্যৰ বিৰোধিতা কৰি পাঠৰ কথাখিনি মেধি ডাঙৰীয়াই উল্লেখ কৰিছে।

শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ এই দুয়োগৰাকী ধৰ্ম প্ৰচাৰকৰ যে ওচৰা-ওচৰিকৈ লগ হৈ আলোচনা কৰিছিল সেই বিষয়ে তথ্যৰ অভাৱ। চৈতন্যদেৱ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকালৈ অহা নাছিল। তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ বাবে যাওঁতে শংকৰদেৱে পুৰীত দুৰৈৰ পৰা চৈতন্যদেৱক দেখা পাইছিল। কিন্তু দুয়োৰে মাজত কোনো কথা-বতৰা হোৱা নাছিল। শংকৰদেৱে দ্বিতীয়বাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰোতে এই ঘটনা ঘটিছিল। তেওঁ সেই ভ্ৰমণত ছমাহ আছিল। সেই সময়তে চৈতন্যদেৱৰ তিৰোভাৱ হয়। এখন চৰিতৰ মতে জগন্নাথ মন্দিৰৰ ভিতৰত চৈতন্যদেৱ আৰু শংকৰদেৱৰ দেখা-দেখি আৰু আলাপ-আলোচনা হয়। তাত চৈতন্যদেৱে শংকৰদেৱৰ শক্তি দেখি বিস্ময় মানে। ইতিমধ্যে শংকৰদেৱে অসমত ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰম্ভ কৰিছিল। গোটেই অসমতে তেওঁৰ ধৰ্ম বিস্তাৰ হৈছিল। প্ৰথমবাৰ ২৫ বছৰ বয়সত শংকৰদেৱ তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ গৈছিল। তেতিয়া চৈতন্যদেৱৰ জন্ম হোৱা নাছিল। দ্বিতীয়বাৰ চৈতন্যদেৱক লগ পোৱাৰ আগেয়ে অসমত নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰ ঘটিছিল। এনেক্ষেত্ৰত চৈতন্যদেৱৰ পৰা শংকৰদেৱে শিক্ষা লোৱাটো সম্ভৱ নাছিল।

শংকৰদেৱৰ জন্ম হয় ১৪৪৯ খ্ৰীষ্টাব্দত। চৈতন্যদেৱৰ জন্ম হয় ১৪৮৬ খ্ৰীষ্টাব্দত। চৈতন্যদেৱ নিমাই পণ্ডিত নামেও খ্যাত। তেওঁ চতুস্পাঠী পাতি ছাত্ৰ পঢ়ুৱাইছিল। তেওঁ ২৪ বছৰ বয়সত কেশৱ ভাৰতীৰ পৰা মন্ত্ৰ লৈ সন্যাসী হয়। তেওঁৰ বয়স তেতিয়া ২৪ বছৰ। ইয়াৰ পিছত তেওঁ নীলাচলত বাস কৰে ১৮ বছৰ। নীলাচলৰ পৰা দক্ষিণলৈ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ গৈ ৰমানন্দ ৰায় নামৰ বৈষ্ণৱ এজনৰ পৰা প্ৰকৃত কৃষ্ণভক্তি থকা ‘সাধ্য সাধন তত্ত্ব’ শিক্ষা গ্ৰহণ কৰে। সেই সময়ত শংকৰদেৱৰ বয়স ৬০ বছৰ। ইতিমধ্যে তেওঁ হৰিশ্চন্দ্ৰ উপাখ্যান লিখে ২১ বছৰ বয়সত। ১২ বছৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰি আহি আলিপুখুৰীত থাকে। তাতে চিহ্নযাত্ৰা ভাওনা আৰু উদ্ধৱ সংবাদ লিখে। তাৰ পিছত ‘ভক্তি প্ৰদীপ’ আৰু ‘কীৰ্ত্তন’, ‘দশম’ৰ পদ লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰে। বৰদোৱাত বসতি কৰা সময়ত কীৰ্ত্তন ঘৰ, দৌল সাজে। নানা শাস্ত্ৰ, গীত ৰচনা কৰে। পত্নীপ্ৰসাদ, ৰুক্মিণী হৰণ নাট লিখে। ৯০ বছৰ বয়সত তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ যাওঁতেহে চৈতন্য দেৱৰ লগত প্ৰথম আৰু শেষ সাক্ষাত হয়। এনেক্ষেত্ৰত চৈতন্যদেৱৰ পৰা শংকৰদেৱে প্ৰেম ভক্তিৰ শিক্ষা লোৱাটো অসম্ভৱ। শংকৰদেৱৰ কোনো চৰিতপুথিত চৈতন্যদেৱৰ নাম নাই। চৈতন্যদেৱৰ চৰিতত শংকৰ নামটো পোৱা যায়। সেই শংকৰ মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ নহয়, বঙ্গদেশৰ শংকৰ নামৰ ব্যক্তি এগৰাকীহে। চৈতন্য দেৱক মাক-দেউতাকে নিমাই বুলি মাতিছিল। পঢ়া-শুনা সাং কৰি উঠি চৈতন্যদেৱৰ বিবাহ কাৰ্য সম্পন্ন কৰে। বিবাহৰ কিছুদিন পিছতে তেওঁৰ ভাৰ্যাৰ মৃত্যু ঘটে। তেওঁ দ্বিতীয়বাৰ বিবাহ নকৰালে। ইতিমধ্যে পিতাকৰো মৃত্যু ঘটাত তেওঁ শ্ৰাদ্ধ-পিণ্ড দিবৰ বাবে গয়ালৈ গ’ল। তাত ঈশ্বৰপুৰী নামৰ যোগী এজনৰ লগত সাক্ষাত হয়। তেওঁৰ পৰা চৈতন্যদেৱে ‘দশাঙ্কৰ মন্ত্ৰ’ (কৃষ্ণমন্ত্ৰ) গ্ৰহণ কৰে। তাৰ পিছত ঘৰলৈ আহি সাংসাৰিক কাম-কাজলৈ মন নিদিয়া হ’ল। মাথোন ‘কৃষ্ণ কৃষ্ণ’ বুলি চিঞৰে। কিছুদিন পিছত কৃষ্ণ নামৰ বৰ্হিমুখী প্ৰকাশৰ বাবে দলৱদ্ধভাৱে কৃষ্ণৰ গুণ-গান কৰিব ধৰিলে। এয়ে সংকীৰ্ত্তন। নগৰ সংকীৰ্ত্তনৰ জৰিয়তে চৈতন্যদেৱৰ মতবাদ প্ৰচাৰ কৰাত সহায় হ’ল। তেইশ বছৰ বয়সত নিময়ে কেশৱ ভাৰতীৰ পৰা সন্যাস গ্ৰহণ কৰে। তেতিয়াৰ পৰা তেওঁ শ্ৰীকৃষ্ণ চৈতন্য নামেৰে খ্যাত হয়। চৈতন্য নামটো কৃষ্ণ চৈতন্যৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ।

১৫১০ চনত চৈতন্যদেৱে দক্ষিণ আৰু পশ্চিম ভাৰতৰ তীৰ্থক্ষেত্ৰসমূহ দৰ্শন কৰে। তাৰ দুবছৰ পিছত পুৰীলৈ আহে। তাত দুবছৰ কাল কটাই পুনৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ যায়। ১৫১৪ চনত তেওঁ তৃতীয়বাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ যায় আৰু উত্তৰ ভাৰতৰ কৃষ্ণলীলাৰ পবিত্ৰ স্মৃতি বিজড়িত বৃন্দাবন দৰ্শন কৰে। ১৫১৫ চনৰ পৰা চৈতন্যদেৱ পুৰীতে বাস কৰে।

চৈতন্যদেৱে ভগৱানৰ নাম-কীৰ্ত্তন কৰি ভাল পাইছিল। শিষ্যসকলে যোগদান কৰাটোও বিচৰিছিল। কৃষ্ণ নাম তেওঁৰ মন্ত্ৰ। ‘হৰে কৃষ্ণ হৰে কৃষ্ণ কৃষ্ণ কৃষ্ণ হৰে হৰে, হৰে ৰাম হৰে ৰাম ৰাম ৰাম হৰে হৰে’ এইটো মহামন্ত্ৰ। ইয়াক বাৰে বাৰে সংকীৰ্ত্তনত গাবলৈ কৈছিল।

২। শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱ উভয়ে ধৰ্মমত পৃথক। শংকৰদেৱৰ ধৰ্ম ভাগৱত প্ৰদৰ্শিত। তেওঁৰ ধৰ্মৰ মূল ভক্তি। চৈতন্য দেৱৰ ধৰ্মৰ মূল প্ৰেম, কৃষ্ণ প্ৰেম। তাত ৰাধাৰ প্ৰেম যোগ দিছিল।

ৰামানুচাৰ্যৰ দৰে শংকৰদেৱেও বিশিষ্টা দ্বৈতবাদ প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ মতে শ্ৰীকৃষ্ণ ‘সৎ’ অৰ্থাৎ ‘ব্ৰহ্মৰূপী সনাতন’, বাকী তেওঁৰ ব্যক্ত অৱস্থা। শংকৰাচাৰ্যৰ মায়াবাদৰ পৰা ই পৃথক।

চৈতন্যদেৱে সাংখ্য দৰ্শনৰ দ্বৈতবাদ বা পুৰুষ প্ৰকৃতি মত প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ মতে শ্ৰীকৃষ্ণ একমাত্ৰ পুৰুষ বাকী সকলো প্ৰকৃতি। শংকৰদেৱে পুৰুষ প্ৰকৃতিৰ ওপৰত মাধৱক স্থাপিত কৰিছিল। দাৰ্শনিক সিদ্ধান্তৰ দৃষ্টিৰে চৈতন্য সম্প্ৰদায় ‘অচিন্ত্য ভেদাভেদ’ নামেৰে প্ৰসিদ্ধ।

শংকৰদেৱে দাস্য ভাৱৰ আৰু চৈতন্যদেৱে মধুৰ ভাৱৰ শিক্ষা দিছিল। শংকৰদেৱৰ আদৰ্শ উদ্ধাৰ, তেওঁ কৃষ্ণৰ কিষ্কৰ। চৈতন্যদেৱৰ আদৰ্শ ৰাধা, কৃষ্ণৰ সমান।

৩। শংকৰদেৱৰ ধৰ্মত উপাসনাৰ নাম ‘নাম’ চৈতন্যদেৱৰ ‘মন্ত্ৰ’। শংকৰদেৱৰ ধৰ্ম লোৱাৰ পদ্ধতি ‘শৰণ’, চৈতন্যদেৱৰ ‘দীক্ষা’। শংকৰদেৱৰ ধৰ্মৰ মূলতত্ত্ব চাৰিটা—নাম, দেৱ, গুৰু আৰু ভকত। চৈতন্যদেৱৰ মন্ত্ৰত যোল্ল নাম আৰু বত্ৰিশ আখৰ আছে।

৪। শংকৰদেৱৰ উপাসনাৰ নিময় ‘কীৰ্ত্তন’, চৈতন্যদেৱৰ ‘সংকীৰ্ত্তন’। ভগৱানৰ নাম ৰূপ লীলা উচ্চৈঃস্বৰে উচ্চাৰণ কৰাক কীৰ্ত্তন বোলে। কীৰ্ত্তনত পাঠ, ওজাপালিৰ গীত আৰু নাম-প্ৰসঙ্গ তিনিওটা পৰে।

বহুত ভকত মিলি সমস্বৰে ঈশ্বৰৰ গুণ-গান কৰাকে সংকীৰ্ত্তন বোলে। এনেদৰে দেখা যাব শংকৰদেৱৰ উপাসনা পদ্ধতি চৈতন্যদেৱৰ উপাসনা পদ্ধতিতকৈ পৃথক।

৫। অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্মাৱলম্বীসকলৰ উপাসনাৰ স্থলীৰ নাম ‘সত্ৰ’, বঙ্গদেশত মঠ। অসমৰ সত্ৰবোৰ বৃহৎ ‘সংঘাৰাম’ বা বিহাৰ। প্ৰতি সত্ৰৰ একোজন অধিকাৰ থাকে। কেন্দ্ৰীয় সত্ৰৰ চাৰিওফালে শাৰী শাৰী ঘৰ থাকে। সেইবিলাকৰ নাম হাটী। তাত কেৱলীয়া আৰু উদাসীন ভকত থাকে। নামঘৰত নাম-প্ৰসঙ্গৰ কাম তেওঁলোকে চলায়। নামঘৰৰ আসনত শংকৰদেৱ বা মাধৱদেৱে ৰচনা কৰা গ্ৰন্থ এখন ৰখা হয়। কৃষ্ণৰ মূৰ্তি থাকিলে কীৰ্ত্তনঘৰৰ মূৰত সজা মণিকূটত ৰখা হয়। ক’ৰবাত গড়ুৰ আৰু হনুমন্তৰ মূৰ্তি থাকে। নামঘৰৰ ভিতৰত এখন অক্ষয় বস্তি থাকে। দিনে-ৰাতিয়ে সেই বস্তি জ্বলাই ৰখা হয়। নামঘৰত ডাঙৰ ডাঙৰ গছাও থাকে। সেই গছাত শ-শ বস্তি জ্বলোৱা হয়। অসমত প্ৰতিখন হিন্দু গাঁৱত এখন শাখা সত্ৰ বা নামঘৰ আছে। চৈতন্যদেৱৰ মঠত এনে অনুষ্ঠান থকা কথা জনা নাযায়।

এনে আলোচনাৰ পৰা দুয়োগৰাকীৰ মাজত পাৰ্থক্যহে লক্ষ্য কৰা যায়। এনেক্ষেত্ৰত শংকৰদেৱে চৈতন্যদেৱৰ পৰা প্ৰেম-ভক্তি গ্ৰহণ কৰা বুলি উক্তি কৰিব নোৱাৰি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

শংকৰদেৱৰ ধৰ্মৰ মূল কথা কি?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৫.৫ শংকৰদেৱৰ আৰু চৈতন্যদেৱৰ ধৰ্মমত

শংকৰদেৱৰ ধৰ্ম মূলতঃ অদ্বৈতবাদী। ‘একমেৱা দ্বিতীয়ম্’ পৰমেশ্বৰৰ প্ৰতি একনিষ্ঠ অব্যভিচাৰী ভক্তি শংকৰ-মাধৱৰ ধৰ্মৰ মূল ভিত্তি আছিল। শংকৰদেৱে লিখিছে—‘প্ৰথমে প্ৰণামো ব্ৰহ্মৰূপী সনাতন’। ব্ৰহ্ম নিৰঞ্জন, নিৰাকাৰ। ব্ৰহ্ম আৰু জগতৰ মাজত একো পাৰ্থক্য নাই। ‘তুমি প্ৰিয়তম জগতৰ ঈশ এক। একো বস্তু নাহিকে তোমাত ব্যতিৰেক’। অদ্বৈতবাদী দৰ্শন তেওঁৰ ৰচনাতদেখা পালেও শংকৰদেৱ মূলতঃ বিশিষ্টাদ্বৈতবাদী। নিৰঞ্জন নিৰাকাৰ ব্ৰহ্মৰ কথা ক’লেও সেই ব্ৰহ্মক শংকৰদেৱে সাকাৰ ৰূপে স্থাপন কৰিছে। সেই কাৰণে ‘সনাতন ব্ৰহ্মই নাৰায়ণ, হৰি, কমলাপতি, বনমালী, গোবিন্দ, ৰাম, কেশৱ, যদুপতি, যদুমণি, যাদৱ, যাদৱানন্দ, যদুনন্দন, মাধৱ, গোপাল, মুৰাৰি, মুকুন্দ, ৰঘুনাথ, কৃষ্ণ, পদ্মপাণি, শিৱ, দামোদৰ, সদাশিৱ, জগন্নাথ আদি নাম পাইছে।

শংকৰদেৱে ভক্তিধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। এই ভক্তি কৃষ্ণ বা ৰামৰ প্ৰতি। তেওঁ দাস্য ভাৱৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিছিল। ধৰ্মীয় জীৱনৰ গণতান্ত্ৰিক মূল্যবোধ আৰোপ কৰি সমাজৰ অস্পৃশ্যতাৰ প্ৰাচীৰ নোহোৱা কৰিলে। কৃষ্ণ ভক্তি প্ৰচাৰ কৰিবৰ বাবে তেওঁ গীত, পদ, নাট-ভাওনা আদিৰ সৃষ্টি কৰিলে। এইবোৰ বৈষ্ণৱ সংস্কৃতিৰ যাদুঘৰ নামঘৰ বা সত্ৰৰ যোগেদি বিকশিত হৈ উঠিল। সত্ৰ নামঘৰত পুথি লিখা, চিত্ৰ অঁকা, ভাওনা পৰিৱেশন কৰা আদি কলাৰীতি অনুষ্ঠিত হৈছিল। জাতি-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে সকলোৱে দ্বিধাহীনভাৱে ইয়াত ভাগ ল’ব পাৰিছিল। সত্ৰৰ প্ৰসাদ মাহ চাউল গ্ৰহণ কৰিছিল। ইয়াৰ ফলত বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ মাজত সমন্বয় আৰু সমাহৰণ গঢ়ি উঠিছিল। ফলত পৰ্বত-ভৈয়ামৰ সকলো জাতি-উপজাতিয়ে ধনী-দুখীয়া নিৰ্বিশেষে পৰস্পৰ ভেদাভেদ পাহৰি ভাতৃত্বৰ এনাজৰীৰে বান্ধ খালে। এনে সাংস্কৃতিক চেতনাৰে যি অসমীয়া জাতি গঢ়ি উঠিছিল, সৰ্বভাৰতীয় স্তৰত ই আদৰ্শ স্বৰূপ।

ভক্তি আন্দোলনৰ উদ্দেশ্য হ’ল লোক জীৱনৰ সমৃদ্ধি। উপনিষদৰ নিৰ্গুণ ব্ৰহ্ম পুৰাণ-উপ পুৰাণত সগুণ ৰূপে আত্ম প্ৰকাশ কৰিছিল। বহু দেৱ-দেৱীৰ ধাৰণা সমাজত আহি পৰাত ধৰ্মীয় জীৱনত আউল লাগিল। ইয়াৰ ফলত এটা সময়ত ভাৰতবৰ্ষত দেখা দিয়া ধৰ্মীয় বিশৃংখলতা আঁতৰাবৰ বাবে গঢ় ল’লে নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনে। অসমত এই আন্দোলনৰ নেতৃত্ব বহন কৰি শংকৰদেৱে ধৰ্মীয় শৃংখলা লগাবলৈ যত্ন কৰিলে। কৃষ্ণ কেন্দ্ৰিক এই ধৰ্মৰ জৰিয়তে ভক্তক মোক্ষ লাভৰ পথৰ সন্ধান দিলে। শংকৰদেৱৰ ধৰ্মমত—১। কৃষ্ণ ভক্তি প্ৰধান, ২। শ্ৰৱণ-কীৰ্তনৰ যোগেদি উপাসনা, ৩। যাগ-যজ্ঞৰ অসাৰতা, ৪। গুৰু সৎসঙ্গৰ প্ৰয়োজনীয়তা, ৫। ভক্তিমাৰ্গত সকলো জাতিৰ সম অধিকাৰ।

চৈতন্যদেৱে ভাগৱতী ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ উপাস্য দেৱতা শ্ৰীকৃষ্ণ। তেওঁৰ ধৰ্ম কৃষ্ণভক্তি। তাত তেওঁ ৰাধাৰ প্ৰেম যোগ দিছিল। চৈতন্যদেৱে নিজৰ জীৱনতো কিছু কথা মানি চলিছিল। ভক্তসকলৰ মাজতো সেই কথা প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁ কৈছিল—‘ভাল খাদ্য নাখাবা, ভাল পোছাক নিপিন্ধিবা। বন এডালৰ দৰে নশ্ব হ’বা, গছ এজোপাৰ দৰে ধৈৰ্য্যশীল হ’বা। সকলোকে সন্মান কৰিবা আৰু সদায় হৰিৰ কীৰ্তন গাবা।’

চৈতন্যদেৱৰ জীৱন কালতে বৃন্দাবন আৰু নৱদ্বীপত তেওঁৰ ভক্তসকল দুটা দলত বিভক্ত হৈছিল। বৃন্দাবনী শাখাৰ ভক্তসকলে তেওঁক কৃষ্ণ উপাসনাৰ অৱলম্বন হিচাপে লৈছিল।

বঙ্গীয় শাখাৰ ভক্তসকলে তেওঁকেই পৰম লক্ষ্যৰূপে চাইছিল। অৰ্থাৎ চৈতন্যদেৱেই কৃষ্ণ বুলি ভজন কৰিছিল।

চৈতন্যদেৱৰ প্ৰতি বহু ভক্ত আকৰ্ষিত হ'ল। এইসকলৰ মাজৰ নিত্যানন্দ নামৰ ভক্তজনক বিয়া-বাৰু কৰাই, বঙ্গদেশত চৈতন্যৰ মত প্ৰচাৰৰ দায়িত্ব দিয়ে। জাত-পাতৰ পাৰ্থক্য নথকা বাবে চৈতন্যদেৱৰ সংকীৰ্ত্তনত মানুহে দলে দলে যোগ দিলে। লগে লগে তেওঁৰ খ্যাতি বাঢ়িব ধৰিলে।

চৈতন্যদেৱৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ ফলস্বৰূপে মধ্যযুগত বঙলা সাহিত্যত গীতি কবিতা, পদাৱলী আৰু জীৱনী সাহিত্য আদিৰ সৃষ্টি হ'ল। চৈতন্যদেৱে নিজেও পদ ৰচনা কৰিছিল। অৱশ্যে তেওঁৰ মতৰ সমৰ্থনত কোনো ভাষ্য ৰচনা কৰা হোৱা নাই। তেওঁ সংস্কৃতত 'শিক্ষাষ্টক' ৰচনা কৰিছিল।

চৈতন্যদেৱে নিজে নাম-কীৰ্ত্তন কৰি ভাল পাইছিল। ভক্ত সকলো সংকীৰ্ত্তনত যোগদান কৰাটো বাঞ্ছা কৰিছিল। তেওঁৰ ভক্তি দ্বৈত-অদ্বৈতৰ সমন্বয় ঘটিছিল। তেওঁৰ মত অনুসৰি ভক্তি 'পৰম প্ৰেমৰূপা'। এনে ভক্তিক ৰাধা ভাৱ বোলে। তেওঁ নিজে ৰাধাৰূপে কৃষ্ণৰ প্ৰেমত মজ্জিত হৈছিল। ইয়ে আছিল 'মহাভাৱ'। চৈতন্য উপাস্য দেৱতা শ্ৰীকৃষ্ণ অৱতাৰী পুৰুষ নহয়। তেওঁ পৰমতত্ত্ব, পৰমাত্মা।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

শংকৰদেৱৰ ৰচনাত কোনখন দৰ্শৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা যায় ?

.....

.....

.....

.....

.....

৫.৬ সাৰাংশ (Summing up)

নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষ টোৱাই যোৱাৰ দৰে অসমতো সেই টো সোমাই সমাজ জীৱনৰ এক পৰিৱৰ্ত্তনৰ সূচনা কৰে। ভাৰতবৰ্ষত নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ গুৰি ধৰোতাসকলে তেওঁলোকৰ মত প্ৰতিষ্ঠাত একো একোটা দৰ্শনক আধাৰ হিচাপে লৈছিল। ইয়াৰ কথা আছিল 'বহু দেৱতাৰ ঠাইত এক দেৱতাৰ সন্ধান'। এই দেৱতাই পৰমব্ৰহ্ম সনাতন। তেওঁ এক, অদ্বিতীয়। তেওঁৰ বাহিৰে জগতৰ কোনো সত্যতা নাই। তেওঁ জগত স্ৰজন, পালন আৰু সংহাৰ কৰে। এই পূৰ্ণ ব্ৰহ্ম ভগৱন্ত বেদান্তত উল্লেখিত পৰমব্ৰহ্ম। এই পৰম ব্ৰহ্মক প্ৰাপ্তিৰ বাবে মাধ্যম ভক্তি। ভক্তিক ন-টা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। ইয়াৰে দাস্যভক্তিৰ জৰিয়তে ঈশ্বৰৰ সান্নিধ্য লাভৰ উল্লেখ কৰিছে শংকৰদেৱে। একে সময়তে ভাৰতবৰ্ষত বিস্তাৰ লাভ কৰা নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মত বঙ্গীয় সোঁতত চৈতন্যদেৱে ঈশ্বৰ বা ব্ৰহ্ম উপলক্ষিৰ বাবে প্ৰেমৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে। এই প্ৰেম কৃষ্ণ প্ৰেম। প্ৰেমিকা ৰাধা। অসমত নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মত ৰাধা উপাস্য নহয়। ব্ৰহ্ম কৃষ্ণহে উপাস্য।

বঙ্গীয় বৈষ্ণৱ চৈতন্যদেৱ আৰু অসমৰ বৈষ্ণৱ পণ্ডিত শংকৰদেৱৰ দৰ্শনৰ পাৰ্থক্য আছে। কিন্তু কোনো কোনো লোকে শংকৰদেৱৰ ওপৰত চৈতন্যদেৱৰ প্ৰভাৱ আছে বুলি মন্তব্য কৰিছে। ধৰ্মীয় দৰ্শন আৰু উপাসনাৰ লগত জড়িত আনুসঙ্গিক উপাদানৰ পাৰ্থক্যই এই কথা স্পষ্টভাৱে দেখুৱাই দিছে যে দুয়ো সম্প্ৰদায়ৰ মাজত পাৰ্থক্য ফটফটীয়া।

৫.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample question)

- ১। কালিৰাম মেধিৰ ৰচনাৰ গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য সমূহ আলোচনা কৰা।
- ২। শংকৰদেৱৰ ধৰ্মমত সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।
- ৩। চৈতন্যদেৱৰ ধৰ্মমত সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।
- ৪। সমালোচক হিচাপে কালিৰাম মেধিৰ মূল্যায়ন কৰা।
- ৫। শংকৰদেৱ আৰু চৈতন্যদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত ধৰ্মৰ পাৰ্থক্যখিনি উল্লেখ কৰা।

৫.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

- ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা : অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত।
- ড° হৰিনাথ শৰ্মা দলৈ : অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ গতিপথ।
- ড° উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী : বৈষ্ণৱ ভক্তিধাৰা আৰু সন্ত-কথা।
- শ্ৰীযতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী, শ্ৰীমুৰাৰি চৰণ দাস : কালিৰাম মেধি ৰচনাৱলী।
- ড° অপৰ্ণা কোঁৱৰ : আধুনিক অসমীয়া গদ্যশৈলী।

প্ৰথম বিভাগ
যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য

বিভাগৰ গঠন :

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া নাটক
- ১.৪ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া উপন্যাস
- ১.৫ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া চুটিগল্প
- ১.৬ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনা
- ১.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

‘অৰুণোদয়’ আৰু ‘ৰোমাণ্টিক’ যুগৰ পিছতে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ তৃতীয় স্তৰটো হৈছে যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাহিত্য। ইয়াৰ আগৰ অধ্যায় দুটাত ইতিমধ্যে অৰুণোদয় আৰু ৰোমাণ্টিক যুগৰ সাহিত্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাহিত্য ৰোমাণ্টিক যুগৰ সাহিত্যৰ ভেটিতে গঢ় লৈ উঠা এক বিকাশমান অৱস্থা। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ এই যুগটো ঘাইকৈ বিংশ শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকৰ পৰৱৰ্তীকালৰ সাহিত্য। ৰোমাণ্টিক যুগত যিসকল লেখকে চুটিগল্প, উপন্যাস, নাটক, প্ৰবন্ধ, সমালোচনা আদি বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সাহিত্যৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যৰ উঁৰাল চহকী কৰি তুলিছিল, সেইসকল লেখকেই যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাহিত্যলৈও বিশিষ্ট অৱদান আগবঢ়াই থৈ যায়। সেইবাবে বহু কেইগৰাকী লেখক ৰোমাণ্টিক আৰু যুদ্ধোত্তৰ দুয়োটা যুগৰেই বিশিষ্ট লেখক।

এই বিভাগটিত যুদ্ধোত্তৰ বা ৰামধেনু যুগৰ অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ এটি পৰিচয় দাঙি ধৰা হ’ব।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপুনি :

- যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া নাটক, চুটিগল্প, উপন্যাস, প্ৰবন্ধ, সমালোচনা আদি অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ বিভিন্ন ঠালৰ বিষয়ে জ্ঞান অৰ্জন কৰি বিশদভাৱে বিশ্লেষণ আগবঢ়াবলৈ সমৰ্থ হ’ব।

- যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাহিত্য সৃষ্টিত 'ৰামধেনু' আলোচনীৰ ভূমিকা সন্দৰ্ভত সমীক্ষা আগবঢ়াব লাগিব।
- পৰিশেষত, যুদ্ধোত্তৰ যুগত অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যত কি কি দিশত উৎকৰ্ষ সাধন বা উন্নতি ঘটিল তাৰ সামগ্ৰিক তথা যথাযথ ব্যাখ্যা আগবঢ়ালৈ সক্ষম হ'ব।

১.৩ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া নাটক

স্বাধীনতা লাভৰ পিছত আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ ইতিহাসত এক নতুন পৰ্যায় আৰম্ভ হ'ল। পৰিৱৰ্তিত ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক পটভূমিত নাটকৰ বিষয় আৰু ৰীতিৰ আমূল পৰিৱৰ্তন ঘটিল। মহাযুদ্ধৰ অভিজ্ঞতাই আৰু স্বাধীনতাৰ আগে-পাছে উদ্ভৱ হোৱা সমস্যাসমূহে মানুহৰ দৃষ্টি ভঙ্গী আৰু ৰুচি সলনি কৰি দিলে, সামাজিক বাস্তৱতাৰ প্ৰতি মানুহক আগ্ৰহী কৰি তুলিলে। মহাযুদ্ধৰ আগলৈকে পৌৰাণিক আৰু ঐতিহাসিক নাটকে অসমৰ মঞ্চ দখল কৰিছিল। স্বাধীনতাৰ পাছত পৌৰাণিক নাটকে মঞ্চৰপৰা বিদায় ললে। নতুন সমাজবোধ, বাস্তববোধ আৰু শিল্প ৰুচিৰ আধাৰত পৌৰাণিক নাটকৰ ঠাই অধিকাৰ কৰিলে সমকালীন সমাজৰ সমস্যাক কেন্দ্ৰ কৰি লিখা সমস্যামূলক নাটকে। বিষয়ৰ লগে লগে নাটকৰ ৰূপায়ণ ৰীতিতো পৰিৱৰ্তনে দেখা দিলে। ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজ ভাগৰ পৰা অনুসৰণ কৰি অহা শ্বেইক্সপীয়েৰীতি অগ্ৰাহ্য কণ্ডা হ'ল আৰু আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰা হ'ল হেনৰিক ইবছেন, বাৰ্গাৰ্ড শ্ব প্ৰমুখ্যে বাস্তৱবাদী নাট্যকাৰসকলৰ। সেইসকলৰ আৰ্হিৰেই নাটকত বাস্তৱ পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হ'ল আৰু তাৰ বাবে প্ৰতিটো অঙ্ক আৰু দৃশ্যৰ আৰম্ভণিতে দীঘলীয়া মঞ্চ নিৰ্দেশনাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ল। পূৰ্বৰ পাঁচ অঙ্কৰ ঠাইত তিনি অঙ্কত নাটকৰ কাহিনী বিভক্ত কৰা হ'ল। মুঠতে, অঙ্ক বিভাজন, দৃশ্য বিভাজন আদিত ৰোমাণ্টিক নাটকৰ নিয়ম উলংঘা কৰা হ'ল। আধুনিক সমালোচকৰ দৃষ্টিত অবাস্তৱ যেন লগা স্বগত উক্তি, কাৰযীয়া উক্তি, নাটকীয় একোক্তি, আকাশবাণী, নেপথ্য বাণী আদি সংলাপ সৰহভাগ নাটকতে বৰ্জন কৰা হ'ল আৰু ৰোমাণ্টিক নাট্যকাৰসকলে সংযোজন কৰা উপ-কাহিনী, লঘু দৃশ্য আদি পৰিহাৰ কৰা হ'ল।

প্ৰাক্-স্বাধীনতা বা ৰোমাণ্টিক যুগত অতি জনপ্ৰিয় হৈ উঠা ঐতিহাসিক নাটকৰ সংখ্যাও ক্ৰমাত কমি আহিবলৈ ধৰিলে। আনকি যি কেইখন ঐতিহাসিক নাটক ৰচিত হ'ল তাতো নতুন সামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীৰ পোহৰ নপৰাকৈ নাথাকিল। তদুপৰি, স্বাধীনতাৰ পূৰ্বৰ সকলো বাধা-নিষেধ আঁতৰ কৰি দিয়াত নাট্যকাৰসকলে ঐতিহাসিক চৰিত্ৰসমূহক অধিক স্পষ্ট আৰু বলিষ্ঠ ৰূপ দাঙি ধৰা সুবিধা পালে।^১

যুদ্ধোত্তৰ কালছোৱাত প্ৰধানকৈ সামাজিক বিষয়ে নাট্যকাৰসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছে। সামাজিক সমস্যা, যেনে যৌথ পৰিয়ালৰ ভাঙোন, স্ত্ৰী-স্বাধীনতা, পুৰণি

আৰু নতুনৰ দ্বন্দ্ব, জাতিভেদ সমস্যা, অৰ্থনৈতিক বৈষম্য, ধনী আৰু পুঁজিপতিৰ কৃষক-বনুৱাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ, সাম্যবাদী আদৰ্শ আৰু প্ৰেমৰ স্বচ্ছন্দ অভিব্যক্তিৰ পথত সামাজিক সংস্কাৰ আৰু বন্ধনৰ প্ৰতিবন্ধক আদি বৰ্তমান যুগৰ সমস্যাসমূহ চিত্ৰিত কৰাৰ প্ৰয়াস দেখা যায়। নৱলব্ধ স্বাধীনতাৰ উদ্দিপনাই নাট্যকাৰসকলক স্বাধীনতা লাভৰ নাইবা স্বাধীনতা ৰক্ষাৰ কাৰণে জীৱন আত্মত্যাগ দিয়া বীৰ-বীৰাঙ্গনাসকলৰ আত্মত্যাগৰ কাহিনী চিত্ৰিত কৰিবলৈকো প্ৰেৰণা দান কৰিছে। শ্ৰব্য নাটক বা ৰেডিঅ' নাটক আৰু একাক্ষিক-নাটক সংখ্যাও লাহে লাহে বৃদ্ধি পাবলৈ ধৰে। একাক্ষিকৰ বিষয়বস্তুৰ ঠেক গভীৰ মাজত বিষয়বস্তুক সংহতিপূৰ্ণ নাটকীয় পৰিণতি দান কৰাত বহুতো নাট্যকাৰক বিশেষভাৱে সফল হোৱা দেখা গৈছে। বহুতো ৰেডিঅ' নাটকৰ প্ৰয়োজনীয় পৰিৱৰ্তন সাধন কৰি মঞ্চেপযোগী কৰা হৈছে।^২

স্বাধীনোত্তৰ কালত যে বুৰঞ্জীমূলক নাটক একেবাৰে ৰচিত হোৱা নাছিল এনে নহয়; কিন্তু পঞ্চম-ষষ্ঠ দশকত যিকেইখন বুৰঞ্জীমূলক নাটক ৰচিত হৈছিল তাত ভাৰ-চিন্তা আৰু নাট্যৰীতি উভয় দিশতে আমূল পৰিৱৰ্তন দেখিবলৈ পোৱা যায়। নাট্য শৈলীৰ বিষয়ত এই নাটসমূহৰ ওপৰত ঊনৈশ শতিকাৰ শেষ ভাগৰ ইউৰোপীয় বাস্তৱবাদী নাট্যকাৰসকলৰ আৰু বিশেষকৈ বুৰঞ্জীমূলক নাটক ৰচোঁতা জন্ ড্ৰিংকৱাটাৰাৰ প্ৰভাৱ পৰোক্ষভাৱেই হওক বা প্ৰত্যক্ষভাৱেই হওক এই নাটসমূহত নাট্যকাৰসকলৰ সমাজ-চিন্তাৰ নিদৰ্শন দেখিবলৈ পোৱা যায়। এই প্ৰসঙ্গত স্বাধীনতাৰ ঠিক পিছতেই ৰচিত প্ৰবীণ ফুকনৰ 'মণিৰাম দেৱান' (১৯৪৮) আৰু 'লাচিত বৰফুকন' (১৯৪৮), প্ৰফুল্ল বৰুৱাকে ধৰি চাৰিগৰাকী নাট্যকাৰে যুটীয়াভাৱে ৰচিত নগাঁও নাট্য সমিতিৰ 'পিয়লি ফুকন' (১৯৪৮), আব্দুল মালিকৰ 'ৰাজদ্রোহী' (১৯৫৬), সুৰেশ শইকীয়াৰ 'কুশল কোৱৰ' (১৯৪৯), উত্তম বৰুৱাৰ 'বৰ ৰজা ফুলেশ্বৰী' (১৯৭১), 'জেৰেঙাৰ সতী' (১৯৬২), গোলোক শৰ্মাৰ 'কুমাৰ ভাস্কৰ', বিপুনাথ গোস্বামীৰ 'তেজৰ আত্মত্যাগ' (১৯৪৮), অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ 'টিকেদ্ৰজিৎ' (১৯৫৯) আদি নাটকৰ নাম লব পাৰি। দেখা দেখকৈ বৃটিছ বিৰোধী ভাৱক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচিত এই নাট কেইখনে প্ৰকৃততে সাম্ৰাজ্যবাদী শক্তি আৰু শাসক শ্ৰেণীৰ শোষণৰ ষড়যন্ত্ৰকহে উদ্‌গাই দেখুৱাইছে। গতিকে বিদেশী শাসকে ভাৰত এৰি গ'ল যদিও দেশৰ পৰৱৰ্তীকালৰ দেশৰ ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত নাটক কেইখনৰ বাস্তৱ প্ৰয়োজনীয়তা নোহোৱা হৈ নগ'ল। যুদ্ধৰ কালছোৱাত কিছুমান স্বাৰ্থশ্ৰেণী, সুবিধাবাদী মানুহে ক্ষমতা আৰু টকা-পইচাৰ বাবে কোনো ধৰণৰ স্বদেশবিৰোধী কাম কৰিবলৈ কুণ্ঠাবোধ কৰা নাছিল। 'কুশল কোৱৰ'ত নাট্যকাৰে এইশ্ৰেণী মানুহৰ প্ৰতি জনসাধাৰণক সজাগ কৰি তুলিবলৈ যত্ন কৰিছে।^৩ কিন্তু ইতিহাসৰ ঘটনাক নতুন দৃষ্টিৰে চোৱাৰ অথবা নতুন সামাজিক বাস্তৱবোধৰ আধাৰত

ইতিহাসক পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰাৰ চেষ্টা চকুত পৰে আৰু মালিকৰ ‘ৰাজদ্রোহী’ (১৯৫৬) আৰু উত্তম বৰুৱাৰ ‘বৰৰজা ফুলেশ্বৰী’ (১৯৭১) নাটকত। দুয়োখন নাটকতে মুখ্য চৰিত্ৰ দুটাত আধুনিক গণতান্ত্ৰিক যুগৰ আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছে। বুৰঞ্জীত অত্যাচাৰী ৰূপে বৰ্ণিত এই চৰিত্ৰ দুটাক আহোম ৰজাৰ স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ বিৰুদ্ধে আওপকীয়াকৈ যুঁজ দিয়া জনসাধাৰণৰ প্ৰতিনিধিৰূপে থিয় কৰোৱা হৈছে।^৪ ৰাজনৈতিক বা বুৰঞ্জীমূলক বিষয়ৰ নাটককো যে সামাজিক চিন্তা-চেতনা জগাই তোলাৰ আহিলা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে এই পৰিৱৰ্তনবোৰে তাকে সূচায়।

ভাৰতীয় স্বাধীনতা সংগ্ৰাম আৰু দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ ঘটনাসমূহে অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্যান্য শাখাৰ দৰে নাটকৰ ওপৰতো প্ৰভাৱ পেলায়। ফলস্বৰূপে বিয়াল্লিছৰ গণ-আন্দোলন আৰু বিশ্বযুদ্ধৰ পটভূমিত ৰচিত কেইখনমান নাটকে স্বাধীনতাৰ পিছতে প্ৰকাশ লাভ কৰে। তাৰে ভিতৰত আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য তথা জনপ্ৰিয় নাটখনি হৈছে জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ ‘লভিতা’ (১৯৪৮)। নাট্যকাৰে নিজে কোৱা মতেই এই নাটখন বিয়াল্লিছৰ গণ আন্দোলন আৰু বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ত ঘটা কেতবোৰ সাঁচ কাহিনীৰ আলমত ৰচিত। যুদ্ধ চলি থকা সময়ত গাঁও অঞ্চলৰ অনেক পুৰুষ-মহিলাই বিদেশী সৈন্যৰ হাতত জীয়াতু ভূগিবলগীয়া হৈছিল। বহুতো মহিলাই আত্ম সন্মান ৰক্ষাৰ বাবে হয় সামৰিক চিকিৎসালয়ত শুশ্ৰূষাকাৰিণী হিচাপে যোগ দিছিল, নহয় প্ৰাণ আহুতি দিবলগীয়া হৈছিল। অনেক ডেকা-গাভৰুৱে নেতাজী সুভাষ চন্দ্ৰ বসুৰ নেতৃত্বাধীন আজাদ হিন্দ ফৌজত যোগ দি স্বাধীনতা সংগ্ৰামত জপিয়াই পৰিছিল। জ্যোতিপ্ৰসাদৰ এই নাটকৰ নায়িকা লভিতা এই ধৰণৰ অনেক যুৱতীৰ প্ৰতিভা স্বৰূপ। এই একেই পটভূমিতে ৰচিত হৈছে অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকাৰ ‘আহুতি’ (১৯৫২)। নাটখনিত বৃটিছৰ সমৰ্থক ৰায়বাহাদুৰ দুৱৰাৰ পুত্ৰ আলোকে দেশৰ স্বাধীনতাৰ হকে যুঁজি মৃত্যুক আকোৱালি লয়। পুত্ৰৰ অকাল মৃত্যু তথা আদৰ্শই পিতৃৰ কেনেদৰে মানসিক পৰিৱৰ্তন ঘটায় তাৰ চিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে। গণেশ খাউণ্ডৰ ‘৪২-৪৫’ (১৯৫০) নামৰ নাটকতো এগৰাকী পত্নীৰ আদৰ্শ তথা তেওঁৰ আকস্মিক মৃত্যুত উকীল পতিৰ কেনেদৰে মানসিক পৰিৱৰ্তন ঘটে তাৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰা হৈছে। কিন্তু নাটখনিৰ পটভূমি দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধ। বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ত চলা চোৰাং ব্যৱসায়, দুৰ্নীতি তথা মানুহৰ নৈতিক অৱক্ষয়ৰ চিত্ৰ নাটখনিত পৰিস্ফুট হৈছে। একেদৰে লক্ষ্মীকান্ত দত্তই ১৯৫৩ চনত ৰচনা কৰিছে ‘মুক্তি আন্দোলন’ নামেৰে আন এখনি নাট।

স্বাধীনোত্তৰ কালত প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰা নাট্যকাৰ সকলৰ ভিতৰত সাৰদা বৰদলৈ, যুগল দাস, প্ৰবীন ফুকন, ফণী শৰ্মা, সৰ্বেশ্বৰ চক্ৰৱৰ্তী, গিৰীশ চৌধুৰী, অনিল চৌধুৰী, লক্ষ্যধৰ চৌধুৰী, অমৰেন্দ্ৰ পাঠক, সুৰেন্দ্ৰ শইকীয়া, কুমুদ বৰুৱা, প্ৰফুল্ল বৰা, দৈৱ চন্দ্ৰতালুকদাৰ, অভয় ডেকা, অমৰেন্দ্ৰ পাঠক, মেদিনীকান্ত বৰুৱা,

গোপী শইকীয়া, কনক শৰ্মা, সুৰেশ গোস্বামী, ধৰ্মেশ্বৰ ঠাকুৰ, দুৰ্গেশ্বৰ বৰঠাকুৰ, সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱা, অৰুণ শৰ্মা, ফণী তালুকদাৰ, প্ৰফুল্ল বৰা আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য। এওঁলোকে সপ্তম দশক তথা তাৰ পিছলৈও নাট ৰচনা কৰা দেখা যায়।

স্বাধীনতাৰ উত্তৰকালত ৰচিত অসমীয়া নাটকৰ সৰহ ভাগেই সমাজ-বিষয়ক। বিভিন্ন সামাজিক আৰু পাৰিবাৰিক সমস্যাই এই নাটকবোৰৰ বিষয়বস্তু। আনহাতে, নতুন জীৱনবোধ আৰু সমাজবোধৰ প্ৰভাৱত গঢ়ি উঠা সমস্যামূলক নাটৰ ধাৰণাটোহে স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ প্ৰধান ধাৰাৰূপে প্ৰতিপালিত হ'ল। ত্ৰিশৰ দশকতেই জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাই এই ধাৰাটো প্ৰৱৰ্তন কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল যদিও, ইয়াৰ বাবে অনুকূল পৰিৱেশ সৃষ্টি হ'ল স্বাধীনতাৰ পিছতহে।^৫ শ্ৰেণী-বৈষম্য, ধনী-দুখীয়াৰ ব্যৱধান, অৰ্থনৈতিক সংকট, নিবনুৱা সমস্যা আদিকে ধৰি সামাজিক জীৱনত উদ্ভৱ হোৱা সমস্যাসমূহে নাট্যকাৰসকলৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিলে। এই সময়ছোৱাত ৰচিত নাটকসমূহ হ'ল— সাৰদা বৰদলৈ আৰু কৃষ্ণকান্ত ভট্টাচাৰ্য্যৰ 'মগৰীৰৰ আজান' (১৯৪৮), সাৰদা বৰদলৈৰ 'পহিলা বহাগ' (১৯৫৬), 'সেই বাটেদি' (১৯৫৭); অনিল চৌধুৰীৰ 'প্ৰতিবাদ' (১৯৫৩), প্ৰবীন ফুকনৰ 'শতিকাৰ বান' (১৯৫৪), 'চতুৰংগ' (১৯৬১), 'বিশ্বকপা' (১৯৬১), গিৰীশ চৌধুৰীৰ 'মিনা বজাৰ' (১৯৫৮), সৰ্বেশ্বৰ চক্ৰৱৰ্তীৰ 'অভিমান' (১৯৫২), 'কংকন' (১৯৫৬), প্ৰফুল্ল কুমাৰ বৰুৱাৰ 'আশাৰ বালিচৰ' (১৯৫৪), দৈৱচন্দ্ৰ তালুকদাৰৰ 'ৰেণু' (১৯৫০), 'লহঙা' (১৯৫৫), অভয় ডেকাৰ 'গৰাখহনীয়া' (১৯৩৫), 'ফেংজালি' (১৯৫৮), আনন্দ কুমাৰৰ 'সমাধি' (১৯৫৫), অমৰেন্দ্ৰ পাঠকৰ 'ইণ্টাৰভিউ' (১৯৫৫), সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'শিখা' (১৯৫৭), 'জ্যোতিৰেখা' (১৯৫৮), মেদিনীকান্ত ঠাকুৰীয়াৰ 'দেশৰ মাটি' (১৯৫৪), গোপী শইকীয়াৰ 'নৱযুগৰ অভিযান' (১৯৫০), মাধৱ কাকতিৰ 'যুগ পতন' (১৯৫৪), কনক শৰ্মাৰ 'জয়-পৰাজয়' (১৯৫৪), সৰ্বানন্দ পাঠকৰ 'অগ্ৰগামী', ফণী শৰ্মাৰ 'চিৰাজ' (১৯৫৭), 'নাগ পাশ', 'কিয়' (১৯৬৩), সুৰেশ গোস্বামীৰ 'ভঙাগঢ়া' (১৯৫৯), 'নতুন জীৱন' (১৯৬৩), ধৰ্মেশ্বৰ ঠাকুৰৰ 'সমাজ শক্তি' (১৯৬২), দুৰ্গেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ 'বা-মাৰলী' (১৯৬১), অৰুণ শৰ্মাৰ 'জিনটি' (১৯৬২), 'উৰুখা পঁজা' (১৯৬৪), লক্ষ্মধৰ চৌধুৰীৰ 'নিমিলা অঙ্ক' (১৯৬৫), 'ৰক্ষ কুমাৰ' (১৯৫১), ফণী তালুকদাৰৰ 'জুয়ে পোৰা সোণ' (১৯৬৭), 'অগ্নি পৰীক্ষা', প্ৰফুল্ল বৰাৰ 'সাঁকো' (১৯৬৮), 'সূৰ্যাস্তান' (১৯৬৭), 'বৰুৱাৰ সংসাৰ' (১৯৬৯), প্ৰেম নাৰায়ণ দত্তৰ 'সংকাৰ', 'কণ্ঠবোল' (১৯৫০) আদি।

যুদ্ধৰ ব্যস্ততা আৰু বিভীষিকাই ৰোমাণ্টিক যুগৰ প্ৰহসনৰ খোলা হাঁহিৰপৰা পাঠক-দৰ্শকক বঞ্চিত কৰিলে। তথাপি পঞ্চম দশকৰ আৰম্ভণিতে মুকলি হাঁহিৰ সুবিধা দিয়া প্ৰহসনমূলক নাটক কেইখনমান পোৱা যায়। তেনে নাটকেইখনমান হ'ল— সুৰেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ 'ঘোকোচ' (১৯৪০), 'আপোচ' (১৯৪৯), 'তগদিৰ'

(১৯৪৯), কুমুদ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'লিমিটেড কোম্পানী' (১৯৪৫), 'তীৰ্থযাত্ৰী' (১৯৪৬), 'গুড নাইট চাৰ' (১৯৬০), শিৱপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'কাণ কটা' (১৯৫৩) আদি।^৬ তথাপি ৰোমাণ্টিক যুগত প্ৰহসনমূলক নাটকৰ যি আধিপত্য আছিল, সেই আধিপত্য যুদ্ধোত্তৰ যুগত লোপ পালে।

স্বাধীনতাৰ পিছত দুটা দশকত একাঙ্কিকা নাটৰ জনপ্ৰিয়তা মনকৰিবলগীয়া। চতুৰ্থ দশকতে লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাই 'প্ৰজাপতিভৰ ভুল' নামৰ নাটখনিৰে আধুনিক একাঙ্কিকা নাটৰ পাতনি মেলিছিল। কিন্তু পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ দশকতহে একাঙ্কিকা নাটকে প্ৰসাৰ আৰু উৎকৰ্ষ লাভ কৰে। একাঙ্কিকা নাটৰ প্ৰচলন তথা জনপ্ৰিয়তাৰ ক্ষেত্ৰ মহেশ্বৰ নেওগে দিয়া মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য—“পূৰ্ণাঙ্গ নাটকে আৰু এটি নতুন প্ৰত্যাহ্বান শুলিছে এটি ফুকলীয়া ল'ৰাৰপৰা—ল'ৰাটি হ'ল একাঙ্কিকা।”^৭ একাঙ্কিকাৰ সবহভাগেই স্কুল-কলেজৰ ছাত্ৰ আৰু শিক্ষকৰ দ্বাৰা ৰচিত। বেছিভাগ একাঙ্কিকা ৰচিত হৈছিল সেই সময়ত প্ৰায় নিয়মীয়াকৈ অনুষ্ঠিত হোৱা একাঙ্কিকা নাট প্ৰতিযোগিতাৰ বাবে। পিছলৈ এইবোৰৰ কিছুমান আলোচনীৰ পাতত প্ৰকাশ পালে, কিছুসংখ্যক সংকলন হিচাপে কিতাপ আকাৰে প্ৰকাশ হ'ল আৰু সবহভাগেই হাতে লিখা অৱস্থাত অ'ত ত'ট পৰি থাকিল। উল্লেখযোগ্য যে ১৯৫৫ চনত দিল্লীত অনুষ্ঠিত হোৱা আন্তঃমহাবিদ্যালয় যুৱ মহোৎসৱত ভোলা কাকতি নামৰ কলেজীয়া ছাত্ৰ এজনে ৰচনা কৰা 'বিদ্ৰাট' নামৰ একাঙ্কিকা নাট এখনে সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ সন্মান লাভ কৰি এক আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছিল।^৮ স্বাধীনোত্তৰ কালত ৰচিত আন আন একাঙ্কিকা সমূহ হ'ল— হৰিশ্চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ 'অক্ষীয়া নাটমালা' দুটা খণ্ড (১৯৫৫), 'এক অক্ষীয়া নাটৰ শৰাই' (১৯৬১) আৰু 'নাট্য বীথিকা' (১৯৭৯), প্ৰবীন ফুকনৰ তিনিখন একাঙ্কিকাৰ সমষ্টি 'ত্ৰিতৰঙ্গ' (১৯৬২), বীণা বৰুৱাৰ 'এবেলাৰ নাট' (১৯৫৫), সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'আনাৰ কলি', 'কুনাল-কাঞ্চন', 'ৰণোদিল', 'শাস্ত্ৰী', 'ভাস্কৰী', 'দুৰ্গেশ্বৰ বৰঠাকুৰৰ 'নিৰুদ্দেশ', ভৱেন শইকীয়াৰ 'পুতলা নাচ', 'অলংকাৰ', 'বাওনা', 'তিনি বন্ধু', 'তীৰ্থ', তফজ্জুল আলীৰ 'নেপাতি কেনেকৈ থাকো', জয়ন্ত বৰুৱাৰ 'মাছ আৰু কাঁইট', ভূপেন হাজৰিকাৰ 'এৰাৰাটৰ সুৰ', সুৰেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ 'প্ৰেতাত্মাৰ পৰিদৰ্শন', বিৰিঞ্চি কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ 'প্ৰেমৰ ইনজেক্‌চন', যোগেন চেতিয়াৰ 'চেনেহৰ সোঁতা', গিৰীশ চৌধুৰীৰ 'শলাগী', আদি। ১৯৫৯ চনত প্ৰতিষ্ঠিত সদৌ অসম একাংক নাট সন্মিলনে (পিছলৈ অসম নাট্য সন্মিলন) নিয়মীয়াকৈ একাঙ্কিকা নাটৰ প্ৰতিযোগিতা অনুষ্ঠিত কৰি অহাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত এই শ্ৰেণী নাটকে গা-কৰি উঠে।

এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে, স্বাধীনোত্তৰ যুগত যিমানখিনি নাট ৰচিত হৈছে তাৰ আধাও ছপাশাল গৰকি কিতাপ আকাৰে প্ৰকাশৰ মুখ দেখা নাই। ইয়াৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল এই নাটসমূহ মঞ্চত অভিনয় কৰিবলৈহে ৰচনা কৰা হৈছিল। অসমৰ

বিভিন্ন প্ৰান্তত মঞ্চস্থ কৰিবলৈ অনেক নাটত ৰচিত হৈছিল আৰু সেইবোৰ হাতে লিখা অৱস্থাতে থাকি গ'ল আৰু এটা সময়ত লুপ্ত পালে। আটাইবোৰ নাট প্ৰকাশ হৈ ওলোৱা হ'লে ইয়াৰ তালিকাখনি যথেষ্ট দীঘলীয়া হ'লহেতেন। তথাপি যিখিনি নাট প্ৰকাশ হৈ ওলাল, সেই নাটখিনিক লৈয়ে অসমীয়া নাট্য-সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী ৰচিত হৈছে। যিহেতু প্ৰকাশিত নাটৰ ভিত্তিতহে সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীয়ে মূল্যায়ন কৰা ৰীতি চলি আহিছে।

১. ভৰালী, শৈলেন — নাটক আৰু অসমীয়া নাটক, পৃঃ ৯৬-৯৭
২. শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, পৃঃ ৪৭২
৩. মহন্ত, পোনা — 'আধুনিক অসমীয়া নাটক' প্ৰবন্ধ, লীলা গগৈ সম্পাদিত 'আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰিচয়' গ্ৰন্থ পৃঃ ৩৫৩-৩৫৪
৪. ভৰালী, শৈলেন — আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য, পৃঃ ৩৫
৫. ভৰালী, শৈলেন — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ৩৫
৬. নেওগ, মহেশ্বৰ — অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, পৃঃ ৩২৭
৭. নেওগ, মহেশ্বৰ — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ৩২৭
৮. মহন্ত, পোনা — 'অসমীয়া নাটক : ১৯৫০-১৯৯০' প্ৰবন্ধ হোমেন বৰগোহাঞি সম্পাদিত 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' (ষষ্ঠ খণ্ড), পৃঃ ৪৯৩

১.৪ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া উপন্যাস

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত কুৰি শতিকাৰ চল্লিছৰ দশকটোৰ এটা বিশেষ গুৰুত্ব আছে। 'আধুনিক' আখ্যা দিব পৰা সাহিত্যকৰ্ম এই দশকত বৰ বেছি ৰচিত হোৱা নাছিল সঁচা; কিন্তু দশকতেই অসমীয়া সাহিত্যই ইয়াৰ পূৰ্বৰ ৰোমাণ্টিক ৰূপ সলাই আধুনিক ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিবৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় প্ৰস্তুতি সম্পূৰ্ণ কৰিলে।'

স্বাধীনতা লাভৰ পাছত অসমীয়া সাহিত্যৰ যিটো ঠালে অতি চমকপ্ৰদ উন্নতি লাভ কৰিছে, সেই ঠালটোৱেই হ'ল উপন্যাস। নাগৰিক সভ্যতাৰ পত্তন, বেপাৰ-বাণিজ্যৰ প্ৰসাৰ, শিক্ষিত মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ উদ্ভৱ, বাস্তৱমুখী তথা সমাজমুখী চেতনাৰে অনুকূল পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিলে। ফলস্বৰূপে উপন্যাসৰ সংখ্যা দ্ৰুতগতিত বৃদ্ধি পালে, বিষয়বস্তু আৰু কলা-কৌশলৰ পৰিসৰ বহল হ'ল আৰু ন ন চিন্তাৰ পৰিস্ফুৰণ ঘটিল। মহাযুদ্ধই জন্ম দিয়া আৰ্থ-সামাজিক ব্যাধি সমূহে মানুহক সামাজিক দায়িত্বৰ প্ৰতি সজাগ কৰিলে। স্বাধীনতাৰ পূৰ্বে ৰচিত সবহখিনি উপন্যাসেই আছিল ঐতিহাসিক। স্বাধীনতাৰ পাছত সমাজমুখী দৃষ্টিভঙ্গীৰ বিকাশে ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ জনপ্ৰিয়তাত বাধা দিলে। গ্ৰামীন অৰ্থনীতিৰ স্বৰূপ, কৃষক-শ্ৰমিকৰ দুৰ্দশা, পুৰণি আৰু নতুনৰ সংঘাত, যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ পৰিণতি, বনুৱা আন্দোলন, সমাজবাদী ভাৱধাৰাৰ বিস্তাৰ আদিয়ে উপন্যাসৰ সমল যোগালে। এইবোৰৰ পটভূমিত সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰৰ নৰ-নাৰীৰ

সুখ-দুখ, আশা-আকাংক্ষাৰ স্বাভাৱিক প্ৰতিফলন ঘটা সামাজিক উপন্যাসৰ এটি যুগ আৰম্ভ হ'ল। ইয়াৰ আগতে লিখা উপন্যাসসমূহত উপন্যাসৰ কলাগত দিশটোতকৈ সামাজিক আৰু নৈতিক আদৰ্শৰ দিশটোৱেহে অধিক গুৰুত্ব পাইছিল। এতিয়াৰেপৰা লেখকসকল উপন্যাসৰ কলাগত সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতি সজাগ হ'ল। এই নতুন যুগটো মুকলি কৰিলে দ্বিতীয় মহাসমৰৰ শেষৰফালে বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই।^২

বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই স্বীকৃতি লাভ কৰে 'বীণা বৰুৱা' ছদ্মনামত। এওঁৰ উপন্যাস সংখ্যাত মাত্ৰ দুখন। দুয়োখন উপন্যাসৰে ৰচনাৰ ব্যৱধান প্ৰায় পোন্ধৰ বছৰ। 'জীৱনৰ বাটত' প্ৰকাশ হয় ১৯৪৫ চনত আৰু 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' প্ৰকাশ হয় ১৯৫৯ চনত। দুয়োখন কলেবৰ পুষ্ট ৰসোত্তীৰ্ণ উপন্যাস। এতিয়ালৈকে প্ৰকাশ হোৱা উচ্চ মানবিশিষ্ট অসমীয়া উপন্যাসৰ ভিতৰত এই দুখন উপন্যাস বিশেষভাৱে লেখত লবলগীয়া। দুয়োখন উপন্যাসৰে পটভূমি বেলেগ, সমাজ বেলেগ আৰু অঙ্কন কৰা নৰ-নাৰীৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰো বেলেগ। প্ৰথমখনৰ পটভূমি অসমীয়া সমাজ আৰু চৰিত্ৰাৱলী সৰহভাগেই গাঁৱলীয়া সমাজৰ অন্তৰ্ভুক্ত। কিন্তু পাছৰখন উপন্যাসৰ পটভূমি চাহবাগান আৰু চৰিত্ৰাৱলী সৰহখিনি বাগানৰ বনুৱা।^৩ 'জীৱনৰ বাটত' উপন্যাসখনি বীণা বৰুৱা ছদ্মনামেৰে আনহাতে 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' উপন্যাসখনি ৰাস্না বৰুৱা ছদ্মনামেৰে ৰচনা কৰে। বহুতৰ মতে 'জীৱনৰ বাটত' উপন্যাসখনি যুদ্ধোত্তৰ কালছোৱাৰ উপন্যাস সাহিত্যৰ সিংহ-দুৱাৰ স্বৰূপ।^৪ আনহাতে, কোনো-কোনোৰ মতে এইখন কালজয়ী উপন্যাস।^৫ গ্ৰাম্য জীৱনৰ সৰু-সুৰা, তুচ্ছ ঘটনাক লৈয়ো যে গভীৰ জীৱনবোধ সমৃদ্ধ তথা সুখপাঠ্য উপন্যাস ৰচনা কৰিব পাৰি তাৰ দৃষ্টান্ত 'জীৱনৰ বাটত' উপন্যাসখনেই পোনতে দাঙি ধৰিলে।

চতুৰ্থ দশকৰ শেষৰফালে 'আৱাহন'ত আত্মপ্ৰকাশ কৰা এগৰাকী ঔপন্যাসিক হ'ল দীননাথ শৰ্মা। তেওঁৰ প্ৰথম দুখন উপন্যাস 'উষা' আৰু 'সংগ্ৰাম' আৱাহনত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পায়। পিছত ১৯৫১ চনত 'উষা' আৰু ১৯৫৪ চনত 'সংগ্ৰাম' গ্ৰন্থ আকাৰে প্ৰকাশ হয়। ইয়াৰ পিছত দীননাথ শৰ্মাৰ তিনিখন উপন্যাস প্ৰকাশ পায় 'নদাই' (১৯৬০), 'শান্তি' (১৯৬১), ৯৮ আৰু 'নবাৰুণ' (১৯৬৭)। উপন্যাসকেইখনত নায়কৰ জীৱনৰ ধাৰাবাহিক অভিজ্ঞতা আৰু মানসিক ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়াকে সামাজিক প্ৰেক্ষাপটত সজাই-পৰাই আত্মদানীয় কৰাৰ প্ৰচেষ্টা দেখা যায়।

যুদ্ধোত্তৰ যুগত উপন্যাস সাহিত্যক জনপ্ৰিয় কৰি তোলা এসময়ৰ ঔপন্যাসিক মহম্মদ পিয়াৰৰ নাম উল্লেখযোগ্য। তেওঁৰ 'প্ৰীতি উপহাৰ' (১৯৪৭), 'সংগ্ৰাম' (১৯৪৮), 'মৰহা ফুল' (১৯৪৯), 'জীৱন নৈৰ জাঁজি' (১৯৪৯) আৰু 'হেৰোৱা স্বৰ্গ' (১৯৬৩৯৫৮২*১৫২) সেই সময়ৰ জনপ্ৰিয় উপন্যাস। আটাইকেইখন উপন্যাসতে সমাজ জীৱনৰ মধুৰ চিত্ৰ অঙ্কিত হৈছে।

আৰ্থ-সামাজিক সমস্যা, মাটি-বাৰী, ভাড়াঘৰ, প্ৰেম, আদৰ্শ, সুখ-দুখ, ঈৰ্ষা-অসূয়া আদিক বিষয়বস্তু হিচাপে লৈ হিতেশ ডেকাই ভালেকেইখন উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। ‘আজিৰ মানুহ’ (১৯৫২), ‘নতুন পথ’ (১৯৫৬), ‘ভাড়াঘৰ’ (১৯৫৭), ‘এয়েতো জীৱন’ (১৯৬২), ‘আচল মানুহ’ (১৯৬৫), ‘বৈৰী মানুহ’ (১৯৬৭), ‘জীৱন-সংঘাত’ (১৯৭০) হিতেশ ডেকাৰ উপন্যাস।

ৰাধিকা মোহন গোস্বামীয়ে দুখন উপন্যাস ৰচনা কৰে—‘চাকনৈয়া’ (১৯৫৪) আৰু ‘বা-মাৰলী’ (১৯৫৮)। দুয়োখন উপন্যাসতে মূল বিষয়বস্তু হৈছে নতুনৰ লগত পুৰণিৰ সংঘাত। আধুনিক, কৃত্ৰিম ভিতৰ ফোপোলা নাগৰিক জীৱনৰ তীব্ৰ সমালোচনা উপন্যাস দুখনৰ লক্ষণীয় বৈশিষ্ট্য। আধুনিকতাৰ নাম প্ৰৱেশ কৰা আদৰ্শহীন কাৰ্য আৰু ব্যৱহাৰৰ কঠোৰ সমালোচনা উপন্যাস দুখনত আছে।

দুকুৰিৰো অধিক উপন্যাস ৰচনা কৰা যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এগৰাকী যশস্বী ঔপন্যাসিক হ’ল চৈয়দ আব্দুল মালিক। বিশাল অভিজ্ঞতা, অসাধাৰণ পৰ্যবেক্ষণ ক্ষমতাৰ গৰাকী মালিকৰ নিমজ, আৱেগিক ভাষাই প্ৰতিখন উপন্যাসতে পাঠকক মন্ত্ৰমুগ্ধ কৰি ৰাখে। সপ্তম দশকৰ ভিতৰত ৰচিত মালিকৰ উপন্যাসসমূহ হ’ল— ‘ৰথৰ চকৰি ঘূৰে’ (১৯৫৮), ‘বনজুই’ (১৯৫৮), ‘ছবিঘৰ’ (১৯৫৯), ‘জীয়া জুৰিৰ ঘাট’ (১৯৬০), ‘সূৰ্যমুখীৰ স্বপ্ন’ (১৯৬০), ‘কণ্ঠহাৰ’ (১৯৬১), ‘অন্য আকাশ অন্য তৰা’ (১৯৬২), ‘ৰূপ-তীৰ্থৰ যাত্ৰী’ (১৯৬৩), ‘আধাৰ শিলা’ (১৯৬৭), ‘ওমলা ঘৰৰ ধূলি’ (১৯৬৭), ‘ৰজনীগন্ধাৰ চকুলো’ (১৯৬৭), ‘প্ৰাচীৰ আৰু প্ৰাস্তৰ’ (১৯৬৭), ‘অঘৰী আত্মাৰ কাহিনী’ (১৯৬৭) আৰু ‘সিপাৰে প্ৰাণ সমুদ্ৰ’ (১৯৬৭)। ৰোমাণ্টিক

ভাৱ-কল্পনা, যৌন জীৱনৰ আতিশয্য, দৰিদ্ৰ আৰু নিষ্পেষিতৰ প্ৰতি সহজ সহানুভূতি, মানৱতাবোধ, প্ৰকৃতিৰ অপৰূপ শোভা-সৌন্দৰ্য আৰু কাব্যগন্ধী ভাষা মালিকৰ এই উপন্যাস সমূহৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য। কাহিনীৰ চমৎকাৰিত্ব, শিল্পগুণ সমৃদ্ধ আৰু সুখপাঠ্যতাৰ ফালৰপৰা এই উপন্যাস সমূহৰ ভিতৰত মালিকৰ ‘সূৰ্য মুখীৰ স্বপ্ন’ নিঃসন্দেহে শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস।

চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ একে সময়তে উপন্যাসৰ ক্ষেত্ৰত নমা এগৰাকী কৃতি কাহিনীকাৰ হ’ল যোগেশ দাস। যোগেশ দাসৰ ‘ডাৱৰ আৰু নাই’ (১৯৫৫), ‘জোনাকীৰ জুই’ (১৯৫৯), ‘নিৰুপায় নিৰুপায়’ (১৯৬৩), ‘ছা জুই খেদি’, ‘হেজাৰ ফুল’, ‘উৎকৰ্ণ উৎকৰ্ণ’, ‘নেদেখা জুইৰ ধোৱা’, ‘অবৈধ’ (১৯৭২) উপন্যাসে এগৰাকী তেওঁক জ্ঞকথাশিল্পী ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। যোগেশ দাসৰ উপন্যাসৰাজীৰ কাহিনী বাস্তৱভিত্তিক, দৃঢ় পিন্ধ আৰু চাঞ্চল্যজনক পৰিস্থিতি বৰ্জিত। সামাজিক সমালোচনা, দুৰ্নীতিৰ প্ৰতি কটাক্ষপাত তেওঁৰ ৰচনাত থাকিলেও সি কলাসম্মত সীমা চেৰাই যোৱা নাই। মানৱতাবাদ, দুৰ্বলৰ প্ৰতি সহানুভূতিশীলতা, আধুনিক সভ্যতাই সৃষ্টি

কৰা সামাজিক আৰু ব্যক্তিগত সমস্যাৰ ৰূপায়ণ, নিৰপেক্ষমূলক সমদৃষ্টিজ্ঞ আৰু নিৰন্তৰ কাহিনী ৰচনা দাসৰ উপন্যাসৰ বৈশিষ্ট্য। দাসৰ ৰচনাৰীতি সংযত, নিৰলঙ্কাৰ আৰু পৰিমিতবোধৰ দ্বাৰা পৰিচিহ্নিত।^৬

বৈপ্লৱিক পটভূমিত উপন্যাসৰ কাহিনী সংস্থাপন কৰি ৰাজনৈতিক চেতনাৰ পৰিচয় দিছে জ্ঞানপীঠ বঁটা বিজয়ী বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্যই। এওঁৰ উপন্যাসকেইখন হ'ল—‘ৰাজপথে ৰিঙিয়ায়’ (১৯৫৭), ‘আই’ (১৯৬০), ‘ইয়াৰুইঙ্গম’ (১৯৬১), ‘শতঘ্নী’ (১৯৬৪), ‘নষ্টচন্দ্ৰ’ (১৯৬৮), ‘চিনাকী সুঁতি’ (১৯৭১), ‘মৃত্যুঞ্জয়’ (১৯৬৯), ‘প্ৰতিপদ’ (১৯৭০), ‘ৰঙা মেঘ’ (১৯৭২), ‘কবৰ আৰু ফুল’ (১৯৭২), ‘বল্লৰী’ (১৯৭৩) আৰু ‘ডাইনী’ (১৯৭৬)। ‘ৰাজপথে ৰিঙিয়ায়’ উপন্যাসত মাথো এটা দিনৰ ঘটনা মনস্তাত্ত্বিক বিশ্লেষণৰ সহায়ত ফঁহিয়াই দেখুৱাইছে। নতুন সভ্যতাৰ হেঁচাত ভাগি যাব খোজা গাঁৱৰ জীৱন চিত্ৰত প্ৰতিফলন ঘটিছে ‘আই’ উপন্যাসত। ‘ইয়াৰুইঙ্গম’ত টাংখুল নগাসকলৰ জীৱন পদ্ধতিৰ লগতে স্বাধীন নগা ৰাজ্যৰ দাবী তোলা সশস্ত্ৰ সংগ্ৰামত বিশ্বাসী এদল নগাৰ বিদ্ৰোহী কাৰ্যকলাপক গভীৰ অন্তৰ্দৃষ্টিৰে দাঙি ধৰিছে। চীনা আক্ৰমণৰ পটভূমিত ৰচিত হৈছে ‘শতঘ্নী’। বিয়াল্লিছৰ গণ-আন্দোলনৰ পটভূমিত ৰচিত হৈছে ‘মৃত্যুঞ্জয়’। তেল-নগৰী ডিগবৈৰ শ্ৰমিক আন্দোলনক কেন্দ্ৰ কৰি ৰচিত হৈছে ‘প্ৰতিপদ’। গতিকে দেখা যায় যে, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ সবহভাগ উপন্যাসতে সামাজিক পৰিৱৰ্তন, বিপ্লৱ, ৰাজনৈতিক চেতনা আদিয়ে ঠাই অধিকাৰ কৰি আছে। এওঁ ১৯৮২ চনত ‘মৃত্যুঞ্জয়’ উপন্যাসৰ বাবে জ্ঞানপীঠ বঁটা লাভ কৰে। কিন্তু বহুতৰ মতে ‘ইয়াৰুইঙ্গম’ উপন্যাসখনিহে এওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ তথা সাৰ্থক সৃষ্টি।^৭

চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ আন এগৰাকী লেখক লবলগীয়া ঔপন্যাসিক। সপ্তম দশকৰ আশে-পাশে তেওঁ কেইবাখনো উপন্যাস ৰচনা কৰিছে— ‘মান্দাক্ৰান্ত’ (১৯৬০), ‘মেঘমল্লাৰ’ (১৯৬২), ‘উত্তৰকাল’ ১৯৭২) আৰু ‘জন্মান্তৰ’ (১৯৭৮), ‘সূৰ্যস্নান’ (১৯৬৩) আৰু ‘এদিন’ (১৯৬৯)। সামাজিক, নৈতিক, মূল্যবোধ, ৰাজনৈতিক চেতনা শইকীয়াৰ উপন্যাসৰ মূল বিষয়বস্তু। স্বাধীনোত্তৰ কালছোৱাৰ এগৰাকী জনপ্ৰিয় ঔপন্যাসিক পদ্ম বৰকটকী। এওঁৰ উপন্যাসসমূহ হ'ল—‘মনৰ দাপোন’ (১৯৫৮), ‘খবৰ বিচাৰি’ (১৯৫৯), ‘বিচাৰৰ বাবে’ (১৯৬১), ‘কোনো খেদ নাই’ (১৯৬৩), ‘জীৱন এষণা’ (১৯৬৫), ‘নজুলা ধূপৰ ইতিকথা’, ‘পুতলাৰ নমস্কাৰ’ (১৯৬৮), ‘নতুন প্ৰতীতি’ (১৯৬৯), ‘জীৱন অৰণি’ (১৯৬৯), ‘দুগ্ৰাস্তৰ চুমা’ (১৯৭০), ‘নতুন দিনৰ কইনা’ (১৯৭৯) আদি। বৰকটকীৰ উপন্যাসত উচ্চ শ্ৰেণীৰ লাহ-বিলাসৰ অন্তৰালত নিহিত থকা কলুষ-কালিমা তথা ৰুঢ় বাস্তৱতাৰ চিত্ৰ নিৰ্মোহভাৱে অঙ্কন কৰিছে।

অসমীয়া উপন্যাসলৈ বিষয়বস্তু, পাশ্চাত্য ধ্যান-ধাৰণা তথা আঙ্গিকৰ নতুনত্ব কঢ়িয়াই অনা এগৰাকী শক্তিশালী গদ্যশিল্পী হ'ল হোমেন বৰগোহাঞি। অৱশ্যে সপ্তম দশকৰ ভিতৰত এওঁ তিনিখন উপন্যাসহে ৰচনা কৰিছে—‘সুবালা’ (১৯৬৩), ‘তাস্ত্ৰিক’ (১৯৬৭) আৰু ‘কুশীলৰ’ (১৯৭০)। চৰিত্ৰৰ আৰ্থিক তথা মানসিক দৰিদ্ৰতাৰ স্বৰূপ উদঙাই দিছে ‘সুবালা’ উপন্যাসত। ‘তাস্ত্ৰিক’ত যৌন সঙ্গমৰ অনিৰ্বাচ্য ৰহস্য আৰু ‘কুশীলৰ’ত আছে দেশৰ ৰাজনৈতিক সমস্যাৰ প্ৰতিফলন। হোমেন বৰগোহাঞিৰ লগতে নিৰুপমা বৰগোহাঞিৰ নামো উপন্যাস সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয়। এওঁৰ প্ৰথম উপন্যাস ‘সেই নদী নিৰৱধি’ (১৯৬৩)। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী উপন্যাসসমূহ হ'ল— ‘এজন বুঢ়া মানুহ’ (১৯৬৬), ‘দিনৰ পিছত দিন’ (১৯৬৮), ‘অন্তস্ৰোতা’ (১৯৬৯), ‘হৃদয় এক নিৰ্জন দ্বীপ’ (১৯৭০), ‘ছায়া আৰু ছবি’ (১৯৭১), ‘সামান্য-অসামান্য’ (১৯৭১), ‘কেকটচৰ ফুল’ (১৯৭৬), ‘নামি আহে এই সন্ধিয়া’ (১৯৭৭) আৰু ‘ইপাৰৰ ঘৰ সিপাৰৰ ঘৰ’ (১৯৭৯)। তাৰোপৰি নিৰুপমা বৰগোহাঞিয়ে হোমেন বৰগোহাঞিৰ সৈতে যুটীয়াভাৱে ৰচনা কৰিছে ‘পুৱাৰ পূৰ্বী আৰু সন্ধ্যাৰ বিভাস’ (১৯৭১) নামৰ অন্য এখনি উপন্যাস।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ ষাঠিৰ দশকত ঔপন্যাসিক হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা এগৰাকী ঔপন্যাসিক হ'ল লক্ষ্মীনন্দন বৰা। তেওঁৰ প্ৰথম উপন্যাস ‘নিশাৰ পূৰ্বী’ (১৯৬২)। ইয়াৰ পিছতে তেওঁ ‘গঙ্গা চিলনীৰ পাখি’ (১৯৬৫), ‘বলুকাত বিজুলী’ (১৯৬৯), ‘মাটিত মেঘৰ ছাঁ’ (১৯৭০), ‘উত্তৰ পূৰ্ব’ (১৯৭০), ‘দহন দুলাড়ী’ (১৯৭১), ‘পাতাল ভৈৰৱী’ (১৯৬৮) আদি উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। ইয়াৰে ভিতৰত ‘পাতাল ভৈৰৱী’ উপন্যাসৰ বাবে তেওঁ সাহিত্য অকাডেমী পুৰস্কাৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। উমাকান্ত শৰ্মাই পশুপতি ভৰদ্বাজ নাম লৈ ষাঠি আৰু সত্তৰৰ দশকত কেইবাখনো উপন্যাস ৰচনা কৰিছে—‘উড়ন্ত মেঘৰ ছাঁ’ (১৯৬০), ‘ছিমছাঙৰ দুটি পাৰ’ (১৯৬৪), ‘ৰঙা ৰঙা তেজ’ (১৯৬৭) আৰু ‘এজাক মানুহ এখন অৰণ্য’ (১৯৮৬)। ইয়াৰে ভিতৰত ‘এজাক মানুহ এখন অৰণ্য’ ভৰদ্বাজৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস।

এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে, ১৯৪০ চনৰ পৰা ১৯৭০ চনলৈ ভালেমান ঔপন্যাসিকৰ আবিৰ্ভাৱ ঘটিছে আৰু তেওঁলোকৰ উপন্যাসৰাজিৰ যোগেদি অসমীয়া উপন্যাসৰ উঁহাল সমৃদ্ধ হৈ পৰিছে। অকল সংখ্যাৰ ফালৰ পৰাই নহয় গুণগত দিশতো যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া উপন্যাসে চমকপ্ৰদ উন্নতি তথা উৎকৰ্ষ সাধন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

১. শৰ্মা, গোবিন্দ প্ৰসাদ — ‘অসমীয়া উপন্যাসৰ ধাৰা’ প্ৰবন্ধ ; হোমেন বৰগোহাঞিৰ দ্বাৰা সম্পাদিত ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী’ (৬ষ্ঠ খণ্ড) গ্ৰন্থ পৃঃ ১২০
২. ভৰালী, শৈলেন — আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য, পৃঃ ৩৭-৩৮
৩. শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা, পৃঃ ১৬৮

৪. শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, পৃঃ ৪৪৬
৫. শৰ্মা, গোবিন্দ প্ৰসাদ — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ১২০
৬. শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ৪৪৯
৭. নেওগ, মহেশ্বৰ — অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, পৃঃ ৩৩৩

১.৫ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া চুটিগল্প

‘আৱাহন’ৰ যোগেদি অসমীয়া গল্প সাহিত্যলৈ যি ৰোমাণ্টিক পৰিৱৰ্তন আহিল, দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ প্ৰাৰম্ভিক কেইবছৰলৈ তাৰ গতি অব্যাহত আছিল। কিন্তু যুদ্ধৰ তীব্ৰতা আৰু ব্যাপ্তি বঢ়াৰ লগে লগে সাহিত্যতো তাৰ প্ৰতিক্ৰিয়াই দেখা দিলে। ‘আৱাহন’ অনিয়মীয়া হ’ল আৰু কাগজ আদিৰ অনাটনৰ বাবে পুথি প্ৰকাশো বাধাপ্ৰাপ্ত হ’ল। ফলত গল্প সাহিত্যৰো সাময়িক দুৰ্দিন আহিল। ‘জয়ন্তী’, ‘সুৰভি’ আদিত দুই-চাৰিটা গল্প প্ৰকাশ পাইছিল যদিও তাক পৰ্যাপ্ত বুলিব নোৱাৰি। স্বাধীনতা লাভৰ পিছত আৰু বিশ্বযুদ্ধৰো শাম কটাৰ লগে লগে সাহিত্যতো নতুন জাগৰণে দেখা দিলে। প্ৰথমতে ‘পছোৱা’ আৰু তাৰ পিছত ‘ৰামধেনু’ গল্প-সাহিত্যৰ সহায়ক হ’ল। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ বেছিভাগ গল্পকাৰেই সমসাময়িক আলোচনী কেইখনৰ যোগেদি প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰিছে।

আৱাহন বা ৰোমাণ্টিক যুগত অসমীয়া চুটিগল্পত যি ভাৱাবেগ আৰু ৰোমাণ্টিক উচ্ছ্বাস আছিল, পঞ্চাশ আৰু ষাঠিৰ দশকত সি লাহে লাহে কমি আহিল। স্বাধীনতাৰ পিছত উদ্ভৱ হোৱা সমস্যাসমূহে জীৱন আৰু সমাজ সম্পৰ্কীয় মূল্যবোধৰ ৰূপান্তৰত আৰু অধিক বৰঙণি যোগালে। ইয়াৰ লগতে আহিল পশ্চিমীয়া মতাদৰ্শৰ প্ৰভাৱ। সমাজবাদী, মনস্তাত্ত্বিক, অৱস্থিতিবাদ আদি বিভিন্ন ভাৱধাৰাৰ প্ৰভাৱে চুটিগল্পক বৈচিত্ৰ্যময় কৰি তুলিলে। যুগৰ জটিলতাই সৃষ্টি কৰা কঠোৰ বাস্তৱতাৰ প্ৰতি লেখকসকলৰ সজাগতা বাঢ়িল। তেওঁলোকে পূৰ্বৰ ৰসপূৰ্ণ কাহিনীৰ পৰিৱৰ্তে ভাৱঘন পৰিস্থিতি, ব্যঞ্জনাময় প্ৰকাশভঙ্গীৰে দাঙি ধৰাৰ চেষ্টা কৰিলে। সমকালীন জীৱনৰ দৃশ্য গল্পৰ মাজেদি ৰূপায়িত হ’ল। আঙ্গিকৰ অভিনৱত্বৰ প্ৰতিও গল্পকাৰসকলে মনোযোগ দিলে।^১

পঞ্চাশৰ দশকত ঘাইকৈ ৰামধেনুৰ পাততে চুটিগল্পই সকলো দিশৰপৰা পৰিপক্বতা লাভ কৰে। অলস ৰোমাণ্টিকতা আৰু ভাৱ প্ৰৱণতা পৰিহাৰ কৰি ৰামধেনু যুগৰ লেখকসকল বাস্তৱৰ অনুসন্ধানত ব্ৰতী হয়। বাস্তৱ অনুসন্ধানৰ ক্ষেত্ৰত দুখন মহাযুদ্ধত বিধ্বস্ত ইউৰোপীয় চেতনাৰ পটভূমিত ৰচিত মহান ইউৰোপীয় সাহিত্যৰ প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষ প্ৰভাৱো অনস্বীকাৰ্য। আৱাহন যুগতো ফ্ৰয়েদীয় মনস্তত্ত্বৰ আলমত গল্প ৰচিত হৈছিল কিন্তু যুদ্ধোত্তৰ ৰামধেনু যুগতহে অধিক সক্ৰিয় আৰু গভীৰ হৈ পৰিল। ফ্ৰয়েদীয় মনস্তত্ত্ব আৰু মাৰ্ক্সবাদ আধুনিক ইউৰোপীয়

সাহিত্যৰ দুই কেন্দ্ৰবিন্দু। ফ্ৰয়েদীয় মনস্তত্ত্বৰ উপৰিও মাৰ্ক্সবাদে এই যুগৰ লোকগোষ্ঠীক আকৰ্ষণ কৰে। জীৱন যাত্ৰাৰ সমস্যাৰ ক্ষেত্ৰত উদীয়মান মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ নিৰাপত্তা বাহাল থকা কাৰণে ফ্ৰয়েদীয় চিন্তা-চৰ্চাই এই লেখকসকলৰ অন্তৰত মাৰ্ক্সীয় চিন্তাতকৈ অধিক আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰে।^২ তাৰ লগতে জাঁ পল ছাৰ্ভেৰ অস্তিত্ববাদ আৰু উইলিয়াম জেমচৰ ‘চেতনাস্ৰোত’ ৰীতিৰো প্ৰতিফলন ঘটিবলৈ ধৰে।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত ছৈয়দ আব্দুল মালিক সৰ্বাগ্ৰণী। ৰোমাণ্টিক যুগতে মালিকে গল্পকাৰ হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে আৰু যুদ্ধোত্তৰ যুগলৈ সেই প্ৰতিষ্ঠা অব্যাহত আছে। মালিকৰ ‘পৰশমণি’ (১৯৪৬), ‘ৰঙা-গড়া’ (১৯৫৩), ‘মৰহা পাপৰি’ (১৯৫৪), ‘এজনী নতুন ছোৱালী’ (১৯৬১), ‘মৰম মৰম লাগে’ (১৯৬১), ‘শিখৰে শিখৰে’ (১৯৬২), ‘শিল আৰু শিখা’ (১৯৬২), ‘অস্থায়ী আৰু অন্তৰা’ (১৯৬৫) আদি ভালেমান গল্প সংকলন যুদ্ধোত্তৰ যুগত প্ৰকাশ পায়। চল্লিশৰ দশকত পোৱা মালিকৰ গল্পসমূহত ৰোমাণ্টিকতা আছিল যদিও ক্ৰমশঃ বাস্তৱতাৰ ওচৰ চাপিবলৈ ধৰে।

মালিকৰ দৰে দীননাথ শৰ্মাও যুদ্ধৰ পূৰ্বযুগৰে গল্প লেখক। যুদ্ধোত্তৰ প্ৰকাশিত এওঁৰ গল্প সংকলনকেইটি হ’ল : ‘দুলাল’ (১৯৫২), ‘কোৱা ভাতুৰীয়া ওঁঠৰ তলত’ (১৯৫৫), ‘কল্পনা আৰু বাস্তৱ’ (১৯৫৫), ‘অকলশৰীয়া’ (১৯৫৮) আৰু ‘পোহৰ’ (১৯৫৮)। এওঁৰ আটাইখিনি গল্পৰে বিষয়বস্তু সামাজিক।

ৰামধেনুৰ সম্পাদক তথা গল্পকাৰ বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এগৰাকী প্ৰতিষ্ঠিত গল্পকাৰ। এওঁৰ প্ৰকাশিত গল্প পুথি দুখন—‘কলং আজিও বয়’ (১৯৬২) আৰু ‘সাতসখী’ (১৯৬৩)। ভট্টাচাৰ্য্যৰ গল্পত মানবিকতা আৰু জৈৱিক তাড়না আবেদনশীল ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে। এই গৰাকী লেখকৰ হাততেই অসমীয়া চুটিগল্পত সামাজিক বাস্তৱবাদ অধিক স্পষ্ট হৈ উঠিছিল। বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ সৰহভাগ গল্পৰে আদৰ্শ হ’ল সমাজতাত্ত্বিক বাস্তৱবাদ।^৩ এনে ধৰণৰ সমাজ সচেতনতাৰ বাবেই ভট্টাচাৰ্য্যৰ গল্পত বিদ্রোহী চেতনা এটাই অন্তঃসলিলা ৰূপত প্ৰবাহিত হৈ থকা দেখা যায়।^৪ আনহাতে, ভট্টাচাৰ্য্যৰ গল্পতেই নৰ-নাৰীৰ যৌন মনঃস্তত্ত্বৰ সফল প্ৰয়োগ দেখা যায়। ‘ছিৰালা আৰু চিন্দুইন’, ‘শলিতা মামী’, ‘মনু আৰু বাৎসায়ন’ আদি এই প্ৰকৃতিৰ গল্প। এওঁৰ গল্পত নৰ-নাৰীৰ যৌন প্ৰেমৰ কথা যিদৰে আছে, সেইদৰে আধ্যাত্মিক চেতনা এটায়ো ভট্টাচাৰ্য্যৰ গল্পক গভীৰতা দান কৰি থকা দেখা যায়। ‘মাকনৰ গোঁসাই’, ‘ঈদৰ জোন’ আদি গল্পত এই দিশতো অনুভূত হয়।

হোমেন বৰগোহাঞিৰ চুটিগল্প যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ চুটিগল্পৰ এটা বিশিষ্ট ধাৰাৰ অন্তৰ্ভুক্ত। পৰম্পৰাগত কাহিনী প্ৰধান বা বৰ্ণনাধৰ্মী ৰীতিৰপৰা আঁতৰি আহি নতুন পথ এটাৰ উন্মোচন কৰে। ‘বিভিন্ন কোৰাচ’ (১৯৫৭), ‘প্ৰেম আৰু মৃত্যুৰ কাৰণে’ (১৯৫৭), ‘বিভিন্ন নৰক’ (১৯৬৭), ‘স্বপ্ন-স্মৃতি’ (১৯৬৭), ‘বিষাদ’ (১৯৬৭) আদি

গল্প সংগ্ৰহ বৰগোহাঞিৰ কৃতিত্বৰ চানেকি। হোমেন বৰগোহাঞিৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু প্ৰায়েই অসাধাৰণ আৰু সামাজিক ৰাজ-আলিৰ আঁতৰত অন্ধ-গলিৰ মাজত সংঘটিত হোৱা ঘটনা। চৰিত্ৰবোৰ অস্বাভাৱিক মনোবৃত্তিৰ, সিহঁত সামাজিক নীতি-শৃংখলাৰ বাহিৰত, সিহঁত উৎকেদ্ৰিক, ইৰ্ষণকামী আৰু দানবীয় উগ্ৰতাৰ প্ৰতীক। বৰগোহাঞিৰ গল্পত প্ৰেম আৰু মৃত্যুৱে হাতত ধৰা-ধৰি কৰি আছে, সিহঁতৰ বিৰোধ নাই। ফ্ৰয়েদৰ মনঃসমীক্ষণ ৰীতিৰ প্ৰভাৱ বৰগোহাঞিৰ গল্পত অত্যন্ত গভীৰ। ডি, এইচ, লৰেঞ্চৰ যৌনতত্ত্বই বৰগোহাঞিক কিছু প্ৰভাৱিত কৰা যেন ধাৰণা হয়। সমাজৰ দুৰ্নীতি আৰু দুখ-দুৰ্গতিৰ তেওঁ অৱসান বিচাৰি কেতিয়াবা হয়তো নগ্ন চিত্ৰও প্ৰদৰ্শন কৰিছে। বৰগোহাঞি শিল্প সচেতন শক্তিশালী গদ্যশিল্পী।^৫

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ কথাশিল্পীৰ ভিতৰত যোগেশ দাস অন্যতম। ‘সহাঁৰি নাই’ (১৯৫৫), ‘পপীয়া তৰা’ (১৯৫৭), ‘আন্ধাৰৰ আঁৰে আঁৰে’ (১৯৫৯), ‘মদাৰৰ বেদনা’ (১৯৬৩), ‘পৃথিৱীৰ অসুখ’ (১৯৭৯), ‘ত্ৰিবেণী’ (১৯৬১), ‘হেজাৰ লোকৰ ভিৰ’ (১৯৬২) যোগেশ দাসৰ উল্লেখযোগ্য গল্পৰ পুথি। ইয়াৰে ভিতৰত ‘পৃথিৱীৰ অসুখ’ নামৰ গল্প পুথিখনৰ বাবে তেওঁ সাহিত্য অকাডেমী বঁটা লাভ কৰে। সহজ-সৰলভাৱে কথাবস্তু উপস্থাপন কৰি স্বাভাৱিক পৰিৱেশৰ মাজত সৰু-সুৰা ঘটনাৰ আকৰ্ষণীয় ৰূপ পৰিস্ফুট কৰাত যোগেশ দাস সিদ্ধহস্ত। তেওঁৰ কথনভঙ্গী সহজ-সৰল, সাৱলীল আৰু পৰিচ্ছন্ন। সৰল অলংকাৰপূৰ্ণ আৰু নিভাঁজ বাক্ভঙ্গীৰে গল্প ৰচনা কৰাত যোগেশ দাসৰ এটা নিজস্ব বৈশিষ্ট্যই ধৰা দিছে। এই বৈশিষ্ট্য সন্দৰ্ভত ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীয়ে কৈছে—“যোগেশ দাসৰ বিশেষত্ব হ’ল সৰল বাক্ভঙ্গীৰ সহায়ত অজটিল ঘটনাৰ প্ৰকাশ। এই প্ৰকাশৰ মাজত বিচিত্ৰতা নাথাকিলেও ঠায়ে ঠায়ে মাধুৰ্য আছে।”^৬ প্ৰত্যয় জন্মাব পৰা চৰিত্ৰৰ অৱতাৰণা দাসৰ গল্পৰ এটা ডাঙৰ গুণ। আনহাতে, তেওঁৰ গল্পৰ চৰিত্ৰসমূহ সাধাৰণতে উদাসীন, দুৰ্বল, নিষ্ক্ৰিয় আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ দাস। এই শ্ৰেণী চৰিত্ৰই পৰিৱৰ্তনশীল সমাজ এখনত বাস কৰিও মানুহৰ কাৰ্য পদ্ধতি, ভাৱ চিন্তাবোৰ বুজিবলৈ চেষ্টা নকৰি জীৱনৰ সোঁতত গা এৰা দিয়ে। পৰিৱেশে তেওঁলোকক যিফালে লৈ গৈছে, তেওঁলোক সেইফালেই যাবলৈ বাধ্য।

পৰিবেশ প্ৰধান গল্প ৰচনা কৃতিত্ব অৰ্জন কৰা মহিম বৰা নিঃসন্দেহে অসমীয়া ভাষাৰ গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত অন্যতম। ইতিমধ্যে বৰাই সাতখন গল্প সংকলন অসমীয়া পাঠকলৈ আগবঢ়াইছে—‘কাঠনিবাৰীৰ ঘাট’, ‘বহুভুজী ত্ৰিভুজ’ (১৯৬৭), ‘মই পিপলি আৰু পূজা’ (১৯৬৭), ‘ৰাতি ফুলা ফুল’ (১৯৭৭)। ‘এখন নদীৰ মৃত্যু’ আৰু ‘মহিম বৰাৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প’। মৌলিকতা আৰু আঞ্চলিক জনজীৱনৰ সুদৃঢ় প্ৰতিফলনেৰে সমৃদ্ধ মহিম বৰাৰ গল্প সমূহ ভাৰতীয় সাহিত্যৰ বাবেও এক মূল্যবান অৰিহণা। বৰাৰ গল্পত অসমীয়া সৃজনীধৰ্মী সাহিত্যৰ পৰম্পৰাই ক্ৰিয়া কৰি আহিছে।

তেওঁৰ ভাষাই বেজবৰুৱাৰ দিনৰপৰা বৈ অহা বলিষ্ঠ ধাৰাটোৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। নিভাঁজ অথচ প্ৰকাশিকা শক্তি সম্পন্ন শব্দ সম্ভাৰৰ ওপৰত ভেজা দি তেওঁ মনোমোহা ৰূপত তেওঁৰ বক্তব্য উপস্থাপিত কৰে।^১

ৰামধেনু যুগৰপৰা সাম্প্ৰতিক কাললৈকে নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে গল্প ৰচনা কৰা ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ এটি জাকতজিলিকা নাম। সাহিত্যৰ একাধিক দিশত শইকীয়াই প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰ ৰাখি থৈছে যদিও তুলনামূলকভাৱে চুটিগল্পত তেওঁৰ খ্যাতি সৰ্বজনবিদিত। ১৯৪৭ চনত ৰচনা কৰা ‘পথ নিৰূপমা’ নামৰ গল্পটোৰ যোগেদি গল্পকাৰ হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰা ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াই ইতিমধ্যে চুটিগল্পৰ বাবেই ‘অসম প্ৰকাশন পৰিষদ’ আৰু ‘সাহিত্য অকাডেমী’ বঁটা লাভ কৰিছে। বৰ্তমানলৈ প্ৰকাশিত এঘাৰখন চুটিগল্পৰ সংকলনৰ যোগেদি তেওঁ অসমীয়া গল্প সাহিত্যক এটি নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। সেই সংকলনকেইখন হ’ল—‘প্ৰহৰী’ (১৯৬৩), ‘বৃন্দাবন’ (১৯৬৫), ‘গহুৰ’ (১৯৬৯), ‘সেন্দূৰ’ (১৯৭১), ‘শৃংখল’ (১৯৭৫), ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প’ (১৯৭৬), ‘তৰংগ’ (১৯৭৯), ‘এই বন্দৰৰ আবেলি’ (১৯৮৮), ‘আকাশ’ (১৯৮৮), ‘উপকণ্ঠ’ (১৯৯২) আৰু ‘সাম্ৰাজ্য ভ্ৰমণ’ (১৯৯৮)। শইকীয়াই তেওঁৰ অন্যতম চুটিগল্প ‘প্ৰহৰী’ আৰু ‘এন্দূৰ’ক ক্ৰমে ‘অনিৰ্বান’ আৰু ‘কোলাহল’ নামেৰে কথাছবি নিৰ্মাণ কৰি অসমীয়া চুটিগল্পক চেলুলয়েদৰ মাজেদি উপস্থাপন কৰিছে। প্ৰাত্যহিক জীৱনৰ সৰু-সুৰা ঘটনা বা সমস্যাই শইকীয়াৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু। জীৱন সম্পৰ্কে গভীৰ জিজ্ঞাসা তেওঁৰ গল্পত পাবলৈ নাই। ঘটনা বা পৰিস্থিতিৰ পুংখানুপুংখ বিশ্লেষণ বা খুটি-নাটি বিচাৰ ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ গল্পৰ আন এক বিশেষত্ব। দৈনন্দিন জীৱন যাত্ৰাৰ সূক্ষ্ম ৰূপদানত শইকীয়াৰ পাৰদৰ্শিতা অপৰিসীম। আনহাতে, শইকীয়াৰ চুটিগল্প সমূহ আপেক্ষিকভাৱে দুৰ্বল। সেইবাবে ড° মহেন্দ্ৰ বৰাই শইকীয়াৰ গল্প সম্পৰ্কে মন্তব্য দি কৈছে—“ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ গল্পত আছে ডিটেইলৰ ধাৰ নিছিগা স্ফুৰণ। সত্যজিত ৰায়ৰ ছবি চাই যিটো সোৱাদ পোৱা যায়, ডিটেইলচৰ সূক্ষ্মতম কাৰু-কাৰ্যৰ বাবে ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ গল্প পঢ়ি পোৱা যায় সেই একেই সোৱাদ, সেই একেটা কাৰণতে।”

ৰামধেনু যুগৰ এগৰাকী সুদক্ষ গল্পকাৰ লক্ষ্মীনন্দন বৰা। এওঁৰ গল্পত গাঁৱৰ সুখ-দুখ, হাঁহি-কান্দোন মিহলি জীৱনৰ প্ৰত্যক্ষদৰ্শীৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰে কৰা মূল্যায়নৰ খতিয়ান আছে। আনহাতে, স্বৰাজ্যোত্তৰ কালৰ পৰিৱৰ্তনসমূহে কেনেকৈ অনিবাৰ্যভাৱে সহজ-সৰল প্ৰাম্য জীৱনৰ ওপৰত ক্ৰিয়া কৰি এখন জীৱন্ত সমাজক ভাঙোনমুখী কৰিছে তাৰো পৰিচয় বৰাৰ গল্পত আছে। বৰাৰ প্ৰকাশিত গল্প সংকলন কেইটি হ’ল ‘অচিন কন্যা’ (১৯৬৫), ‘গৌৰী ৰূপক’ (১৯৬২), ‘দৃষ্টি ৰূপা’ (১৯৫৮), ‘মন মাটি মেঘ’ (১৯৬১), ‘সেই সুৰে উতলা’ (১৯৬০), ‘কাঁচিয়লিৰ কুঁৱলী’ (১৯৬৫), ‘মাজত তুষাৰ নৈ’ (১৯৬৭), ‘গোপন গধূলি’ (১৯৬৯)।

বাঁহীৰ পাতত 'কাৰ্ণাম্বু' নামৰ গল্প লিখি পাঠকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সমৰ্থ হোৱা এগৰাকী গল্পকাৰ সৌৰভ কুমাৰ চলিহা। চলিহাৰ গল্পত বৈজ্ঞানিক পৰিভাষাই প্ৰতীকী ৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। এওঁৰ গল্প বস্তুনিষ্ঠ, আত্মগত সংলাপ আৰু বুদ্ধিনিষ্ঠ ৰচনা ৰীতিয়ে গল্পসমূহক স্বকীয়তা দান কৰিছে। তেওঁৰ 'অশান্ত ইলেকট্ৰন' (১৯৬২), 'দুপৰীয়া' (১৯৬৩), 'এহাত দাবা' (১৯৭৩) আৰু 'গোলাম' (১৯৭৩) এই গল্প সংকলন কেইটাত সূক্ষ্ম বিশ্লেষণ, সঙ্কৰণশীল মনস্তাত্ত্বিক পৰিসৰ্পন, চেতনা প্ৰবাহৰ প্ৰয়োগ, চলিধু জীৱন প্ৰবাহক বৈজ্ঞানিক ভাষা আৰু সংকেতেৰে ৰূপ দিয়াৰ অনন্য সাধাৰণ প্ৰচেষ্টা আৰু প্ৰকাশভঙ্গীৰ স্বকীয়তাই আন গল্পকাৰৰপৰা সম্পূৰ্ণ পৃথক আসনত ঠিয় কৰাইছে। সৌৰভ কুমাৰ চলিহাৰ গল্পৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্য বিচাৰ কৰা যথেষ্ট জটিল। কাৰণ চলিহাৰ গল্প কোনো এক বিশেষ সূত্ৰত বন্ধা নহয়। সেইবাবে একেটা গল্পতে বিভিন্ন সাহিত্যৰ মতাদৰ্শ, সমাজ সচেতনতা, সমাজ বিশ্লেষণ আৰু বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ আঙ্গিক কলা-কৌশলৰ প্ৰয়োগ হোৱা দেখা গৈছে। চলিহাৰ গল্পৰ কলা-কৌশলৰ ই নিপুনতা সম্পৰ্কে হোমেন বৰগোহাঞিয়ে আগবঢ়োৱা মন্তব্য এই প্ৰসংগত উল্লেখনীয়—“চুটিগল্পৰ কলা-কৌশল সৌৰভ চলিহাৰ বিস্ময়কৰ ৰূপে আয়ত্বধীন। সঁচা কথা ক'বলৈ গ'লে এই বিষয়ে তেওঁতকৈ দক্ষ শিল্পী বৰ্তমান অসমত বোধহয় এজনো নাই।” বৰগোহাঞিৰ এনে অকপট তথা নিৰ্মোহ স্বীকাৰোক্তিৰে চলিহাৰ গল্পৰ মান তথা অসমীয়া চুটিগল্প সাহিত্যত তেওঁৰ স্থান নিৰূপণ কৰাত সহায় কৰিছে। চলিহাই তেওঁৰ 'গোলাম' নামৰ গল্পপুথিৰ বাবে সাহিত্য অকাডেমী বঁটা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এগৰাকী গল্পকাৰ চন্দ্ৰ প্ৰসাদ শইকীয়া। 'মায়ামৃগ', 'নাচপতি ফুল', 'অঙ্গীকাৰ', 'এদিন' আদি গল্প সংকলনৰ যোগেদি এওঁ অসমীয়া গল্প সাহিত্যত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে। আদৰ্শ প্ৰৱণতা আৰু মানৱতাবোধ শইকীয়াৰ চুটিগল্পৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। একে সময়ৰে আন এগৰাকী গল্পকাৰ নিৰোদ চৌধুৰীয়ে তেওঁৰ পাঁচখন গল্প পুথিৰ যোগেদি গল্পকাৰ হিচাপে পৰিচয় দাঙি ধৰে। গল্প পুথি কেইখন হ'ল— 'মোৰ গল্প', 'অঙ্গে অঙ্গে শোভা', 'বায়ু বহে পূৰবৈয়া', 'নিশি গন্ধা' (১৯৬৬) আৰু 'হংসমিথুন' (১৯৬৭)।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ মহিলা গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত তিনি গৰাকীৰ নাম উল্লেখযোগ্য—নিৰুপমা বৰগোহাঞি, স্নেহ দেৱী আৰু মামনি ৰয়চম গোস্বামী। 'অনেক আকাশ', 'জলছবি' নিৰুপমা বৰগোহাঞিৰ প্ৰকাশিত গল্প পুথি। এওঁ সমাজ সচেতন লেখিকা। বাস্তৱ দৃষ্টিভঙ্গীৰে সামাজিক বৈষম্য আৰু সংঘাতৰ কাহিনীৰে ভালেমান গল্প ৰচনা কৰিছে। আনহাতে, নাৰী মনৰ সন্বেদ, ঘাত-প্ৰতিঘাত এই গল্পৰ মূল উপজীব্য। একেদৰে স্নেহ দেৱীৰ গল্পতো নাৰী জীৱনৰ বৈচিত্ৰ্যতা সংবেদনশীলভাৱে মূৰ্ত হৈ উঠিছে। 'একুকি গল্প', 'স্নেহ দেৱীৰ গল্প', 'স্নেহ দেৱীৰ

শ্ৰেষ্ঠ গল্প’—এই তিনিটা সংকলনত লেখিকাৰ গল্পসমূহ সন্নিবিষ্ট হৈ আছে। কেৱল মহিলা বুলিয়েই নহয় অসমীয়া সাহিত্যত এক ব্যতিক্ৰমধৰ্মী সৃষ্টিশীল লেখিকা ৰূপে পৰিগণিত হৈছে মামনি ৰয়চম গোস্বামী। ৰক্ষণশীল সমাজ ব্যৱস্থা, সংস্কাৰৰ নামত ভণ্ডামি, জৈৱিক-বাসনা গোস্বামীৰ চুটিগল্পৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য। বিষয়বস্তু যিয়েই নহওঁক গোস্বামীয়ে অতি সাহসেৰে তথা নগ্ন ৰূপত তাক অঙ্কন কৰিব পাৰে।

পলমকৈ গল্প লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰি অসমীয়া গল্প সাহিত্যত নিগাজীকৈ স্থান অধিকাৰ কৰিলে ‘শীলভদ্ৰ’ ছদ্মনামৰ গল্পকাৰজনে। ‘বাস্তৱ’, ‘কোনো ক্ষোভ নাই’, ‘সমুদ্ৰতীৰ’, ‘তৰুৱা কদম’, ‘শীলভদ্ৰৰ কুৰিটা গল্প’, ‘মধুপুৰ বহুদূৰ’ আদি তেওঁৰ প্ৰকাশিত গল্পৰ পুথি। ‘মধুপুৰ বহুদূৰ’ৰ বাবে শীলভদ্ৰই সাহিত্য অকাডেমী বঁটা লাভ কৰে। যাঠি-সত্তৰৰ দশকত আত্মপ্ৰকাশ কৰা এই গৰাকী গল্পকাৰৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু, চৰিত্ৰ আমাৰ সকলোৰে চিনাকি—চৌদিশৰ সমাজখনৰ হ’লৈও তেওঁ যিবোৰক নতুন অৰ্থ আৰু গুৰুত্ব দি চাইছে। এওঁৰ সৰহভাগ চুটিগল্পই চুটি। চৰিত্ৰবোৰ সামাজিক, মনস্তাত্ত্বিক সকলো দিশৰপৰা নিখুঁতভাৱে বিশ্লেষণ কৰে। লগতে প্ৰতিটো গল্পৰ উপস্থাপনত কিবা নহয় কিবা এটা নতুনত্ব বা অভিনৱত্ব লক্ষ্য কৰা যায়। বৰ্ণনাভঙ্গী আৰু ভাষাৰ প্ৰয়োগত তেওঁ যেন সদা সতৰ্ক, মিতব্যয়ী, ক’তো বাগাড়ম্বৰ নাই।^{১১}

‘হামদৈ পুলৰ জোন’ গল্পৰ লেখক হিচাপে জনপ্ৰিয় হৈ পৰা অতুলানন্দ গোস্বামীৰ গল্পৰীতি সৰল, পোন আৰু আবেদনক্ষম। সাধাৰণতে চকুত নপৰা ঘটনা অথবা সমস্যা সূক্ষ্ম দৃষ্টি আৰু ভাষাৰ প্ৰাঞ্জলতাৰে অতুলানন্দ গোস্বামীয়ে পাঠকৰ আগত দাঙি ধৰিব পাৰে। আঙ্গিকৰ প্ৰতি সজাগতা তথা আঙ্গিকৰ চমৎকাৰিত্ব প্ৰদৰ্শন কৰা এগৰাকী গল্পকাৰ হ’ল নগেন শইকীয়া। ‘পাৰ্থিব-অপাৰ্থিব’, ‘অস্তিত্বৰ শিকলি’, ‘আন্ধাৰত নিজৰ মুখ’ আদি গল্প সংকলনত শইকীয়াৰ মননশীলতা, চৰিত্ৰৰ অন্তৰ্দৰ্শন তথা ভাষাৰে প্ৰাঞ্জলতা অনুভৱ কৰিব পাৰি। ‘আন্ধাৰত নিজৰ মুখ’ নামে গল্প সংকলনটোৰ বাবে তেওঁ ‘সাহিত্য অকাডেমী বঁটা’ লাভ কৰে।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ এগৰাকী ব্যতিক্ৰমধৰ্মী গল্পকাৰ হৈছে অপূৰ্ব কুমাৰ শৰ্মা। এওঁৰ গল্পত চৰিত্ৰ আৰু পৰিস্থিতিৰ সমন্বয় আৰু বিষয়ৰ উপযোগী কথিত প্ৰকাশভঙ্গীৰ প্ৰয়োগ সহজে লক্ষ্য কৰিব পাৰি। আনহাতে, পৰ্যবেক্ষণৰ সত্যতা আৰু প্ৰকাশভঙ্গীৰ বলিষ্ঠতাৰ গুণত তেওঁৰ গল্পই জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছে। কথন ভঙ্গীত সৌৰভ কুমাৰ চলিহাৰ বেগী ভাষাৰ সদৃশতা মন কৰিবলগীয়া বিশেষত্ব। এনেদৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে, যুদ্ধোত্তৰ যুগত অৰ্থাৎ ১৯৪০ চনৰ পৰা ১৯৭০ চনলৈ ভালেমান গল্পকাৰৰ আবিৰ্ভাৱ ঘটিছে আৰু প্ৰায়বোৰ গল্পকাৰেই তেওঁলোকৰ গল্পলৈ নতুনত্ব কঢ়িয়াই অনাৰ বাবে প্ৰয়াস কৰিছে। যাৰ ফলত এই যুগৰ গল্প সাহিত্যই কেৱল সাহিত্যৰ ভঁৰালকে টনকীয়াল কৰা নাই; লগতে গল্প-সাহিত্যক পৰিপক্বতাও

প্ৰদান কৰিছে। যুদ্ধোত্তৰ যুগত যিসকল গল্পকাৰে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰে অৱদান আগবঢ়ালে, তাৰে বেছিভাগেই সাম্প্ৰতিক কাললৈকে গল্প ৰচনাত ব্ৰতী হৈ আছে। সেইবাবে ক'ব পাৰি এওঁলোকৰ আবিৰ্ভাৱ যদিও ৰামধেনু যুগ কিস্তি পৰৱৰ্তী সাম্প্ৰতিক কালৰো এওঁলোক বিশিষ্ট গল্পকাৰ।

১. ভৰালী, শৈলেন — আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য, পৃঃ ৪২
২. শৰ্মা, উপেন্দ্ৰনাথ — 'চুটিগল্প : ১৯৫০-১৯৯০' শীৰ্ষক প্ৰবন্ধ হোমেন বৰগোহাঞিৰ দ্বাৰা সম্পাদিত 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' (ষষ্ঠ খণ্ড) গ্ৰন্থ, পৃঃ ৪২৯-৩০
৩. বৰা, মহেন্দ্ৰ — 'এক জেনেৰেচন গল্পলেখক' পৃঃ ১৯৬
৪. বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ — অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন, পৃঃ ২৩০
৫. শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, পৃঃ ৫৪৭
৬. গোস্বামী, ত্ৰৈলোক্যনাথ — আধুনিক গল্প সাহিত্য, পৃঃ
৭. শৰ্মা, উপেন্দ্ৰনাথ — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ৪৫৬
৮. শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ৪৫৭-৫৮
৯. বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ — প্ৰাগুক্ত, পৃঃ ২৬৬
১০. বৰগোহাঞি, হোমেন — 'বিশ্ব সাহিত্যত অসমীয়া চুটিগল্পৰ স্থান' প্ৰবন্ধ, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ দ্বাৰা সম্পাদিত 'প্ৰবন্ধ চয়ন' গ্ৰন্থ, পৃঃ ৫২
১১. বৰা, প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ — 'যোৱা দুই দশকৰ অসমীয়া চুটিগল্প' প্ৰবন্ধ সতীশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী সম্পাদিত 'যোৱা দুই দশকৰ অসমীয়া সাহিত্য' গ্ৰন্থ, পৃঃ ১৩

১.৬ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাহিত্য সমালোচনা

সাহিত্য তত্ত্বৰ ব্যাখ্যা, বিভিন্ন ভাষাৰ সাহিত্যৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন, কোনো উৎকৃষ্ট সাহিত্য-কৃতিৰ সুখম পৰিচয়, সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন, মূল্যবান গ্ৰন্থৰ ভাল সম্পাদনা, কোনো এক ভাষাৰ সাহিত্যৰ মূল পৰম্পৰাৰ আধাৰত একোখন গ্ৰন্থৰ মূল্যায়ন, সাহিত্যৰ একোটা ধাৰাৰ সাফল্যৰ পুঞ্জানুপুঞ্জ বিচাৰ, একোজন সাহিত্যিকৰ সম্যক মূল্যায়ন, জ্ঞানৰ অন্য বিভাগবোৰৰপৰা সাহিত্যই কিদৰে পুষ্টি আহৰণ কৰে, সেই বিষয়ে দৃষ্টান্ত সহকাৰে আলোচনা আৰু সাহিত্য-কৰ্মৰ গৱেষণামূলক অধ্যয়ন— এই আটাইবোৰ কাৰ্য্যকে সাহিত্য সমালোচনাৰ শিতানত সামৰা হয়।'

এই আটাইবোৰ দিশকে সামৰি যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ (১৯৪০-১৯৭০) অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনাৰ ইতিহাস দিয়াটো কষ্টসাধ্য। কিয়নো স্বাধীনতা লাভৰ পাছত ডেৰ কুৰি বছৰৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য, সংস্কৃতিৰ উপৰিও ধৰ্ম, বিজ্ঞান, জীৱনী, ভ্ৰমণ ইত্যাদি অনেক বিষয়ৰ গ্ৰন্থ প্ৰকাশ পাইছে। আনহাতে, অসমীয়া সাহিত্যৰ বিচাৰতো গতিশীলতা আৰু মননশীলতা প্ৰকাশ পাইছে। নতুন পদ্ধতি

আৰু দৃষ্টিভঙ্গীৰে সাহিত্যৰ মূল্যায়ন কৰিব বিচৰা হৈছে। এই সকলোবোৰ দিশৰ প্ৰতি দৃষ্টি ৰাখি যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনা সম্পৰ্কে এটি আভাস দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। স্বৰাজ্যোত্তৰ কালত সমালোচকসকলৰ ভিতৰত হেম বৰুৱাৰ নাম পোনতে লব পাৰি। ইউৰোপীয় সাহিত্যৰ ব্যাপক অধ্যয়নে বৰুৱাক অসমীয়া সাহিত্যৰ বিচাৰত নতুন ধ্যান-ধাৰণা প্ৰৱৰ্তন কৰিবলৈ প্ৰেৰণা দিছিল। তেওঁৰ ‘আধুনিক সাহিত্য’ (১৯৬২)—এই তিনিওখন পুথিৰে সাহিত্যৰ মূল্যায়ন কৰাৰ আগ্ৰহ দেখা গৈছে। একে সময়ৰে ভৱানন্দ দত্তই প্ৰগতিবাদী চিন্তাৰে উদ্বুদ্ধ হৈ সাহিত্য সমালোচনাত এটি নতুন ধাৰাৰ পোষকতা কৰিছিল। ইয়াৰ নিদৰ্শন তেওঁৰ ‘অসমীয়া কবিতাৰ কাহিনী’ (১৯৫৯) আৰু ‘ৰবীন্দ্ৰ প্ৰতিভা’ (১৯৬১) তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ ‘পঞ্চ পুষ্প’ (১৯৬৮), ‘সাহিত্য বিদ্যা পৰিক্ৰমা’ (১৯৬৩) আৰু ‘ভক্তিবাদ’ (১৯৭৮) ; মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰীৰ ‘সাহিত্য দৰ্শন’ (১৯৬২), ‘বৈষ্ণৱ দৰ্শনৰ ৰূপৰেখা’ এই সময়ত ৰচিত মূল্যবান সৃষ্টি কৰ্ম।

সাহিত্যৰ সমালোচনাত নিষ্ঠাৰে আত্ম নিয়োগ কৰা লেখক এগৰাকী হ’ল ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী। তেওঁৰ উল্লেখনীয় গ্ৰন্থকেইখন হ’ল ‘সাহিত্য আৰু সমালোচনা’ (১৯৫০), ‘আধুনিক গল্প সাহিত্য’ (১৯৬৫), ‘ইংৰাজী সমালোচনাৰ ধাৰা আৰু অসমীয়া সাহিত্যত ইয়াৰ প্ৰভাৱ’ (১৯৭০), ‘সমুদ্ৰ মছন’ (১৯৬৮), নন্দন তত্ত্ব : প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য’ (১৯৮১) আদি।

ডিম্বেশ্বৰ নেওগ, মহেশ্বৰ নেওগ আৰু সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়নকে ধৰি সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশৰ আলোচনামূলক গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰিছে। সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী প্ৰণয়নৰ ক্ষেত্ৰত এগৰাকী বাটকটীয়া ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী’ ১৯৬৭ চনত প্ৰকাশ হয়। মহেশ্বৰ নেওগৰ ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা’ প্ৰকাশ হয় ১৯৬২ চনত আৰু সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাৰ ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত’ ১৯৫৯ চনত প্ৰকাশ পায়। অৱশ্যে পিছৰ সংস্কৰণত (১৯৮১) এই গ্ৰন্থখনিৰ নাম ‘অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত’ ৰখা হয়। মহেশ্বৰ নেওগৰ বিচৰণ-ক্ষেত্ৰ বৰ বহল। অসমীয়া সাহিত্য, সংগীত, নৃত্য, ভাস্কৰ্য, চিত্ৰশিল্প, সমাজ আদি প্ৰায় সকলোবোৰ দিশতে সমালোচনামূলক দৃষ্টিভঙ্গী প্ৰদৰ্শন কৰিছে। তেওঁৰ দ্বাৰা সম্পাদিত গ্ৰন্থসমূহৰ ভিতৰত—‘কীৰ্তন ঘোষা’ (১৯৫৫), ‘নামঘোষা’ (১৯৫৫), ‘বৰদোৱা গুৰু চৰিত’ (১৯৭৪), ‘প্ৰাচ্য শাসনাৱলী’ (১৯৭৩), ‘সঞ্চয়ন’ (১৯৫৯), ‘অসমীয়া প্ৰেম গাথা’ (১৯৬০) আদি উল্লেখযোগ্য। আন আন গ্ৰন্থসমূহৰ ভিতৰত ‘আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য’ (১৯৬৫), ‘অসমীয়া গীতি-সাহিত্য’ (১৯৪৮), ‘পাঠ সমীক্ষা’, ‘শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ’ আদি। সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ উপৰিও ‘অসমীয়া নাট্য সাহিত্য’ (১৯৬২), ‘অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা’ (১৯৫৫), ‘অসমীয়া উপন্যাসৰ গতিধাৰা’ (১৯৭৬), ‘অসমীয়া কাহিনী কাব্যৰ প্ৰবাহ’ (১৯৭০) আদি মূল্যবান গ্ৰন্থ

ৰচনা কৰে।

অতুলচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'অসমীয়া কাব্যত প্ৰেমৰ বোৱতী সঁতি' (১৯৭০), 'সমালোচনা-সাহিত্য' (১৯৫৮), 'সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা' (১৯৪৭) ; বাপচন্দ্ৰ মহন্তৰ 'জীৱন আৰু সাহিত্য' (১৯৬৩), 'ভাৰতীয় ধৰ্ম সাধনা' (১৯৬৭), 'নামঘোষাৰ তত্ত্ব দৰ্শন' (১৯৭৮), উমাকান্ত শৰ্মাৰ 'কাব্যভূমি' (১৯৪৮), যোগীৰাজ বসুৰ 'বেদৰ পৰিচয়' (১৯৭০) ; প্ৰফুল্ল দত্ত গোস্বামীৰ 'সাহিত্য আৰু জীৱন' (১৯৫৬), অসমীয়া জন-সাহিত্য' (১৯৪৮) ; বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'অসমীয়া কথা সাহিত্য' (১৯৫০), 'অসমৰ লোক সংস্কৃতি'; উপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখাৰুৰ 'অসমীয়া ৰামায়ণী সাহিত্য' (১৯৪৮) ; উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীৰ ভাষা আৰু সাহিত্য' (১৯৫৬) ; হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ 'অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত' (১৯৬১) ; সত্যপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ 'নাটক আৰু অভিনয় প্ৰসঙ্গ' (১৯৬২) ; হৰিশ্চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ 'অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিলিঙনি' (১৯৬৮) ; ভুবনেশ্বৰী বৈশ্যৰ 'বৈষ্ণৱ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য' (১৯৬৩) ; নন্দ তালুকদাৰৰ 'কবি আৰু কবিতা' (১৯৬৯), মহেন্দ্ৰ বৰাৰ 'অসমীয়া কবিতাৰ ছন্দ' (১৯৬২), 'ৰমন্যাসবাদ' (১৯৭৬), সাহিত্যৰ উপক্ৰমণিকা', লীলা গগৈৰ 'অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা' (১৯৬৫) আদি অনেক লেখকে সাহিত্য সম্পৰ্কীয় সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰি যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ সমৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছে।

এওঁলোকৰ উপৰিও মহেশ চন্দ্ৰ দেৱ গোস্বামী, ৰজনীকান্ত দেৱশৰ্মা, মুকুণ্ড মাধৱ শৰ্মা, প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য, পৰাগ চলিহা, যতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী, বীৰেণ বৰকটকী, পৰীক্ষিত হাজৰিকা, ৰামমল ঠাকুৰীয়া, শশী শৰ্মা, হৰিনাথ শৰ্মা দলৈ, প্ৰফুল্ল কটকী, ভৱপ্ৰসাদ চলিহা আদি ভালেসংখ্যক লেখকে তেওঁলোকৰ নিজৰ নিজৰ বিষয় তথা এলেকাত সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ প্ৰণয়নেৰে দক্ষতাৰ পৰিচয় দিছে। এই প্ৰসঙ্গত মুকুণ্ড মাধৱ শৰ্মাৰ 'উপমা কালিদাসস্য', প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ 'অসমৰ জনজাতি', যতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীৰ 'অসমীয়া সাহিত্যৰ চমু বুৰঞ্জী' (১৯৫৭), বীৰেণ বৰকটকীৰ 'সাহিত্যৰ আভাস', পৰীক্ষিত হাজৰিকাৰ 'চৰ্যাপদ', ৰামমল ঠাকুৰীয়াৰ 'সাহিত্য বিচাৰ', শশী শৰ্মাৰ 'সাহিত্য সৃষ্টি', 'অসমৰ লোক সাহিত্য', প্ৰফুল্ল কটকীৰ 'ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী', হৰিনাথ শৰ্মাদলৈৰ 'সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি' আদি গ্ৰন্থৰ নাম লব পাৰি।

ষাঠিৰ দশকৰ আগভাগৰ পৰাহে অসমীয়া সাহিত্যত সমালোচনাৰ জোৱাৰ উঠিবলৈ আৰম্ভ হয়। এইখিনিতে উপেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা, নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য্য আৰু জ্ঞানানন্দ শৰ্মা পাঠকৰ নাম উল্লেখযোগ্য। তিনিওগৰাকী সমালোচকে অসমীয়া কবিতা সম্পৰ্কে মূল্যবান সংযোজন আগবঢ়াইছে। একেদৰে ইমদাদ উশ্ৰীহৰ 'কবিতাৰ সবিশেষ' লেখত লবলগীয়া সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ।

ইংগ-মাৰ্কিন নতুন সমালোচনাৰ আদৰ্শ আগত ৰাখি সাহিত্যৰ বিচাৰত অৱতীৰ্ণ হোৱা দুগৰাকী সমালোচক হ'ল হীৰেণ গৌহাই আৰু ভৱেন বৰুৱা। সূক্ষ্ম অনুসন্ধান, মননশীলতা আৰু আধুনিক বিশ্লেষণৰ ক্ষেত্ৰত দুয়োগৰাকীয়ে কৃতিত্বৰ পৰিচয় দিছে। হীৰেণ গৌহাইৰ আদৰ্শ সমাজতাত্ত্বিক। মাৰ্ক্সীয় দৰ্শনৰ প্ৰেৰণাৰে সমাজ বাস্তৱতাৰ প্ৰতি সজাগ হৈ সাহিত্য কৰ্মৰ তাৎপৰ্য উপলব্ধি কৰাৰ চেষ্টা তেওঁৰ ৰচনাত আছে। কিন্তু মাৰ্ক্সীয় দৰ্শনৰ প্ৰভাৱে তেওঁৰ প্ৰথম স্তৰৰ সমালোচনামূলক ৰচনাসমূহত সমালোচকৰ নিৰপেক্ষতা আৰু উদাৰতা অপহৰণ কৰা নাই। সাহিত্য কৃতিৰ লগত জীৱনৰ সম্পৰ্ক, লেখকৰ সামাজিক দায়িত্ব আদি চিন্তাৰ আধাৰত গৌহাইদেৱে সাহিত্যৰ বিচাৰ কৰিছে।^২ 'সাহিত্যৰ সত্য' (১৯৭০), 'সাহিত্যৰ চেতনা' (১৯৭৬) হীৰেণ গৌহাইৰ উল্লেখনীয় সমালোচনা-কৃতি। আন গৰাকী সমালোচক ভৱেন বৰুৱাই কবিতাৰ দেহ, ভাষা, আদিৰ পুংখানুপুংখ আলোচনাৰ জৰিয়তে আলংকাৰিক পদ্ধতিৰ প্ৰৱৰ্তন কৰি অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যলৈ নতুনত্ব আনিছে। ভৱেন বৰুৱাৰ সমালোচনাৰ স্থায়ী কৃতিত্ব হ'ল— বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'জীৱনৰ বাটত' উপন্যাস সম্পৰ্কে ইংৰাজীত লিখা সমালোচনা, লক্ষীনাথ বেজবৰুৱা আৰু হোমেন বৰগোহাঞিৰ 'সুবালা' সম্পৰ্কে নৱ মূল্যায়নৰ প্ৰচেষ্টা। আনহাতে, গৱেষণা-মূলক পদ্ধতিৰ পৰা সংগৃহীত গুণ, যথা প্ৰণালীবদ্ধতা, শৃংখলাবোধ, পৰিমিতিবোধ, বিষয়বস্তুৰ গভীৰলৈকে যোৱাৰ চেষ্টা—এইবোৰ গুণৰ উপৰিও গদ্যৰ ভাষা সঠিক আৰু পূৰ্ণ প্ৰকাশমান কৰি তুলিবৰ বাবে সদা সচেতন উদ্যম—হীৰেণ গৌহাই আৰু ভৱেন বৰুৱাৰ লেখাবোৰৰ বিশেষত্ব।^৩ এই দুগৰাকীৰ লগতে গভীৰ অধ্যয়নশীলতা আৰু স্বকীয় দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰিচয় বহন কৰা এগৰাকী সমালোচক হ'ল হোমেন বৰগোহাঞি। 'বিশ্বাস আৰু সংশয়' (১৯৬৮), 'ধূসৰ দিগন্ত' (১৯৭০), 'জিজ্ঞাসা' (১৯৭৯) আদি তেওঁৰ সমালোচনাৰ চানেকি। তাৰোপৰি হোমেন বৰগোহাঞিৰ দ্বাৰা সম্পাদিত 'অসমীয়া গল্প সংকলন'ৰ পাতনিখনি অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যৰ এক উজ্জ্বল চানেকি। আনহাতে, 'অৱস্থিতিবাদ' দৰ্শন আৰু সাহিত্যত ইয়াৰ প্ৰয়োগ সম্পৰ্কেও বৰগোহাঞিয়ে সমালোচনা আগবঢ়াই সচেতন পাঠকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ সাহিত্য সমালোচনা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে ১৯৪০ চনৰপৰা ১৯৭০ চনৰ ভিতৰত এই দিশটোৱে যথেষ্টখিনি সমৃদ্ধি লাভ কৰিছে। লগতে আধুনিক সমালোচনাৰ দৃষ্টিভঙ্গী গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰয়োগ কৰাৰ প্ৰচেষ্টাও ষষ্ঠ-সপ্তম দশকৰপৰা আৰম্ভ হ'বলৈ ধৰে।

১. দত্ত, হীৰেন্দ্ৰনাথ — 'সাহিত্য-সমালোচনা' প্ৰবন্ধ, হোমেন বৰগোহাঞিৰ দ্বাৰা সম্পাদিত 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী' (ষষ্ঠ খণ্ড) গ্ৰন্থ, পৃঃ ৫৪৮

২. ভৰালী, শৈলেন — আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য, পৃঃ ৪৮

১.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য গঢ় লৈ উঠে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধ তথা ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ পটভূমিত। দুয়োখন যুদ্ধৰ পিছতে অসমীয়া সমাজ ব্যৱস্থাৰ লগতে সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো আমূল পৰিৱৰ্তন সাধন হয়।

যুদ্ধোত্তৰ কালত পৌৰাণিক নাটকে মঞ্চৰপৰা বিদায় ললে। ঐতিহাসিক নাটকৰ ৰচনাও ক্ৰমান্বয়ে কমি আহিবলৈ ধৰিলে। তাৰ ঠাই দখল কৰিলে বাস্তৱবাদী তথা সমস্যামূলক নাটকে। লগতে শ্বেল্পপিয়েৰৰ নাট্য-ৰীতিক অগ্ৰাহ্য কৰি আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰা হ'ল হেনৰিক ইবছেন, বাৰ্ণাৰ্ড শ্ব' প্ৰমুখ্যে বাস্তৱবাদী নাট্যকাৰসকলৰ। ফলত বিষয়বস্তু আৰু কলা-কৌশল উভয় দিশতে যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ নাটকলৈ পৰিৱৰ্তন আহিল।

উপন্যাসৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায়, প্ৰাক্ স্বাধীনতাকালৰ উপন্যাসসমূহ আছিল মূলতঃ ঐতিহাসিক। স্বাধীনোত্তৰ কালত ঐতিহাসিক উপন্যাসৰ সলনি সামাজিক উপন্যাসৰ ধাৰাটোৱে গা-কৰি উঠিল। লগতে এই সময়ছোৱাত ঔপন্যাসিকসকলে সাহিত্যৰ কলাত্মক দিশটোৰ ওপৰতো গুৰুত্ব দিবলৈ ধৰে।

যুদ্ধোত্তৰ যুগ চুটিগল্পৰ ক্ষেত্ৰত সমৃদ্ধি আৰু বৈচিত্ৰ্যতাৰ যুগ। এই যুগত অসমীয়া চুটিগল্পই সকলো ফালৰপৰা পৰিপক্বতা লাভ কৰে। বিষয়বস্তু, আঙ্গিক কলা-কৌশল আৰু পাশ্চাত্য দৰ্শন—এই তিনিওটা দিশলৈ চুটিগল্পই অভিনৱত্ব কঢ়িয়াই আনে। চেতনাস্ৰোত, অৱস্থিতিবাদ, ফ্ৰয়েদীয় মনস্তত্ত্ব, প্ৰগতিবাদ আদি বিভিন্ন ধাৰণাই অসমীয়া চুটিগল্পৰ ওপৰত গভীৰভাৱে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিলে।

সাহিত্য-সমালোচনা বা সাহিত্যিক মূল্যায়ন কৰাৰ পদ্ধতি অৰুণোদয় যুগৰে পৰা চলি আছিল। কিন্তু এই পদ্ধতি ৰোমাণ্টিক যুগলৈ আছিল পৰম্পৰাগত তথা গতানুগতিক। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ ষষ্ঠ আৰু সপ্তম দশকৰ পৰাহে আধুনিক, বিদ্যায়তনিক, তথা গৱেষণামূলক দৃষ্টিৰে সাহিত্যৰ সমালোচনা পদ্ধতি গঢ় লৈ উঠে। মহেশ্বৰ নেওগ, সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা, হীৰেণ গোঁহাই, ভবেন বৰুৱা, হোমেন বৰগোহাঞি আধুনিক সাহিত্য-সমালোচনাৰ পথিকৃত।

১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ ইতিহাস আগবঢ়াই ইয়াৰ গতি-প্ৰকৃতি সম্পৰ্কে এটি সমীক্ষা আগবঢ়াওঁক।
- ২। যুদ্ধোত্তৰ যুগত অসমীয়া উপন্যাসৰ কোনটো ধাৰাই বেছি গুৰুত্ব লাভ কৰিলে বিচাৰ কৰক। লগতে এই ধাৰাটোৰ উল্লেখযোগ্য উপন্যাসকেইখনমানৰ বিষয়ে একোটাকৈ চমু পৰিচয় দিয়ক।

- ৩। ছৈয়দ আব্দুল মালিকৰ উপন্যাসৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি তেওঁৰ উপন্যাসৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ নিৰ্ণয় কৰক।
- ৪। “স্বাধীনতা লাভৰ পিছত অসমীয়া সাহিত্যৰ যিটো ঠালে অতি চমকপ্ৰদ উন্নতি লাভ কৰিছে, সেই ঠালটোৱেই হ’ল উপন্যাস” —এই মন্তব্যৰ আধাৰত স্বাধীনোত্তৰ কালৰ (১৯৪০-১৯৭০) অসমীয়া উপন্যাসৰ ইতিহাস দিবলৈ যত্ন কৰক।
- ৫। ১৯৪০ চনৰপৰা ১৯৭০ চনৰ ভিতৰত ৰচিত অসমীয়া নাটকৰ ইতিহাস আৰু গতি-প্ৰকৃতি সম্পৰ্কে এটি সমীক্ষা আগবঢ়াওঁক।
- ৬। ৰামধেনু যুগৰ চুটিগল্পৰ বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি এই যুগৰ গল্পকাৰ আৰু তেওঁলোকৰ গল্পৰ বিষয়ে এটি বিশ্লেষণ আগবঢ়াওঁক।
- ৭। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ চুটিগল্পত ফ্ৰয়েদীয় মনস্তত্ত্ব, অৱস্থিতিবাদ, চেতনাস্ৰোত আদি পাশ্চাত্য ধাৰণাসমূহ কোন কেইগৰাকী গল্পকাৰৰ গল্পত প্ৰতিফলিত হৈছে বিচাৰ কৰক।
- ৮। ভৱেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ চুটিগল্প সম্পৰ্কে আলোচনা কৰি অসমীয়া চুটিগল্পলৈ তেওঁৰ অৱদানৰ বিষয়ে এটি নাতিদীৰ্ঘ প্ৰবন্ধ যুগুত কৰা।
- ৯। হোমেন বৰগোহাঞিৰ চুটিগল্পৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ উল্লেখ কৰি অসমীয়া চুটিগল্পলৈ তেওঁ কেনেদৰে নতুনত্ব কঢ়িয়াই আনিলে বিচাৰ কৰক।
- ১০। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ মহিলা গল্পকাৰসকলৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজি সম্পৰ্কে এটি বিশদভাৱে আলোচনা কৰক।
- ১১। ১৯৪০ চনৰপৰা ১৯৭০ চনলৈ অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনাৰ ইতিবৃত্ত দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰক।
- ১২। যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনাৰ উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থসমূহৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি এই সময়ছোৱাত ৰচিত (১৯৪০-১৯৭০) গ্ৰন্থসমূহৰ এটি ইতিহাস দাঙি ধৰক।

১.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- ১। নেওগ, মহেশ্বৰ — অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
- ২। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
- ৩। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা
- ৪। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া উপন্যাসৰ গতিধাৰা
- ৫। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া নাট্য সাহিত্য
- ৬। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পাদনা) — অসমীয়া গল্প সংকলন (প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় খণ্ড)

- ৭। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পাদনা) — অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)
- ৮। ভৰালী, শৈলেন — আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য
- ৯। ভৰালী, শৈলেন — নাটক আৰু অসমীয়া নাটক
- ১০। ভৰালী, শৈলেন — নাট্যকলা : দেশী-বিদেশী
- ১১। ভৰালী, শৈলেন — ট্ৰেজেদি বিচাৰ
- ১২। বৰুৱা, হেম — আধুনিক সাহিত্য
- ১৩। কটকী, চন্দ্ৰ — আধুনিক অসমীয়া কবিতা
- ১৪। বৰা, প্ৰফুল্ল — অসমীয়া সাহিত্য : আধুনিক যুগ
- ১৫। মজুমদাৰ, বিমল — অসমীয়া কবিতাৰ বিচাৰ
- ১৬। বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ — অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন
- ১৭। গোস্বামী, ত্ৰৈলোক্য নাথ — আধুনিক গল্প সাহিত্য
- ১৮। ভট্টাচাৰ্য্য, সতীশ চন্দ্ৰ — যোৱা দুই দশকৰ অসমীয়া সাহিত্য
- ১৯। গোস্বামী, যতীন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী
- ২০। ছাত্তাৰ, আব্দুছ — সপ্তম দশকৰ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত (সম্পাদনা)
- ২১। ভট্টাচাৰ্য্য, হৰিশ্চন্দ্ৰ — অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিলিঙণি
- ২২। বৰুৱা, সত্যপ্ৰসাদ — নাটক আৰু অভিনয় প্ৰসঙ্গ
- ২৩। গগৈ, লীলা — আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰিচয়
- ২৪। মহন্ত, পোনা — প্ৰসঙ্গ : নাটক
- ২৫। দত্ত, উদয় — চুটিগল্প
- ২৬। উল্লাহ, ইম্দ্দাদ — কবিতাৰ সবিশেষ
- ২৭। শৰ্মা, গোবিন্দ প্ৰসাদ — উপন্যাস আৰু অসমীয়া উপন্যাস

দ্বিতীয় বিভাগ বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্য

বিভাগৰ গঠন :

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ অসমীয়া প্ৰবন্ধ-সাহিত্য
- ২.৪ বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধ-সাহিত্য
- ২.৫ বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ ভাব-বস্তু, ভাষা ইত্যাদি
- ২.৬ বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ ভাষা
- ২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

প্ৰথিতযশা পণ্ডিত সমালোচক ড বাণীকান্ত কাকতিদেৱে (১৮৯৪-১৯৫২) দেশ-বিদেশৰ ইতিহাস, পুৰাণ, লোক কথাত থকা প্ৰেম কাহিনী কিছুমান অধ্যয়ন কৰি তাৰ আধাৰত জয়ন্তী, আৱাহন আদি আলোচনীৰ পাতত কেইবাটাও তত্ত্ব গধুৰ প্ৰবন্ধ লিখিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত ১৯৪৮ চনত ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ যত্নত সেইবোৰৰ কেইটামান বিশেষ প্ৰবন্ধ সংকলিত হয় 'সাহিত্য আৰু প্ৰেম' নামৰ গ্ৰন্থখনত। উক্ত সংকলনখনত মুঠ ছটা প্ৰবন্ধই স্থান পাইছে। সেইকেইটা হ'ল— নিশাদূত, ভাৰৱীয়াৰ ভেশত প্ৰেমিক, নাৰী হৃদয়, সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা, কবিৰ অহেতুকী প্ৰীতি আৰু পণ্ডিতৰ ভূমাস্পৃহা। নবীন সাহিত্যিকসকলৰ কল্পনাৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি হ'ব বুলি আশা প্ৰকাশ কৰি গ্ৰন্থখনৰ পাতনিত ড° কাকতিয়ে প্ৰেমৰ শক্তি সন্দৰ্ভত লিখিছে— "বিজ্ঞানৰ পণ্ডিতসকলে কয়, জুহালৰ এঙ্গাৰ আৰু বহুমূলীয়া হীৰা ৰসায়নৰ বিশ্লেষণত একেই পদাৰ্থ। কেৱল তাপ আৰু হেঁচাৰ তাৰতম্যত দুইবোৰ বাস্তৱ প্ৰকৃতি আৰু গুণৰ ভেদভাৱ ওপজে। প্ৰেমৰ পোৰণি শক্তিৰ প্ৰভাৱতো একে তেজ মঙহৰ শৰীৰৰ মানুহৰ মনত বেলেগ বেলেগ প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটে। কেতবোৰৰ পক্ষে মনৰ চটফটনি আৰু কেতবোৰ দুৰ্লভ প্ৰকৃতি মানুহৰ পক্ষে ই উদ্বোধনী-প্ৰজ্ঞান-বস্তু। এই তেজ-মঙহৰ খন্তেকীয়া ফৰফৰণি নাইকিয়া কৰি

অপাৰ্থিব সৌন্দৰ্য আৰু আনন্দৰ প্ৰতি উদ্যম সঞ্চাৰ কৰে।” নাৰী হৃদয় নামৰ প্ৰবন্ধটি ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে একেজন ‘দুৰ্লভ প্ৰকৃতিৰ মানুহৰ পক্ষে’ তেজ মঙহৰ খন্তেকীয়া ফৰফৰণি কেনেকৈ অপাৰ্থিব সৌন্দৰ্যলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে— তাৰ এক বিশ্লেষণধৰ্মী আলোচনা দাঙি ধৰিছে। ‘নাৰী হৃদয়’ প্ৰবন্ধটিৰ বিষয় হৈছে— মধ্যযুগৰ ইউৰোপৰ বিখ্যাত পণ্ডিত পীয়াৰে আবেলাৰ্ড আৰু তেওঁৰ প্ৰেয়সী হেলেইছাৰ কৰুণ প্ৰেমকাহিনী।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ আৰম্ভণি সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব;
- অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যত বাণীকান্ত কাকতিৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব;
- বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ বিষয়বস্তুৰ পৰিসৰ, ভাষা শৈলী সম্পৰ্কে এক সাধাৰণ ধাৰণা কৰিব পাৰিব;
- ড° কাকতিৰ নাৰী হৃদয় নামৰ পাঠটিৰ মূল বিষয়বস্তুৰ লগত পৰিচিত হ’ব পাৰিব;
- ইয়াৰ মাজেৰে আবেলাৰ্ড আৰু হেলেইছাৰ প্ৰেমৰ মহত্ব উপলব্ধি কৰিব পাৰিব; আৰু
- নাৰী হৃদয়ৰ মনস্তত্ত্ব সম্পৰ্কে ড° কাকতিৰ মনোভাব বুজাৰ লগতে নাৰীৰ মানসিক অৱস্থা সম্পৰ্কেও ধাৰণা কৰিব পাৰিব।

২.৩ অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্য

‘অৰুণোদই’ প্ৰকাশৰ পৰাই আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ফেছজালি হয় বুলি ক’ব পাৰি। বৃটিছৰ আগমনৰ ফলস্বৰূপে অসমীয়া মানুহে পাশ্চাত্য চিন্তা-ভাবনাৰ সংস্পৰ্শত আহিবলৈ সুযোগ পায়। যাৰ বাবে আধুনিকতাৰ ধাৰণাই আমাৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিত খোপনি লয়। খৃষ্টধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে অহা আমেৰিকান বেপ্তিষ্ট মিছনেৰীসকলৰ প্ৰচেষ্টাত প্ৰকাশ হোৱা ‘অৰুণোদই’ৰ (১৮৪৬) পাততে পোনতে নতুন ভাব-ধাৰণাই গজালি মেলে। আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ আৰম্ভণিও হয় এই কালচোৱাতে। ইয়াত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধৰ ধাৰাই যুক্তিনিষ্ঠ আৰু বিজ্ঞানসন্মত ৰূপ প্ৰকাশৰ স্বাভাৱিক বাহনৰূপে গদ্যক প্ৰতিষ্ঠিত কৰে।

‘অৰুণোদই’ৰ যুগৰ খ্ৰীষ্টিয়ান আৰু অখ্ৰীষ্টিয়ান লেখকসকলৰ ৰচনাত বুৰঞ্জী,

ভূগোল, প্রাকৃতিক বিজ্ঞান, নীতিকথা, ধৰ্মকথা আদিয়ে স্থান পাইছিল। সেয়াই আছিল অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ আৰম্ভণি। খ্ৰীষ্টিয়ান লেখকসকলৰ ভিতৰত নাথান ব্ৰাউন, এ. কে. গাৰ্নি, নিধিৰাম ফাৰৱেল আদিৰ নাম উল্লেখ কৰিব পাৰি। অখ্ৰীষ্টিয়ান লেখকসকলৰ ভিতৰত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা আদিৰ বিভিন্ন ৰচনাই গদ্য সাহিত্য টনকিয়াল কৰি তোলে। পৰবৰ্তীকালত ‘জোনাকী’ (১৮৮৯) কাকতৰ যোগেদি মনোধৰ্মী প্ৰবন্ধৰ সূচনা হয়। সৃষ্টিধৰ্মী গদ্যৰ বিভিন্ন শাখাই এই সময়তে বিকাশ লাভ কৰে। উপন্যাস, চুটিগল্পৰ লগতে ব্যক্তিনিষ্ঠ আৰু বস্তুনিষ্ঠ প্ৰবন্ধও এই সময়তে পূৰ্ণৰূপত প্ৰকাশ হয়। বিষয়বস্তুৰ বিভিন্নতাৰ লগতে প্ৰকাশভংগীৰ সৌন্দৰ্যৰেও এই সময়ত ৰচিত প্ৰবন্ধবোৰ চিত্তাকৰ্ষী। ব্যক্তিমুখী আৰু বস্তুনিষ্ঠ উভয় ধাৰাৰ প্ৰবন্ধতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, বস্তুধৰ্মী নৈতিক বা দাৰ্শনিক ৰচনাত সত্যনাথ বৰা আৰু ঐতিহাসিক ৰচনাত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ নাম বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য। বেজবৰুৱাৰ ‘কৃষ্ণকথা’, ‘তত্ত্বকথা’ আদিৰ গহীন প্ৰবন্ধৰ শৈলী তেওঁৰ ব্যক্তিনিষ্ঠ প্ৰবন্ধবোৰৰ শৈলীতকৈ ভিন্ন। সত্যনাথ বৰাই ‘সাৰথি’, ‘সাহিত্য বিচাৰ’ আদি পুথিত প্ৰবন্ধক এক বিশিষ্ট আৰ্টৰূপে কৰ্ষণ কৰিছিল। এই সময়ৰ আন আন প্ৰবন্ধলেখক হ’ল— সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা, বেণুধৰ শৰ্মা, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰী, সৰ্বেশ্বৰ কটকী, নীলমণি ফুকন, জ্ঞাননাথ বৰা, হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱা, কালিৰাম মেধি, বাণীকান্ত কাকতি, ডিম্বেশ্বৰ নেওগ আদি। ধৰ্ম, সাহিত্য, সংস্কৃতি, বুৰঞ্জী, বিজ্ঞান, সমাজ ভাৱনা আদি বিবিধ বিষয় এই সময়ৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যই সামৰি লৈছে।

২.৪ বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্য

বেজবৰুৱাৰ পিছতেই অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যক এক বিশেষ মাত্ৰা দান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত আমি বাণীকান্ত কাকতিৰ (১৮৯৪-১৯৫২) নাম ল’ব পাৰোঁ। বিশেষকৈ সাহিত্য সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত কাকতি বাটকটীয়াস্বৰূপ। অসমীয়া সাহিত্যত সাহিত্য বিচাৰৰ এক শক্তিশালী ভেটি তেওঁ গঢ় দি তুলিছে।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য ঘাইকৈ আলোচনীকেন্দ্ৰিক। বাণীকান্ত কাকতিৰ ৰচনাবোৰো গ্ৰন্থৰ আকাৰ লোৱাৰ আগতে বিভিন্ন আলোচনীৰ পাতত প্ৰকাশ পাইছিল। অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰী সম্পাদিত ‘চেতনা’ কাকতত ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ৰ চিৰিজত এঘাৰটা প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হৈছিল। এই প্ৰবন্ধলানিৰ লগত আৰু তিনিটা প্ৰবন্ধ যোগ দি ১৯৪০ চনত ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। পাতনিকে ধৰি ইয়াত মুঠ চৈধ্যটা প্ৰবন্ধ আছে। এইবোৰ হ’ল : শংকৰদেৱৰ আধ্যাত্মিক দান, কুমাৰ হৰণ, বধ-কাব্য, হেমা

সুন্দৰী, পৰকীয়া ভাব, শ্ৰীৰাধা চৰিত্ৰ, চিৰশিশু ৰূপ, কাণখোৱা, চোৰধৰা, বৰগীত, নামঘোষা, লৌকিক গীত, পুৰণি সাহিত্যৰ সীমাবদ্ধতা, অক্ষীয়া ভাওনা। পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যিক অকল ধৰ্মপুথি বুলিহে মৰ্যাদা দিয়া হৈছিল। কাকতিয়ে আধুনিক সমালোচকৰ দৃষ্টিৰে এইবোৰৰ সাহিত্যিক আৰু কাব্যিক সৌন্দৰ্য নিৰূপণ কৰে।

আৱাহন, জয়ন্তী আদি কাকতিয়ে প্ৰকাশিত মুঠ ছয়টা প্ৰবন্ধৰ সংকলন 'সাহিত্য আৰু প্ৰেম' নামৰ পুথিখন প্ৰকাশ হয় ১৯৪৮ চনত। ইয়াত প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ কেইটামান প্ৰণয় কাহিনী চয়ন কৰি ইয়াৰ জৰিয়তে মানৱীয় প্ৰেম অনুভূতিৰ স্বৰূপ বিশ্লেষণ কৰা হৈছে। গ্ৰন্থখনিত সন্নিৱিষ্ট প্ৰবন্ধবোৰ হ'ল : নিশাদূত, ভাৰবীয়াৰ ভেশত প্ৰেমিক, নাৰী হৃদয়, সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা, কবিৰ অহৈতুকী প্ৰীতি আৰু পণ্ডিতৰ ভূমাস্পৃহা। মানুহৰ ওপৰত প্ৰেমৰ প্ৰভাৱ সমধৰ্মী নহয়। কাৰোবাৰ বাবে প্ৰেমৰ স্বৰূপ খন্তেকীয়া মোহৰ ধৰফৰণি আৰু কাৰোবাৰ বাবে প্ৰেম প্ৰেৰণা শক্তি। কাকতিয়ে এই দুই ধৰণৰ প্ৰতিক্ৰিয়াক উপলক্ষ্য কৰি প্ৰবন্ধবোৰ লিখিছে। এই লানি প্ৰবন্ধৰ জৰিয়তে মানৱীয় প্ৰেম অনুভূতিৰ সাহিত্যিক অভিব্যক্তি প্ৰকাশৰ মুকলি মনোভাব সম্ভৱ কৰি তুলিলে।

কাকতিয়ে তেওঁৰ সমসাময়িক, অগ্ৰজ প্ৰতিম আৰু অনুজপ্ৰতিম কেইগৰাকীমান অসমীয়া সাহিত্যিকৰ সাহিত্যকৰ্মৰ বিষয়ে সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ লিখিছে আৰু কেইগৰাকীমান লেখকৰ গ্ৰন্থৰ মনোজ্ঞ পাতনিও লিখিছে। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যত অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰী, যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা, ৰঘুনাথ চৌধুৰী আদি কবি-সাহিত্যিকৰ সাহিত্য কৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা আৰু অসমীয়া সাহিত্য জগতত তেওঁলোকৰ স্থান সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। সেইদৰে ধৰ্মেশ্বৰী দেৱীৰ 'ফুলৰ শৰাই', নীলমণি ফুকনৰ 'গুটিমালী' সম্পৰ্কেও আলোচনা কৰিছে। নাটকৰ সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰত সেই সময়ৰ তৰুণ লেখক জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ 'শোণিত কুঁৱৰী' নাটকৰ নিৰ্মোহ আলোচনা আগবঢ়াইছে। অৱশ্যে, আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য সম্পৰ্কে কাকতিৰ কোনো সুকীয়া গ্ৰন্থ প্ৰকাশ হোৱা নাই। বিভিন্ন আলোচনী, পত্ৰিকাত সিঁচৰিত হৈ থকা তথা গ্ৰন্থৰ পাতনি ৰূপে প্ৰকাশিত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধক একেলগ কৰি মহেশ্বৰ নেওগ সম্পাদিত 'বাণীকান্ত ৰচনাৱলী'ত 'নতুন অসমীয়া সাহিত্য' হিচাপে এক সুকীয়া বিভাগত স্থান দিয়া হৈছে।

ইয়াৰ উপৰিও 'সাহিত্যত কৰুণ ৰস', 'নীৰৰ সাধনা', 'যুগ সাহিত্য আৰু সমাজৰ ৰূপৰেখা' আদি প্ৰবন্ধতো কাকতিৰ মননশীলতাৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

২.৫ বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ ভাব-বস্তু

অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যৰ ইতিহাসত বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ এক কীৰ্তিচিহ্নস্বৰূপ। পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যই ঘাইকৈ বৈষ্ণৱ যুগটোক সামৰি লৈছে। গ্ৰন্থখনিৰ পাতনিত ‘শংকৰদেৱৰ আধ্যাত্মিক দান’ আৰু ‘বৈষ্ণৱ কবিৰ লক্ষ্য আৰু সাধনা’ — এই দুটা মূল ভাৱক আশ্ৰয় কৰি পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ শ্ৰেষ্ঠতা প্ৰতিপন্ন কৰিছে। ‘কুমৰ হৰণ’ প্ৰবন্ধত চন্দ্ৰভাৰতী বা অনন্ত কন্দলিৰ দ্বাৰা ৰচিত ‘কুমৰ হৰণ’ কাব্যৰ ৰূপ বিচাৰ কৰিছে। সাহিত্য কিদৰে সামাজিক উদ্দেশ্যৰ লগত জড়িত হৈ থাকে তাকে ৰামসৰস্বতীৰ বধকাব্যসমূহৰ আলমত দেখুওৱা হৈছে। কাকতিয়ে বৈষ্ণৱ সাহিত্যক ‘সৰ্বাংগীন সাহিত্য’ আখ্যা দিছে। কাৰণ বৈষ্ণৱ সাহিত্যই আমাৰ সামাজিক জীৱনত মানসিক আৰু আধ্যাত্মিক এই দুই ধৰণৰ আনন্দ দিছে। ঘাইকৈ মনোৰঞ্জনৰ বাবে ৰচিত হ’লেও ‘বধকাব্য’সমূহৰ মাজত এক সাম্যভাৱৰ আদৰ্শ যে লুকাই আছে কাকতিয়ে সেই দিশটোও নিৰ্ণয় কৰিছে। ‘হেমাসুন্দৰী’ ৰচনাত ‘অশ্বকৰ্ণ বধ’ৰ হেমাসুন্দৰীৰ চৰিত্ৰৰ আলোচনা কৰিছে। হেমাসুন্দৰীৰ চৰিত্ৰক কাকতিয়ে ইংৰাজ কবি স্পেনাৰৰ আখ্যানৰ যুনা চৰিত্ৰৰ লগত সাদৃশ্য দেখুৱাইছে। ‘পৰকীয়া ভাব’ প্ৰবন্ধত অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আৰু সাহিত্যৰ লগত বংগদেশৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আৰু সাহিত্যৰ তাত্ত্বিক পাৰ্থক্য ঐতিহাসিক দৃষ্টিৰে বিচাৰ কৰিছে। ‘শ্ৰীৰাধা চৰিত’ ৰচনাত অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যত বংগদেশৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ পৰকীয়া ভাবৰ অনুপস্থিতি আৰু ৰাধা চৰিতৰ বিভিন্নতা আলোচনা কৰা হৈছে। ‘চিৰশিশু ৰূপ’, ‘কাণখোৱা’, ‘চোৰধৰা’, এই ৰচনা কেইখন শ্ৰীকৃষ্ণৰ বাৎসল্য লীলা কীৰ্তনৰ প্ৰসঙ্গৰ ফালৰ পৰা একে পৰ্যায়ৰ। অসমীয়া সাহিত্যত মাধৱদেৱৰ বৰগীত, চোৰধৰা, শ্ৰীধৰ কন্দলিৰ ‘কাণখোৱা’ আদিত শ্ৰীকৃষ্ণৰ চিৰশিশুৰূপ অংকিত হৈছে। অসমীয়া কবিৰ কবিতাত পোৱা শ্ৰীকৃষ্ণৰ শিশুৰূপৰ চিত্ৰণৰ বিষয়ে কাকতিয়ে বিস্তৃত আলোচনা আগবঢ়াইছে। ‘বৰগীত’ প্ৰবন্ধত শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱ বিৰচিত বৰগীতসমূহৰ আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। সমসাময়িক অন্য গীতি-সাহিত্যৰ পৰা বৰগীতৰ পাৰ্থক্য, ইয়াৰ বিশিষ্টতা তথা মূল্য নিৰূপণ কৰিছে। বৰগীতবোৰক কাকতিয়ে ইংৰাজ কবি হেৰিক (Herrick)ৰ আধ্যাত্মিক ভাবৰ গীত ‘Noble Numbers’ৰ লগত তুলনা কৰিছে। উল্লেখযোগ্য যে কাকতিয়ে স্থান বিশেষে বিশ্বৰ বিভিন্ন সাহিত্যৰ লগত অসমীয়া সাহিত্যৰ তুলনা কৰিছে। অৱশ্যে, তুলনামূলক সমালোচনা পদ্ধতিয়ে সেই সময়ত পূৰ্ণতা লাভ কৰা নাছিল। কাকতিয়ে ‘নামঘোষা’ প্ৰবন্ধত মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ বিৰচিত ঘোষাগ্ৰন্থ ‘নামঘোষা’ৰ স্বৰূপ উদঘাটন কৰিছে। ‘মহানুভৱ পুৰুষ এজনাৰ আত্মপ্ৰকাশ’ বুলি অভিহিত

কৰি বসময়ী ভক্তি ত্ৰিবেণী ভাবৰ সংগম, মাধৱদেৱৰ আত্মাভিব্যক্তি তথা আধ্যাত্মিক জীৱনৰ প্ৰতিবিন্দু, ভক্তিৰ তন্ময়তা আৰু সৰ্বধৰ্মগ্ৰাহকৰূপ— এই সকলোবোৰ দিশৰ সূক্ষ্ম বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। কাকতিৰ পৰবৰ্তীকালৰ সমালোচকসকলৰ অধিকাংশই ‘নামঘোষা’ প্ৰবন্ধক শ্ৰেষ্ঠ আখ্যা দিছে। নিৰপেক্ষতা, ভাৰসাম্যবোধ, তুলনা, যুক্তিনিষ্ঠতা, সাৰ্থক নিৰূপণ আদি শ্ৰেষ্ঠ সমালোচনাৰ থাকিবলগীয়া আটাইবোৰ গুণেই ‘নামঘোষা’ প্ৰবন্ধত পৰিলক্ষিত হয়। ‘লৌকিক গীত’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত শংকৰদেৱৰ সমসাময়িক অথচ বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ প্ৰভাৱমুক্ত কবিসকলৰ কাব্যিক সুসমাৰ আলোচনা পোৱা যায়। ‘পুৰণি সাহিত্যৰ সীমাবদ্ধতা’ ৰচনাত অসমীয়া কবিসকলে সাহিত্য সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত সন্মুখীন হোৱা প্ৰতিকূল সামাজিক পৰিবেশ সম্পৰ্কে বিচাৰ কৰা হৈছে। ‘অক্ষীয়া ভাওনা’ নামৰ প্ৰবন্ধই অক্ষীয়া নাটৰ পটভূমি, ভাওনাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য, গঠন ৰীতি, গীত আৰু সংলাপৰ ভাষা, সূত্ৰধাৰৰ ৰূপ— এই সকলো বিষয়ৰে স্পষ্ট আৰু মৌলিক ধাৰণা দিয়ে। মুঠতে, ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ পুথিৰ প্ৰতিটো প্ৰবন্ধতে জাতীয় সাহিত্য হিচাপে পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ ঐতিহ্য, ঐশ্বৰ্য আৰু সৌন্দৰ্য কাকতিয়ে আৱিষ্কাৰ কৰিছে।

প্ৰাচ্য আৰু প্ৰতীচ্যৰ সাহিত্য সম্পদৰ চিৰন্তন প্ৰেম কাহিনীৰ বিশ্লেষণাত্মক আলোচনাই ‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’ গ্ৰন্থৰ প্ৰতিপাদ্য বিষয়। ইয়াত আলোচিত আখ্যানবোৰত প্ৰেমৰ দুই ধৰণৰ প্ৰতিক্ৰিয়াক উপলক্ষ্য কৰা হৈছে। গ্ৰন্থখনিৰ পাতনিত লেখকে উল্লেখ কৰিছেঃ “প্ৰেমৰ পোষণ শক্তিৰ প্ৰভাৱতো একে তেজ মঙহৰ শৰীৰৰ মানুহৰ মনত বেলেগ বেলেগ প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটে। কেতবোৰৰ পক্ষে মনৰ চৰ্চ্ফটনি আৰু কেতবোৰ দুৰ্লভ প্ৰকৃতিৰ মানুহৰ পক্ষে ই উদ্বোধনী প্ৰজ্ঞান বস্তু। ই তেজ-মঙহৰ খন্তেকীয়া ফৰফৰণি নাইকীয়া কৰি অপাৰ্থিৰ সৌন্দৰ্য আৰু আনন্দৰ প্ৰতি উদ্যম সঞ্চাৰ কৰে।” ‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’ত সন্নিৱিষ্ট প্ৰবন্ধবোৰৰ ভিতৰত ‘নিশাদূত’ আৰু ‘ভাৱৰীয়াৰ ভেশত প্ৰেমিক’ প্ৰবন্ধৰ প্ৰেম বিষয়ক কাহিনী ভাৰতীয় সাহিত্যৰ আৰু ‘নাৰী হৃদয়’, ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’, ‘কবিৰ অহৈতুকী প্ৰীতি’ আৰু ‘পণ্ডিতৰ ভূমাস্পৃহা’ প্ৰবন্ধৰ মূল বিষয় বিদেশী সমলৰ পৰা অনা। লেখকৰ মতে “এই আখ্যানবোৰত কেতবোৰ বিশ্ববিখ্যাত মনীষীৰ প্ৰেমৰ স্পৰ্শত প্ৰাণৰ প্ৰতিক্ৰিয়া দেখুওৱা হৈছে। বেদৰ ঋষিপুত্ৰৰ প্ৰেমৰ প্ৰেৰণাত ঋষিত্বলাভৰ প্ৰচেষ্টাৰ পৰা আমীয়েলৰ পৰিদৃশ্যমান বিশ্বৰ লগত একাত্মবোধৰ আকাঙ্ক্ষা সেই মিলন স্পৃহাৰেই বিভিন্ন প্ৰকাশ।” এই লানি প্ৰবন্ধৰ জৰিয়তে বিশ্বসাহিত্যৰো এক পৰিচয় পোৱা যায়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে চমুকৈ উল্লেখ কৰক। (৬০ টা শব্দৰ
ভিতৰত)

.....
.....
.....

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ে লিখা কাকতিৰ কেইটামান প্ৰবন্ধ হ’ল :
বেজবৰুৱা, কথা-কবিতা, দহিকতৰা, তুমি, কেতেকী, ফুলৰ শৰাই, অসমীয়া ৰামায়ণ
সাহিত্য, মাতৃ, গুটিমালী, সোণালী সপোন, শোণিত কুঁৱৰী, জাতীয় চৈতন্য আদি।
‘বেজবৰুৱা’ প্ৰবন্ধত অসমীয়া জাতীয় জীৱনত বেজবৰুৱাৰ সৰ্বাত্মক প্ৰভাৱক স্বীকৃতি
দিছে। তদুপৰি, যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰাৰ ‘কথা-কবিতা’, ৰঘুনাথ চৌধুৰীৰ ‘দহিকতৰা’,
‘কেতেকী’, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ ‘তুমি’, ধৰ্মেশ্বৰী দেৱীৰ ‘ফুলৰ শৰাই’, নীলমণি
ফুকনৰ ‘গুটিমালী’, লক্ষ্মীনাথ ফুকনৰ ‘সোণালী সপোন’ আদিৰ বিষয়ে আলোচনা
আগবঢ়াইছে। এই প্ৰবন্ধবোৰত সাহিত্য-বস্তুৰ বিশ্লেষণ, সাহিত্যিকৰ পৰিচয়, ব্যক্তি আৰু
লেখাবস্তুৰ সম্পৰ্ক, সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত স্থান আদিৰ বিচাৰেৰে এক সমীক্ষাত্মক আলোচনা
দাঙি ধৰিছে। কাকতি আছিল বিশেষভাৱে ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ উপাসক। ৰোমাণ্টিক
কবিতাৰ আলোচনাত তেওঁৰ এই ৰুচি বিশেষভাৱে পৰিলক্ষিত হয়। ‘জাতীয় চৈতন্য’,
‘ভৱিষ্যত অসমীয়া সাহিত্য’ আৰু ‘আমাৰ নতুন সাহিত্য’ এই প্ৰবন্ধ তিনিটা সমাজ ভাৱনা
সম্পৃক্ত।

কাকতিৰ আন এটি উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ হ’ল ‘সাহিত্যত কৰুণ ৰস।’ এই ৰচনাখন
‘অসম ছাত্ৰ সন্মিলন প্ৰবন্ধাৱলী’ নামৰ সংকলনত প্ৰকাশ পাইছিল। এই প্ৰবন্ধত কৰুণ
ৰস সাহিত্যত কি ভাবে ৰূপায়িত হয় তাক দেখুৱাবলৈ বাল্মীকি, কালিদাস, ভৱভূতি,
ওমৰখায়াম, হোমাৰ, ডাণ্টে, শ্বেক্সপীয়েৰ, শ্যেলী, মেথিউ, আৰ্নল্ড আদি প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ
কেবাগৰাকীও লেখকৰ লেখাৰ উদ্ধৃতি দিছে। তেওঁ কৰুণ ৰসকেই ‘প্ৰকৃত জীৱন শ্বাস’
আখ্যা দি ইয়াৰ অনুপ্ৰেৰণাতেই সকলো সুকুমাৰ কলাৰ উৎপত্তি হয় বুলি দেখুৱাইছে।

কাকতিৰ জীৱন দৰ্শন সম্পৃক্ত এটি উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ হ’ল ‘নীৰৰ সাধনা’।
গঠনমূলক কৰ্মসংস্কৃতিয়ে যে জাতীয় বিকাশৰ ভিত্তি এই দিশটো ইয়াত দেখুওৱা হৈছে।

নতুন প্ৰজন্মক সুষ্ঠু পথ নিৰ্দেশ কৰাৰ এক সচেতন দৃষ্টিভংগী এই ৰচনাখনত পৰিলক্ষিত হয়।

২.৬ বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ ভাষা

কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ ভাষা বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। তলত এনে বৈশিষ্ট্য কিছুমান উল্লেখ কৰা হ'ল:

- ১) কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ ভাষা স্পষ্ট। প্ৰকাশভংগী সৰল আৰু সাৰলীল। মনোৰম বাকভংগীয়ে তেওঁৰ ৰচনাক উপাদেয় কৰি তুলিছে।
- ২) বক্তব্যৰ সুসংগঠন কাকতিৰ ৰচনাৰ এক প্ৰধান বিশেষত্ব। প্ৰতিটো প্ৰবন্ধৰে আৰম্ভণি, বিকাশ আৰু শেষ— এই তিনিটা স্তৰ সুনিয়ন্ত্ৰিত।
- ৩) কাকতিয়ে নিজে জতুৱা ঠাঁচ প্ৰয়োগৰ পোষকতা কৰিছে যদিও তেওঁৰ ৰচনাত জতুৱা ৰূপৰ প্ৰয়োগৰ আধিক্য পোৱা নাযায়। ইয়াৰ সলনি তেওঁ নিজৰ উপমা আৰু নিজে গঠন কৰা ভাষাৰূপ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁৰ ৰচনাৰীতিৰ জতুৱা ৰূপৰ অভাৱ পূৰণ হৈছিল আৰু ভাষা অধিক প্ৰকাশক্ষম হৈ পৰিছিল।
- ৪) সাধাৰণ শব্দৰ মধুৰ ব্যৱহাৰ কাকতিৰ ভাষাৰীতিৰ বিশেষত্ব। সেয়ে ফকৰা যোজনা ব্যৱহাৰ নকৰিলেও তেওঁৰ ভাষা মনোৰম আৰু আকৰ্ষণীয়।
- ৫) কাকতিৰ ভাষা এহাতে প্ৰাঞ্জল, আনহাতে যুক্তিনিষ্ঠ। ক'তো অতিৰঞ্জনৰ আভাস নাই। বক্তব্যৰ মাত্ৰাধিক্য নাই। কম কথাতে বেছি ভাব প্ৰকাশ কৰা অৰ্থাৎ ভাষা প্ৰয়োগত মিতব্যয়িতা কাকতিৰ ৰচনাৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য।
- ৬) এক কাব্যসুলভ প্ৰকাশভংগী পৰিলক্ষিত হয়। উপমাৰ সাৰ্থক ব্যৱহাৰে তেওঁৰ গদ্যক অনুপম কৰি তুলিছে। তেওঁৰ গদ্যত অনুভূত কাব্যিকতা তথা চিত্ৰময়তা সৃষ্টিশীল ভাষা ব্যৱহাৰৰ ফল।
- ৭) সংস্কৃত ভাষাৰ শব্দ প্ৰয়োগৰ আধিক্য পৰিলক্ষিত হয়। যাৰ বাবে তেওঁৰ গদ্য অধিক অৰ্থবহু আৰু নিটোল হৈ পৰিছে। বিষয়বস্তু অনুযায়ী সংস্কৃত বা কেতিয়াবা ইংৰাজী ভাষাৰ শব্দও গঢ়ি-পিতি গদ্যত স্থান দিছে। তৎসম শব্দ, সংস্কৃতৰ উপমা অলংকাৰ, খণ্ডবাক্য বা বাক্যাংশৰ অনুকৃতি ৰূপৰ প্ৰয়োগ তেওঁৰ ভাষাৰ এক লক্ষণীয় বিষয়।
- ৮) বিদেশী গ্ৰন্থ, শব্দ বা খণ্ডবাক্যৰ অসমীয়া ভাষান্তৰ ৰূপৰ সাৰ্থক ব্যৱহাৰ কাকতিৰ ৰচনাৰ আন এক বিশেষত্ব। এনে ৰূপৰ প্ৰয়োগৰ মাজেৰে সাহিত্যত ভাব প্ৰকাশৰ

ক্ষেত্ৰত অসমীয়া ভাষা যে চহকী সেই কথাকে কাকতিয়ে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাইছে। দুৰ্ভাগ্যৰ সোঁৱৰণী (Historia Calamitatum), অন্তৰ্গাণৰ ডায়েৰী (Journal intime), ভূমাস্পৃহা (Longing for totality), নৱজীৱন (Vita Nuova), মগ্নচৈতন্য (Summerged consciousness) আদি এনেধৰণৰ ভাষান্তৰিত ৰূপ।

- ৯) দৈনন্দিন জীৱনত কথিত স্থানীয় ঘৰুৱা শব্দকো তেওঁ শিল্পীসূলভ কৌশলেৰে ভাষাত স্থান দিছে। অৱহেলিত অনেক শব্দকো ৰীতিবদ্ধ কৰি ব্যৱহাৰ কৰিছে।
- ১০) উপযুক্ত শব্দৰ ব্যৱহাৰ কাকতিৰ ভাষাৰীতিৰ আন এক বৈশিষ্ট্য। ভাবৰ যতি নপৰাকৈ তেওঁৰ ভাষাই গতি কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

বাণীকান্ত কাকতিৰ ভাষা প্ৰয়োগৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰক।
(৬০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

বেজবৰুৱাৰ পিছত প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ এক শক্তিশালী ভেটি গঢ়ি তোলে বাণীকান্ত কাকতিয়ে। তেওঁৰ পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ বিষয়ে কৰা আলোচনাই অসমীয়া বিষয় সাহিত্য বা পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যক ধৰ্মপুথিৰ স্তৰৰ পৰা নমাই সাহিত্যৰ মৰ্যাদা দান কৰিলে। যাৰ ফলত পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য ধৰ্মৰ ঠেক গণ্ডীৰ পৰা সাহিত্যৰ বহল স্তৰলৈ আহিল। 'সাহিত্য আৰু প্ৰেম'ত সন্নিৱিষ্ট প্ৰবন্ধবোৰত বিশ্বসাহিত্যৰ জলঙাইদি মানৱীয় প্ৰেম অনুভূতিৰ বিচাৰ কৰিছে। আধুনিক কবি-সাহিত্যিক অথবা তেওঁলোকৰ ৰচনা সম্পৰ্কীয় যিখিনি আলোচনা কাকতিয়ে আগবঢ়াইছে, সেয়াও অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যলৈ কাকতিৰ বিশেষ অৱদান। ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ প্ৰতি তেওঁৰ আকৰ্ষণ আছিল। বিশেষকৈ ৰোমাণ্টিক কবি আৰু কবিতাৰ বিষয়ে কৰা আলোচনাই তেওঁৰ এই ৰুচিৰ উমান দিয়ে। আধুনিক কবি-সাহিত্যিকৰ বিষয়ে কাকতিয়ে যি আলোচনা কৰিছে পৰবৰ্তীকালত তাৰ সূত্ৰ ধৰিহে সাহিত্য আলোচনাই গঢ় লৈ উঠিছে। সেয়ে কাকতিক অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যৰ পিতৃ আখ্যা দিব পাৰি। প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ বাহক হৈছে গদ্য। কাকতিৰ গদ্য বা

ভাষাৰীতিও বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। কাকতিৰ ভাষা যুক্তিনিষ্ঠ, স্পষ্ট, সৰল আৰু সাৱলীল। মনোৰম বাক্ভংগীয়ে তেওঁৰ ৰচনাক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে। আনহাতে তেওঁ এক প্ৰয়োজনীয় মিতবাক ৰীতি ব্যৱহাৰ কৰিছে যাৰ বাবে তেওঁৰ ৰচনাৰ ক'তো অনাৱশ্যক কথা এযাৰো পোৱা নাযায়। অৰ্থাৎ বৰ্ণনাৰ বাহুল্য নাই। মুঠতে বিবিধ বিষয়ৰ উন্নত ভাব প্ৰকাশৰ উপযোগী মাধ্যমত পৰিণত কৰি কাকতিয়ে অসমীয়া গদ্যক সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰি থৈ গৈছে।

২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যলৈ বাণীকান্ত কাকতিৰ অৱদান সম্পৰ্কে এটা প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ২) বাণীকান্ত কাকতিৰ প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৩) “আমাৰ সাহিত্যত প্ৰকৃত সমালোচনাই গঢ় লৈ উঠে বাণীকান্ত কাকতিৰ হাতত।”
—কথাষাৰৰ যথার্থতা প্ৰতিপন্ন কৰক।
- ৪) “বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্য”— শীৰ্ষক এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।

২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

মহেশ্বৰ নেওগ	:	অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
(—) (সম্পা.)	:	বাণীকান্ত ৰচনাৱলী
(—) (সম্পা.)	:	বাণীকান্ত চয়নিকা
হীৰেন গোহাঁই	:	কালস্ৰোত আৰু কাণ্ডাৰী
হোমেন বৰগোহাঞি (সম্পা.)	:	অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)
অক্ষয় কুমাৰ মিশ্ৰ	:	
চিত্ৰৰঞ্জন চৌধুৰী (সম্পা.)	:	বাণীকান্ত কাকতি : ব্যক্তিত্ব আৰু কৃতিত্ব
প্ৰফুল্ল কটকী	:	ত্ৰুণবিকাশত অসমীয়া গদ্যশৈলী
হৰিনাথ শৰ্মা দলৈ	:	অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ গতিপথ

তৃতীয় বিভাগ

বাণীকান্ত কাকতি : সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ বাণীকান্ত কাকতিৰ পৰিচয়
- ৩.৪ বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্যকৃতি
 - ৩.৪.১ বাণীকান্ত কাকতিৰ ভাষা চৰ্চা
 - ৩.৪.২ বাণীকান্ত কাকতিৰ সমাজতত্ত্বমূলক আলোচনা
 - ৩.৪.৩ বাণীকান্ত কাকতি সাহিত্য-সমালোচনামূলক আলোচনা
- ৩.৫ বাণীকান্ত কাকতিৰ সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা : বিষয়বস্তু বিশ্লেষণ
- ৩.৬ বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণ
- ৩.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমীয়া গদ্যৰ ইতিহাস অতি প্ৰাচীন আৰু বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। আলোচনীকেন্দ্ৰিক নৱন্যাসী আন্দোলনে অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ গতিধাৰা নিৰ্মাণতো বিশেষ ভূমিকা লৈছিল। নতুন আংগিক আৰু বিষয়ৰ সম্পৰীক্ষণেৰে ন-ন লেখা আৰু ন-স্বাদৰ সাহিত্যসৃষ্টিৰে অসমীয়া গদ্যশৈলীয়ে বিকাশৰ ৰূপ লাভ কৰিছে। অসমীয়া গদ্যশৈলীৰ বিকাশৰ বাটকটীয়াসকলৰ ভিতৰত বাণীকান্ত কাকতি অন্যতম। ন-সৃষ্টিৰ তাড়না আৰু জ্ঞানপীপাসু মনোভাৱনাৰ বাবেই বাণীকান্ত কাকতিয়ে তেওঁৰ সাহিত্য পৰিক্ৰমাক অতি টনকীয়াল ৰূপত গঢ়ি তুলিব পাৰিছিল। বেজবৰুৱাৰ উত্তৰসূৰী হিচাপে বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যক ন ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। পুৰণি আৰু আধুনিক সাহিত্য সমালোচনাৰ বিষয়ে যুক্তিনিষ্ঠভাৱে, পক্ষপাতবিহীনভাৱে আৰু গুণগ্ৰাহীভাৱে বাণীকান্ত কাকতিয়ে আলোচনা আগবঢ়াইছিল। বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্য সমালোচনাৰ বিষয়ে হীৰেন গোহাঁয়ে দাঙি ধৰা মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য। “আধুনিক নালাগে, যিকোনো অৰ্থতে পূৰ্ণাংগ সমালোচনা অসমত আৰম্ভ হয় বাণীকান্ত কাকতিৰ দিনৰ পৰা” (৮৮)। অসমীয়া সাহিত্য সমালোচনাক বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰে প্ৰণালীবদ্ধ ৰূপত উপস্থাপন কৰা বাণীকান্ত কাকতিৰ এখন উল্লেখযোগ্য সমালোচনাত্মক গ্ৰন্থ হৈছে ‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’। গ্ৰন্থখনৰ পাতনিতে লেখকে উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে, “বিজ্ঞানৰ পণ্ডিতসকলে কয়, জুহালৰ এঙ্গৰ আৰু বহুমূলীয়া হীৰা হেনো ৰাসায়নৰ বিশ্লেষণত একেই পদাৰ্থ। কেৱল তাপ আৰু হেঁচাৰ তাৰতম্য অনুসাৰে দুইবোৰ বাস্তৱ

প্ৰকৃতি আৰু গুণৰ ভেদভাৱ ওপজে। প্ৰেমৰ পোৰণি শক্তিৰ প্ৰভাৱতো একে তেজ-মঙহৰ শৰীৰৰ মানুহৰ মনত বেলেগ বেলেগ প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটে।” ভাৰতীয় সাহিত্য আৰু বিশ্বসাহিত্যৰ প্ৰেমমূলক কাহিনী সন্নিৱিষ্ট। ‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’ গ্ৰন্থত প্ৰেমৰ বিচিত্ৰ দিশ লেখকে উপস্থাপন কৰিছে। ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ এই গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট বিশ্বসাহিত্যৰ চিৰন্তন প্ৰেমৰ নিদৰ্শনপুষ্ট এটা উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ। ফ্লোৰেন্স নগৰৰ বিখ্যাত চিত্ৰকৰ এণ্ড্ৰিয়াৰ জীৱনৰ চিত্ৰক লেখকে অতি কৌশলীভাৱে মনঃস্তাত্বিক ভাৱনাৰে সূক্ষ্ম পৰ্যবেক্ষণ আৰু বিশ্লেষণেৰে পাঠকৰ আগত তুলি ধৰিছে। ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ কেৱল এক প্ৰেম কাহিনীয়েই নহয়; ই এণ্ড্ৰিয়াৰ জীৱনৰ দলিল স্বৰূপ।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই অধ্যায়টি অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- বাণীকান্ত কাকতিৰ জীৱন পৰিক্ৰমাৰ সম্পৰ্কে অৱগত হ’ব।
- বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া সাহিত্যলৈ আগবঢ়োৱা বহুখা অৱদানৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- ভাষা চৰ্চাকাৰী হিচাপে বাণীকান্ত কাকতিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- বাণীকান্ত কাকতিৰ সমাজতত্ত্বমূলক আৰু সাহিত্য-সমালোচনাৰ বিষয়ে বুজিব পাৰিব।
- কাকতিৰ সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা পাঠৰ বিষয়বস্তু সম্বন্ধে ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব।
- পাঠটিৰ বিষয়বস্তুৰ বিশ্লেষণৰ মাজত সৌন্দৰ্যৰ মহত্ব আৰু প্ৰতাৰণাৰ বিষয়েও উপলব্ধি কৰিব পাৰিব।
- বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব আৰু অসমীয়া সমালোচনা আৰু গদ্যৰ ইতিহাসত তেওঁৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব।

৩.৩ বাণীকান্ত কাকতিৰ পৰিচয়

জন্ম : শিক্ষা আৰু কৰ্মজীৱন : পাৰিবাৰিক জীৱন

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ যুগদ্রষ্টা স্বৰূপ বাণীকান্ত কাকতিৰ জন্ম হৈছিল ১৮৯৪ চনৰ ১৫ নৱেম্বৰত অবিভক্ত কামৰূপ জিলাৰ বৰপেটা চহৰত অৱস্থিত বাটিকুৰিহা গাঁৱত। ললিত ৰাম কাকতি আৰু লাহোৱালা কাকতিৰ ওঁৰসত জন্মগ্ৰহণ কৰা বাণীকান্ত কাকতিৰ জন্মৰ পূৰ্বতেই পিতৃৰ বিয়োগ ঘটে। পৰিয়ালৰ মুঠ পাঁচটা সন্তানৰ ভিতৰত বাণীকান্ত কাকতি সৰ্বকনিষ্ঠ আছিল। জ্যেষ্ঠ ভাতৃ পৰমানন্দ কাকতিয়ে তেওঁলোকৰ পিতৃহীন পৰিয়ালটোৰ সমস্ত দায়িত্ব বহন কৰিছিল; সেই সূত্ৰে তেওঁ বাণীকান্ত কাকতিৰো অভিভাৱকৰ দায়িত্ব বহন কৰিছিল। উল্লেখ্য যে, বাণীকান্ত কাকতিয়ে তেওঁৰ জ্যেষ্ঠ ভাতৃয়ে শিক্ষাদান কৰা শিলা প্ৰাথমিক বিদ্যালয়তে ১৯০০ চনত নামভৰ্তি কৰি আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ শুভাৰম্ভণি কৰিছিল। বাণীকান্ত কাকতিয়ে ল’ৰালি কালতেই জ্যেষ্ঠ

ভাতৃৰ পৰা বৰগীত আৰু ঘোষা-পদ আয়ত্ব কৰিছিল; যি পৰৱৰ্তী কালত তেওঁৰ শংকৰী সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অনুৰাগ জন্মি উঠাত সহায় কৰিছিল।

১৯০৫ চনত বাণীকান্ত কাকতিয়ে বৰপেটা হাইস্কুলত নামভৰ্তি কৰে। সৰুৰে পৰাই তীক্ষ্ণধী আৰু প্ৰতিভাসম্পন্ন ছাত্ৰ হিচাপে বাণীকান্ত কাকতি বিভিন্ন লোকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ১৯১১ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত অনুষ্ঠিত হোৱা প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষাত অৱতীৰ্ণ হৈ বাণীকান্ত কাকতিয়ে সুখ্যাতিৰে উপত্যকাৰ ভিতৰত প্ৰথম স্থান অধিকাৰ কৰাৰ লগতে ইংৰাজী বিষয়ত সৰ্বোচ্চ নম্বৰ লাভ কৰি সোণ আৰু ৰূপৰ পদক লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ১৯১১ চনত উচ্চ শিক্ষা গ্ৰহণৰ অৰ্থে কটন কলেজত নামভৰ্তি কৰা বাণীকান্ত কাকতিয়ে নিজৰ প্ৰজ্ঞা আৰু বুদ্ধিমত্তাৰ বলত শিক্ষকসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল আৰু ১৯১৩ চনত কটন কলেজৰ পৰা ইণ্টাৰমেডিয়েট পৰীক্ষা কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত প্ৰথম স্থান দখল কৰি অসমলৈ এক গৌৰৱ কঢ়িয়াই আনে। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত প্ৰথম স্থান অধিকাৰ কৰা বাণীকান্ত কাকতিয়েই আছিল অসমৰ প্ৰথমজন ছাত্ৰ।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে কলিকতাৰ প্ৰেছিডেন্সি কলেজত ইংৰাজী বিষয়ত অনাৰ্চ লৈ বি.এ. পাঠ্যক্রমত নামভৰ্তি কৰে আৰু ১৯১৫ চনত দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ চতুৰ্থ স্থান লাভ কৰি বি.এ. পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। প্ৰেছিডেন্সি কলেজৰ ছাত্ৰসকলৰ ভিতৰত সৰ্বোচ্চ নম্বৰ লাভ কৰাৰ বাবে তেওঁ 'টৱনী স্মৃতি বঁটা' (Tawney Memorial Prize) লাভ কৰে।

পৰৱৰ্তী সময়ত বাণীকান্ত কাকতিয়ে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণীত নামভৰ্তি কৰে যদিও আৰ্থিক অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হয়। এনে এক পৰিস্থিতিত কানিংহামে আৰ্থিক অনুদান আগবঢ়াই বাণীকান্ত কাকতিৰ শিক্ষা জীৱনত গতিময়তা আনি দিয়ে। তেওঁ ১৯১৮ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ইংৰাজী বিষয়ত (ক শাখাত) স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰে। ১৯২৩ চনত তেওঁ আকৌ ইংৰাজী বিষয়তে (খ শাখাত) প্ৰথম শ্ৰেণীৰ প্ৰথম স্থানসহ স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰে। বাণীকান্ত কাকতিয়ে ভাষা আৰু সাহিত্য দুয়োটা শাখাৰ ভিতৰত সৰ্বোচ্চ নম্বৰ লাভ কৰাৰ বাবে 'ক্ষেত্ৰমোহন চেটাৰ্জী স্বৰ্ণ পদক' অৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে শৈক্ষিক উদ্ভৱণত অন্যতম ধ্বজাবাহক ভূমিক গ্ৰহণ কৰিছে তেওঁৰ গৱেষণা কৰ্মই। কঠোৰ সাধনা আৰু পৰিশ্ৰমৰ ফলত তেওঁ ১৯৩৫ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা পি.এইচ.ডি. ডিগ্ৰী লাভ কৰে। সাত বছৰৰ কষ্টৰ ফচল স্বৰূপে তেওঁৰ গৱেষণা গ্ৰন্থৰ নাম "Assamese : Its Formation and Development"।

ভাষাবিজ্ঞানী সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীৰ তত্ত্বাৱধানত বাণীকান্ত কাকতি কেৱল ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভ কৰা প্ৰথমজন অসমীয়া হিচাপেই নহয়; তেওঁৰ গৱেষণা গ্ৰন্থই অসমীয়া ভাষাক স্বতন্ত্ৰীয় ভাষা হিচাপে এক সুকীয়া মৰ্যদা দিলে, এই পিনৰ পৰাও তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ মূল্য সৰ্বদা স্বীকৃত।

বাণীকান্ত কাকতিৰ শৈক্ষিক জীৱনৰ বৰ্ণিত পৰিক্রমাই কেৱল তেওঁৰ ব্যক্তিত্বকেই উজ্বলাই তোলা নাই, তেওঁৰ প্ৰজ্ঞা আৰু মেধাৰ দ্যুতিয়ে অসমৰ সাহিত্যাকাশকো উজ্জীৱিত কৰি তুলিছে।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে ১৯১৮ চনৰ ২৬ নৱেম্বৰত কটন কলেজৰ ইংৰাজী বিভাগত অধ্যাপকৰূপে নিযুক্ত হৈ কৰ্মজীৱনৰ শুভাৰম্ভণি ঘটায়। পৰৱৰ্তী সময়ত তেওঁ কটন কলেজৰ জ্যেষ্ঠ অধ্যাপক পদত অধিষ্ঠিত হোৱাৰ লগতে ১৯৪৭ চনত কটন কলেজৰ অধ্যক্ষৰ আসনো অলংকৃত কৰে। কটন কলেজত অধ্যাপনা কৰাৰ সময়তেই বাণীকান্ত কাকতি 'Indian Historical Records Commission'ৰ সদস্যৰূপে মনোনীত হয়।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে কটন কলেজৰ পৰা অৱসৰ লৈ ১৯৪৮ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুৰব্বী অধ্যাপকৰূপে নিযুক্ত হয়। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰতিষ্ঠাপনৰ সৈতে ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ থকা বাণীকান্ত কাকতি গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰথমজন কলাগুৰু (১৯৪৯) ৰূপে নিৰ্বাচিত হৈছিল। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সদস্যৰূপে মনোনীত হৈছিল। বাণীকান্ত কাকতি তত্ত্বাৱধানতেই গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা এদল গৱেষকে পি.এইচ.ডি. ডিগ্ৰী অৰ্জন কৰিছিল।

বাণীকান্ত কাকতিৰ কৰ্মময় জীৱন আছিল বহুলোকৰ বাবে প্ৰেৰণা আৰু আদৰ্শৰ প্ৰতীকস্বৰূপ। নিষ্ঠা, সততা, প্ৰজ্ঞাৰ জ্ঞানস্বৰূপী যাত্ৰাৰ বাটকটীয়া বাণীকান্ত কাকতি অসমৰ বৌদ্ধিক জগতৰ এক উজ্বল নক্ষত্ৰ।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে ১৯১৬ চনৰ ৬ মে তাৰিখে কনকলতা দাসৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিছিল। তিনিজন পুত্ৰ আৰু তিনিগৰাকী কন্যা সন্তানৰ পিতৃ বাণীকান্ত কাকতিয়ে সংসাৰৰ সকলো দায়িত্ব সুকলমে পালন কৰিছিল। প্ৰায় ছয়ত্ৰিশ বছৰকাল পত্নীৰ সৈতে একেলগে সংসাৰ কৰা বাণীকান্ত কাকতিয়ে পত্নীহাৰা হৈ দুখহাৰা হৈ পৰিছিল। “পৰকালৰ সংগী হোৱাৰ বাঞ্ছিত আকাংক্ষা পূৰণ কৰিবলৈয়ে পত্নী বিয়োগৰ দুমাহ পিছতেই অৰ্থাৎ ১৯৫২ চনৰ ১৫ নৱেম্বৰ তাৰিখে গুৱাহাটীৰ বিহাবাৰীৰ নিজা বাসভৱনত এইগৰাকী সাহিত্যিক, ভাষাতাত্ত্বিক, সংস্কৃতিবিদে নশ্বৰ দেহ ত্যাগ কৰে। লগে লগে অসমীয়া সাহিত্যত যেন একোটি বৈজ্ঞানিক মন অন্তৰ্নিহিত হ’ল।” (The-sis-22)

৩.৪ বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্য কৃতি

বাণীকান্ত কাকতিৰ চিন্তা-চেতনাই তেওঁৰ বৌদ্ধিক কৰ্মৰাজিৰ ভেঁটি টনকিয়াল কৰি গঢ়ি তুলিছিল। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি জগতক বহুধা অৱদানেৰে চহকী কৰি তোলা বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্য কৰ্মৰ বিষয়ে মহেশ্বৰ নেওগে আগবঢ়োৱা মত প্ৰণিধানযোগ্য :

“কাকতিয়ে তেওঁৰ পাণ্ডিত্যক দুখন বহল ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰিছিল। তাৰে এখন হ’ল ভাষাতত্ত্বৰ, আনখন হ’ল ভাৰততত্ত্বৰ। পিছৰখনৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ জীৱনৰ কৰ্মৰ মাজত পলমকৈ প্ৰৱেশ কৰিছিল, গতিকে ভাৰততত্ত্ব বা প্ৰাচ্যতত্ত্বৰ সমাজখনত তেওঁ প্ৰায় অপৰিচিত হৈ বৈ গ’ল কিন্তু ভাষাতত্ত্বৰ পৃথিৱীখনে সময়মতে তেওঁৰ চিনাকি লৈছিল।”

এক নাতিদীৰ্ঘ জীৱন পৰিক্ৰমাত নিজকে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিশাল ক্ষেত্ৰখনত ভাষাতাত্ত্বিক, সমালোচক, সংস্কৃতিবিদ, নৃত্যবিদ, শিশু সাহিত্যিক আৰু অনুবাদকৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল। অসমীয়া আৰু ইংৰাজী দুয়োটা ভাষাতে সাহিত্য চৰ্চা কৰা বাণীকান্ত কাকতিয়ে প্ৰায় বাৰখন (প্ৰকাশিত) গ্ৰন্থ আৰু ভালেমান প্ৰবন্ধ আৰু গৱেষণা পত্ৰ ৰচনাৰে পাণ্ডিত্যৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে। বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্যকৃষ্টিক তলত দিয়াৰ ধৰণে উল্লেখ কৰিব পাৰি—

ভাষা বিষয়ক আলোচনা :

Assamese, Its Formation and Development

সাহিত্য আলোচনা :

পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য, সাহিত্য আৰু প্ৰেম, নতুন অসমীয়া সাহিত্য

সমাজতত্ত্বমূলক :

The Mother Goddess Kamakhya

Visvuite Myths and Legends

পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা

কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত

জীৱনী সাহিত্য :

Life and Teachings of Sankardeva

শিশু সাহিত্য :

পখিলা

সংকলিত গ্ৰন্থ :

Aspects of Early Assamese Literature

সম্পাদিত গ্ৰন্থ :

চোৰধৰা আৰু পিম্পৰা গুচোৱা

বাণীকান্ত কাকতিৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত প্ৰবন্ধসমূহক একত্ৰিত কৰি ‘বাণী প্ৰতিভা’ নামেৰে এখনি গ্ৰন্থ ১৯৬৬ চনত গুৱাহাটীৰ লেখক সমবায় নামৰ এটি অনুষ্ঠানে প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। ১৯৮১ চনত মহেশ্বৰ নেওগৰ সম্পাদনাত সাহিত্য অকাডেমীয়ে ‘বাণীকান্ত চয়নিকা’ শীৰ্ষক এখনি গ্ৰন্থ আৰু ১৯৯১ চনত অসম প্ৰকাশন পৰিষদে ‘বাণীকান্ত ৰচনাৱলী’ নামেৰে আন এখনি গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰে।

৩.৪.১ বাণীকান্ত কাকতিৰ ভাষা চৰ্চা

বাণীকান্ত কাকতিৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখন ‘Assamese : Its Formation & Development’ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যলৈ এক বিশেষ সংযোজন। ১৯৩৫ চনত বিশিষ্ট ভাষাবিজ্ঞানী সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ তত্বাৱধানত গৱেষণা কৰি বাণীকান্ত কাকতিয়ে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ডক্টৰেট উপাধি লাভ কৰে। উল্লেখ্য যে অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগে ১৯৪১ চনত এই গৱেষণা গ্ৰন্থখনি প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। “Banikanta Kakati is known outside the Assamese speaking world mainly for his monumental work 'Assamese : Its Formation & Development'. This comprehensive account of the different phases of growth of the Assamese language since its emergence as distinct speech was immediately welcomed by scholars in India and abroad and was acknowledged as a major contribution to the studies of the Indo Aryan Languages.” নব্যভাৰতীয় আৰ্য ভাষা চৰ্চাৰ অগ্ৰণী গ্ৰন্থ হিচাপে বিবেচিত বাণীকান্ত কাকতিয়ে ‘AFD’ গ্ৰন্থখনক চাৰিটা অধ্যায়ত বিভক্ত কৰিছে— (১) উপক্ৰমণিকা, (২) ধ্বনিতত্ত্ব, (৩) ৰূপতত্ত্ব আৰু (৪) উপসংহাৰ।

ঐতিহাসিক দৃষ্টিকোণৰে উপক্ৰমণিকা অধ্যায় অসম আৰু অসমীয়া নামৰ ব্যুৎপত্তি, অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ পৰিচয়, অন্যান্য মাগধীয় ভাষাৰ সৈতে অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্ক, অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ স্তৰ, অসমীয়া ভাষাৰ উপভাষিক ৰূপ, অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ ভাণ্ডাৰ আৰু অসমীয়া ভাষাত অনা-আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্বন্ধে আলোচনা কৰা হৈছে। ধ্বনিতত্ত্ব অধ্যায়ক ১২টা অধ্যায়ত অসমীয়া ভাষা ব্যৱহৃত স্বৰধ্বনি আৰু ব্যঞ্জনধ্বনি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। ‘ৰূপতত্ত্ব’ ৩৮টা অধ্যায়ত অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্বৰ বিভিন্ন দিশ সম্বন্ধে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। অসমীয়া ভাষাৰ গাঁথনিক ৰূপকৰ লগতে সাম্প্ৰতিক ৰূপৰ বিচাৰৰ আলমত অসমীয়া ভাষাৰ স্বকীয়তা বিশ্লেষণ কৰিছে।

উপসংহাৰত অনাৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে বিস্তৃত ৰূপত আলোচনা দাঙি ধৰিছে। মুঠ বিশটা অধ্যায়ত আলোচিত অসমীয়া ভাষাৰ বিভিন্ন দিশ সম্বলিত বাণীকান্ত কাকতি ‘AFD’ অসমীয়া ভাষাৰ ভাষাবৈজ্ঞানিক চৰ্চাত এক অভিনৱ সংযোজন। অসমীয়া ভাষাৰ জন্ম আৰু ইতিহাস সম্বন্ধে দাঙি ধৰা মত, অসমীয়া ভাষা যে বাংলা ভাষাৰ পৰা পৃথক সেই কথা বাণীকান্ত কাকতিৰ গৱেষণা গ্ৰন্থই প্ৰতীয়মান কৰিছিল। অসমীয়া ভাষা চৰ্চালৈ এক অমূল্য সংযোজন বাণীকান্ত কাকতিৰ এই গৱেষণা গ্ৰন্থ সম্বন্ধে বিভিন্ন পণ্ডিত সমালোচকে মতামত আগবঢ়াইছিল। বাণীকান্ত কাকতিৰ গৱেষণা গ্ৰন্থৰ পৰীক্ষক জুল ব্লখ আৰু কেলফাৰ্গিয়া বিশ্ববিদ্যালয় অধ্যাপক এম.বি. এমেনিউয়ে গ্ৰন্থখনক প্ৰশংসা কৰিছিল। ব্লখৰ মতে— “কাকতিৰ গৱেষণা উন্নত মানদণ্ডৰ আৰু দুঃসাধ্য সাধনৰ ফল।” এমেনিউৱৰ মতে “notable product of a very good method”

উচ্চ প্রশংসিত সমাদৃত বাণীকান্ত কাকতিৰ ভাষা চৰ্চাৰ ফচল AFDয়ে অসমীয়া ভাষা-চৰ্চাকাৰীসকলৰ পথকো সুগম কৰি তুলিছিল।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে ভাষা সম্পৰ্কীয় কেইবাটাও প্ৰবন্ধ ৰচনা কৰিছে। ‘ভাৰতীয় অনুশীলন’ শীৰ্ষক গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট হৈছে মাগধীয় উপভাষাত স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় হিচাপে সংযোজন কৃদন্তৰ ব্যৱহাৰ সম্পৰ্কীয় ‘Conjunctive Participles as Pleonastic Suffixes in the Magadhan Dialects’।

‘Aspects of Early Assamese Literature’ শীৰ্ষক গ্ৰন্থত অসমীয়া ভাষাৰ বিৱৰণ সম্বলিত আন এটি প্ৰবন্ধ প্ৰকাশিত হৈছে, সেই প্ৰবন্ধটো হৈছে— ‘The Assamese Language’। অসমীয়া ভাষা চৰ্চাত বাণীকান্ত কাকতিৰ এই প্ৰবন্ধটো এটা উল্লেখযোগ্য সংযোজন।

‘The New Indian Antiquary’ নামৰ মুম্বাইৰ পৰা প্ৰকাশিত গৱেষণা পত্ৰিকাত বাণীকান্ত কাকতিৰ চাৰিটা প্ৰবন্ধ প্ৰকাশিত হৈছে। সেইকেইটা হ’ল—

1. Austeric Sub-Stratum in the Assamese Language (July, 1938)
2. Place and Personal names in the early land grants of Assam (February, 1942)
3. Certain Austric Sanskrit Word Correspondent (June, 1953)
4. A note on the word Pragjyotica (October-November, 1944)

ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক চিন্তাৰ উন্মেষ ঘটাই বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘A volume of Indian Iranian Studies’ত প্ৰকাশিত ‘The Kalita Caste of Assam’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধ উল্লেখযোগ্য। The Mother goddess kamaykha গ্ৰন্থৰ বিভিন্ন দিশক উপস্থাপন কৰিবলৈ যাওঁতে ভাষিক সমলৰ সহায় লৈছে। এনেদৰে বিভিন্ন গ্ৰন্থ, প্ৰবন্ধ আৰু গৱেষণা পত্ৰিকা মাধ্যমেৰে বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাচৰ্চা নতুনত্বৰ সংযোজন/ভাষাবৈজ্ঞানিক চিন্তাধাৰাৰ সংযোজন ঘটাবলৈ সক্ষম হৈছিল।

৩.৪.২ বাণীকান্ত কাকতিৰ সমাজতত্ত্বমূলক আলোচনা

অসমীয়া ভাষাৰ আলোচনাত নতুন দিশৰ সূচনা কৰা বাণীকান্ত কাকতিয়ে সমাজতত্ত্বমূলক বিবিধ ৰচনাৰেও অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰি থৈ গৈছে। ‘The Mother Goddess Kamakhya Visnuite Myths and Legends’ পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মধাৰা কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত, ‘The life and Teachings of Sankardeva’ বাণীকান্ত কাকতিৰ দ্বাৰা ৰচিত সমাজতত্ত্ব বিষয়ক সাহিত্য।

‘The Mother Goddess Kamakhya’ শীৰ্ষক গ্ৰন্থত কামাখ্যা দেৱীক মূল চৰিত্ৰ হিচাপে লৈ বাণীকান্ত কাকতিয়ে প্ৰাচীন কামৰূপত প্ৰচলিত ধৰ্মীয় উপাসনাৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। গ্ৰন্থখনৰ পাতনিত গ্ৰন্থৰ পৰিসৰ সম্পৰ্কে উল্লেখ আছে এনেদৰে—

এই গ্ৰন্থখনৰ মাজেৰে বাণীকান্ত কাকতিয়ে প্ৰাচীন অসমৰ সমাজ জীৱন আৰু সমাজত প্ৰচলিত বিভিন্ন ধৰ্ম সন্মন্ধে উল্লেখ কৰিছে। পাঁচটা অধ্যায়ত আলোচিত এই গ্ৰন্থই অসমীয়া সমাজত্বৰ বিশ্লেষণত বিশেষ ভূমিকা আগবঢ়াইছে।

‘Visnuite Myths and Legend’ বাণীকান্ত কাকতিৰ দ্বাৰা ৰচিত ভাৰততত্ত্ব বিষয়ক গ্ৰন্থ মুঠ দহটা গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধ সন্নিৱিষ্ট এই গ্ৰন্থত সৰ্বভাৰতীয় বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰেক্ষাপটত কিছুমান পৌৰাণিক কাহিনীৰ ব্যাখ্যা দাঙি ধৰা হৈছে। তুলনামূলক লোককথা আৰু সমাজতাত্ত্বিক দৃষ্টিকোণেৰে ইউৰোপীয় প্ৰাচ্যতত্ত্ববিদ আৰু নৃতত্ত্ববিদৰ মতামতৰ বিশ্লেষণসহ কাকতিয়ে নিজস্ব ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে। ধৰ্মীয় বিশ্বাসৰ তথ্য উদঘাটনৰ জৰিয়তে কাকতিয়ে এই গ্ৰন্থৰ মাজেৰে নতুন চিন্তাৰে মানৱৰ ক্ৰমবিকাশৰ ইতিহাসক ব্যাখ্যা কৰিছে।

‘পুৰণি অসমৰ ধৰ্মধাৰা’ বাণীকান্ত কাকতিৰ মৰণোত্তৰভাৱে প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ। এই গ্ৰন্থত অসমৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ধৰ্মীয় পৰম্পৰাৰ বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে আলোচিত হৈছে। এই গ্ৰন্থখন ৩৫টা প্ৰবন্ধৰ একত্ৰিত সংকলন ‘The Mother Goddess Kamaykha’ৰ পৰিপূৰক গ্ৰন্থ ‘পুৰণি অসমৰ ধৰ্মধাৰা’ গ্ৰন্থই পুৰণি অসমৰ ধৰ্ম-সংস্কৃতি আলোচনাৰে অসমতত্ত্ব অধ্যয়ন বিভিন্ন দিশৰ উন্মোচিত কৰিছে। ‘Purani Kamrupar Dharmar Dhara remains the only systematic study so far of the bewildering variety of traditional religion in Assam. (RD, 188)’

নৃতত্ত্ববিষয়ক আৰু লোকসংস্কৃতি বিষয়ক ‘কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত’ বাণীকান্ত কাকতিৰ অসমীয়া সাহিত্যলৈ বিশিষ্ট সংযোজন। ক্ষুদ্ৰ পুস্তিকাৰূপে এই গ্ৰন্থত কাকতিয়ে ‘লোককথাৰ তুলনাত্মক সমাজতাত্ত্বিক অধ্যয়ন প্ৰণালীৰে’ কলিতা জাতিৰ উৎপত্তি আৰু ইতিহাস সম্পৰ্কে বিশ্লেষণ কৰিছে। ‘কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত’ গ্ৰন্থত অসমীয়া জাতিৰ ইতিহাস সম্পৰ্কেও আলোচিত হৈছে। গ্ৰন্থখনৰ পাতনিত উল্লেখ আছে এনেদৰে— কলিতা জাতি এক কৌতূহল (১৬৮ Thesis) মননশীল আৰু যুক্তিনিষ্ঠভাৱে দাঙি ধৰা এই গ্ৰন্থ বিশ্লেষণে অসমৰ জাতি গঠনৰ ইতিহাস পৰ্যালোচনা এক মৌলিক ভাৱধাৰাৰ পৰিচয় দিছে।

অসমৰ সমাজ জীৱনত নৱ অভ্যুত্থানৰ সৃষ্টি কৰা শংকৰদেৱৰ বহুখা অৱদানৰ বিষয়ে বাণীকান্ত কাকতিয়ে পোনপ্ৰথমে ইংৰাজী ভাষাত লিখি উলিয়াই শংকৰদেৱ বিষয়ক গ্ৰন্থ ‘Life & Teachings of Sankaradeva’। শংকৰদেৱৰ বহুখা অৱদান আৰু জীৱনাদৰ্শৰ বিষয়ে শৃংখলাবদ্ধভাৱে এই গ্ৰন্থত আলোচিত হৈছে। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ উত্তৰসূৰী হিচাপে বাণীকান্ত কাকতিয়ে নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ অভ্যুত্থান, ধৰ্মীয় বিৰতনৰ ইতিহাস, শংকৰদেৱৰ অৱদান, সাহিত্য আদি আলোচনাৰে শংকৰদেৱৰ চৰ্চাত নতুনৰ সংযোজন ঘটালে। এই গ্ৰন্থখনিৰ বিষয়বস্তুক জীৱনীমূলক সাহিত্য হিচাপে বিশ্লেষণ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে সমাজ-ধৰ্মতত্ত্বৰ আধাৰত কৰা আলোচনা কৰিছিল কাকতিয়ে।

বাণীকান্ত কাকতিৰ সমাজতত্ত্বমূলক আলোচনাত ধৰ্মই অগ্ৰাধিকাৰ পাইছিল যদিও ধৰ্মীয় তত্ত্বৰ লগত নৃতাত্ত্বিক আৰু লোকসংস্কৃতিক অধ্যয়না সংপৃক্ত হৈ আছিল।

পুংখানুপুংখাভাৱে, তথ্যসমৃদ্ধ, যুক্তিনিষ্ঠ আৰু তুলনাত্মকভাৱে দাঙি ধৰা বাণীকান্ত কাকতিৰ সমাজতত্ত্বমূলক ৰচনাই অসমীয়া সাহিত্যৰ অধ্যয়নত নতুনৰ বাট মোকলাই দিছিল।

কলিতা জাতি এক কৌতূহলপূৰ্ণ বিশেষ জাতি। অন্য জাতি বা সম্প্ৰদায়ৰ দৰে ই কোনো বৃত্তিমূলক জাতি নহয়। পুৰাণ, স্মৃতি আদিৰ সংকৰ বা বৃত্তিমূলক জাতিৰ তালিকাতো এই জাতিৰ উল্লেখ নাই। গতিকে স্বাভাৱিকতেই প্ৰশ্ন আহি পৰে কলিতাসকল কোন, তেওঁলোকৰ ইতিহাস কি, অসমলৈ ক'ৰ পৰা আৰু কেতিয়া আহিল ইত্যাদি। এনে অনুসন্ধানৰ সূত্ৰ ধৰিয়েই কাকতিয়ে কলিতা জাতিৰ কৌলিক স্বৰূপ নিৰ্ণয়ৰ প্ৰয়াস কৰিছে। এই অধ্যয়নত কলিতাৰ মাজত প্ৰচলিত কিম্বদন্তীবোৰ গোট খুৱাই পুৰণি অসমীয়া, ইংৰাজী, পালি, সংস্কৃত আদি ভাষাত উল্লেখিত তথ্যবোৰৰ লগত খাপ খুৱাই আধুনিক বৈজ্ঞানিক প্ৰণালীৰে সকলোবোৰ উক্তিৰেই এটি দেখুওৱা হৈছে।

৩.৪.৩ বাণীকান্ত কাকতি সাহিত্য-সমালোচনামূলক আলোচনা

অসমীয়া সাহিত্যৰ সমালোচনাত্মক আলোচনা এক পথিকৃৎ ভাৱনাৰ জন্ম দিওঁতা বাণীকান্ত কাকতিয়ে সাহিত্য সমালোচক হিচাপে জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ মতে, “আমাৰ সাহিত্যত প্ৰকৃত সমালোচনাই গঢ় লয় বাণীকান্ত কাকতিৰ হাতত”। বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্য সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰখন আছিল অতি ব্যাপক। বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰ পৰিস্ফুৰণ ঘটাই বাণীকান্ত কাকতিৰ সমালোচনা সাহিত্যৰ বিষয়ে থকা নিম্নোক্ত মতামত প্ৰণিধানযোগ্য।

“কাকতিৰ ভাষাতত্ত্ব আৰু সংস্কৃতিমূলক নৃতত্ত্বৰ চৰ্চা এটা আকস্মিক পৰিঘটনা নহয়। বৈজ্ঞানিক মানসিকতাই কাকতিক এই বিষয় দুটাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰিছিল। বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰ সহৱৰ্তী গুণ হ'ল পৰিচ্ছন্ন-প্ৰবহমান যুক্তিশৃংখলসম্পন্ন দৃঢ় সংবদ্ধ ৰচনা লেখাৰ ক্ষমতা। কাকতিৰ সাহিত্য সমালোচনামূলক ৰচনা লেখাৰ পদ্ধতি এই বিশিষ্ট গুণেৰে” (১৭৮) বিভূষিত।

বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্য আলোচনাক বহলভাৱে দুটা ভাগত ভাগ কৰি আলোচনা কৰিব পাৰি— পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য আৰু আধুনিক অসমীয়া। ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ গ্ৰন্থখন ১৯৪০ চনত প্ৰকাশ হৈছিল। অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী সম্পাদিত ‘চেতনা’ আলোচনীত প্ৰকাশিত এঘাৰটা প্ৰবন্ধৰ লগত তিনিটা প্ৰবন্ধ যোগ দি এই গ্ৰন্থখন প্ৰকাশ কৰা হৈছিল। বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ পুথিসমূহক নতুন দৃষ্টিভংগীৰে পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা চলাই তাৰ সাহিত্যিক সৌন্দৰ্য, ভাষাতাত্ত্বিক বিশ্লেষণ আৰু দাৰ্শনিক চিন্তা-চেতনাৰে নতুন ৰূপত তুলি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছিল।

শংকৰদেৱৰ আধ্যাত্মিক দান, কুমাৰ হৰণ, বধ কাব্য, হেমা সুন্দৰী, পৰকীয়াভাৱ, শ্ৰী বাধা চৰিত্ৰ, চিৰশিশুৰূপ, কাণখোৱা, চোৰধৰা, বৰগীত, নামঘোষা, লৌকিক গীত, পুৰণি সাহিত্যৰ সীমাবদ্ধতা, অংকীয়া ভাওনা আৰু কৰুণ ৰস শীৰ্ষক প্ৰবন্ধ

সন্নিৱিষ্ট হৈছে। মহেশ্বৰ নেওগৰ মতে ‘পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য’ৰ আলোচনাৰে কাকতিয়ে এই সাহিত্যৰ বিশিষ্টতা আৰু মহত্ব প্ৰতিপাদন কৰিছে, তেওঁৰ লেখাৰ যোগেদি পুৰণি কাব্য-নাট ধৰ্ম জগতৰ পৰা ওলাই সাহিত্যৰ জগতত পুনঃ প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে। (২০১)

বাণীকান্ত কাকতিয়ে তেওঁৰ সমসাময়িক লেখকৰ সাহিত্যকৰ্মৰ বিষয়ে কৰা আলোচনা সন্নিৱিষ্ট হৈছে নতুন অসমীয়া সাহিত্যত। কাকতিৰ মৃত্যুৰ পৰৱৰ্তী সময়তহে তেওঁৰ পূৰ্ব পৰিকল্পনা অনুসৰি ‘বাণীকান্ত ৰচনাৱলী’ত ‘নতুন অসমীয়া সাহিত্য’ শীৰ্ষক আলোচনা একত্ৰিত ৰূপত প্ৰকাশিত হৈছে। বেজবৰুৱা, কথা-কবিতা, দহিকতৰা, তুমি, কেতেকী ফুলৰ শৰাই, অসমীয়া ৰামায়ণ সাহিত্য, মাতৃ গুটিমালী, সোণালী সপোন,, বিলাতৰ চিঠি, অশ্ৰু অঞ্জলি, শোণিত কুঁৱৰী, জাতীয় চৈতন্য, ভৱিষ্যত অসমীয়া সাহিত্য আৰু আমাৰ নতুন সাহিত্য— শীৰ্ষক প্ৰবন্ধ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। ‘নতুন অসমীয়া সাহিত্য’ত এই গ্ৰন্থই নব্য অসমীয়া সাহিত্য সমালোচনাৰ ভেঁটি সুদৃঢ় কৰে। “নতুন অসমীয়া সাহিত্য শিতানৰ ৰচনাবোৰে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ সমালোচনাত কাকতিৰ দক্ষতাৰ পৰিচয় দিছে। সমালোচনা সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰেষ্ঠ সমালোচকে সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্যৰ উজ্জ্বল দিশটোৰহে অন্বেষণ কৰে আৰু কদাচিৎ তাৰ অন্ধকাৰ দিশটোৰ সন্ধান ল’বলৈ যত্ন কৰে। সেই কাৰণেই তেওঁৰ সিদ্ধান্তসমূহত নিন্দাচনতকৈ প্ৰশংসাবাণীয়ে অধিক গুৰুত্ব লাভ কৰে।”

সাহিত্য আৰু প্ৰেম....।

৩.৫ বাণীকান্ত কাকতিৰ সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা : বিষয়বস্তু বিশ্লেষণ

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিক ভাস্কৰ কৰি তোলা ব্যক্তিসকলৰ ভিতৰত বাণীকান্ত কাকতি অগ্ৰগণীয় আছিল। একাধাৰে ভাষাতত্ত্ববিদ, সাহিত্য সমালোচক, লোকসংস্কৃতিবিদ, গৱেষক আৰু শিক্ষাবিদ বাণীকান্ত কাকতিৰ সাধনাপ্ৰসূত সৃষ্টিৰাজিয়ে তেওঁক অসমীয়া সাহিত্যজগতত তেওঁক এক বিশেষ স্থানত অধিকৃত কৰিছে। বাণীকান্ত কাকতিৰ দ্বাৰা ৰচিত এখন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হৈছে ‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’। তাত্ত্বিক বিশ্লেষণৰ পৰিৱৰ্তে লেখকৰ মনোজগতত ক্ৰিয়া ব্যক্তিগত ধ্যান-ধাৰণাৰ আলমত প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ উল্লেখনেৰে চিৰন্তন প্ৰেমমূলক কাহিনী বৰ্ণিত হৈছে এই গ্ৰন্থত। এই গ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট হৈছে মুঠ ছটা প্ৰবন্ধ, সেইকেইটা ক্ৰমে— নিশাদূত, ভাৱৰীয়াৰ ভেশত প্ৰেমিক, নাৰীহৃদয়, সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা, কবিৰ অহৈতুকী প্ৰীতি আৰু পণ্ডিতৰ ভূমাস্পৃহা। বাণীকান্ত কাকতিৰ মতে “এই আখ্যানবোৰত কেতবোৰ বিশ্ববিখ্যাত মনীষীৰ প্ৰেমৰ স্পৰ্শত প্ৰাণৰ প্ৰতিক্ৰিয়া দেখুওৱা হৈছে। বেদৰ ঋষিপুত্ৰৰ প্ৰেমৰ প্ৰেৰণাত ঋষিত্বলাভৰ প্ৰচেষ্টাৰ পৰা আমীয়েলৰ পৰিদৃশ্যমান বিশ্বৰ লগত একাত্মবোধৰ আকাংক্ষা সেই মিলন স্পৃহাৰেই বিভিন্ন প্ৰকাশ।” ‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’ গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট ‘নিশাদূত’ আৰু ‘ভাৱৰীয়াৰ ভেশত প্ৰেমিক’ প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তু ভাৰতীয় সাহিত্যৰ আধাৰত নিমিত্ত হোৱাৰ বিপৰীতে ‘নাৰীহৃদয়’, ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’, ‘কবিৰ

অহৈতুকী প্ৰীতি' আৰু 'পণ্ডিতৰ ভূমাস্পৃহা' প্ৰবন্ধ বিষয়বস্তু পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ আধাৰত সৃষ্ট। 'সাহিত্য আৰু প্ৰেম' গ্ৰন্থৰ চতুৰ্থটি প্ৰবন্ধ 'সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা'ৰ বিষয়বস্তুৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হ'ল।

সৌন্দৰ্যৰ আৰাধনা জীৱনৰ খেল। সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতি থকা লিপ্সা ভিন্ন সময়ত ভিন্ন ধৰণে প্ৰকাশিত হয়। বিশ্বৰ জ্ঞানপিপাসু প্ৰতিভাৱান ব্যক্তিসকলেও সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতি থকা মায়াৰ নাগপাশত মোহিত হৈ জীৱনৰ সৰ্বস্ব শক্তি আৰু আদৰ্শৰ পৰা বিচলিত হৈ কেনেদৰে জীৱন পৰিচালিত কৰিবলগীয়া হয়, তাৰে এক কৰুণ চিত্ৰ উন্মোচিত হৈছে 'সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা' শীৰ্ষক পাঠত। "সৌন্দৰ্য বুভুক্ষণ যেতিয়া ইন্দ্ৰিয় সেৱাৰ নামান্তৰ মাথোন, তেতিয়াই দানহ মূৰ্তি ধাৰণ কৰি মনত বিভীষিকাপূৰ্ণ ধুমুহা মেলি দি আদৰ্শ আৰু আকাংক্ষাৰ পুলি-পোখা মৰিমূৰ কৰে, নাইবা সাধুকথাৰ তেজপিয়া সাপৰ দৰে চকুৰ দৃষ্টিৰেই অতৰ্কিতভাৱে শক্তি, উদ্যম, আদৰ্শ সকলোৰে হাস জন্মায়।"

খ্ৰীষ্টীয় পঞ্চদশ শতিকাত ইটালী দেশত চিত্ৰবিদ্যাই ব্যাপক জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। সেই সময়ৰ বিখ্যাত চিত্ৰকৰ এঞ্জেলো , বাবেল, লিওনাৰ্ড আদিয়ে তেওঁলোকৰ কলাত্মক সৃষ্টিৰে সমগ্ৰ বিশ্বজগততে এক আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছিল। এনে এক জাগৰণৰ কালতেই ১৪৮৬ খ্ৰীষ্টীয় শকত এটা দুখীয়া দৰ্জি পৰিয়ালত এন্ড্ৰিয়াই জন্মগ্ৰহণ কৰে। পৰিয়ালৰ আৰ্থিক অৱস্থা স্বচ্ছল নোহোৱা হেতুকে পিতৃয়ে এন্ড্ৰিয়াক সোণাৰীৰ কাম নিয়োগ কৰে যদিও চিত্ৰবিদ্যাৰ প্ৰতি আগ্ৰহী এন্ড্ৰিয়াই চিত্ৰ অংকনতহে অধিক সময় অতিবাহিত কৰে। এন্ড্ৰিয়াৰ চিত্ৰ অংকনৰ বিচক্ষণতাত মোহিত হৈ বেৰি নামৰ এজন চিত্ৰকৰে তেওঁৰ তত্ত্বাৱধানত ৰাখি চিত্ৰৰ সাধনাত সহায় কৰে। নিজৰ কষ্ট, ত্যাগ আৰু প্ৰতিভাৰ বলত এন্ড্ৰিয়া যুৱ চিত্ৰকৰসকলৰ ভিতৰত বিখ্যাত হৈ পৰে আৰু চিত্ৰ বিদ্যাৰেই অৰ্থ উপাৰ্জন কৰি পৰিয়ালক পোহপাল দিবলৈয়ো সমৰ্থ হয়। মধ্যযুগত গীৰ্জাৰ দেৱাল অংকনত সিদ্ধতৃপ্ততাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হোৱা এন্ড্ৰিয়াৰ ৰেখাবিদ্যাত থকা পটুতাৰ বাবে 'অজান্ত চিত্ৰকৰ' (faultless painter) নামেৰে পৰিচিত হৈছিল। অনুসৰি ফ্ৰান্সৰ পৰা ফৰাচী দেশলৈ বুলি যাত্ৰা কৰে। এন্ড্ৰিয়াই ফৰাচী দেশৰ কেঁচুৱা ৰাজকুমাৰৰ চিত্ৰ আঁকি সকলোকে মোহিত কৰাৰ বিনিময়ত তিনিশ সোণৰ মুদ্ৰা লাভ কৰিলে আৰু যশস্যা, সম্ভ্ৰমেৰে সকলোৰে প্ৰিয় হ'বলৈ ধৰিলে। এন্ড্ৰিয়াৰ জীৱনত সুখৰ বন্যা ব'বলৈ ধৰিলে।

পত্নী লুৱেঞ্জীয়াই এন্ড্ৰিয়াৰ দুৰ্বল চিত্ৰক হানিব পৰাকৈ নিষ্ঠুৰ শেল নিক্ষেপ কৰিলে। এন্ড্ৰিয়া ফৰাচী দেশলৈ যোৱাৰে পৰা চকুৰ পানীৰে বাট নেদেখা হোৱা বুলি আৰু চিঠি পোৱা মাত্ৰেই ফ্ৰান্সলৈ উভতি নাছিলে কাহানিও আৰু লুৱেঞ্জীয়াক দেখিবলৈ নাপাব বুলি পত্ৰ প্ৰেৰণ কৰিলে। লুৱেঞ্জীয়াৰ পৰা এনে পত্ৰ পাই এন্ড্ৰিয়াই ফ্ৰান্সলৈ যাবলৈ ৰজাৰ অনুমতি বিচাৰিলে আৰু বাইবেল চুই পুনৰ সময়মতে উভতিব বুলি ৰজাক কথা দিলে। ফৰাচী ৰজায়ো ইটালীৰ পৰা নতুন চিত্ৰ আনিবলৈ এন্ড্ৰিয়াক আগধনৰূপে বহুতো ধন-সোণ দিলে।

এন্ড্ৰিয়াই ফ্লেৰেঞ্চলৈ গৈ পত্নী লুক্ৰেজীয়াৰ সংসৰ্গ লাভ কৰিলে যদিও হাতত থকা সমস্ত ধন ব্যয় কৰিলে আৰু পূৰ্বৰ চুক্তি অনুসৰি ফৰাচী দেশলৈ উভতি আহিবলৈ মন মেলিলে যদিও পত্নীৰ চকুপানীৰ ঢলত দিকভ্ৰান্ত হৈ মন সলনি কৰিবলগীয়া হ'ল। এন্ড্ৰিয়াৰ এনে সিদ্ধান্তত ফৰাচী ৰজা ক্ষুণ্ণ হৈ পৰিল আৰু বিশ্বাসঘাতকতাৰ পোতক তুলিবলৈ সাজু হ'ল। এন্ড্ৰিয়াৰ যশস্যা-সন্মানৰ উচ্চ শিখৰৰ পৰা দুৰ্মশ আৰু দৰিদ্ৰতাৰ একাৰ বাট বুলিবলগীয়া হ'ল।

জনপ্ৰিয়তাৰ শীৰ্ষত আৰোহন কৰোতেই এন্ড্ৰিয়াই নাৰীৰ সৌন্দৰ্যত আপোন পাহৰা হ'বলৈ ধৰে। ফ্লেৰেঞ্চ নগৰৰ সুন্দৰী যুৱতী লুক্ৰেজীয়াৰ প্ৰাণচঞ্চল আৰু সৌন্দৰ্যত আত্মবিভোৰ হৈ এন্ড্ৰিয়াই ক্ৰমশঃ নিজৰ পৃথিৱীখনক অৱহেলা কৰিবলৈ ধৰিলে। দুখীয়া আৰু অসজ পিতৃৰ সন্তান লুক্ৰেজীয়া এজন টুপীৱালাৰ সৈতে বিবাহপাশত আৱদ্ধ হৈছিল যদিও তাইৰ ৰূপ-সৌন্দৰ্যই ফ্লেৰেঞ্চ নগৰৰ ডেকাসকলৰ মন উদ্বাউল কৰি ৰাখিছিল। এন্ড্ৰিয়াই লুক্ৰেজীয়াক স্ত্ৰীৰূপে গ্ৰহণ কৰিছিল যদিও তেওঁৰ বন্ধুবৰ্গ আৰু আত্মীয়-স্বজনে সেই কথা সহজভাৱে গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিলে। পূৰ্ব প্ৰীতি আৰু শ্ৰদ্ধাৰ সলনি এন্ড্ৰিয়াই ঘৃণা আৰু তাচ্ছিল্যৰ ভাৱ লোকচক্ষুত দেখিবলৈ পালে। এন্ড্ৰিয়াই নিজ পিতৃৰ সংসৰ্গ ত্যাগ কৰি লুক্ৰেজীয়াৰ পৰিয়ালক আপোন কৰি ল'বলগীয়া হ'ল; যি কথাই এন্ড্ৰিয়াৰ মনত শান্তি বিঘ্নিত কৰিলে। এন্ড্ৰিয়াৰ সংগত থকা বহুজন লুক্ৰেজীয়াৰ দ্বাৰা নিৰ্যাতিত হৈ তেওঁৰ সংগ ত্যাগ কৰিবলগীয়া হৈছিল। কেইজনমান মুষ্টিমেয় ছাত্ৰৰ সংগহে তেওঁ লাভ কৰিছিল।

সৌন্দৰ্য পিপাসু এন্ড্ৰিয়াক সৌন্দৰ্যয়ো যেন পৰিপূৰ্ণ কৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে। পৰিশ্ৰম অনুসৰি এন্ড্ৰিয়াই যথেষ্ট উপাৰ্জন কৰিছিল যদিও পত্নীৰ সুখ আৰু পৰিয়ালক পোহপাল দিয়াৰ নামত সমস্ত অৰ্থ ব্যয় কৰিবলগীয়া হোৱাত তেওঁ অভাৱগ্ৰস্ত হৈয়ে জীৱন কটাবলগীয়া হৈছিল। এন্ড্ৰিয়া শিল্পকৰ্ম অনুৰাগীৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি ফৰাচী দেশলৈ পঠিওৱা দুখন চিত্ৰৰ সৌন্দৰ্য ফৰাচী ৰজা ফ্ৰান্সিছ মুঞ্চ হৈ পৰে আৰু এন্ড্ৰিয়াক ফৰাচী দেশলৈ আমন্ত্ৰণ জনায়। এন্ড্ৰিয়ায়ো ৰজাৰ আমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰিলে। এন্ড্ৰিয়াৰ লুক্ৰেজীয়াৰ বাবে সমস্ত মান-সন্মান, ধন-সম্পদ ত্যাগ কৰিবলগীয়া হ'ল যদিও কাহানিও লুক্ৰেজীয়াৰ মন পাবলৈ সক্ষম নহ'ল। লুক্ৰেজীয়াৰ বাবে এন্ড্ৰিয়া আছিল ধন ঘটাৰ এক মাধ্যমহে মাথোন। এন্ড্ৰিয়াৰ অতীতৰ সোঁৱৰণীয়ে অহৰহ খেদি ফুৰিছিল। আত্মবিভোগ এন্ড্ৰিয়াৰ দৰে প্ৰতিভাবান শিল্পীৰ মনত আত্মলক্ষণা আৰু বঞ্চনাই তীব্ৰতৰ ৰূপ লাভ কৰিছিল। এন্ড্ৰিয়াৰ মনৰ কুঠৰীত প্ৰৱেশ কৰি ৰবাৰ্ট ব্ৰাউনিঙে এটি সুন্দৰ কবিতা ৰচনা কৰিছিল; যাৰ সাৰমৰ্ম বাণীকান্ত কাকতিয়ে পাঠটিত সন্নিৱিষ্ট কৰিছে।

এন্ড্ৰিয়াৰ শিল্পী মনটোক লুক্ৰেজীয়াই কেতিয়াও বুজিবলৈ চেষ্টা কৰা নাছিল। সেই কথা ব্ৰাউনিঙৰ কবিতাত প্ৰকাশিত হৈছে এনেদৰে—

“তুমি মোৰ শিল্প কুশলতা বুজি নোপোৱা, বুজিবলৈয়ো চেষ্টা নকৰা, কিন্তু আনে কি কয় বুজিব পাৰা। সৌ যে বেৰত আঁৰি থোৱা ৰাফেলৰ অংকিত মাতৃ মূৰ্তি

দেখিছা— কি সুন্দৰ, কি অপৰূপ, চিত্ৰ তেনেকুৱাই হ'ব লাগে। কিন্তু তথাপি এই চিত্ৰৰো অকণমান দোষ আছে। (১১৭)

এণ্ড্ৰিয়াৰ অন্তৰৰ কথা ব্ৰাউনিঙৰ কবিতাৰ সাৰমৰ্মৰ মাজেৰে খুউব সুন্দৰকৈ প্ৰকাশিত হৈছে। “আজি মই বুঢ়া বয়সৰ দৰে নিৰ্বিকাৰ নিস্তৰ্গ, মোৰ অনুতাপ নাই, জীৱনত কোনো সালসলনি ঘটাবও নোখোজো, অতীত জীৱন ছায়া পথৰ দৰে উদ্ভাসিত হৈ পৰি আছে। তাক আৰু সলাব লাগিছে কিয়?” (১১৯৯)

এণ্ড্ৰিয়াৰ জীৱনৰ অপ্ৰকাশিত ব্যথা নৈৰাশ্য, ব্যতিক্ৰম। এই সকলোবোৰ সুন্দৰ ৰূপত প্ৰকাশিত হৈছে সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা পাঠত।

ফ্লোৰেন্স নগৰত ১৫২৩ খ্ৰীষ্টীয় শকত ধৰা দিয়া প্লেগ মহামাৰীৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাবলৈ এণ্ড্ৰিয়া পৰিয়ালৰ সৈতে মুগলো নামৰ ঠাইলৈ যাত্ৰা কৰিলে। মঠত আশ্ৰয় লোৱা এণ্ড্ৰিয়াই মঠত যীশুখ্ৰীষ্টৰ ছবি অংকন কৰে। এণ্ড্ৰিয়াই মঠতেই লুক্ৰেজীয়াৰ চিত্ৰ আঁকিব বিচাৰিছিল যদিও সেই আশা অপূৰ্ণ হৈয়ে ৰ'ল। আজীৱন নৈৰাশ্যত পীড়িত এণ্ড্ৰিয়াই দাপোণত নিজৰ প্ৰতিবিন্দু চাই আঁকি উলিয়ালে নিজৰেই এক জীৱন্ত চিত্ৰ। যিখন তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছতো লুক্ৰেজীয়াৰ হাতত আছিল। নৰীয়াগ্ৰস্ত মৃত্যুক আঁকোৱালি লোৱা এণ্ড্ৰিয়াক মঠতে সমাধিস্থ কৰা হ'ল। এণ্ড্ৰিয়াৰ মৃত্যু হ'ল কিন্তু তেওঁৰ প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰ ৰৈ গ'ল চিত্ৰকলাৰ মাজত। বিশ্ববিখ্যাত চিত্ৰকৰ মাইকেল এণ্ডেলোৱে চিত্ৰকৰ ৰাফেলক কৈছিল “ৰাফেল, এই নগৰত যে অকণমানি ল'ৰা এটি ঘুমুটিয়াই ফুৰা দেখা, সি তোমাৰ দৰে ৰজা-মহাৰজাৰ আশ্ৰয়ত থাকি ডাঙৰ কামত হাত দিবৰ সুবিধা পোৱা হ'লে তোমাৰ ৰূপালৰ ঘাম ভৰিত পৰিলহেঁতেন। (১২০)

ভাগ্যবিপৰ্যয়ে অহৰহ খেদি ফুৰা এণ্ড্ৰিয়াৰ সপোন নিষ্ফল হৈছিল সৌন্দৰ্যৰ বাবে। সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণাই এণ্ড্ৰিয়াৰ জীৱনৰ বিফলতাৰ মূল কাৰণ; যাৰ বৰ্ণনা বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ শীৰ্ষক পাঠত সুন্দৰ ৰূপত তুলি ধৰিছে।

৩.৬ বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণ

গদ্য ৰচনাৰ ধৰণভংগী বা কৌশলকে গদ্যশৈলী বুলি কোৱা হয়। ৰচনাৰ কৌশল অনুসৰি ব্যক্তিভেদে গদ্যশৈলী ভিন ভিন। শৈলী এক তাত্ত্বিক নিৰ্মিত; যি ৰচনাৰ নিৰ্মাণ কৌশল আৰু ধৰণভংগীৰ ভিন্নতাৰ ভিত্তিত চিনাক্ত কৰা হয় ‘শৈলী’।

বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যৰ বিষয়বস্তুত পৰম্পৰাগত ঐতিহ্যবোধ, আধুনিক চিন্তা-চেতনা, ভাৰতীয় আৰু বিশ্বসাহিত্য উভয়েৰে নিদৰ্শন পৰিস্ফুট। উৎকৃষ্ট গদ্যৰ মূল চাবিকাঠিৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ মেথিউ আৰ্ণল্ডে তেওঁৰ ‘Eassy on Criticism’ গ্ৰন্থত উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে— “The needful qualities for a fit prose are regularity, uniformity, precision and balance” বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যতো ভাৱ আৰু লেখনিৰ সমৰূপতা, ভাৱৰ যথাযথ প্ৰয়োগ আৰু সংগতিৰক্ষণ ভাৱৰ স্পষ্টতা, ভাষাৰ প্ৰাঞ্জলতা আৰু প্ৰকাশভংগীৰ ঋজুতা অথবা সংক্ষিপ্ততা এই আটাইকেইটা গুণ ফুটি উঠা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্য সাধাৰণতে বৰ্ণনাত্মক গদ্য। পৰিশীলিত আৰু সংযতভাৱে কাকতিয়ে গদ্য বিষয়ক সজীৱ ৰূপত উপস্থাপন কৰিবলৈ যাওঁতে বৰ্ণনাত্মক গদ্যশৈলীৰ আশ্ৰয় লৈছে—

এণ্ড্ৰিয়াই ফ্লেৰেণ্স নগৰলৈ যাবলৈ ৰজাৰ অনুমতি খুজিলে। তেওঁ বাইবেল শাস্ত্ৰ চুই শপত খালে যে ঘৰুৱা কামৰ এটি সংগতি লগাই ঘৈণীয়েকক লগত লৈ নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ মূৰত আকৌ ৰাজসভালৈ ঘূৰি আহিব।

বৰ্ণনীয় বিষয়ক স্পষ্ট, গাঢ় ৰূপত তুলি ধৰিবলৈ যাওঁতে বাণীকান্ত কাকতিয়ে তেওঁৰ গদ্যশৈলীক যুক্তিনিষ্ঠ ৰূপত গঢ়ি তুলিছে। বিশেষকৈ লেখকে জীৱন দৰ্শন আৰু সামাজিক স্থিতি সবলৰূপত প্ৰতিপাদন কৰিবলৈ যাওঁতে তেওঁৰ গদ্যক যুক্তিনিষ্ঠ গদ্যৰূপে গঢ়ি তোলাৰ প্ৰয়াস কৰিছে।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে আৱেগৰহিতভাৱে বাস্তৱসন্মত আৰু চিন্তামূলক ভাৱনাৰে তেওঁৰ গদ্যবিষয়ক মননশীল গদ্যৰূপেও গঢ়ি তুলিছে। বৰ্ণনীয় বিষয়ক স্পষ্ট, প্ৰাঞ্জল দ্ব্যৰ্থকতাহীনভাৱে উপস্থাপন কৰা বাণীকান্ত কাকতিৰ মননশীল গদ্যৰ ভাষাই বাস্তৱসন্মত আৰু প্ৰত্যক্ষ গদ্যৰীতিৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন দাঙি ধৰে। লেখকৰ উদ্ভাৱন কুশীলৱতাক এই গদ্যৰ মাজেৰে উপস্থাপন কৰা হয়।

গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণৰ প্ৰসংগত ধ্বনিতাত্ত্বিক প্ৰসংগই বিশেষ ভূমিকা লয়। ধ্বনি ভাষাৰ মৌলিক সামগ্ৰী সাহিত্যৰ নন্দনতাত্ত্বিক আলোচনাতো ধ্বনিৰ ভূমিকা উল্লেখনীয়। ধ্বনিৰ মিল..... (৫২)

ধ্বন্যাত্মক শব্দৰ প্ৰয়োগে বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীক এক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

সিহঁতৰ কঠোৰ শ্ৰমত যি অন্তৰৰ সংযোগ, যি খৰতৰ তেজৰ চলাচল, আশা নিৰাশাৰ যি তুমুল সংগ্ৰাম।

বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যত ব্যৱহৃত প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তিয়ে পাঠকৰ আগত এক গতিশীল চিত্ৰকল্প দাঙি ধৰিছে—

লুক্ৰেজীয়াই পাৰেমনে বেমাৰীৰ পৰা আঁতৰে আঁতৰে থাকে, কেনেবাকৈ তেওঁৰো গাত ব্যাধি সোঁচৰে বুলি। বন্ধুপ্ৰীতিৰ লগে লগে এণ্ড্ৰিয়াই মনৰ শাস্তিও হেৰুৱালে।

অল্পপ্ৰাণ আৰু নাসিক্য ধ্বনিৰ সঘন প্ৰয়োগে তেওঁৰ গদ্যভাষাক সুকোমল আৰু শ্ৰুতিমধুৰ কৰি তুলিছে।

হেমন্ত কাল। বাহিৰা প্ৰকৃতিত কোনো উন্মাদনা নাই সন্ধিয়া সময়। এন্ধাৰ পোহৰ মিহলি হৈ সন্মুখৰ মৰেলো পৰ্বতক পাতল ধোঁৱাই আঙুৰিছে। মহাপ্ৰাণ ধ্বনি আৰু যুক্ত ব্যঞ্জনৰ ব্যৱহাৰে বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যভাষাক অধিক দীপ্ত আৰু দৃঢ় কৰি তুলিছে। তাত মঠাধিশ্ৰিতা ভিক্ষু ভিক্ষুণীসকলৰ বাবে যীশুখ্ৰীষ্টৰ চৰিতবিষয়ক কেতবোৰ ছবি আঁকে।

ধ্বনিৰ মিলে গদ্যতকৈ পদ্যকহে অধিক সুমধুৰ কৰি তোলে যদিও গদ্যভাষাত ব্যৱহৃত ধ্বনিৰ মিল গদ্যকো পাঠকৰ হৃদয়গ্ৰাহী কৰি তোলে।

ফৰাচী ৰজাৰ টকা লৈছিলোঁ, প্ৰলোভনত পৰি খৰচ কৰিছোঁ। ঘৰ বান্ধিছোঁ—
পাপেই কৰিছোঁ আৰু ক'বলগীয়া কি আছে?

বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যত সৰ্গৰ সংযোগত শব্দসাধন হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়। উপসৰ্গ সংযোগত সাধিত হোৱা শব্দ তেওঁৰ ৰচনাসৈলীৰ মাজতো উপলব্ধ।

নিজৰ শক্তি সম্পূৰ্ণ, জোখ উপলব্ধি কৰিব পৰা প্ৰতিভাশালী পুৰুষৰ অপ্ৰকাশিত প্ৰতিভাৰ ব্যৰ্থতাত কি নিৰাশ্য, কি অশান্তি, কি ক্ষোভ!

অসমীয়া ভাষাৰ নিজস্ব কৃৎ আৰু তদ্ধিত প্ৰত্যয়ৰ দ্বাৰা সাধিত শব্দৰূপৰ ব্যৱহাৰে তেওঁৰ গদ্যশৈলীক নিৰ্ভাঁজ অসমীয়া ঠাঁচ প্ৰদান কৰিছে। লুক্ৰেজীয়াই আত্মীয়-কুটুম আৰু চাৰিওফালে গুঞ্জৰি ফুৰা মৌপিয়া ভোমোৰাসকলক আগৰ দৰে হাত উবুৰিয়াই ৰূপ দি বহুতীয়া কৰি ৰাখিব নোৱাৰাটো বৰ বিষম যেন পালে। বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যত ব্যৱহৃত বিশেষণ শব্দই বৰ্ণনীয় বিষয়ক মূৰ্তমান কৰি তুলিছে। বিশেষণ শব্দৰ প্ৰতি থকা দুৰ্বলতা বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত হৈছে।

কিন্তু বিধাতাৰ অভিসম্পদত যাৰ অনন্যত তিবোতাৰ সৌন্দৰ্যৰ উন্মাদনাৰূপে অতৰ্কিতভাৱে বিহ সঞ্চাৰ কৰি থাকে তাৰ পক্ষে বিধাতাৰ যুঁজত জয়-পৰাজয় নিজৰ কল্পনাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। এণ্ড্ৰিয়াৰ উদ্ভাস্ত চিত্তই বিধাতাৰ শাও বেছি টনকিয়াল কৰিলে।

শাব্দিক উদ্ভাৱন (Neologim) য়ে বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যক এক নতুন ভংগীমা প্ৰদান কৰিছে।

ৰেখাবিদ্যাতে তেওঁ এনে সিদ্ধহস্ত আছিল যে তেওঁৰ নামৰ হ'ল অভ্ৰাস্ত চিত্ৰকৰ (faultless paintes)

বাণীকান্ত কাকতিয়ে তেওঁৰ গদ্যত বৰ্ণনীয় বিষয়ক দৃঢ় ৰূপে বুজাবলৈ গৈ দৃঢ়তাৰাচক ৰূপ (Emphatic particle)ৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে।

চিত্ৰ তেনেকুৱাই হ'ব লাগে। মোক কি লাগে, মই কি কৰিব পাৰো, মই জানো জানিলেই বা কি হুমুনিয়া কাঢ়িলেই বা কি লাভ।

ইতিবাচক ধ্ৰুৱতাসূচক পদ (positive polarity item) আৰু নঞৰ্থক ধ্ৰুৱতাসূচক পদত (negative polarity item)ৰ ব্যৱহাৰেও বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

তুমি মোৰ কামত উদ্যম সঞ্চাৰ কৰাহেঁতেন যদি কেতিয়াবা ক'লোহেঁতেন—
গৌৰৰ আৰু ঈশ্বৰৰ কৰুণাক লক্ষ্য কৰি কাম কৰা, লাভ-লোকচানৰ চিন্তা মনলৈ
নানিবা, কেতিয়াবা যদি তোমাৰ সুন্দৰ মুখেৰে এইদৰে ক'লোহেঁতেন।

তেওঁৰ নৰিয়াৰ কোনো ঔষধ বিচাৰি পোৱা নগ'ল।

ভাষাবিজ্ঞানী চ্যাপম্যানৰ মতে, 'No single lesser will posses the whole
Lexicon— yet a skilful writer has a large potential choice and exercise it

widely. His choices are among the matters to be examined through stylistics. (Chapman)' এজন লেখকৰ গদ্যশৈলী নিৰূপিত হয় তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰা শব্দৰ মাজেৰে। বাণীকান্ত কাকতিয়ে বিষয়বোৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি কৃতী লেখকৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। বাণীকান্ত কাকতিয়ে গদ্যত তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগেৰে সম্ভ্ৰম ৰূপ দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰিছে। ইয়াৰোপৰিও তেওঁৰ গদ্যত অৰ্থৎসম আৰু তদ্ভৱ শব্দৰ উল্লেখো মন কৰিবলগীয়া।

মোৰ হৃদয়ৰ অন্তৰতম প্ৰদেশত যেতিয়া তোমাক গৌৰৱমণ্ডিত কৰাৰ ইচ্ছা ফল্গুনদীৰ দৰে বৈ আছিল, তেতিয়া বাফেলৰ তেজঃপুঞ্জৰ উষ্ণতা কেতিয়াবা কেতিয়াবা অনুভৱ কৰিছিলোঁ।

জতুৱা ঠাঁচৰ সঘন প্ৰয়োগে কাকতিৰ গদ্যশৈলী নিৰ্ভাঁজ অসমীয়া ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। বাণীকান্ত কাকতিৰ মতে “.....” (২৮৩)

বাণীকান্ত কাকতিৰ সমালোচনামূলক গদ্যত জতুৱা ঠাঁচৰ প্ৰয়োগ তুলনামূলকভাৱে কম। তুমি ছটফটাইছা কিয়? তোমাৰ সম্বন্ধীয়া ভাইজন আহিছে? তোমাক বাহিৰলৈ মাতিছে। অকলে, মোৰ লগত নহয়? জুৱাখেলৰ ধাৰ সাধিবলৈ আহিছে?

বৰ্ণনীয় বিষয়ক মনোগ্ৰাহী আৰু চমৎকাৰী কৰিবৰ বাবে বাণীকান্ত কাকতিয়ে তেওঁৰ গদ্যত উপমা, ৰূপক, অনুপ্ৰাস আদি অলংকাৰৰ সংযোজন ঘটাইছিল।

ইটাবোৰৰ পৰা যেন চূণ চৰকি খহি পৰিছে, তাৰ ঠাইত যেন প্ৰচণ্ড ভাস্কৰ বৰণীয়া সোণ লৈও খাই আছে।

এনে সময়ত এড্ৰিয়াক ভাগ্য আকাশত সৌন্দৰ্য পিপাসাৰ কুঁৱলি উঠিবলৈ ধৰিলে।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে নিৰ্বাচিত শব্দচয়ন, জতুৱাঠাঁচ উপমা-অলংকাৰ আদিৰ যথোপযুক্ত প্ৰয়োগেৰে কম পৰিসৰতে অধিক তথ্যৰ সম্ভেদ দিব পাৰিছিল। যুক্তিনিষ্ঠ আৰু মননশীলভাৱে বিষয়বস্তুক উপস্থাপন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত শব্দই বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যত এক বিশেষ ভূমিকা লৈছে।

গদ্যত বাণীকান্ত কাকতিয়ে বাক্য ব্যৱহাৰৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ কৌশল অৱলম্বন কৰা দেখা যায়— চুটি চুটি বাক্যৰ ব্যৱহাৰ তেওঁৰ গদ্যশৈলীৰ অন্যতম বিশেষত্ব।

আজি ভাবিছো, তুমি মোক যথেষ্ট ভাল পাইছা। তাতে মই সন্তুষ্ট থকা উচিত। আৰু কি লাগে।

উল্লেখ্য যে বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্য কেৱল চুটি চুটি বাক্যৰ সমষ্টিয়ে নহয়। বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ প্ৰয়োজন অনুসাৰে তেওঁ চুটি চুটি বাক্যৰ লগতে দীঘল বাক্যও গদ্যত ব্যৱহাৰ কৰিছে।

ক্ৰিয়া পদৰ ব্যৱহাৰৰ ভিন্নতায়ো বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীত ভিন্নতা আনি দিছে—

থাওক! তুমি মাতি পঠিয়ালো, মই আহিলো। বাৰু আমি আৰু কাজিয়া নকৰোঁহঁক, নাই বুজিবলৈয়ো চেষ্টা নকৰা, কিন্তু আনে কি কয় বুজিব পাৰা। অসমাপিকা ত্ৰিফাৰ ব্যৱহাৰে বৰ্ণনীয় বিষয়ত বিশদ বিৱৰণ (detailing) দাঙি ধৰাত সহায় কৰিছে। এদিনাখন বেৰিলে নামৰ এজন চিত্ৰকৰে চিত্ৰ বিদ্যাত ল'ৰাটোৰ নিপুণতা দেখি তেওঁক নিজৰ তত্ত্বাৱধানলৈ আনি সোণাৰীৰ কামৰ পৰা এৰুৱাই একাণপতীয়াকৈ ছবি আঁকিবলৈ দিলে।

সূৰ লহৰৰ পৰিৱৰ্তনেৰে কাকতিয়ে গদ্যক বিষধৰ্ম (Fedundancy) কৰিও গঢ়ি তুলিছে—

‘তোমাৰেই বা দোষ কি? সকলো শক্তিৰ ভঁৰাল নিজৰ অন্তৰেই। বাফেল-এঞ্জেলো— তেওঁলোকৰ দেখো তিৰোতাই নাছিল। মই দেখিছো সংসাৰত যি ভাল কাম কৰিব পাৰে, সি নকৰে, যাৰ কৰিবলৈ একান্ত আগ্ৰহ, সি নোৱাৰে, তথাপি ইচ্ছা আৰু শক্তি হৈয়ো আধা সফলতাই।

ভাষিক বিচ্যুতিৰ ব্যৱহাৰেৰে গতানুগতিক বিৱৰণৰ পৰা অগতানুগতিক নিৰ্মিতি স্থাপন কৰি বৰ্ণনশৈলীক আকৰ্ষণীয় ৰূপত বাণীকান্ত কাকতিয়ে গঢ়ি তুলিছে—

বেলেগ আৰ্হি নালাগে। ভাল, সেইদৰেই চাই খাব। অ’ মোৰ নাগিনী নাগ পাশধাৰিনী তুমি মোৰ জোন, তুমি আটাইৰে জোন, সকলোৱে তোমাৰ আৰ্হিৰে গঢ়োৱা মূৰ্তিকেই নিজৰ বুলি সাবাট ল’ম। তুমি হাঁহিছা? এৰা, মোৰ চিত্ৰ সম্পূৰ্ণ হ’লেই।

বাণীকান্ত কাকতিৰ সমালোচনাশ্ৰুত গদ্য যুক্তিধৰ্মী আৰু বিশ্লেষণাত্মক। তেওঁৰ গদ্যৰ ভাষাৰ নিটোল প্ৰকাশিকা শক্তি তীব্ৰতৰ আৰু সুমধুৰ। বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীয়ে অসমীয়া গদ্য সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰাই নহয়, নতুন পথ নিৰ্দেশনাও দি থৈ গ’ল। বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ মতে “প্ৰকৃততে গভীৰ চিন্তা আৰু বিবিধ বিষয়ৰ উন্নত ভাৱ প্ৰকাশৰ উপযোগী বাহনত পৰিণত কৰি বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া গদ্য সৰ্বকাললৈ সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰি থৈ গ’ল।” (০৬১)

“স্বপ্নো নু মায়া নু মতিভ্ৰামা নু’

পতঙ্গবৎ বহ্নিমুখৰ বিবিষ্ণুঃ” —আদি সংস্কৃত বাক্যাংশৰ ব্যৱহাৰো বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যৰ মাজত বিচাৰি পোৱা যায়।

সন্ধিযুক্ত আৰু সমাসবদ্ধ শব্দৰ ব্যৱহাৰেও বাণীকান্ত কাকতিৰ গদ্যশৈলীক এক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

প্ৰশ্নবোধক বাক্যৰ সঘন ব্যৱহাৰে আৰু ভাৱবোধক বাক্যৰ বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ পাঠৰ গদ্যশৈলীক অধিক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

১.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

সাৰস্বত অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ সাধক বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে আলোকপাত কৰিছিল। এক নব্য দৃষ্টিভঙ্গী, বিজ্ঞানসন্মত

আৰু মননশীল বিশ্লেষণেৰে সাহিত্যসৃষ্টিক ন ৰূপত জনমানসত তুলি ধৰিছিল বাণীকান্ত কাকতিয়ে। ভাষা চৰ্চাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি লোক সংস্কৃতি, নৃতাত্ত্বিক সমাজতত্ত্ব, ধৰ্মতত্ত্ব, সাহিত্য সমালোচনা আদিৰে সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰখনক সমৃদ্ধ কৰা বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া গদ্য সাহিত্যক এক শক্তিশালী ৰূপত গঢ়ি তোলে। বেজবৰুৱাৰ উত্তৰসূৰী হিচাপে অসমীয়া গদ্যৰ ন-ৰূপ নিৰ্মাণত বাণীকান্ত কাকতিৰ ভূমিকা অগ্ৰগণীয়। গভীৰ অধ্যয়নপুষ্ঠ, সামাজিক দায়বদ্ধতা, জাতীয় চেতন্য আৰু পাণ্ডিত্যৰ পৰিচায়ক বাণীকান্ত কাকতিৰ ৰচনাৰাজিয়ে তেওঁৰ সাহিত্যিক প্ৰতিভাক বাঢ়ায় ৰূপত তুলি ধৰিছে।

‘সাহিত্য আৰু প্ৰেম’ গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্গত ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ বাণীকান্ত কাকতিৰ দ্বাৰা ৰচিত বিশ্ব সাহিত্যৰ সোৱাদযুক্ত এটা উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ। ফ্লোৰেন্স নগৰৰ বিখ্যাত চিত্ৰকৰ এণ্ড্ৰিয়াৰ সৌন্দৰ্যপিপাসু মনে লুক্ৰেজীয়াৰ প্ৰতি থকা দুৰ্বলতাক সম্বৰণ কৰিব নোৱাৰি নিঃশ্ব হৈ জীৱন অতিবাহিত কৰিবলগা হ’ল। এণ্ড্ৰিয়াৰ বাবে কালক্ৰমত সৌন্দৰ্যৰ উপাসনা হৈ পৰিল ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ “বাহিৰৰ নিবিড় প্ৰকৃতিৰ নিস্তন্ধতাই আহি এণ্ড্ৰিয়াৰ মন আক্ৰমণ কৰিছে। মনত আশা নাই, উদ্বেগো নাই, মৰেলো পৰ্বতখন যেন চুঁচৰি আহি তেওঁৰ হিয়াত থিতাপি লৈছে। লুক্ৰেজীয়াৰ ঠেহত অতীত-বৰ্তমান-ভৱিষ্যত— আটাইবোৰ স্মৃতি চেতনা আৰু সপোন লগ লাগি মনত এটি বিৰাট নিষ্ফলতা যোগাই তুলিছে।” (১১৭) এক বিৰাট নিষ্ফলতাৰ গাঁথা গাই এণ্ড্ৰিয়াৰ জীৱনৰ সমাপ্তি ঘটিছে। এজন প্ৰখ্যাত ব্যক্তিৰ জীৱনো যে সৌন্দৰ্যৰ দ্বাৰা কেনেকৈ প্ৰতাৰিত হ’ব পাৰে, সেই কথা বাণীকান্ত কাকতিয়ে ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ পাঠত অতি সুন্দৰভাৱে বিশ্লেষণ কৰিছে।

অতি প্ৰাঞ্জল, সুমধুৰ আৰু কাব্যসুলভ ভংগীমাৰে বৰ্ণিত বাণীকান্ত কাকতিৰ ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ প্ৰেমমূলক ভাৱনা আৰু বিশ্বসাহিত্যৰ নিদৰ্শনপুষ্ঠ এক উল্লেখযোগ্য ৰচনা।

১.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- প্ৰঃ১ : বাণীকান্ত কাকতিৰ জীৱন আৰু কৃতি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।
- প্ৰঃ২ : বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্য পৰিক্ৰমা সম্পৰ্কে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰা।
- প্ৰঃ৩ : ভাষাচৰ্চাকাৰী হিচাপে বাণীকান্ত কাকতিৰ সাহিত্যৰ মূল্যায়ণ কৰা।
- প্ৰঃ৪ : অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যলৈ বাণীকান্ত কাকতিৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা দাঙি ধৰা।
- প্ৰঃ৫ : ‘পুৰণি আৰু নতুন অসমীয়া সাহিত্যৰ ওপৰত আধুনিক সমালোচনাৰ আলোকপাত কৰোঁতাসকলৰ মাজত কাকতিৰ প্ৰধান’ কথাষাৰ বিশ্লেষণ কৰা।
- প্ৰঃ৬ : ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ পাঠৰ বিষয়বস্তুৰ মাজেৰে এণ্ড্ৰিয়াৰ জীৱন চিত্ৰ কেনেদৰে প্ৰতিভাত হৈছে আলোচনা কৰা।
- প্ৰঃ৭ : ‘সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতাৰণা’ পাঠত ৰবাৰ্ট ব্ৰাউনিঙৰ কবিতাৰ সাৰমৰ্মক লেখকে কেনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিছে আলোচনা কৰা।

প্ৰঃ৮ : ‘Style is the man himself’ —বাণীকান্ত কাকতিৰ ৰচনাৰ মাজেৰে তেওঁৰ ৰচনাসৈলী কেনেদৰে প্ৰকাশিত হৈছে আলোচনা কৰা।

প্ৰঃ৯ : “ইন্দ্ৰিয়ৰ ক্ষোভ, এনে মাদক বস্তু যে মদপীৰ মদৰ দৰেই ই জাগ্ৰত আত্মচৈতন্যৰ বল সঞ্চাৰ হ’বলৈ নিদিয়।” —পাঠৰ আলমৰ উক্তিটো বিশ্লেষণ কৰা।

১.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

নেওগ, মহেশ্বৰ (সম্পা)। বাণীকান্ত ৰচনাৱলী। গুৱাহাটী : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ (১৯৯১)।

বৰুৱা, ভবেন। প্ৰসঙ্গ বাণীকান্ত। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ১৯৯৭।

শৰ্মা, অনুৰাধা। শৈলী আৰু শৈলীবিজ্ঞান। গুৱাহাটী : বাস্কৰ, ২০১৫।

নেওগ, সুব্ৰতজ্যোতি। শৈলীবিজ্ঞান আৰু অসমীয়া সাহিত্যৰ শৈলী। গুৱাহাটী : বনলতা, ২০১৫।

ললিত চন্দ্ৰ ভৰালী মহাবিদ্যালয় অকাডেমিক কমিটি। ড° বাণীকান্ত কাকতি আৰু অসমৰ বৌদ্ধিক ইতিহাস। গুৱাহাটী : ললিত চন্দ্ৰ ভৰালী মহাবিদ্যালয় অকাডেমিক কমিটি, ২০০৪ চন।

ভৰালী অজিত। গদ্যৰেখা। নগাঁও : ত্ৰাণ্তিকাল প্ৰকাশন, ২০১৯।

গোস্বামী, মালিনী। অধ্যাপক বাণীকান্ত কাকতি। যোৰহাট : অসম সাহিত্য সভা, ১৯৯৫।

ভৰালী শৈলেন (সম্পা)। বাণীকান্ত কাকতি। গুৱাহাটী : গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৯৫।

ভৰালী, শৈলেন। বাণীকান্ত কাকতিৰ পৰা ভবেন বৰুৱালৈ। গুৱাহাটী : চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, ২০০৯।

ভূঞা, স্মৃতিৰেখা। অসমীয়া গদ্যৰীতি। গুৱাহাটী : সৃষ্টি প্ৰকাশন, ২০০৭।

পঞ্চম বিভাগ
ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য'

বিভাগৰ গঠন :

- ৫.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৫.৩ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ পৰিচয়
- ৫.৪ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ সাহিত্যকৃতি
- ৫.৫ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য'ৰ বিষয়বস্তু
- ৫.৬ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যশৈলী
- ৫.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৫.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

পূৰ্বৱৰ্তী বিভাগটিত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ 'বিশ্বসাহিত্য পটভূমিত অসমীয়া সাহিত্য' শীৰ্ষক প্ৰবন্ধটিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। এই বিভাগটিত ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য' নামৰ প্ৰবন্ধটিৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰা হ'ব।

অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ এজন অন্যতম হোতা হ'ল ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী। বিশেষকৈ চুটিগল্প আৰু সাহিত্য সমালোচনাৰ জৰিয়তে তেওঁ অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ ভড়াল চহকী কৰি থৈ গৈছে। এই বিভাগটিত গোস্বামী দেৱৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য' নামৰ প্ৰবন্ধটিৰ আলোচনা প্ৰসঙ্গত তেওঁৰ পৰিচয় আৰু সাহিত্যকৃতিৰ সাধাৰণ আভাস দাঙি ধৰাৰ লগতে তেওঁৰ গদ্য শৈলীৰ বিশ্লেষণো দাঙি ধৰা হৈছে।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়নৰ অন্তত আপোনালোকে—

- ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ পৰিচয় লাভ কৰিব পাৰিব,
- ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ সাহিত্যকৃতিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য'ৰ বিষয়বস্তু অনুধাৱন কৰিব পাৰিব
- ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যশৈলী বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব।

৫.৩ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ পৰিচয়

সৃষ্টিশীল সাহিত্য আৰু সমালোচনাত্মক সাহিত্য ৰচনাৰে অসমীয়া সাহিত্য জগতত সমাসীন আসনত অধিষ্ঠিত সাহিত্যিকসকলৰ ভিতৰত ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী অন্যতম।

শিক্ষকৰূপে আজীৱন কৰ্মত নিমগ্ন ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে সাহিত্য চৰ্চাক জীৱনৰ ব্ৰত হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল। ভাৰতীয় সাহিত্য-দৰ্শনৰ লগতে পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা প্ৰবল অনুৰাগে তেওঁক সমালোচকৰূপে প্ৰতিষ্ঠিত কৰাত সহায় কৰিছিল। মহেন্দ্ৰ বৰাৰ মতে, “গোস্বামী একে সময়তে তিনিখন বেলেগ জগতৰ অধিকাৰী আছিল, প্ৰথমতে ইংৰাজী সাহিত্যৰ লগত তেখেতৰ অন্তৰংগ পৰিচয়, দ্বিতীয়তে সংস্কৃত সাহিত্য সম্পৰ্কে গভীৰ জ্ঞান, তৃতীয়তে তেখেত নিজেই এগৰাকী সৃষ্টিধৰ্মী কথা সাহিত্যিকে যাৰ তাত্ত্বিক জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতাৰ ফলত সৃষ্টি হৈছে মহান সাহিত্যৰাজি”।

সৰুৰে পৰাই এক আধ্যাত্মিক পৰিৱেশত ডাঙৰ-দীঘল হোৱা ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ জীৱনত পিতৃ-মাতৃ (সিদ্ধেশ্বৰ গোস্বামী-পদ্মাপ্ৰিয়া দেৱী)ৰ লগতে জেঠাক হেমকান্ত গোস্বামীৰ প্ৰভাৱে আছিল অপৰিসীম। জেঠাকৰ সৰলতা, উদাৰতা, পৰোপকাৰী আৰু সহানুভূতিশীল ভাৱনাই ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ শিশু মনকো বাৰুকৈয়ে আকৃষ্ট কৰিছিল আৰু তাৰ প্ৰভাৱে সমগ্ৰ জীৱনকালকেই আৱৰি ৰাখিছিল। ১৯১৪ চনত আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ পাতনি মেলা ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে পঢ়াশুনাৰ লগতে খেলা-ধূলাতো বিশেষ পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাবলৈ সক্ষম হৈছিল। ১৯২৬ চনত নলবাৰী গৰ্ডন স্কুলৰ পৰা প্ৰথম বিভাগত প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ ৰূপৰ পদক লাভ কৰা গোস্বামীয়ে কটন কলেজৰ পৰা দৰ্শন বিষয়ত অনাৰ্চসহ স্নাতক আৰু ইংৰাজী সাহিত্যত কটন কলেজৰ পৰা স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী অৰ্জন কৰে। উল্লেখ্য যে, ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে আৰ্ল ল কলেজৰ পৰা আইনৰ স্নাতক (বি.এল.) উপাধি লাভ কৰে।

ছাত্ৰ হিচাপে চোকা বুদ্ধিৰ ছাত্ৰৰূপে পৰিচিত ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী সংগীত আৰু খেলা-ধূলাৰ প্ৰতিও সমানেই আগ্ৰহী আছিল। ফুটবল, টেনিছ, বেডমিণ্টন খেলত তেখেতে অংশগ্ৰহণ কৰাৰ লগতে আনকো খেলিবলৈ উৎসাহিত কৰিছিল। ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাধীনতা আন্দোলনতো সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। কৰ্মবীৰ নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈ, চন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, তৰুণৰাম ফুকন আদি স্বাধীনতা সংগ্ৰামীৰ উদাত্ত ভাষণ আৰু সান্নিধ্যই তেওঁক স্বাধীনকামী মনোভাৱ জগাই তোলাত সহায় কৰিছিল।

সাহিত্য সৃষ্টিৰ লগতে সামাজিক দায়বদ্ধতা আৰু সমাজ সচেতনমূলক চিন্তাধাৰাৰ বাবেই ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী সমাজবাদী পাৰ্টীৰ ভাৱধাৰাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হয় আৰু সক্ৰিয় ৰাজনীতিত জড়িত হয়। গণতান্ত্ৰিক সমাজবাদী মতাদৰ্শৰে উদ্বুদ্ধ হৈ তেওঁ ১৯৫২ চনত নলবাৰী সমষ্টিৰ পৰা সমাজবাদী দলৰ প্ৰাৰ্থীৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা আগবঢ়াইছিল যদিও জয়ী হ'ব নোৱাৰিলে। আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ মাধ্যমৰূপে ৰাজনীতিক গ্ৰহণ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে তেওঁক ইয়াৰ সত্যানুসন্ধানৰ পথ ৰূপে বিবেচনা কৰিছিল। অসমৰ অস্তিত্ব ৰক্ষাৰ আন্দোলনতো জীৱনৰ শেষ সময়ত অংশীদাৰীত্ব বহন কৰা কাৰ্যই তেওঁৰ মহানুভৱতাকে প্ৰকাশ কৰিছে।

৫.৫ ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য'ৰ বিষয়বস্তু

'সাহিত্য সমালোচনা'— ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ দ্বাৰা ৰচিত এখন উল্লেখযোগ্য সাহিত্য-সমালোচনামূলক গ্ৰন্থ। এই গ্ৰন্থত সন্নিৱিষ্ট এটা প্ৰবন্ধ হৈছে 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য'। প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ বিৱৰণমূলক এই প্ৰবন্ধটিৰ বিষয়ৰ আলোচনাক লেখকে দুটা ভাগত ভাগ কৰিছে। ইয়াৰে এটা হ'ল প্ৰাচীন সাহিত্য সম্বন্ধীয় আলোচনা আৰু আনটো হ'ল আধুনিক সাহিত্য সম্বন্ধীয় আলোচনা। ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে আকৌ প্ৰাচীন সাহিত্যৰ আলোচনাত নটা ভাগত ভাগ কৰি আলোচনা কৰিছে। সেইকেইটা হ'ল—

'সৃষ্টিকামী মানৱ'— শীৰ্ষক বিভাজন লেখক ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে মানৱ মনৰ সৃষ্টিশীল ভাৱনা যে চিৰপ্ৰৱহমান সেই কথা বৰ্ণনা কৰিছে। কল্পনাপ্ৰৱণ মানৱ মনে অতীজৰে পৰাই কাব্য-নাট্য-চিত্ৰ-ভাস্কৰ্য আদি ভিন-ভিন মাধ্যমেৰে কলা সৃষ্টিৰ সুপ্ৰকাশ কৰি আহিছে। সসীম লীলাক্ষেত্ৰৰ বিচিত্ৰ ৰূপেও শাস্ত কৰিব নোৱাৰা মানৱ মনে অনবৰতেই যেন ন-সৃষ্টিৰ তাড়নাত ব্যাকুল হৈ পৰিছে। মানুহৰ অদম্য বাসনাৰ ফলতেই দৰ্শন। বিজ্ঞান, সাহিত্য, সংগীত আদি বিভিন্ন ধৰণৰ সৃষ্টিয়ে প্ৰাণ পাই উঠিছে। নতুন সত্য উদঘাটন বা নতুন সৌন্দৰ্য আৱিষ্কাৰৰ আশাত বিভোৰ মানৱ মনে নিত্য নতুন সংগঠন আৰু বিশ্লেষণেৰে সৃষ্টিশীলতাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে। প্ৰাচীন সাহিত্য সৃষ্টিৰ মূল কাৰকো সৃষ্টিকামী মনোভাৱ বুলি লেখকে ব্যক্ত কৰিছে।

প্ৰাচীন সাহিত্যালোচনাৰ দ্বিতীয়টি ভাগ হৈছে 'স্বতঃস্ফূৰ্ত অনুভূতি'। মানুহে যি শব্দৰ মাজেৰে ৰূপায়ণ কৰিছিল সেই অনুভূতি আছিল স্বতঃস্ফূৰ্ত। মানৱ মনৰ প্ৰত্যক্ষ সৰলতা স্বতঃস্ফূৰ্ত অনুভূতিৰ মন প্ৰকাশিত হৈ উঠিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত মানুহৰ সৃষ্টিশীলতা পৰম্পৰাগত অনুভূতিতকৈ বেছি নীতিৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত হ'বলৈ ধৰিলে। সাহিত্য সৃষ্টি সম্বন্ধে প্ৰাপ্ত মতবাদসমূহ পৰৱৰ্তী সময়ৰ প্ৰচেষ্টাৰ ফল। আৰম্ভণিতে সাহিত্য স্বতঃস্ফূৰ্ত অনুভূতি প্ৰকাশৰহে মাধ্যম আছিল।

'সংস্কৃতি সাহিত্য' শীৰ্ষক বিষয়টি বিশ্লেষণ কৰিলে আমি দেখা পাওঁ যে— প্ৰাচীন আলংকাৰিকসকলে মানৱ মনক বিশ্লেষণ কৰি মানৱ মনত আন স্থায়ীভাৱ থকাৰ স্বীকাৰ কৰিছে। এই স্থায়ীভাৱসমূহ কাব্য বা নাট্য শিল্পৰ দ্বাৰা উদ্ভূত হ'লে সি বসলৈ যে ৰূপান্তৰিত হয়, সেই কথা সকলো ব্যক্তিয়েই অনুভৱ কৰিব পাৰে। যাৰবাবে প্ৰাচীন সাহিত্যত বসৰ ভূমিকা অপৰিসীম। "এই প্ৰাচীন"

প্ৰাচীন লেখকৰ হাতত প্ৰকৃতিয়েও নতুন ৰূপ লাভ কৰিছিল। কালিদাসৰ শকুন্তলা নাট ঋতুসংহাৰত বৰ্ণিত যি প্ৰকৃতি চিত্ৰ সেই বৰ্ণনা পৃথিৱীৰ আন সাহিত্যত বিৰল। ঠিক একেদৰে 'উত্তৰ ৰামচৰিত মানস'তো প্ৰকৃতি চিত্ৰ বিবৃত হৈ উঠিছে। সংস্কৃত সাহিত্যৰ লেখকসকলে প্ৰকৃতিক সজীৱ ৰূপত গ্ৰহণ কৰিছে। ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ মতে সংস্কৃত সাহিত্যত দাৰ্শনিক আলোচনাৰ বিপৰীতে প্ৰাণৱন্ত উপস্থাপনত গুৰুত্ব দিছে।

প্ৰাচীন সাহিত্য আলোচনাৰ আন এটি বিষয় হ'ল— 'সাহিত্যত অভিজাত সম্প্ৰদায়।' সাহিত্যৰ সমাজমুখীতা সম্পৰ্কে ইয়াত লেখকে আলোচনা আগবঢ়াইছে। প্ৰাচীন কালত ৰজা-মহাৰজাসকলে পাৰিতোষিক প্ৰদান কৰি লেখকসকলক সাহিত্য ৰচনা কৰিবলৈ উদগনি যোগাইছিল আৰু সাহিত্যিকসকলক যথেষ্ট সাদৰ কৰিছিল। সাহিত্যিক সকলো ৰজা-মহাৰজাসকলৰ অনুগ্ৰহ প্ৰাৰ্থী হোৱা বাবে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰাজিৰ মাজেৰে উচ্চবৰ্গীয় বা অভিজাত লোকৰ জীৱন প্ৰবাহ প্ৰতিফলিত হৈ উঠিছিল। সেই সময়ত সমাজৰ শাসনত অধিষ্ঠিত প্ৰভূসকলে সমাজ জীৱনৰ ওপৰত প্ৰভূত্ব বিস্তাৰ কৰিব পাৰিছিল বাবে সাহিত্য সৃষ্টিতো তেওঁলোকৰ জীৱন-চিত্ৰই অধিক ৰূপত প্ৰাণ পাই উঠিছিল। কালিদাসে মুচ্ছকটিক মালৱিকাগ্নিমিত্ৰ শকুন্তলা নাটকত সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ লোকৰ জীৱন চিত্ৰ তুলি ধৰিছিল যদিও বৰ বিশেষভাৱে তেনেধৰণৰ জীৱনচৰ্যকেই প্ৰতিফলিত কৰাত গুৰুত্ব দিয়া হোৱা নাছিল। প্ৰাচীন যুগৰ সাহিত্যিকসকলৰ মনোবৃত্তি বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্মৰ আদৰ্শৰ পৰা নিলগত নাছিল বাবে তেওঁলোকৰ ৰচনাৰীতিও কেতবোৰ নিয়মৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হৈছিল।

'সাহিত্যৰ তথ্য'ত প্ৰাচীন সাহিত্যত ৰসৰ গুৰুত্ব সম্বন্ধে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। বেছিভাগ আলংকাৰিকেই ৰসৰ পুংখানুপুংখ বিশ্লেষণ দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। পৰৱৰ্তী সময়ত সৃজনী শক্তিতকৈ বিশ্লেষণী শক্তিয়ে অধিক সমাদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। সংস্কৃত সাহিত্যৰ শেষৰ অংশত মতবাদৰ ওপৰত হোৱা তৰ্কই মানসিক কছৰত্ৰৰ শুভাৰম্ভণি ঘটোৱাৰ ফলত লেখকৰ মৌলিক প্ৰতিভাই মুক্তি বিকাশৰ পথত বাধাপ্ৰাপ্ত হৈছিল। 'গ্ৰীক সাহিত্য'ৰ আলোচনাত হোমাৰৰ মহাকাব্য ইলিয়াড আৰু অডিছিয়ে কিদৰে সমগ্ৰ ইউৰোপীয় সাহিত্যক কেনেধৰণে প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল সেই বিষয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে। হোমাৰৰ মহাকাব্য দুখনে পৰৱৰ্তী গ্ৰীক নাট্যকাৰক প্ৰচুৰ সমল যোগোৱাৰ লগতে পৰৱৰ্তী নাট্যকাৰৰ নাট্য প্ৰতিভা কেনেদৰে প্ৰভাৱপুষ্ট হৈছিল তাৰ নিদৰ্শনো দাঙি ধৰিছে। গ্ৰীক নাটক অলৌকিক হ'লেও ই বাস্তৱমুখী গ্ৰীক সাহিত্যৰ আলোচনাত ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে এৰিষ্টটলৰ প্ৰভাৱ আৰু তেওঁৰ পয়েটিকছ গ্ৰন্থ ভৰতৰ নাট্যশাস্ত্ৰৰ সামঞ্জস্যৰ কথাও উল্লেখ কৰিছে।

প্ৰাচীন সাহিত্য আলোচনাৰ আন এটা দিশ হ'ল— ইংৰাজী সাহিত্য। প্ৰাচীন ইংৰাজী সাহিত্যৰ বাধা-নিষেধ মুক্ত হোৱা বাবে ইয়াত লেখকৰ পূৰ্ণ স্বাধীনতা আছিল। এই সময়ৰ লেখা সৰল আৰু আড়ম্বৰহীন আছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত ইংৰাজী সাহিত্যত ফৰাচী ভাষাৰ জৰিয়তে গ্ৰীচ আৰু ৰোমান প্ৰভাৱপুষ্ট হোৱাত ইংৰাজী সাহিত্য জটিল আৰু মতবাদৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত হ'ল। ফৰাচী বিপ্লৱে নতুন ভাৱাদৰ্শ সমগ্ৰ ইউৰোপ কঢ়িয়াই আনিলে যদিও ইংৰাজী সাহিত্য তাৰ পৰা পৃথক আছিল।

'পানি সাহিত্য'ত ভাৰতবৰ্ষত বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰভাৱত কেনেদৰে পালিভাষাত গণসাহিত্যৰ সৃষ্টি হৈছিল সেই কথা দাঙি ধৰিব বিচৰা হৈছে। অৱশ্যে হিন্দু ধৰ্মৰ উত্থান আৰু সংস্কৃত সাহিত্যৰ উচ্চস্তৰীয় ভাৱনাৰ প্ৰাকৃত ভাষাত সৃষ্ট সাহিত্য দুৰ্বল হোৱাৰ বাবে ই সংস্কৃতৰ সমানে তিষ্ঠি থাকিব পৰা নাছিল।

খ্ৰীঃ পঞ্চদশ শতিকাত ভাৰতীয় সাহিত্যত সৃষ্টি নৱজাগৰণৰ বৰ্ণনা সম্বলিত বিশ্লেষণটি হৈছে— বৈষ্ণৱ সাহিত্য। ভাৰতৰ প্ৰাদেশিক ভাষাৰ মাধ্যমেৰে চতুৰ্দশ-পঞ্চদশ শতিকাত এক শক্তিশালী সাহিত্যৰ সৃষ্টি হয় আৰু জনসাধাৰণৰ মাজত সি জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰে। ভগৱৎ ভক্তিক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি উঠা বৈষ্ণৱ সাহিত্যক জনপ্ৰিয় কৰিছিল— বিদ্যাপতি, সুৰ দাস, চণ্ডীদাস, শংকৰদেৱ আদি বৈষ্ণৱ লেখকে। ব্যক্তিকেन्द्रিক চৰিত সাহিত্য এই যুগৰে সৃষ্টি। বৈষ্ণৱ যুগৰ লেখকসকলৰ ওপৰত সংস্কৃত আলংকাৰিকৰ প্ৰভাৱ সুস্পষ্ট। বৈষ্ণৱ সাহিত্যত সৰ্বশক্তিমান ঈশ্বৰৰ লগতে মানৱীয় আবেদনে প্ৰস্ফুটিত হৈ উঠিছে। “বৈষ্ণৱ লেখকসকলৰ

বৈষ্ণৱ যুগৰ ৰচনা ভক্তিবসন্ত। শৃংগাৰ ৰসে এই সাহিত্যত আত্মপ্ৰকাশ কৰিলেও সিয়ো ভক্তিৰ মাহাত্ম্যত নিমগ্ন।

ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে ‘প্ৰাচীন সাহিত্য আৰু আধুনিক সাহিত্য’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত আধুনিক সাহিত্যৰ আলোচনাক পাঁচটা ভাগত ভাগ কৰিছে—

- (১) আধুনিক সাহিত্যত বিচাৰ ধাৰা
- (২) বিজ্ঞানৰ প্ৰভাৱ
- (৩) সাহিত্যত মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী
- (৪) আধুনিক সাহিত্যত আদৰ্শ
- (৫) অসমীয়া সাহিত্য

‘আধুনিক সাহিত্যত বিচাৰ ধাৰা’ত আধুনিক যুগত চিৰন্তন সত্য বুলি স্বীকাৰ কৰা বিভিন্ন প্ৰসংগক নতুন ধৰণে ব্যাখ্যা দাঙি ধৰাৰ যি আছে সেই বিষয়ে বিশ্লেষণ দাঙি ধৰিছে। কাৰ্য-পূৰ্বৰ ধাৰণাৰ পৰিৱৰ্তে কাৰণৰ পৰা কাৰ্যৰ উদ্ভৱ সেই কথা সৰ্ববাদীসন্মত। কৰ্তাৰ বিচাৰ শক্তি গ্ৰহণৰ ক্ষমতা গঢ়তাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হোৱাৰ বাবে সকলোৰে অৰ্থ। উপলব্ধিবোধ সকলোৰে বাবে বিচিত্ৰ। আধুনিক সাহিত্যত মানৱ জীৱনৰ সমগ্ৰ দিশ পৰ্যালোচনা কৰা হয়। চেতন-অৱচেতনা এই দুয়োদিশৰ আলোচনাই সাহিত্যৰ মাজেদি প্ৰকাশিত হৈছে। আধুনিক সাহিত্যই মানৱ জীৱন নতুন নতুন দিশ পোহৰাই তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে। আধুনিক লেখকে প্ৰাচীন ৰীতি উলংঘন কৰি অচেতন মনৰো প্ৰকাশ কৰিবলৈ সমৰ্থবান হৈছে।

‘বিজ্ঞান প্ৰভাৱ’ আধুনিক সাহিত্য বিশ্লেষণৰ আন এটা দিশ। বিজ্ঞানৰ অগ্ৰগতিৰ ফলত সমাজো উদ্ভৱমুখী যাত্ৰাত অগ্ৰসৰিত হৈছে। বিজ্ঞানবিহীন সমাজ আমাৰ বাবে অকল্পনীয়। তৎসত্ত্বেও বিজ্ঞানৰ অৱদানে আনি দিয়া নিত্য নতুন সমস্যাই মানুহক বিব্ৰত কৰিছে। মালিক-বনুৱা, ধনী-দুখীয়া, নিষ্পেষিত-নিষ্পেষক, শাসক-শোষক এই সকলোৰে আশা-আকাংক্ষা মূৰ্ত হৈ উঠিছে সাহিত্যৰ মাজেৰে। অভিজাত সম্প্ৰদায়ৰ শ্ৰম বিমুখ, বিলাসী মনোভাৱ সমাজৰ কৰ্তৃত্বৰ প্ৰতি অধিক সচেতনতা আদিৰ বাবে সমাজত নতুন শক্তি গঢ়ি উঠিল আৰু তেওঁলোকৰ নিজৰ ন্যায় প্ৰাপ্তিৰ বাবে সচেতন হৈ উঠিল। এওঁলোকৰ প্ৰতি সচেতন হ’ল নতুন সাহিত্যিক আৰু তেওঁলোকে এই শ্ৰেণীৰ লোকৰ মুক্তি আৰু ন্যায়তাৰ বাবে সাহিত্যিক মাধ্যম হিচাপে ল’বলৈ ধৰিলে।

‘সাহিত্যত মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীত ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে মধ্যবিত্ত লোকৰ ভাৱনাক সাহিত্যক্ষেত্ৰত তুলি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰিলে। মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ প্ৰভাৱ অধিক হ’বলৈ ধৰিলে। মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ সৰহভাগ লোকেই জীৱনৰ জটিলতা আৰু কঠোৰতাক উপলব্ধি কৰিলে আৰু সাহিত্যৰ মাজেৰে তাক প্ৰকাশ কৰিলে। জৈৱিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক, আধ্যাত্মিক আদি বিভিন্ন সমস্যাই সাহিত্যৰ বুকুত ঠাই পালে। যাৰবাবে সাহিত্য ভাৱপ্ৰৱণৰ পৰিৱৰ্তে বিচাৰ প্ৰৱণ হ’বলৈ ধৰে আৰু জীৱনক ন দৃষ্টিৰে আলোকসমপাত কৰিবলৈ অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যতৰ সম্বন্ধ বিষয় হৈ পৰি পৰিল। ফলত কালসম্পৰ্কে লেখাবোৰ জটিল হ’বলৈ ধৰে।

‘আধুনিক সাহিত্যত আদৰ্শ’ৰ আলোচক বিংশ শতিকাৰ সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্যিকসকলেহে সমালোচনা প্ৰৱণ। প্ৰাচীন ৰীতি আদৰ্শৰ পৰা মুক্ত সেই কথা উল্লেখ কৰিছে। আধুনিক লেখকৰ ৰচনা প্ৰাচীন ৰচনাৰীতি প্ৰভাৱ আছে যদিও তেওঁলোকৰ ৰচনাৰীতিত নতুনত্বৰ সোৱাদ অনুভৱ হয়। সামাজিক ৰুচিবোধ, ব্যক্তিগত জীৱনাদৰ্শত এই সময়ৰ লেখকে গুৰু আৰোপ কৰিছিল। নতুন সৃষ্টিৰ তাড়নাত এওঁলোকৰ সামাজিক ৰুচি আৰু আদৰ্শকো সমালোচনাৰ চকুৰে চাইছিল। সময়ৰ পৰিৱৰ্তনে সাহিত্য চুই গৈছে। আন্তৰ্জাতিক বিনিময়ৰ যুগৰ পৰি প্ৰভাৱযুক্ত হৈ থকাটো আধুনিক সাহিত্যৰ বাবেও সম্ভৱপৰ নহয়।

‘আধুনিক সাহিত্য’ আলোচনাৰ শেষৰ দিশ হৈছে ‘অসমীয়া সাহিত্য’। অসমীয়া সাহিত্য জাগতিক প্ৰবাহমুক্ত নহয়। অসমীয়া সাহিত্যতো নতুন নতুন সম্পৰীক্ষা চলি আছে যদিও সকলো দিশ সমানে প্ৰতিফলিত হৈ উঠা নাই।

নিষ্পেষিত আৰু শোষিতৰ প্ৰতি থকা অনুকম্পা আমাৰ সাহিত্যৰ মাজেৰেও প্ৰতিফলিত হৈছে। ৰচনাৰীতিতো অসমীয়া সাহিত্যত পৰিৱৰ্তনৰ চিন সুস্পষ্ট। নাটক, কবিতা, চুটি গল্প, উপন্যাস সকলোতে চিন নতুন দৃষ্টিভংগীৰ সূচনা হৈছে। কবিতাৰ নৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছে যদিও সি সমাদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা নাই। ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ কবিতাৰ ৰেহৰূপ পৰিৱৰ্তনৰ কথাও বিশ্লেষণ কৰিছে। আধুনিক সাহিত্যৰ সামৰণিত গোস্বামীয়ে উল্লেখ কৰা এটি মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য “সক্ৰিয় জাতিয়ে জীৱনত সদায় নতুনৰ অৱতাৰণা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে আৰু নিষ্ক্ৰিয় অৱসাদপূৰ্ণ জাতিয়ে আনক নকল কৰি নিজৰ মৌলিকতা নষ্ট কৰে।”

সাহিত্যৰ ঐতিহ্য বিশ্লেষণ ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী। প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য’ নিঃসন্দেহে এটা উল্লেখযোগ্য পাঠ।

৫.৬ ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যশৈলী

গদ্য ৰচনাৰ ধৰণভংগী বা কৌশল লেখকভেদে ভিন ভিন হোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়। গদ্য ৰচনা সাধাৰণতে কিছুমান নিময়ৰ দ্বাৰা পৰিচালিত। হোৱা দেখা অৱশ্যে গদ্য ৰচনাৰ এই নিয়ম সাৰ্বজনীন বা বাধ্যতামূলক নহয় যদিও প্ৰত্যেকজন গদ্যলেখকৰ গদ্যসৃষ্টিৰ মাজত কম-বেছি পৰিমাণে হ’লেও এই নিয়মবোৰ প্ৰকাশিত হৈ উঠা পৰিলক্ষিত

হয়। কোনো এজন লেখকৰ জীৱনাদৰ্শ প্ৰতিফলিত হৈ উঠে তেওঁৰ সৃষ্টিৰাজিৰ মাজত। বহু সমালোচকে গদ্যক নীৰস সাহিত্য বুলি অভিহিত কৰিব খোজা মন্তব্যক নস্যাৎ কৰি প্ৰখ্যাত সমালোচক মাৰজোৰাই বোল্টনে তেওঁৰ অভিমত দাঙি ধৰিছে এনেদৰে “Prose is not inferior to poetry; the kind are different. Forests are not inferior to oceans.” (Prose-3) কোনো লেখকৰ গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণৰ মাজেৰে লেখকজনৰ ব্যক্তিত্ব, বুদ্ধিমত্তা আৰু স্বকীয় দৃষ্টিভংগীৰ পৰিস্ফুৰণ ঘটে। গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণে লেখকজনক জীৱন্ত ৰূপত তুলি ধৰে। কোনো লেখকে তেওঁৰ ৰচনাত যদি ভাৱ আৰু লেখনিৰ সমৰূপতা সাধন কৰিব নোৱাৰে তেনেহ’লে তেওঁৰ গদ্যক উৎকৃষ্ট গদ্যৰূপে আখ্যা দিব নোৱাৰি। মেথিউ আৰ্ণল্ডে Eassy on Criticism গ্ৰন্থত উৎকৃষ্ট গদ্যৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে মত আগবঢ়াইছে “The needful qualities for a fit prose are regularity, Uniformity, Precision and balance. 131”

ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী অসমীয়া গদ্য সাহিত্যত এক সমাসীন আসনত ব্যক্তিত্ব। তেওঁ অসমীয়া গদ্য সাহিত্যত বিশেষকৈ চুটিগল্প, প্ৰবন্ধ, নাটক, উপন্যাস ৰচনাত হাত উজান দিছিল। ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীয়ে সাহিত্য সমালোচক হিচাপে অসমীয়া গদ্য সাহিত্যত বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। ভাৱ লেখনিৰ সমৰূপতা সাধন, ভাৱৰ যথাযথ প্ৰয়োগ আৰু সংগতিৰক্ষণ। ভাৱৰ স্পষ্টতা আৰু প্ৰাঞ্জল প্ৰকাশভংগীৰ সংক্ষিপ্ততা আদি গুণৰ বাবে ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ সমালোচনাত্মক সাহিত্য পাঠক সমাজৰ আদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী “প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য” শীৰ্ষক পাঠটিৰ মাজেৰে ঘাইকৈ মননশীল গদ্যৰ বৈশিষ্ট প্ৰতিভাত হৈ উঠা দেখিবলৈ পোৱা যায়। আৱেগৰহিত, বাস্তৱসন্মত তথা চিন্তামূলক ভাৱনাৰ পৰিস্ফুৰণ ঘটে মননশীল গদ্যৰ মাজেৰে। সেইবাবে স্পষ্ট, পোনপটীয়া, প্ৰাঞ্জল আৰু দ্ব্যৰ্থকতাবিহীন এই গদ্যৰ ভাষা। এই গদ্যৰ ভাষা পৰ্যালোচনা কৰিলে দেখা যায় যে বাস্তৱসন্মত আৰু প্ৰত্যক্ষ গদ্য। ইয়াৰ বৰ্ণনা কোনো ধৰণৰ অতিৰঞ্জন বা ভাৱনাৰ মাত্ৰা নাই। লেখকে স্পষ্ট আৰু প্ৰাঞ্জলভাৱে গদ্যৰ বিষয়বস্তুক তুলি ধৰিছে এনেদৰে—

যুক্তিনিষ্ঠ, তত্ত্বমূলক, বিশ্লেষণাত্মক, ব্যাখ্যাত্মক আদি দিশেৰেও মননশীল গদ্যক পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰি। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ ‘প্ৰাচীন সাহিত্য’ শীৰ্ষক পাঠৰ গদ্যৰ মাজেৰে যুক্তিনিষ্ঠ আৰু ব্যাখ্যাত্মক গদ্যৰ লক্ষণ পৰিস্ফুট হৈছে। এই পাঠৰ গদ্য তথ্যমূলক। লেখকে সাৱলীল আৰু মনোৰম প্ৰকাশভংগীৰে গদ্যৰ জটিল বিষয়বস্তুকে পাঠকৰ আগত সৰল আৰু মনোগ্ৰাহীভাৱে তুলি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

“ভাষা কেৱল ভাৱৰ এক আধাৰ মাত্ৰ নহয়, তাৰ মাজত যেনে তেনে প্ৰকাৰে কিছুমান বক্তব্য ভৰাই দিলেই কৰ্তব্য সমাপন নহয়— বক্তব্য বিষয় সৰলকৈ, সুন্দৰকৈ আৰু সুশৃংখলকৈ ব্যক্ত কৰিব লাগিব— সমাজখন যিদৰে মনুষ্যত্ব বিকাশৰ বাবে অত্যাৱশ্যক সেইদৰে ভাষাক কলাবদ্ধনৰ দ্বাৰা সংযমিত নকৰিলে সেই ভাষাৰ পৰা কেতিয়াও প্ৰকৃত

সাহিত্যৰ উদ্ভৱ হ'ব নোৱাৰে।” ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যৰ ভাষাও সৰল আৰু সু-শৃংখলিত। ‘প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য’ৰ বিষয়বস্তুলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে লেখকে এটা জটিল, তত্ত্বগধুৰ বিষয়ক সাৱলীল আৰু বোধগম্য হোৱাকৈ তুলি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য জগতৰ সাহিত্য সমালোচনাৰ বিচিত্ৰ দিশত ব্যাখ্যা কৰিবলৈ যাওঁতে ১৪টা ভাগ কৰি বিষয়ৰ আলোচনা দাঙি ধৰিছে।

সৃষ্টিকামী মানৱ, স্বতঃস্ফূৰ্ত অনুভূতি, সংস্কৃত সাহিত্য, সাহিত্যত অভিজাত সম্প্ৰদায়, সাহিত্যৰ গ্ৰীক সাহিত্য, ইংৰাজী সাহিত্য, পালি সাহিত্য, সাহিত্য, আধুনিক সাহিত্য, আধুনিক সাহিত্যত বিচাৰ ধাৰা, বিজ্ঞানৰ প্ৰভাৱ, সাহিত্যত মধ্যবিত্ত, আধুনিক সাহিত্যত আদৰ্শ আৰু অসমীয়া সাহিত্য শিৰোনামেৰে গদ্যৰ বিষয়বস্তুক বিশ্লেষণ কৰিছে ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীয়ে। বিষয়ৰ এনেধৰণৰ বিশেষ তেওঁৰ গদ্যভংগীমা যে স্পষ্ট আৰু সেই কথা প্ৰতিপন্ন কৰিছে। সৰল, যুক্তিনিষ্ঠ, গদ্যশৈলীয়ে ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্য বিশিষ্ট মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। “বিষয়বস্তু অনুযায়ী ৰচনাসৈলীক গোস্বামীয়ে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ স্তৰলৈ উন্নত কৰিব পাৰিছে। তেখেতৰ আড়ম্বৰহীন গম্ভীৰতা আৰু নৈব্যক্তিক উদাসীনতাই গদ্যশৈলী এনে এটা স্বকীয়তা দান কৰিছে যাৰ ফলত লিখকৰ মাজৰ পৰা তেখেতৰ ৰচনা সহজে বাচি উলিয়াব পাৰি।” (৯৮-৯৮)

কোনো এটা ভাষাৰ মূল একক হৈছে ধ্বনি। ধ্বনি প্ৰয়োগে লেখকৰ ৰচনাসৈলী নিৰূপণত সহায় কৰে। সাহিত্যৰ নন্দনতাত্ত্বিক আৰু ভাষাতাত্ত্বিক দুয়োটা দিশতে ধ্বনিৰ ভূমিভা উল্লেখনীয়। ধ্বন্যাঙ্ক শব্দৰ প্ৰকৰণে পাঠকৰ মনত এখন বাস্তৱ চিত্ৰ দাঙি ধৰে। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত ধ্বন্যাঙ্ক প্ৰকৰণৰ ভিতৰত প্ৰাথমিক ধ্বনিবৃত্তিৰে নিদৰ্শন ঘাইকৈ বিচাৰি পোৱা যায়। এক গতিশীল চিত্ৰকল্প পাঠকৰ আগত দাঙি ধৰিবৰ বাবেই যথার্থ শব্দৰ অনুৰূপ এই ধ্বনিবৃত্তি গঢ়ি উঠে। অপূৰ্ব ৰায়ৰ মতে, “৯৬ Thesis ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যত ‘ই’ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগে বৰ চিত্ৰময় ৰূপ তুলি ধৰাৰ লগতে বিষয়ৰ আৰোহণ স্পষ্ট ৰূপ প্ৰদান কৰিছে।

কম্পিত আৰু নাসিকা ধ্বনিৰ সঘন প্ৰয়োগ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত অনুভূত হয়। এনে ধ্বনিগত প্ৰয়োগে তেওঁৰ গদ্য ভাষাক সুকোমল আৰু সুমধুৰ ৰূপ প্ৰদান কৰিছে।

ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যত ভাবৰ দীপ্ততা আৰু দৃঢ়তাক সূচিত কৰিবলৈ লেখকে যুক্তব্যঞ্জন আৰু মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ প্ৰয়োগ কৰিছে।

কম্পিত ৰ আৰু নাসিকা ন ধ্বনিয়ে ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত বিষয়বস্তুৰ ধ্বনিৰ অনুৰণন ঘটোৱা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

সমীভৱনৰ দ্বাৰা সাধিত অসমীয়া ভাষাৰ নঞৰ্থক ক্ৰিয়াৰূপৰ ব্যৱহাৰেৰে ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীয়ে গদ্যক ভিন্নৰূপে উপস্থাপন কৰা দেখা যায়।

ধ্বনিৰ মিল-অমিল প্ৰসংগ গদ্যতকৈ কবিতাতহে অধিক ৰূপত অনুভূত হয়। গদ্যত প্ৰপ্তা ধ্বনি গদ্যভাষাক শ্ৰুতিমধুৰ কৰি তোলাৰ লগতে হৃদয়গ্ৰাহীও কৰি তোলে। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ ‘প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য’ পাঠতো ধ্বনিৰ মিলে গদ্যভাষাক

আকৰ্ষণীয় ৰূপত গঢ়ি তোলা দেখিবলৈ ধৰনিৰ অন্ত্যমিলেও তেওঁৰ গদ্যত এক বিশেষ গণথনিক আৰ্হিৰ সৃষ্টি কৰা দেখা যায়।

কোনো লেখকৰ গদ্যত ৰূপতাত্ত্বিক প্ৰয়োগ অভিনয়ত্বই লেখকজনৰ গদ্যভাষাক স্বকীয়তা প্ৰতিপন্ন কৰাত সহায় কৰে। (ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যত বিশেষণ শব্দৰ বহুল প্ৰয়োগ ঘট দেখিবলৈ পোৱা যায়) পদ গঠনৰ নানান দিশ, প্ৰত্যয়-বিভক্তিৰ ব্যৱহাৰ, স্বকীয় উদ্ভাৱনী কৌশল আদি বিভিন্ন ৰূপতাত্ত্বিক প্ৰসংগই ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যশৈলী নিৰূপণত সহায় কৰিছে। বিশেষণ শব্দৰ প্ৰয়োগে বৰ্ণনীয় বিষয়ক ৰমণীয়তা প্ৰদান কৰাৰ লগতে সজীৱ ৰূপত তুলি ধৰিছে।

শাব্দিক উদ্ভাৱনেৰে গদ্যশৈলীৰ চমক সৃষ্টি কৰাৰ অভিনৱ কৌশল ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামীৰ গদ্যৰ মাজতো উপলব্ধ। কোনো অনিশ্চয়তা আৰু সন্দেহসূচক ভাৱ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত অব্যয় পদৰ ব্যৱহাৰ উল্লেখনীয়।

ক্ৰিয়াপদৰ ব্যৱহাৰিক ভিন্নতা ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যৰ এক উল্লেখনীয় বৈশিষ্ট্য, অতীতৰ ঘটনাৰ উল্লেখনত অতীত কালৰ ব্যৱহাৰ, পৰিস্থিতি সাপেক্ষে তিনিওটা কালৰে ক্ৰিয়াৰূপৰ ব্যৱহাৰ আৰু কোনো সময়ত লেখকে ক্ৰিয়াহীনভাৱেও গদ্য নিৰ্মাণ কৰিছে।

দৃঢ়তাৰূপক ৰূপৰ ব্যৱহাৰেৰে গদ্যভাষাত জোৰ বুজাবলৈ শব্দবিভক্তি আৰু ক্ৰিয়াবিভক্তিৰ পাছত জোৰ বুজোৱা সৰ্গ ব্যৱহাৰ কৰি ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীয়ে বক্তব্য বিষয়ক স্পষ্টতৰ কৰি তুলিব বিচাৰিছে।

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীয়ে ইতিবাচক ধ্ৰুৱতাসূচক পদ আৰু নেতিবাচক ধ্ৰুৱতাসূচক পদ ব্যৱহাৰ কৰি গদ্যশৈলীক আকৰ্ষণীয় আৰু ব্যতিক্ৰমী কৰি গঢ়ি তোলা দেখা যায়।

সমাসবদ্ধ শব্দ আৰু মুক্তৰূপৰ লগত বদ্ধৰূপ সংযোগত সাধিত শব্দৰূপৰ উল্লেখ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যতো উপলব্ধ। উদাহৰণস্বৰূপে—

গদ্যৰ মূল আৰু প্ৰাথমিক উপাদান শব্দ। উপযুক্ত শব্দচয়ন আৰু নিৰ্মিতিয়ে লেখকৰ শিল্পকৰ্মৰ নান্দনিক দিশটোক প্ৰতিভাত কৰি তোলে। “Prose takes it – thesis 183”

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত প্ৰাপ্ত শব্দৰ নিদৰ্শন তলত দাঙি ধৰা হ’ল—

তৎসম শব্দ—

অৰ্ধ-তৎসম শব্দ—

তদ্ভৱ শব্দ—

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত দ্বিৰুক্তিবাচক শব্দৰ প্ৰয়োগ ঘটা দেখিবলৈ পোৱা যায়—

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী ইংৰাজী সাহিত্য, ভাৰতীয় সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা ৰূপ আৰু অভিজ্ঞতা ছাপ তেওঁৰ গদ্যশৈলীৰ মাজতো বিদ্যমান। ইংৰাজী ভাষা সাহিত্যত থকা দুৰ্বলতা তেওঁৰ সাহিত্যৰ মাজেৰেও ভূমুকি মাৰিছে। যাৰ বাবে কেতিয়াবা অসমীয়া বৰ্ণৰেও ইংৰাজী শব্দ লিপিবদ্ধ কৰিছে আকৌ কেতিয়াবা

ইংৰাজী বৰ্ণৰেও ইংৰাজী শব্দ লিপিবদ্ধ কৰিছে। তলত ইয়াৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰা হ'ল—

জতুৱা শব্দৰ ব্যৱহাৰেৰে গদ্যশৈলীক শক্তিশালী আৰু আকৰ্ষণীয় ৰূপত তুলি ধৰাৰ প্ৰয়াস প্ৰায়বোৰ গদ্যলেখকৰ গদ্যতেই বিৰাজমান। অৱশ্যে ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী (প্ৰাচীন—) গদ্যত সীমিত সংখ্যক জতুৱা শব্দৰহে ব্যৱহাৰ থকা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

বাক্যৰ গাঢ়তা আৰু পক্ষিপ্ততাই লেখকৰ গদ্যশৈলী সবল ৰূপত তুলি ধৰে। ভাৱৰ স্পষ্টতা, প্ৰকাশভংগীৰ ৰমণীয়তা বৃদ্ধিৰ বাবে লেখকে বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বাক্য নিৰ্মাণ কৰে। উপযুক্ত শব্দচয়ন আৰু লেখকৰ বাক্যৰ গাঁথনিক দিশক টনকিয়াল ৰূপত গঢ়ি তোলে। যাৰ বাবে গদ্যলেখকৰ বাক্য অৰ্থবহ বিষয়বস্তু সমৃদ্ধ, স্পষ্ট আৰু সাৱলীলতা প্ৰয়োজনীয়। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যতো বাক্যই এক বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। তেওঁৰ গদ্যত প্ৰতিটো বিভিন্ন বাক্যৰ উদাহৰণ তলত দাঙি ধৰা হ'ল—

চুটি চুটি বাক্য—

দীঘল বাক্য—

প্ৰশ্নবোধক বাক্য—

লেখকচিহ্নৰ প্ৰায়োগিক অধ্যয়নক লেখতত্ত্ব নামেৰে জনা যায়। লেখতত্ত্বত যতি, চিহ্ন অক্ষৰবিন্যাস ঘনমুদ্ৰণ, ব্ৰহ্মমুদ্ৰণ, আখৰৰ আকৃতি, অনুচ্ছেদ আদি সম্বন্ধে আলোচনা কৰা হয়। লেখতাত্ত্বিক দৃষ্টিকোণেৰে আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত সৰু-ডাঙৰ দুই ধৰণৰ অনুচ্ছেদৰ ব্যৱহাৰ আছে।

দাড়ি, কমা, চেমিকলন, হাইফেন, ভাৱবোধক, প্ৰশ্নবোধক চিন আদি বিভিন্ন যতিচিহ্নৰ ব্যৱহাৰে তেওঁৰ গদ্যক এক বিশেষ ষ্টাইল প্ৰদান কৰিছে। গদ্যৰ কথনৰীতিক স্পষ্ট আৰু মনোগ্ৰাহী কৰিবলৈ প্ৰদান কৰা শিৰোনামত আখৰৰ আকৃতি তুলনামূলকভাৱে ডাঙৰ হোৱাত ই পাঠকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। বৰ্ণনীয় বিষয়ক স্পষ্টতৰ কৰিবলৈ বন্ধনীৰ ব্যৱহাৰ কৰাও দেখা যায়—

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্যত ভাষা মিশ্ৰণ (code mixing) হোৱাও দেখিবলৈ পোৱা যায়। ই তেওঁৰ গদ্যশৈলীক সজীৱ আৰু বাস্তৱধৰ্মী কৰি তুলিছে।

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য' পাঠৰ গদ্যশৈলীৰ বিশ্লেষণ তেওঁৰ গদ্য নিৰ্মাণৰ বিচিত্ৰ ষ্টাইল বা ধৰণভংগীকেই তুলি ধৰিছে।

৫.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী অসমীয়া সাহিত্যৰ এজন উল্লেখযোগ্য গদ্য লেখক। তেওঁৰ 'সাহিত্য সমালোচনা' নামৰ গ্ৰন্থখনত সন্নিৱিষ্ট এটি প্ৰৱন্ধ হ'ল 'প্ৰাচীন আৰু আধুনিক সাহিত্য'। এই প্ৰৱন্ধটিৰ মূল বিষয়বস্তু হ'ল প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য সাহিত্য সম্বন্ধীয়। প্ৰৱন্ধটিত প্ৰথমছোৱাত তেওঁ প্ৰাচীন সাহিত্য সম্বন্ধীয় আলোচনা আৰু দ্বিতীয়ছোৱাত আধুনিক সাহিত্য সম্বন্ধীয় আলোচনা আগবঢ়াইছে। এই পাঠটিৰ মাজেৰে লেখকৰ মননশীল গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য প্ৰতিভাত হৈ উঠা দেখা যায়। তেওঁ স্পষ্ট আৰু প্ৰাঞ্জলভাৱে

গদ্যৰ বিষয়বস্তুক যুক্তিনিষ্ঠ, তত্ত্বমূলক, বিশ্লেষণাত্মক দিশেৰে পৰ্যালোচনা দাঙি ধৰিছে।
বাক্যৰ গাঢ়তা আৰু প্ৰক্ষিপ্ততাই লেখকৰ গদ্যশৈলীক সবল ৰূপত দাঙি ধৰিছে।

৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ পৰিচয় দাঙি ধৰি তেওঁৰ সাহিত্যকৃতি সম্পৰ্কে চমুকৈ আলোচনা কৰক।
- ২। ‘অসমীয়া গদ্য সাহিত্যলৈ ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ অৱদান’ — শীৰ্ষক এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৩। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ গদ্য শৈলী বিচাৰ কৰক।
- ৪। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামীৰ ‘আধুনিক আৰু প্ৰাচীন সাহিত্য’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধটিৰ বিষয়বস্তু ব্যাখ্যা কৰক।
- ৫। প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ ধাৰণা ‘আধুনিক আৰু প্ৰাচীন সাহিত্য’ প্ৰবন্ধটিৰ মাজেৰে লেখকে কেনেদৰে ব্যাখ্যা কৰিছে? ফাঁহিয়াই দেখুওৱাক।
- ৬। ‘আধুনিক আৰু প্ৰাচীন সাহিত্য’ প্ৰবন্ধটিৰ গদ্য ৰীতি পৰ্যালোচনা কৰক।

৫.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- ১। নেওগ, মহেশ্বৰ — অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা
- ২। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
- ৩। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা
- ৪। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া উপন্যাসৰ গতিধাৰা
- ৫। শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ — অসমীয়া নাট্য সাহিত্য
- ৬। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পাদনা) — অসমীয়া গল্প সংকলন (প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় খণ্ড)
- ৭। বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পাদনা) — অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)
- ৮। ভৰালী, শৈলেন — আধুনিক ভাৰতীয় সাহিত্য
- ৯। ভৰালী, শৈলেন — নাটক আৰু অসমীয়া নাটক
- ১০। ভৰালী, শৈলেন — নাট্যকলা : দেশী-বিদেশী
- ১১। ভৰালী, শৈলেন — ট্ৰেজেদি বিচাৰ
- ১২। বৰুৱা, হেম — আধুনিক সাহিত্য
- ১৩। কটকী, চন্দ্ৰ — আধুনিক অসমীয়া কবিতা
- ১৪। বৰা, প্ৰফুল্ল — অসমীয়া সাহিত্য : আধুনিক যুগ
- ১৫। মজুমদাৰ, বিমল — অসমীয়া কবিতাৰ বিচাৰ
- ১৬। বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ — অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন
- ১৭। গোস্বামী, ত্ৰৈলোক্য নাথ — আধুনিক গল্প সাহিত্য
- ১৮। ভট্টাচাৰ্য্য, সতীশ চন্দ্ৰ — যোৱা দুই দশকৰ অসমীয়া সাহিত্য

- ১৯। গোস্বামী, যতীন্দ্রনাথ — অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী
- ২০। ছাত্ৰাৰ, আব্দুছ — সপ্তম দশকৰ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত (সম্পাদনা)
- ২১। ভট্টাচাৰ্য্য, হৰিশ্চন্দ্ৰ — অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ জিৰিঙা
- ২২। বৰুৱা, সত্যপ্ৰসাদ — নাটক আৰু অভিনয় প্ৰসঙ্গ
- ২৩। গগৈ, লীলা — আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰিচয়
- ২৪। মহন্ত, পোনা — প্ৰসঙ্গ : নাটক
- ২৫। দত্ত, উদয় — চুটিগল্প
- ২৬। উল্লাহ, ইম্দ্দাদ — কবিতাৰ সবিশেষ
- ২৭। শৰ্মা, গোবিন্দ প্ৰসাদ — উপন্যাস আৰু অসমীয়া উপন্যাস

প্ৰথম বিভাগ
সাম্প্ৰতিক কালৰ অসমীয়া গদ্য

বিভাগৰ গঠন :

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্য
- ১.৪ যুদ্ধোত্তৰ অসমীয়া গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য
- ১.৫ অতি সাম্প্ৰতিক কালৰ অসমীয়া গদ্য
- ১.৬ সাৰাংশ (Suming up)
- ১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

খৃষ্টীয় ষষ্ঠদশ শতিকাত আত্মপ্ৰকাশ কৰা অসমীয়া গদ্যই ইতিমধ্যে দীৰ্ঘ সময় অতিক্ৰম কৰিছে। ভট্টদেৱৰ হাতত বিকশিত অসমীয়া গদ্যই পূৰ্ণতা লাভ কৰে চৰিতপুথি আৰু বুৰঞ্জীৰ গদ্যৰ মাজেৰে। ৰজাঘৰীয়া ব্যৱহাৰিক সাহিত্যৰ গদ্যই ইয়াৰ প্ৰসাৰ ঘটালে। ‘অৰুণোদয়’ যুগৰ গদ্যৰ যোগেৰে আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ সূত্ৰপাত হ’ল আৰু ‘জোনাকী’ৰ পাতত ইয়াৰ পূৰ্ণতা লাভ হ’ল। অসমীয়া গদ্যৰ এই বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ যাত্ৰা চল্লিশৰ দশকলৈ অব্যাহত থাকিল। চল্লিশৰ দশকৰ পৰৱৰ্তী কালৰ গদ্যকাৰসকলে তেওঁলোকৰ ৰচনাইলৈ বোমাধৰ্মী, আৱেগিক প্ৰকাশ পৰিহাৰ কৰি বাস্তৱধৰ্মী ভাষা ৰীতিক আকোঁৱালি লোৱা দেখা গ’ল।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপোনালোকে—

- অসমীয়া গদ্য সাহিত্য সম্পৰ্কে এটি ধাৰণা লাভ কৰিব।
- আলোচনাটিৰ জৰিয়তে আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশ সম্পৰ্কে সম্যক জ্ঞান লাভ কৰিব।
- আধুনিক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যলৈ অৱদান যোগোৱা লেখকসকলৰ গদ্যৰীতিৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিব।
- আধুনিক অসমীয়া তথা অতি সাম্প্ৰতিক গদ্যৰ বিষয়বস্তু আৰু গদ্যৰীতিৰ বিষয়ে আভাস লাভ কৰিব।
- সাম্প্ৰতিক অসমীয়া গদ্যৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে আভাস লাভ কৰিব।

১.৩ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্য

ৰঞ্জিত কুমাৰ দেৱগোস্বামীয়ে উল্লেখ কৰিছে যে, অসমীয়া গদ্যত ৰোমাঞ্চধৰ্মী অনুভৱ আৰু প্ৰকাশ বীতিৰ সলনি বাস্তৱধৰ্মী বাক্য ভঙ্গিমাৰ প্ৰকাশ চল্লিশৰ দশকৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব। পূৰ্বৰ অসমীয়া গদ্যৰ আদৰ্শাত্মক চৰিত্ৰ আৰু কাব্যিকতা পৰিহাৰ কৰা হ'ল। মূলতঃ ভাৱ প্ৰৱণতাৰ পৰা মুক্তিহেই আছিল এই সময়ৰ গদ্য সাহিত্যৰ অন্যতম বিশেষত্ব। বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা, বাণীকান্ত কাকতি, ভবানন্দ দত্ত, ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী, মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰী, উমাকান্ত শৰ্মা, প্ৰফুল্ল দত্ত গোস্বামী আদি লেখকৰ কলমত অসমীয়া গদ্যই এক সংহত, মেদবিহীন ৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰিলে। বিশেষকৈ বিদ্যায়তনিক প্ৰয়োজনত অসমীয়া গদ্যই এক গৱেষণাধৰ্মী চিন্তা-প্ৰসূত ৰূপ আহৰণ কৰিলে বুলিব পাৰি। স্বৰাজোত্তৰ অসমীয়া গদ্যই যুক্তি আৰু বিশ্লেষণমূলক বীতি আহৰণ কৰিলে।

বিশেষকৈ অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰবাদপুৰুষ বাণীকান্ত কাকতিৰ নাম এইক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। অসমীয়া ভাষাৰ বিশ্লেষণাত্মক আলোচনা আৰু বিজ্ঞানসন্মত বিচাৰেৰে তেখেতে গদ্য সাহিত্যৰ গতিপথ নিৰ্মাণত উল্লেখযোগ্য অৱদান আগবঢ়ালে। স্পষ্ট, সংহত আৰু পোনপটীয়া গদ্যবীতিৰে তেওঁ বিশেষকৈ অসমীয়া সমালোচনাত্মক সাহিত্যৰ দিক্‌দৰ্শন কৰালে। গাভীৰ্যপূৰ্ণ ভাষাৰে অসমীয়া গদ্যৰ মান সমৃদ্ধ কৰি তুলিলে।

সেইদৰে ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী, কালিৰাম মেধি, বেণুধৰ শৰ্মা, সূৰ্য কুমাৰ ভূঞা, অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, মহেশ্বৰ নেওগ, লীলা গগৈ, সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা আদি লেখক-সমালোচকৰ গদ্যবীতিত চিন্তা আৰু যুক্তিৰ প্ৰাধান্য পৰিলক্ষিত হয়। একে সময়তে অসম আৰু অসমীয়াৰ প্ৰতি থকা অনুৰাগৰ প্ৰকাশো এইসকলৰ গদ্যৰ মাজত বিৰাজমান।

বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ চিন্তাশীল গদ্যৰ সমানেই তেখেতৰ উপন্যাসৰাজিৰ গদ্যও আকৰ্ষণীয় আৰু বাস্তৱধৰ্মী। উপন্যাস সৃজনীমূলক সাহিত্য হোৱা সত্ত্বেও তেখেতৰ গদ্যবীতিয়ে সংহত আৱেগ, যুক্তিনিষ্ঠতাক প্ৰাধান্য দিছে।

অজিত বৰুৱাৰ মননশীল গদ্য আৰু ব্যক্তিগত ৰচনাৰ আৱেগ সংযত ভাষাৰ দিশ মন কৰিবলগীয়া। তেখেতৰ ৰচনাৰ সংখ্যা বৰ বেছি নহ'লেও সীমিত ৰচনাৰ মাজেৰেই এক নিজস্ব শৈলীৰ স্বাক্ষৰ ৰাখিছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ প্ৰবন্ধৰ ভাষা আৰু উপন্যাসকেইখনৰ গদ্যবীতিৰ মাজত প্ৰাঞ্জল ভাৱৰ প্ৰকাশ লক্ষণীয় আৰু একে সময়তে ইয়াৰ ভাষা ৰসালো। চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াৰ ৰচনাসমূহৰ গদ্যবীতিৰ স্পষ্টতা আৰু যুক্তিনিষ্ঠতাৰ দিশটো উল্লেখযোগ্য। তেখেতৰ ৰচনাসমূহৰ ভাষা চিন্তা উদ্ৰেককাৰীও।

হোমেন বৰগোহাঞিৰ নিবন্ধ আৰু জীৱনমুখী ৰচনাসমূহৰ প্ৰাঞ্জল আৰু সৰল অথচ পোনপটীয়া গদ্যশৈলীয়ে অতি সহজতে পঢ়ুৱৈৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। তেখেতৰ ৰচনাৰ সংখ্যাও অধিক। বিশেষকৈ বিষয়বস্তু অনুযায়ী উপস্থাপন কৰা ভাষাই অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে পাঠকক মগ্নমুগ্ধ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। কেইবাটাও

দশক জুৰি নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে সৃষ্টি কৰা তেখেতৰ ৰচনাৱলীৰ গদ্যই বিশেষ মান্যতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

নীলমণি ফুকনৰ নাম কাব্য সাধনাৰ বাবে পৰিচিত যদিও গদ্য ৰচনাৰ মাজেৰে তেখেতে এক সুকীয়া পৰিচয় দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। অসমৰ লোক-সংস্কৃতি আৰু লোককলা বিষয়ক একাধিক ৰচনাৰে এগৰাকী সুনিপুণ গদ্যকাৰৰ পৰিচিতি লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। সৰল প্ৰকাশভঙ্গী আৰু প্ৰাঞ্জল ভাষাৰে তেখেতৰ গদ্য পৰিচিত।

অসমীয়া সাহিত্য সমালোচনাত এখন নিগাজী আসন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা দিলীপ বৰুৱাই এক নিজস্ব গদ্যশৈলীৰে আলোচনাসমূহ আগবঢ়াইছে। স্পষ্ট, নিৰ্মোহ ভাষাৰে তেখেতৰ গদ্যৰীতিয়ে গঢ় লৈছে। সেয়েহে বিষয়বস্তু তাত্ত্বিক আলোচনাৰ মাজত সীমাবদ্ধ হ'লেও সেয়া পাঠকৰ বাবে দুৰূহ হৈ নাথাকে।

অসমীয়া ভাষাৰ মাধুৰ্য ৰক্ষা কৰি গদ্যশৈলী নিৰ্মাণ কৰোঁতা যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞাই এক সুকীয়া ৰীতিৰে বিষয়বস্তু উপস্থাপন কৰা পৰিলক্ষিত হয়। মূলতঃ জতুঁৰা ঠাচ, খণ্ডবাক্য আদিৰে তেখেতে এক আকৰ্ষণীয় গদ্যশৈলীৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। বিষয় অনুযায়ী ভাষা নিৰ্মাণৰ দক্ষতাই যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞাৰ ৰচনাক এক সুকীয়া মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

নগেন শইকীয়াৰ গদ্যত মননশীলতাৰ স্বাক্ষৰ দেখা যায়। সাহিত্য সমালোচক তথা নিবন্ধকাৰ ৰূপে তেখেতে যথেষ্ট সংখ্যক গদ্য সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰিছে। সেইফালৰ পৰা তেখেতৰ সাহিত্য আৰু সমাজতত্ত্ব বিষয়ক আলোচনাসমূহত চিন্তাৰ প্ৰাধান্য মন কৰিবলগীয়া। বিশেষকৈ সমাজ বিষয়ক ৰচনাসমূহত যুক্তি আৰু বিশ্লেষণে প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে।

এগৰাকী যুক্তিবাদী আৰু চিন্তাশীল সমালোচকৰূপে অসমীয়া সাহিত্যত সুকীয়া স্থান লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা গদ্যকাৰ হ'ল— হীৰেন গোহাঁই। মূলতঃ সৰল অথচ যুক্তিপূৰ্ণ ভাষাৰে গদ্যৰ সৃষ্টি কৰোঁতা এইগৰাকী লেখকৰ ৰচনাৱলীত চিন্তাৰ প্ৰকাশ মন কৰিবলগীয়া। অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যৰ দিশ নিৰ্ণায়কৰূপে তেখেতৰ গদ্যৰ ভাষা বিশ্লেষণমূলক তথা মননশীল। একে সময়তে পঢ়ুৱৈৰ বাবে চিন্তা উদ্ৰেককাৰী আৰু প্ৰাঞ্জল। সামগ্ৰিকভাৱে অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰোঁতা হিচাপে হীৰেন গোহাঁইৰ নাম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰোঁতা আন এগৰাকী উল্লেখযোগ্য গদ্যকাৰ— ভবেন বৰুৱা। নিজস্ব দৃষ্টিকোণ আৰু শৈলীৰে সমৃদ্ধ তেখেতৰ গদ্যৰাজিয়ে অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰক উৰ্বৰ কৰি তুলিছে। মননশীল ভাষা আৰু বিশ্লেষণাত্মক শৈলীৰে উপস্থাপিত তেখেতৰ গদ্যই এক নিজস্ব পৰিচিতি লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

অসমীয়া গদ্যকাৰসকলৰ ভিতৰত বিশেষকৈ সত্তৰৰ দশকৰ পিছত গদ্য ৰচনাত ব্ৰতীসকলৰ শিৱনাথ বৰ্মন, হৰেকৃষ্ণ ডেকা, কবীন ফুকন, প্ৰদীপ আচাৰ্য, দীনেশ চন্দ্ৰ

গোস্বামী, ৰঞ্জিত কুমাৰ দেৱগোস্বামী, আনন্দ বৰমুদৈ, ফণীন্দ্ৰ কুমাৰ দেৱচৌধুৰী, ধ্ৰুৱজ্যোতি বৰা আদিৰ নাম লেখত ল'বলগীয়া। অদ্যাপিত গদ্য ৰচনাত ব্ৰতী ইয়াৰে অধিকাংশ লেখকে বিভিন্ন ৰচনাৰ মাধ্যমেৰে অসমীয়া সাহিত্যক চহকী কৰিছে। চিন্তামূলক গদ্যৰ লগতে সাহিত্য সমালোচনাত্মক বিষয়ক বিভিন্ন ৰচনাৰে এওঁলোকে অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰ উৰ্বৰ কৰি ৰাখিছে। দেশ-বিদেশৰ সাহিত্য তত্ত্বৰ লগতে সৃষ্টিশীল ৰচনা আৰু জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ নানান উপকৰণেৰে আমাৰ গদ্য সাহিত্যই এইসকল গদ্যকাৰৰ হাততেই সমৃদ্ধি লাভ কৰিছে। সাম্প্ৰতিক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ প্ৰেক্ষাপটত দৃষ্টিপাত কৰিলে দেখা যায় যে, ৰচনাইলীৰ লগতে বিষয়বস্তুৰ বৈচিত্ৰ্যইও যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছে।

আত্মমূল্যায়ণৰ প্ৰশ্ন

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্য লেখকসকলৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।

(২০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

১.৪ যুদ্ধোত্তৰ অসমীয়া গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য

যুদ্ধোত্তৰ অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ বৈশিষ্ট্যলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে, বিষয়বস্তুৰ প্ৰসাৰ, বৈচিত্ৰ্য আৰু বিশ্লেষণৰ অন্তৰ্দৃষ্টিৰ লগে লগে ইয়াৰ মাজত পৰিৱৰ্তনৰো সূচনা হৈছে। পূৰ্বৰ বৰ্ণনাধৰ্মীতাৰ বিপৰীতে আধুনিক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যত মনন আৰু অন্তৰ্দৃষ্টি সম্পন্ন ভাষাৰ প্ৰৱেশ ঘটিল। কাকত-আলোচনীৰ সংখ্যা বৃদ্ধিয়েও ইয়াত একপ্ৰকাৰ অৰিহণা যোগালে। বিশেষকৈ সমাজতাত্ত্বিক আৰু সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক আলোচনাৰাজিত ন-ন তত্ত্ব আৰু দৰ্শনৰ প্ৰৱেশ ঘটিল। এনে তত্ত্বগত আলোচনাৰ প্ৰয়োজনতেই অসমীয়া গদ্যই এক মননশীল অথচ ভাৱধৰ্মী ভাষাও আয়ত্ব কৰিবলগীয়া হ'ল। লগতে পঢ়ুৱৈৰ চাহিদা অনুসাৰে বিভিন্ন বিষয়ৰ প্ৰবন্ধ আৰু ৰম্য ৰচনা, ব্যক্তিগত ৰচনা আদিও প্ৰকাশ পাবলৈ লৈছে। এনে ৰচনাৰাজিৰ বহু সময়ত বিশেষ গুৰুত্ব নেথাকিলেও পঢ়ুৱৈৰ মানসিক চাহিদা পূৰণত সহায়ক হৈছে। ব্যক্তিগত চিন্তাধৰ্মী গদ্যৰ ভাষা প্ৰাঞ্জল আৰু পোনপটীয়া। আনহাতে, বিষয়বস্তুধৰ্মী গদ্যৰ ভাষা মননশীল, চিন্তাধৰ্মী তথা যুক্তিনিৰ্ভৰ। প্ৰতিগৰাকী লেখকৰে সুকীয়া তথা নিজত্বশৈলীয়ে অসমীয়া গদ্যৰ ক্ষেত্ৰখনক বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ কৰি তুলিছে। বিষয়বস্তু অনুসৰি প্ৰত্যেকেই গদ্যৰ সাৱলীলতাৰ ওপৰত গুৰুত্বও আৰোপ কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ণৰ প্ৰশ্ন

যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্যৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা। (১০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

১.৫ অতি সাম্প্ৰতিক কালৰ গদ্য

অতি সাম্প্ৰতিক কালৰ গদ্য বুলি কওঁতে ১৯৭০ৰ পৰৱৰ্তী কালৰ গদ্যৰ কথা ক'ব খোজা হৈছে। অৰুণোদয় যুগতে উন্মেষ লভা আধুনিক অসমীয়া গদ্যই জোনাকী যুগত পূৰ্ণতৰ ৰূপ লাভ কৰে। আনহাতে যুদ্ধোত্তৰ তথা জয়ন্তী যুগত অসমীয়া গদ্য সাহিত্যত বিষয় বৈচিত্ৰ্যৰ পয়োভৰ ঘটে। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী স্তৰত 'ৰামধেনু'ৰ জৰিয়তে ন-ন চিন্তাৰ উন্মেষ ঘটে। সামগ্ৰিকভাৱে চাবলৈ গ'লে অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ বিশেষকৈ সত্তৰৰ দশকৰ পৰা বিষয় অনুযায়ী গদ্য ৰীতিৰো বৈচিত্ৰ্য পৰিলক্ষিত হয়। স্বকীয় চিন্তা আৰু বিশ্লেষণৰ লগতে তেওঁলোকৰ দৃষ্টিকোণে এই আলোচনাসমূহত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰে। দেশ-বিদেশৰ সাহিত্যত আৰু আলোচনাই কম-বেছি পৰিমাণে এই লেখকসকলক প্ৰভাৱান্বিত কৰিবলৈ লয়। বিষয়বস্তুৰ গুৰুত্ব অনুযায়ী ভাৱগধূৰ, মননশীল গদ্যৰীতিৰ প্ৰাধান্য পৰিলক্ষিত হ'ল। এই সময়ছোৱাতেই অসমীয়া গদ্য সাহিত্যই পূৰ্ণতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। বিষয় বৈচিত্ৰ্যৰ লগতে ভাষাৰ মাপুৰ্য আৰু বিশ্লেষণাত্মক অন্তৰ্দৃষ্টিয়ে অসমীয়া গদ্যক সমৃদ্ধ কৰি তোলে।

১.৬ সাৰাংশ (Suming up)

'ৰামধেনু যুগ' আৰু ইয়াৰ পৰৱৰ্তীকালৰ গদ্য সাহিত্যই অসমীয়া গদ্যৰ ধাৰাত বৈচিত্ৰ্য সৃষ্টি কৰে। এই সময়ছোৱাৰ গদ্য সাহিত্যত বিষয় বৈচিত্ৰ্যৰ লগতে এক মননশীল, যুক্তিনিশ্চিত তথা বিশ্লেষণাত্মক ভাষা ৰীতিৰ পয়োভৰ ঘটে। দেশ-বিদেশৰ সাহিত্য তত্ত্বৰ লগতে জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বিভিন্ন উপাদানেৰে এই গদ্য সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু সমৃদ্ধ হৈছে। লেখকসকলে বিষয় অনুযায়ী সুকীয়া সুকীয়া আৰু স্বকীয় গদ্যশৈলীৰো সৃষ্টি কৰিছে। এনে সমৃদ্ধ ভাৱ আৰু ভাষাই পঢ়ুৱৈৰ অন্তৰ্দৃষ্টিৰ পৰিধি বিস্তাৰতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। বিভিন্নজনৰ দ্বাৰা ৰচিত গ্ৰন্থৰ লগতে কাকত-আলোচনীসমূহত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধৰাজিৰ মাজেৰে এনে ভাৱ-চিন্তাৰ স্ফুৰণৰ প্ৰকাশ সম্ভৱপৰ হৈ উঠিছে।

সেইফালৰ পৰা সত্তৰৰ পৰৱৰ্তী কালৰ অসমীয়া গদ্য সাহিত্যই বিভিন্ন দিশৰ পৰা অসমীয়া সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে।

১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- প্ৰঃ১ : অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।
প্ৰঃ২ : যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ বিষয়ে এটি টোকা যুগুত কৰা।
প্ৰঃ৩ : আধুনিক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যলৈ অৱদান যোগোৱা কেইগৰাকীমান লেখকৰ বিষয়ে সংক্ষেপে আলোচনা কৰা।
প্ৰঃ৪ : সত্তৰৰ পৰৱৰ্তী দশকৰ কালছোৱাৰ গদ্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।
প্ৰঃ৫ : অতি সাম্প্ৰতিক অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ বিষয়-বৈচিত্ৰ্য আৰু ভাষা ৰীতিৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰা।

১.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- হোমেন বৰগোহাঞিঃ (সম্পা.) : অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী, ষষ্ঠ খণ্ড, আবিলেক।
হৰিনাথ শৰ্মা দলৈ : অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ গতিপথ।
প্ৰফুল্ল কটকী : ত্ৰম্বিকাসত অসমীয়া কথাশৈলী।
মদন শৰ্মা (সম্পা.) : অসমীয়া গদ্য, সাহিত্য অকাডেমী।

তৃতীয় বিভাগ

হীৰেন গোহাঁই আৰু হোমেন বৰগোহাঁইৰ গদ্য

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ হোমেন বৰগোহাঁইৰ গদ্য
 - ৩.৩.১ হোমেন বৰগোহাঁইৰ গদ্য-সাহিত্যৰ পৰিচয়
 - ৩.৩.২ হোমেন বৰগোহাঁইৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব
- ৩.৪ হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য
 - ৩.৪.১ হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য-সাহিত্যৰ পৰিচয়
 - ৩.৪.২ হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব
- ৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৭ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

‘অৰুণোদয়’ কাকতত আধুনিক অসমীয়া গদ্যই জন্ম লাভ কৰে। চৰিত বা বুৰঞ্জী সাহিত্যৰ গদ্যৰ ধাৰাটো স্তিমিত হৈ অহাৰ পিছতে মিছনেৰীসকলৰ প্ৰচেষ্টাত পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ আদৰ্শত এই ধাৰাটো আৰম্ভ হয়। নাথান ব্ৰাউন, মাইলছ ব্ৰণ্ডন, আনন্দৰাম টেকিয়াল ফুকন আছিল এই সময়ৰ গদ্য ৰচক। এওঁলোকৰ পিছত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা আদিয়ে অসমীয়া গদ্যৰ ধাৰাটো আগবঢ়াই আনে। হেমচন্দ্ৰ-গুণাভিৰামৰ পৰৱৰ্তী সময়ত গদ্য ৰচক হিচাপে লম্বোদৰ বৰা, বত্ৰেশ্বৰ মহন্তৰ নাম উল্লেখযোগ্য। পুনৰ ‘মৌ’ আৰু ‘জোনাকী’ আলোচনীয়ে অসমীয়া গদ্যক এটা নিৰ্দিষ্ট গতি প্ৰদান কৰে। ‘উষা’, ‘বাঁহী’, ‘আৱাহন’, ‘ৰামধেনু’ আদি আলোচনীৰ যোগেদি সৰহ সংখ্যক সাহিত্যিক তেওঁলোকৰ গদ্য চৰ্চা কৰিবলৈ সুবিধা পায়। ‘ৰামধেনু’ যুগত চুটিগল্পৰ জৰিয়তে আত্মপ্ৰকাশ কৰা হোমেন বৰগোহাঁইয়ে পৰৱৰ্তী সময়ত উপন্যাস আৰু অন্যান্য নন-ফিক্চন ৰচনাৰ যোগেদি অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰে। তেওঁৰ সমসাময়িক বিশিষ্ট সমালোচক হীৰেন গোহাঁইয়েও বিভিন্ন সমালোচনাত্মক গ্ৰন্থ তথা প্ৰবন্ধৰ যোগেদি আধুনিক অসমীয়া গদ্যক সমৃদ্ধ কৰে।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়নৰ মাজেৰে আপোনালোকে—

- হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য-সাহিত্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।
- হোমেন বৰগোহাঁইৰ গদ্য-সাহিত্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- হোমেন বৰগোহাঁইৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।

৩.৩ হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্য

বিশিষ্ট সাহিত্যিক আৰু সাংবাদিক হোমেন বৰগোহাঞিঃ অসমীয়া সাহিত্য জগতত এটা পৰিচিত নাম। চুটিগল্প, উপন্যাস, আত্মজীৱনী, ব্যক্তিত্ব বিকাশ সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধ সংকলনৰ যোগেদি তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাল চহকী কৰিছে। এনে গ্ৰন্থসমূহে অসমীয়া গদ্যৰ ভঁৰালো নানা উপাদানেৰে সমৃদ্ধ কৰিছে। তেওঁৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে আলোচনা কৰাৰ আগতে তেওঁৰ গদ্য-সাহিত্যৰাজিৰ পৰিচয় তলত দাঙি ধৰা হ'ল।

৩.৩.১ হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্য-সাহিত্যৰ পৰিচয়

হোমেন বৰগোহাঞিঃ (১৯৩২-২০২১)ৰ গদ্য-সাহিত্যক তলত দিয়া ধৰণে শ্ৰেণীবিভাজন কৰিব পাৰি—

- (ক) চুটিগল্প : 'গল্প আৰু নক্সা', 'স্বপ্ন-স্মৃতি-বিষাদ', 'বিভিন্ন কোৰাচ', 'প্ৰেম আৰু মৃত্যুৰ কাৰণে'।
- (খ) উপন্যাস : 'সাঁউদৰ পুতেকে নাও মেলি যায়', 'হালধীয়া চৰায়ে বাও ধান খায়', 'অস্তৰাগ', 'পিতা-পুত্ৰ', 'তিমিৰ তীৰ্থ', 'কুশীলৰ', 'এদিনৰ ডায়েৰি', 'বিষন্নতা', 'নিসংগতা', 'সুবালা', 'মৎস্যগন্ধা' 'তান্ত্ৰিক'। 'পুৱাৰ পূৰ্বী আৰু সন্ধ্যাৰ বিভাস' (নিৰুপমা বৰগোহাঞিৰ সৈতে যুটীয়াভাৱে)
- (গ) সম্পাদিত গ্ৰন্থ : 'অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)', 'এশ বছৰৰ অসমীয়া কবিতা', 'অসমীয়া গল্প সংকলন'।
- (ঘ) প্ৰবন্ধ সংকলন : 'বিশ্বাস আৰু সংশয়', 'জিজ্ঞাসা', 'আনন্দ আৰু বেদনাৰ সন্ধানত', 'সুখ-দুখ', 'জীৱনৰ সাধনা', 'পাঠকৰ টোকাবহী', 'আত্মদীপো ভৱ', 'কথাবাতা', 'মনুষ্যত্বৰ সাধনা'।
- (ঙ) আত্মজীৱনীমূলক গ্ৰন্থ : 'আত্মানুসন্ধান', 'মোৰ সাংবাদিক জীৱন', 'ধুমুহা আৰু ৰামধেনু', 'মোৰ হৃদয় এখন যুদ্ধক্ষেত্ৰ'।
- (চ) জীৱনীমূলক গ্ৰন্থ : 'অন্তহীন প্ৰেৰণাৰ উৎস লুই পেণ্টঅ'ৰ', 'ডাৰউইন', 'মোৰ প্ৰিয় মানুহ চক্ৰেটিছ', 'বেঞ্জামিন ফ্ৰেংকলিন', 'প্ৰতিভাৰ নতুন সংজ্ঞা দিয়া মানুহজন'।
- (ছ) নাটক : 'ৰতনপুৰত গধূলি', 'নট বাই ব্ৰেড এলোন', 'এদিন হঠাৎ গধূলি'।
- (জ) নন-ফিক্চন গ্ৰন্থ : গদ্যৰ সাধনা, মানুহ হোৱাৰ গৌৰৱ, প্ৰজ্ঞাৰ সাধনা, উচ্চাকাঙ্ক্ষা।

জানি থোৱা ভাল

হোমেন বৰগোহাঞিয়ে ১৯৭৮ চনত 'পিতা-পুত্ৰ' উপন্যাসৰ বাবে সাহিত্য অকাডেমি বঁটা লাভ কৰে। ১৯৯১ চনত অসম উপত্যকা সাহিত্য বঁটা লাভ কৰে।

৩.৩.২ হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব

হোমেন বৰগোহাঞিৰ ৰচনাৰাজিলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁৰ ৰচনাই সাহিত্যৰ বহু দিশ সামৰি লৈছে। এই বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ সাহিত্যৰাজিৰ প্ৰকাশৰ বাবে তেওঁৰ

গদ্যৰীতিয়েও বিচিত্ৰতা লাভ নকৰাকৈ থকা নাই। এফালে সৃষ্টিমূলক, আনফালে সমালোচনামূলক সাহিত্য; আকৌ সম্পাদনা গ্ৰন্থসমূহৰ গদ্যই তেওঁৰ গদ্যক স্বকীয়তা প্ৰদান কৰিছে। বৰ্ণনামূলক, চিন্তামূলক, যুক্তিনিষ্ঠ, জ্ঞানজ্ঞাপক বা বাৰ্তাবাহক, নাটকীয়, কাব্যিক আদি গদ্যৰ নানা বৈশিষ্ট্যই তেওঁৰ ৰচনাৰাজি পৰিপুষ্ট কৰি তুলিছে।

বৰ্ণনামূলক গদ্য :

বৰ্ণনামূলক গদ্য আন সকলোবিধ গদ্যতকৈ বেছি সৰবৰাহী বুলি ড° হৰিনাথ শৰ্ম্মাদলৈয়ে তেওঁৰ ‘অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ গতিপথ’ গ্ৰন্থত উল্লেখ কৰিছে। আকৰ্ষণীয় গল্প, কাহিনী, সাধু আদি যি গদ্যৰ মাজেদি বৰ্ণনা কৰা হয়, তেনে গদ্যকে বৰ্ণনামূলক গদ্য বুলি কোৱা হয়। হোমেন বৰগোহাঞিয়ে প্ৰায়বোৰ ৰচনাকে তেওঁৰ সুন্দৰ বৰ্ণনা কৌশলেৰে আকৰ্ষণীয় কৰি তুলিছে। কিন্তু পাঠকক আমনি দিব পৰাকৈ তেওঁ ক’তো বাহুল্য বৰ্ণনা দাঙি ধৰা নাই। তেওঁৰ বৰ্ণনা সদায় মেদবৰ্জিত আৰু যথার্থ। ‘নৰকত বসন্ত’ নামৰ গল্পৰ পৰাই বৰ্ণনামূলক গদ্যৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰিব পাৰি—

“সেইদিনা ৰাতি ৰহিম সোনকালে ঘূৰি আহিল। আহি পায়ৈই একো মাত-বোল নোহোৱাকৈ সি নিজৰ বস্ত্ৰ-বাহানিবোৰ ওচৰৰ মনোহৰৰ ঘৰলৈ কঢ়িয়াবলৈ ধৰিলে। জুলেখাই নীৰৱে তাৰ কাৰ্য-কলাপ চাই ৰ’ল। বস্ত্ৰবোৰ কঢ়িয়াই শেষ কৰাৰ পিছত ৰহিমে তাইৰ ওচৰলৈ আহি মাত লগালে : ‘ঘৰটো তোক এৰি দিলোঁ বুজিছ? সেইবুলি সকলো সম্বন্ধ একেবাৰে ছিঙি নেপেলাবি। মাজে মাজে তোক মোৰ দৰ্কাৰ হ’ব।’ ” (হোমেন বৰগোহাঞি : ৩৫ টা গল্প, পৃ. ১৮১)

একেদৰে ‘পিতা-পুত্ৰ’ উপন্যাসৰ পৰা বৰ্ণনামূলক গদ্যৰ এটা উদাহৰণ—

“ম’হঘূলি গাঁৱত বাতৰি-কাকত লোৱা মানুহ এজনো নাছিল। গাঁওখনত লিখা-পঢ়া জনা মানুহ যে একেবাৰে নাছিল এনে নহয়; কিন্তু আটাইবোৰেই হালোৱা-চহোৱা মানুহ, বাতৰি-কাকত পঢ়িবলৈ কাৰো সময় নাই। অৱশ্যে শিৱনাথ ফুকনৰ কথা সুকীয়া। তেওঁ এজন সৰু জমিদাৰ। গাঁওখনত খেতিৰ উপযোগী যিমানখিনি ভাল ৰূপিত মাটি আছে— সেই গোটেইখিনিৰে গৰাকী তেৱেঁই। গাঁওখনৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ মানুহে তেওঁৰ মাটিতে আধি লৈ খেতি কৰে।” (উপন্যাস সমগ্ৰ, ২, পৃ. ২৭৭)।

চিন্তামূলক গদ্য :

কোনো মননশীল বিষয়বস্তু, আধ্যাত্মিক বা ধৰ্মীয় বিষয় সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিবলৈ চিন্তামূলক গদ্য ব্যৱহাৰ কৰা হয়। হোমেন বৰগোহাঞিৰ মননশীল প্ৰবন্ধৰাজিত এই শ্ৰেণীৰ গদ্যৰ পৰিস্ফুৰণ মন কৰিবলগীয়া। উদাহৰণস্বৰূপে—

“নিষ্ঠাৰে কৰা সকলো সৎ কৰ্ম বা পৰিশ্ৰমেই পবিত্ৰ। নিজৰ হাতেৰে কৰা কামত এটা স্বৰ্গীয় বিভূতি আছে। পৰিশ্ৰম পৃথিৱীৰ সমানেই বিশাল, কিন্তু তাৰ শীৰ্ষ হ’ল স্বৰ্গ। শাৰীৰিক পৰিশ্ৰমে কপালৰ ঘাম বাহিৰ কৰে; সেই ঘামৰ পৰা ওলাই আহে মগজৰ ঘাম, হৃদয়ৰ ঘাম। কেপলাৰৰ জটিল অংক, নিউটনৰ ধ্যান, সমস্ত বিজ্ঞান, সমস্ত মৌখিক মহাকাব্য, সকলো বীৰত্বপূৰ্ণ কাৰ্য-কলাপ, শ্বহীদৰ আদৰ্শবাদ— এই সকলোবোৰৰে উৎপত্তি স্থল হ’ল পৰিশ্ৰম-জনিত ৰক্তাক্ত ঘাম। হে মোৰ ভাতৃ, একমাত্ৰ কামেই যদি জীৱনৰ উপাসনা নহয়, তেন্তে উপাসনা কাক বোলে সেই কথা মই নাজানো।” (কাম কৰাৰ আনন্দ, পৃ. ৬৩)।

যুক্তিনিষ্ঠ গদ্য :

যুক্তিনিষ্ঠ গদ্য বর্ণনাত্মক গদ্যতকৈ অধিক ভাবময়। যুক্তি-তৰ্কৰ মাজেদি তথ্য বা মতবাদ প্ৰতিপাদন কৰিবলৈ যাওঁতে যি গদ্য প্ৰয়োগ কৰা হয়, তাকেই বোলা হয় যুক্তিনিষ্ঠ গদ্য (শৰ্মাদলৈ, পৃ. ৭)। হোমেন বৰগোহাঞিয়েও যুক্তিনিষ্ঠ গদ্যৰ সাৰ্থক প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায়। অন্যান্য ৰচনাৰ দৰে 'বিষণ্ণতা' উপন্যাসতো তেওঁ এইবিধ গদ্যৰ সুন্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে— “কিন্তু বিবাহেই যে নাৰীৰ সকলো প্ৰাৰ্থনাৰ একমাত্ৰ উত্তৰ— এই কথাত আলবাৰ্টা সম্পূৰ্ণ পতিয়ন যাব পৰা নাই। বিবাহিত জীৱন মানে কি? প্ৰতিদিনে আহাৰ প্ৰস্তুত কৰাৰ দায়িত্ব, বনকৰা ল'ৰা-ছোৱালীৰ কাৰণে দুশ্চিন্তা, জৰায়ু আৰু গৰ্ভধাৰণ সম্পৰ্কীয় নানা সমস্যা, জীৱনৰ পটভূমিত সকলো সময়তে চৰকাৰী জল্পাদৰ ৰূপত প্ৰসৰকাৰিণী ধাত্ৰীৰ উপস্থিত... .. এয়েই তো বিবাহিত জীৱন। আনহাতে, আলবাৰ্টাই মাৰস্কাৰ নিচিনা যুৱতীৰ বেপৰোৱা জীৱনো পছন্দ নকৰে— যিসকলে অৱলীলাক্ৰমে ইজনৰ পিছত সিজন প্ৰেমিক সলাবলৈ বিন্দুমাত্ৰ দ্বিধা-বোধ নকৰে।” (উপন্যাস সমগ্ৰ ১, পৃ. ৩৫৯)

জ্ঞানজ্ঞাপক বা বাৰ্তাবহক গদ্য :

বাৰ্তাবাহক বা জ্ঞানজ্ঞাপক গদ্যই কোনো বিষয় সম্পৰ্কে পাঠকক বাৰ্তা বা জ্ঞান প্ৰদান কৰে। খবৰ-বাৰ্তাৰ আদি প্ৰকাশ কৰিবলৈয়ো সাধাৰণতে এইবিধ গদ্য ব্যৱহাৰ হয়। হোমেন বৰগোহাঞিৰ 'বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্প' নামৰ ৰচনাখনত বৰগোহাঞি বেজবৰুৱাৰ চুটিগল্পৰ কথা আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে গল্পৰ মৌলিক লক্ষণ কিছুমানৰ জ্ঞানো পাঠকক দিছে (নেওগ, পৃ. ৬৯)। উদাহৰণস্বৰূপে— “চুটিগল্পৰ এনে কেইটামান মৌলিক লক্ষণ আছে যাৰ সহায়ত অন্যান্য সমজাতীয় ৰচনাৰ পৰা তাক পৃথককৈ চিহ্নিত কৰিব পাৰি। খুব চমুকৈ সেই লক্ষণকেইটা হ'ল : এই যে গীতি-কবিতাৰ দৰে চুটি-গল্পৰো এটা অখণ্ড সত্তা বা ঘন সন্নিবদ্ধ ৰূপ থাকিব লাগিব; তাৰ মাজত একাধিক ঘটনা বা প্ৰসঙ্গৰ উল্লেখ থাকিলেও সেইবোৰে নিজে স্বতন্ত্ৰভাৱে বিকশিত নহৈ গল্পটোৰ কেন্দ্ৰীয় উদ্দেশ্যৰ বিকাশতহে কেৱল সহায় কৰিব পাৰিব; গল্পটোৰ আদ্যোপান্ত নিৰ্মাণকাৰ্য একেটি মাত্ৰ ভাবৰ ঐক্যসূত্ৰেৰে গ্ৰথিত হ'ব লাগিব; আৰু সৰ্বোপৰি, উপন্যাসৰ পৰা চুটিগল্পক পৃথক কৰি বাছি উলিওৱাত বিন্দুমাত্ৰ অসুবিধা হ'ব নেলাগিব।” (পৃ. চাৰিটা দশকৰ ফচল : গল্প আৰু প্ৰবন্ধ সমগ্ৰ, ৩৪৬)

নাটকীয় গদ্য :

বক্তব্য বিষয়ক নাটকীয় ভঙ্গীত উপস্থাপন কৰিবলৈ যি গদ্য ব্যৱহাৰ কৰা হয়, তাকে নাটকীয় গদ্য বুলিব পাৰি। এনে গদ্যই বিষয়বস্তুৰ আকৰ্ষণীয়তা বৃদ্ধি কৰে লগতে পাঠকক বিষয়ৰ সৈতে একাত্ম হোৱাৰো সুযোগ প্ৰদান কৰে। হোমেন বৰগোহাঞিৰ সাহিত্যৰাজিত বিষয়ৰ প্ৰয়োজন সাপেক্ষে এনে গদ্য ব্যৱহাৰ হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে 'শিশুৰ হাঁহি' নামৰ গল্পৰ পৰা একাংশ নাটকীয় গদ্য উদ্ধৃত কৰিব পাৰি—

“এইবাৰ ময়েই মাত লগালোঁ :

‘এই বুঢ়া, তই কাপোৰবোৰ নোধোৱাকৈ কেৱল পানীত আওডালি লৈ আহিছ
কেলেই?’

‘ধুইছোঁ হুজুৰ।’

‘ধুইছ? এইবোৰক খোৱা কাপোৰ বুলি কয় নেকি? মিছলীয়া, বদমাছ। আৰু এই নতুন কাপোৰবোৰ ফালিলি কেনেকৈ?’

‘নাই ফলা হুজুৰ।’

‘নাই ফলা?’

‘ফালিছোঁ হুজুৰ।’ (হোমেন বৰগোহাঞিঃ ৩৫ টা গল্প, পৃ. ১৯০)

একেদৰে ‘পিতা-পুত্ৰ’ উপন্যাসৰ পৰা এটা উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

“চুপ থাক ঐ বুঢ়া”— সি চিঞৰি উঠিল— ‘মোৰ আগত এইবোৰ লেকচাৰ দিব নালাগে, তোৰ বৰটো পুতেৰৰ আগত দৈগৈ। তোৰ এনেকুৱা কুচুটীয়া স্বভাৱৰ কাৰণেই পুতেৰে তোক পৰিত্যাগ কৰিছে, তথাপি তোৰ লাজ নাই।..... দেউতা, শুনা তোমাৰ লগত মোৰ চুপতি মাৰি থাকিবলৈ সময় নাই। আজি মই মোৰ সম্পত্তিৰ ভাগখিনি নিবলৈ আহিছোঁ। সেইখিনি দি মোক সোনকালে বিদায় দিয়া। মাটিবাৰীৰ ভাগ পাছত হ’ব; আজি মোক টকা-সিকা আ-অলংকাৰ সকলো সম্পত্তিৰ সমান ভাগ লাগিব।’ (উপন্যাস সমগ্ৰ ২, পৃ. ৪২১)

কাব্যিক গদ্য :

কোনো বিষয় বা পৰিস্থিতি বৰ্ণনা কৰিবলৈ কাব্যিক গদ্যৰো আশ্ৰয় লোৱা হয়। লেখকৰ কাব্যিক চেতনা, ছন্দোময় ভাষাই ইয়াক লালিত্যপূৰ্ণ তথা বসোপযোগী কৰি তোলে। হোমেন বৰগোহাঞিৰ সাহিত্যৰাজিৰ মাজতো মাজে মাজে কাব্যিক গদ্য পৰিস্ফুট হৈ উঠা দেখা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে ‘বিষপ্লতা’ উপন্যাসৰ পৰা একাংশ কাব্যিক গদ্যৰ নমুনা উদ্ধৃত কৰা হ’ল— “প্ৰেমৰ ফুল ইমান সোনকালে প্ৰস্ফুটিত হয়, সি মৰহিও যায় ইমান সোনকালেই যি সাগৰে তেওঁক মোৰ ওচৰলৈ কঢ়িয়াই আনিছিল, সেই সাগৰেই তেওঁক আকৌ ওভতাই লৈ গ’ল।.....

সাগৰৰ তলিৰ পান্নাৰ উদ্যানৰ পৰা বুটলি অনা আচহুৱা উজ্জ্বল ফুল মই তেওঁক উপহাৰ দিছিলো। শুকুলা ঘোঁৰাত উঠি সাগৰৰ উপকূলৰ বহুত দূৰলৈ আমি ফুৰিবলৈ গৈছিলো। মই কেতিয়াও তেওঁক অকলে বহি থাকিবলৈ আৰু চিন্তা কৰিবলৈ দিয়া নাছিলো।

এদিন তেওঁ কি কৰিলে.. .. গভীৰ মমতাৰে তেওঁ মোক বহুত সময় সাবটি ধৰি থাকিল। তেতিয়াই মই বুজি পালো যে তেওঁ মোৰ পৰা চিৰবিদায় লৈছে... .. তেওঁ আৰু মোৰ ওচৰলৈ ঘূৰি নাহিব কোনোদিন।’ (উপন্যাস সমগ্ৰ ১, পৃ. ৩০২)।

ভাষা :

হোমেন বৰগোহাঞিৰ ৰচনাৰাজিৰ ভাষালৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে তেওঁ সদায় সহজ-সৰল ভাষাৰ সহায়ত বক্তব্য বিষয় পাঠকৰ সন্মুখত উপস্থাপন কৰিব বিচাৰে। যাৰ বাবে সকলো শ্ৰেণীৰ পাঠকেই তেওঁৰ ৰচনা পঢ়িবলৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰে। একোটা জটিল বিষয়ো তেওঁ সৰল প্ৰকাশভঙ্গীৰে বিশ্বায়োগ্য ৰূপত উপস্থাপন কৰিব পাৰে। সেইবাবে অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যত হোমেন বৰগোহাঞিৰ এটা সুকীয়া স্থান আছে। তেওঁ নিজৰ ৰচনাৰাজিৰে এটা সুকীয়া গদ্যশৈলী প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। ‘কাম কৰাৰ আনন্দ গ্ৰন্থ’ত ‘কাঁদিদ’ৰ পৰিচয় প্ৰসঙ্গত তেওঁৰ ভাষা ব্যৱহাৰ এই প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰিব পাৰি। যেনে— “কাঁদিদ

এজন সং আৰু মাজিত স্বভাৱৰ ডেকা মানুহ। কিন্তু তেওঁৰ মনটো আছিল সৰল। সংসাৰৰ আও-ভাও তেওঁ ভালকৈ বুজি নাপাইছিল। তেওঁ আশ্ৰয় লাভ কৰিছিল জাৰ্মানীৰ এজন বেৰণৰ ঘৰত। বেৰণৰ সোতৰ বছৰীয়া জীয়েক কুনেগেণ্ডে আছিল সুন্দৰী আৰু মোহময়ী। কাঁদিদ আৰু কুনেগেণ্ডেৰ মাজত প্ৰেমৰ সম্পৰ্ক গঢ় লৈ উঠিবলৈ বেছি দিন নালাগিল। বেৰণে যেতিয়া এই সম্পৰ্ক আৱিষ্কাৰ কৰিলে, তেওঁ খঙত একো নাই হৈ কাঁদিদক ঘৰৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিলে। কুনেগেণ্ডেও নিজৰ প্ৰাপ্য শাস্তি নোপোৱাকৈ নাথাকিল।” (পৃ. ২৫)।

হোমেন বৰগোহাঞিয়ে তেওঁৰ সৃষ্টিশীল ৰচনাৰাজিত ইংৰাজী শব্দ আৰু ইংৰাজী গ্ৰন্থৰ উদ্ধৃতি ব্যৱহাৰ কৰিছে। কেতিয়া একোটা শব্দ, কেতিয়াবা একোটা বাক্য বা পেৰাগ্ৰাফ আৰু কেতিয়াবা ইংৰাজী কবিতাও উদ্ধৃতি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে। এনেধৰণৰ কৌশলে ৰচনাসমূহৰ আকৰ্ষণ বৃদ্ধি কৰাৰ লগতে বিষয়বস্তুও সঠিকভাৱে উপস্থাপনত সহায়ক হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে— “ঠিক এনেকুৱা ডিচেম্বৰ মাহৰ ভীষণ ঠাণ্ডা ৰাতিবোৰত মোৰ মনটো হঠাতে উদাস হৈ উঠিলে তোক যে মই গোটেই ৰাতি কবিতা পঢ়ি শুনোৱাওঁ সেই কথা তোৰ মনত আছে? My nevers are bad tonight. Yes, bad. Stay with me....Speak to me. why do you never speak. Speak.” (হোমেন বৰগোহাঞি ৩৫ টা গল্প, পৃ. ১৯)।

‘ছেনাটোৰিয়াম’ গল্পৰ পৰা আন এটা উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল— “ডাউ চাইলেণ্ট উৰ্ম, ড’ষ্ট ডাউ টিজ্ আছ্ আউট অব্ থট্ এজ্ ডথ্ ইটাৰ্ণিটি। জীৱনত যি প্ৰচণ্ড, যি দানৱীয়, যি দুৰ্বাৰ সেই সকলো যেন তুমি।” (হোমেন বৰগোহাঞি ৩৫ টা গল্প, পৃ. ২৬)।

বাক্যৰীতি :

হোমেন বৰগোহাঞিৰ বাক্যৰীতিলৈ লক্ষ্য কৰিলে সৰল, যৌগিক, জটিল বাক্যৰ লগতে প্ৰশ্নবোধক, ভাববোধক আদি বাক্যৰো ব্যৱহাৰ বিভিন্ন ঠাইত দেখিবলৈ পোৱা যায়। যেনে—

সৰল বাক্য : গৌৰীনাথে দেউতাকৈ ঘূৰি চালে। (উপন্যাস সমগ্ৰ ২, পৃ. ৩৮২)
মই ভয়তে চকু দুটা মুদি দিলো। (উপন্যাস সমগ্ৰ ২, পৃ. ১২৮)

যৌগিক বাক্য : কাঁদিদ ফ্ৰান্সলৈ গ’ল আৰু তাত তেওঁ কাৰাদণ্ডৰ সন্মুখীন হ’ল।
(কাম কৰাৰ আনন্দ, পৃ. ২৭)

জটিল বাক্য : সকলো সময়তে আলহী-দুলহীৰে ভৰি থকা ঘৰখনত মা আৰু খুৰীদেৱে উদয়াস্ত ইমান কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰিব লগা হৈছিল যে মোৰ ছয়-সাত বছৰ বয়সৰ পৰাই মাহঁতৰ কষ্ট দেখি মই মনে মনে খুব বিচলিত হৈ পৰিছিলো।

(কাম কৰাৰ আনন্দ, পৃ. ৪৩)

প্ৰশ্নবোধক বাক্য : ‘বব, তোৰ হৈছে কি? কথাবোৰ ভালকৈ নকৰ কিয়?

‘হুঁ?’

(হোমেন বৰগোহাঞি ৩৫ টা গল্প, পৃ. ৩৩)

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্যৰ বিশেষত্ববোৰ নিজৰ ভাষাৰে আলোচনা কৰা ?

.....

.....

.....

.....

.....

৩.৪ হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য

হীৰেন গোহাঁই (১৯৩৯) বিংশ শতিকাৰ শেষাৰ্ধৰ পৰা বৰ্তমান পৰ্যন্ত অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ এগৰাকী বিশিষ্ট চিন্তাবিদ হিচাপে পৰিচিত। অসমীয়া আৰু ইংৰাজী সাহিত্যৰ এগৰাকী সাহিত্যিক, সমালোচক, কবি, সাংবাদিক তথা শিক্ষাবিদ আৰু শিক্ষক হিচাপে তেওঁ পৰিচিত। তেওঁৰ গদ্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰাৰ আগতে সাহিত্যৰাজিৰ পৰিচয় দাঙি ধৰা হ'ল।

৩.৪.১ হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য-সাহিত্যৰ পৰিচয়

হীৰেন গোহাঁইৰ সাহিত্যৰাজিত চকু ফুৰালে দেখা যায় যে সৃষ্টিশীল সাহিত্যতকৈ মূলতঃ সমালোচনাৰ দিশটোৰ প্ৰতিহে তেওঁ বিশেষ আগ্ৰহী। সেইবাবে তেওঁৰ ৰচনাৰাজিৰ ধাৰাটোও অন্যান্য সাহিত্যিকতকৈ সুকীয়া। অসমীয়া সাহিত্যত এই দিশত একমাত্ৰ হীৰেন গোহাঁইৰ অৱদানেই সৰ্বাধিক বুলি ক'ব পাৰি। তেওঁৰ সাহিত্যৰাজি তলত দিয়া ধৰণে শ্ৰেণীবিভাগ কৰিব পাৰি—

(ক) আত্মজীৱনী আৰু আত্মজীৱনীমূলক : বতাহত ক'ৰ গধূলি গোপাল, ইমান তিতা সাগৰৰ পানী, সপোনৰ দিকচৌ বনত, হেঙুল আকাশ, ক'লা চাইকেল আৰু এজন আৰোহী, লস্ক লাগিজ, উৰণীয়া হাঁহৰ মাত

(খ) সাহিত্য তথা সাহিত্য-সমালোচনা : ভাবীকালৰ খনিকৰ, সাহিত্যৰ সত্য, সমাজ আৰু সমালোচনা, বাস্তৱৰ স্বপ্ন, সাহিত্য আৰু চেতনা, কাল ভ্ৰমৰ, কীৰ্তন পুথিৰ বস বিচাৰ, বিশ্বায়তন, তেজৰ আখৰে লেখা, উপন্যাসৰ আধুনিক পাশ্চাত্য সমালোচনা, অসমীয়া জাতীয় জীৱনত মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰা, বন্দৰৰ কাল, ঐতিহ্যৰ ৰূপান্তৰ আৰু অন্যান্য প্ৰবন্ধ, পটপৰিৱৰ্তন, আঞ্চলিকতাবাদ আৰু অসম, স্বধীনতা সপোন আৰু দিঠক, উত্তৰণৰ সাধনা, কেৱল মানুহৰ আছে গান, তৰা আৰু বোকা, কালস্ৰোত আৰু কাণ্ডাৰী, সাহিত্য, সত্তা আৰু সাধনা।

(গ) ইংৰাজী : Tradition and Paradise Lost, On the Present Movement in Assam, Assam : A Burning Question, Nature and Art in Shakespeare, Aspects of Early 19th Century Bengalee Culture, The Magic Plant.

জানি থোৱা ভাল

হীৰেন গোহাঁইৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখনৰ নাম : 'Tradition and Paradise Lost' ।

হীৰেন গোহাঁইয়ে ১৯৮৯ চনত 'অসমীয়া জাতীয় জীৱনত মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰা' গ্ৰন্থৰ বাবে সাহিত্য অকাডেমি বঁটা লাভ কৰে।

৩.৪.২ হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্যৰ বিশেষত্ব

বৰ্ণনামূলক গদ্য :

মূলতঃ সমালোচনা সাহিত্যই হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য-চৰ্চাৰ আধাৰ হ'লেও তেওঁৰ ৰচনাত নানাবিধ গদ্যৰ পৰিস্ফুট হোৱা দেখা যায়। এনে সমালোচনা দাঙি ধৰোঁতে তেওঁ বিভিন্ন ঠাই তুলনা, যুক্তি আদিৰ আশ্ৰয় লৈছে। তাৰ লগতে পৰম্পৰাগত বৰ্ণনামূলক গদ্যৰ স্থান নোপোৱাকৈ থকা নাই। যিকোনো এটা বিষয় পাঠকৰ উপযোগীকৈ উপস্থাপন কৰিবলৈ হ'লে বৰ্ণনামূলক গদ্যৰ আশ্ৰয় ল'বলগীয়া হয়। তেওঁ 'ভাবিকালৰ খনিকৰ (জ্যোতিপ্ৰসাদ, সমাজ আৰু সংস্কৃতি) গ্ৰন্থ'ৰ 'জ্যোতিপ্ৰসাদ, শিল্পী আৰু সংস্কৃতি' প্ৰবন্ধৰ আৰম্ভণিতে জ্যোতিপ্ৰসাদৰ পৰিচয় দাঙি ধৰা হৈছে এইদৰে—

“জ্যোতিপ্ৰসাদ এজন সক্ৰিয় স্বাধীনতা-যোদ্ধা আছিল। পৰিয়ালৰ হৈ কিছুকাল তেওঁ এখন চাহবাগান তৎপৰতা আৰু উদ্যমেৰে পৰিচালনা কৰিছিল। ব্যৱসায়-বাণিজ্য আৰু আইন-কানুনৰ দৰে কৰুৱা বিষয়ত সময়ে-সময়ে তেওঁ বিস্ময়কৰ দখলৰ প্ৰমাণ দিছিল। তেওঁৰ সন্তানসকলে আজিও সোঁৱৰৰে পত্নীৰ অখাল মৃত্যুৰ পিছত এমা-ডিমা ল'ৰা-ছোৱালীকেইটি তেওঁ কেনে যত্ন আৰু দায়িত্বজ্ঞানেৰে পালন কৰিছিল অকলে। তথাপি অসমত তেওঁৰ পৰিচয় শিল্পী হিচাবেই, আৰু তেওঁ নিজেও নিজকে এজন শিল্পী বুলিয়েই ভাবিছিল। জীৱিকা উপাৰ্জনত বা সম্পত্তি সঞ্চয়ত তেওঁৰ বিশেষ আগ্ৰহ বা উদ্যম নাছিল। সংসাৰৰ লগত তেওঁৰ লেন-দেন আছিল শিল্পীৰ। শিল্পীৰ দৃষ্টিৰেই তেওঁ প্ৰকৃতি আৰু সমাজক চাইছিল।” (পৃ. ৪২)।

তেওঁৰ আত্মজীৱনী 'বতাহত ক'ৰ গধূলিগোপাল' গ্ৰন্থৰ আৰম্ভণিতে জন্মস্থান গোলাঘাটৰ বৰ্ণনা দাঙি ধৰিছে। ইয়াতো তেওঁৰ বৰ্ণনামূলক গদ্যশৈলীৰ পৰিচয় পোৱা যায়—

“১৯৩৯ চনত মোৰ জন্ম হৈছিল গোলাঘাটত। ১৯৪৪ চনত গোলাঘাট এৰিলোঁ পৰিয়ালৰ লগতে। তেতিয়াৰপৰা গোলাঘাটলৈ বেছি যোৱা নাই। ঠাইখন বহুত সলনি হৈছে। কিছুমান পৰিয়ালে আটকধুনীয়া বঙলা সজাইছে। তেনেকুৱা ঘৰ সৰুতে দেখা নাছিলোঁ। মোৰ শৈশৱতকৈ ৰাস্তা-ঘাটো অলপ ভাল হৈছে। সৰুতে আমি বৰপুখুৰীৰ পানী খাইছিলোঁ, ঘৰত পানীভাৰীয়ে পানী দি থৈ গৈছিল। এতিয়া কলৰ পানী হৈছে। কলেজ হৈছে কেইবাখনো। আধুনিক জীৱনৰ ছন্দ আহিছে আওহতীয়া চহৰখনলৈ। তথাপি মোৰ সৰুকালৰ গোলাঘাটখনহে ভাল লাগে। মনৰ গোপন কোঠালিত মূল্যবান ৰত্নৰ দৰে সাঁচি থৈছোঁ ল'ৰালিৰ সেই মুকলিমুৰীয়া, ৰঙিয়াল সজীৱ দিনবোৰৰ মোহলগা ছবিবোৰ। কেতিয়াবা হঠাতে কোঠাৰ দুৱাৰ মেল খাই যায়, স্বপ্নাবিষ্টৰ দৰে কোঠাটোত সোমাই যাওঁ, আৰু বহুপৰ জলকা লগাৰ দৰে সেই কোঠাটোত সোমাই থাকোঁ।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ. ২৩)।

চিন্তামূলক গদ্য :

হীৰেন গোহাঁয়ে যিহেতু মননশীল ৰচনা তথা সমালোচনাতে অধিক মনোনিৱেশ কৰিছে, গতিকে তেওঁৰ ৰচনাৱলীৰ অধিকাংশতে চিন্তামূলক গদ্যই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। ‘জ্যোতিপ্ৰসাদ আৰু ভাৰতীয় ভাববাদী পৰম্পৰা’ প্ৰবন্ধত ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ ঐতিহ্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰোঁতে তেওঁ চিন্তামূলক গদ্যৰ সহায় লৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

“ভাৰতীয় ঐতিহ্য ঘাইকৈ আধ্যাত্মিক, তেনে এক ধাৰণা আমাৰ শিক্ষিত সমাজত সুলভ। এনেদৰে স্বতঃসিদ্ধ কথাৰ দৰে ধাৰণাটো উল্লেখ কৰা হয় যেন ভাৰতীয় সমাজে অনিবাৰ্য স্বয়ংক্ৰিয়তাৰে স্মৰণাতীত কালৰে পৰা এক আধ্যাত্মিক বোধ আৰু বিশ্ববীক্ষাক সমল কৰি লৈ বিশাল কাল-ব্যৱধান অতিক্ৰম কৰিছে। কিন্তু ভাৰতীয় জনগণৰ মাজত যে অঞ্চলভেদে, জনগোষ্ঠীভেদে সেই আধ্যাত্মিক পৰম্পৰাতকৈ বেলেগ বিচিত্ৰ সাংস্কৃতিক ধাৰা প্ৰবাহিত হৈ আছে, আনকি মান্য সংস্কৃতিৰ মাজতো যে নাস্তিকতাবাদীকে ধৰি বিভিন্ন দৰ্শন আছে, তাৰ প্ৰতি এনে ধাৰণাই ভ্ৰক্ষেপ কৰা নাই। বৌদ্ধ যুগক ভাৰতীয় আধ্যাত্মিক পৰম্পৰাৰ, তথা বেদান্তৰ, নিদৰ্শন বুলি ধৰা উচিত হ’ব নে নহয়, সি এক বিতৰ্কিত বিষয়।” (ভাবিকালৰ খনিকৰ (জ্যোতিপ্ৰসাদ, সমাজ আৰু সংস্কৃতি), পৃ. ৯)।

যুক্তিনিষ্ঠ গদ্য :

হীৰেন গোহাঁইৰ ৰচনাৱলীৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা যুক্তিনিষ্ঠ গদ্যৰ উদাহৰণ দিব পাৰি। সমালোচকসকলে সাধাৰণতে এইবিধ গদ্যৰ সহায়তে নিজৰ যুক্তি তথা বিচাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ বিচাৰে। ‘সস্তীয়া চিন্তাৰ বিৰুদ্ধে : মাক্সবাদৰ সূৰ্যগ্ৰহণ নে সূৰ্যাস্ত?’ প্ৰবন্ধৰ পৰা এটা উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল—

“ৰুছিয়া আৰু পূৰ্ব ইউৰোপত মাক্সবাদৰ বিপৰ্যয়ে কিছুমান সংশয়গ্ৰস্ত মনত এনে ধাৰণাৰ সঞ্চাৰ কৰিছে যেন মাক্সবাদৰ সূৰ্যগ্ৰহণ নহয়, সূৰ্যাস্তহে হৈছে। কাৰণ হিচাপে কোৱা হৈছে মাক্সবাদৰ মতান্বেতা। প্ৰকৃততে স্তালিনবাদক অবিকৃত মাক্সবাদ বা পূৰ্ণাঙ্গ মাক্সবাদ বোলা টান। কাৰণ পাৰ্টিৰ লাইন বা চিন্তাধাৰা সম্পৰ্কে কোনো প্ৰশ্ন, কোনো সংশয়ৰ অৱকাশ সি ৰখা নাছিল। ফলত বিজ্ঞান গৈ নিবিড় গোড়ামিত পৰিণত হৈছিল। কিন্তু লেনিনৰ দিনত এনে অবৈজ্ঞানিক মনোভাৱে প্ৰতিপত্তি লাভ কৰা নাছিল। এটা উদাহৰণেই যথেষ্ট হ’ব। নৱেম্বৰ বিপ্লৱৰ বাবে লেনিনে গোপনে আয়োজন কৰি থকা সময়ত, বলশ্বেৱিক পাৰ্টিৰে দুগৰাকী পুৰণা নেতা লেনিনৰে ঘনিষ্ঠ সহযোগী জিনোৱিয়েৱ আৰু কামে’নেৱে প্ৰাৱডাত ৰাজহুৱাভাৱে বিবৃতি দি এই বিপ্লৱৰ আয়োজন উন্মোচন কৰিব তাক অসময়োচিত আৰু দায়িত্বহীন বুলি অভিহিত কৰে। কোৱা বাহুল্য যে বিপ্লৱৰ আয়োজন সি ভীষণভাৱে ক্ষতিগ্ৰস্ত কৰে। তথাপি বিপ্লৱৰ পিছত লেনিনে এই দুই নেতাক বিশ্বাসঘাতক বুলি ফাঁচি নিদি নেতৃত্ব অংশীদাৰ কৰিছিল। কাৰণ তেওঁ জানিছিল তেওঁলোকে নিৰ্মল মনেৰে ভুলহে কৰিছিল, প্ৰতাৰণা কৰা নাছিল। স্তালিনৰ দিনত ইয়াতকৈ বহু নগণ্য ভুলৰ বাবে হেজাৰ-বিজাৰ লোকক প্ৰাণদণ্ড বিহা হৈছিল। (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ. ৭৭৮)।

জ্ঞানজ্ঞাপক বা বাৰ্তাবাহক গদ্য :

হীৰেন গোহাঁইৰ ‘সপোনৰ দিক্‌টো বনত’ আত্মজীৱনীৰ ‘কে’ম্ব্ৰিজৰ শিক্ষাব্যৱস্থা আৰু শিক্ষানুষ্ঠান’ অধ্যায়ত ইউৰোপৰ শিক্ষাব্যৱস্থা সম্পৰ্কে আভাস দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

লগতে সেই ঠাইবোৰৰ প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিতসকলৰো কিছু আভাস দিবলৈ যত্ন কৰিছে জ্ঞানজ্ঞাপক বা বাৰ্তাবাহক গদ্যৰ সহায়ত। উদাহৰণস্বৰূপে—

“প্ৰচলিত ধাৰণা এনেকুৱা যে মধ্যযুগৰ য়ুৰোপ কু-সংস্কাৰত ডুব গৈ আছিল, আৰু চৈধ্য-পোন্ধৰ শতিকাত ইটালিৰ পৰা বিয়পি পৰা নৱযুগে সেই অমানিশাৰ মোহনিদ্ৰাৰ পৰা য়ুৰোপক মুক্তি দিলে। অথচ য়ুৰোপৰ কেইবাখনো প্ৰসিদ্ধ প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয় (পাৰি বা পেৰিছ, হাইডে’লবাৰ্গ, অক্সফৰ্ড, কে’ম্ব্ৰিজ্ (কিছু পলমকৈ), বলোনা, প্ৰাহা ইত্যাদি) মধ্যযুগতে দ্বাদশ বা ত্ৰয়োদশ শতিকাতে স্থাপিত হৈছিল। তাত অতি মেধাৱী আৰু অধ্যয়নপুষ্ট পণ্ডিতে বিদ্যা-চৰ্চা আৰু শিক্ষাদান কৰিছিল। শিক্ষাৰ মাধ্যম লাতিন হোৱা বাবে বিভিন্ন দেশৰ পণ্ডিতে সেইবোৰত অধ্যয়ন-অধ্যাপনা কৰি ঘূৰি ফুৰিছিল। জিঞ্জাসু আৰু অধ্যয়নপিপাসু ছাত্ৰবিলাকেও তেওঁলোকৰ আগ্ৰহ আৰু ইচ্ছানুযায়ী সেইবোৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত পঢ়া-শুনা কৰিছিল। টমাছ আকুৱাইনাছ, পিয়ৰ আবে’লাৰ, ৰজাৰ বেইকন, এলবেৰ্টাছ মেগ্গাছ, উইলিয়াম অব অকে’ম, জন ডাঙ্ক স্কটছ আদি বহু পণ্ডিতে বিদ্যা-চৰ্চাৰ নতুন দিগন্ত উন্মোচন কৰাৰ উপৰি সাধনাত চমকপ্ৰদ সিদ্ধিলাভ কৰিছিল। তৰ্কশাস্ত্ৰ, দৰ্শন, ব্যাকৰণ, লাতিন সাহিত্য, গণিত আদি বিষয়ৰ চৰ্চাত বিশেষ সূক্ষ্মতা আৰু অগাধ পণ্ডিত্য প্ৰদৰ্শন কৰিছিল সেই মনীষীসকলে।” (পৃ., ৩১)

নাটকীয় গদ্য :

সদায় গুৰু-গন্ধীৰ বিষয়বস্তুকে নিজৰ আলোচনালৈ অনা হীৰেন গোহাঁয়ে কিন্তু সময়-সাপেক্ষে আৰু প্ৰাসঙ্গিকভাৱে নাটকীয় গদ্যৰ মাজেৰেও মাজে মাজে নিজৰ বক্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে। সেইবোৰে তেওঁৰ ৰচনাক আন এক মাত্ৰা প্ৰদান কৰা বুলি ক’ব পাৰি। তেওঁৰ আত্মজীৱনীৰ বিভিন্ন ঠাইত এনে গদ্যৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। উদাহৰণ হিচাপে ইয়াত ‘বতাহক ক’ৰ গধূলিগোপাল’ গ্ৰন্থৰ পৰা একাংশ উদ্ধৃত কৰা হ’ল—

“এদিন আয়ে হঠাতে চকুৰ চাৰনি বেলেগ কৰি তীব্ৰ সুৰত বুটি বুটীক ক’লে— “হয়নে বুটি, আমাৰ হৰি সাধন ডেকাৰ খবৰ কি? তেওঁ বোলে ৰাতি-ৰাতি ডি.চিৰ বঙলালৈ যায়?” সপ্ৰতিভ বুটি বুটীয়ে চৰ্চৰণি খালে। ৰঙা-বগা পৰি ক’লে— “মই... কি জানো? ডি. চি. চাহাবৰ ঘৰত কি হয় মই কি জানো? পুলিচ-চম্ভৰীয়েহে জানিব?” আয়ে কিছু তাচ্ছিল্যৰে ক’লে, “তই আকৌ সকলো খবৰ পাৰ বুলিহে ভাবিছিলোঁ।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী, দ্বিতীয় খণ্ড, পৃ. ৮৫)

কাব্যিক গদ্য :

হীৰেন গোহাঁইৰ আত্মজীৱনীৰ কিছু কিছু অংশত কাব্যিক গদ্যও দেখা যায়। ‘সপোনৰ দিক্‌টো বনত’ আত্মজীৱনীত কে’ম্ব্ৰিজৰ গ্ৰীষ্ম আৰু হেমন্তকালৰ বৰ্ণনা কাব্যিক গদ্যৰে দাঙি ধৰিছে। তেওঁৰ বৰ্ণনাই পাঠকৰ মনত এখন মনোমোহা চিত্ৰপট আঁকি দিবলৈ সক্ষম হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

“কে’ম্ব্ৰিজত যেতিয়া বসন্তৰ ভৰপকৰ ঠাইত গ্ৰীষ্মকাল (Summer) আহে, তেতিয়া মনত পৰে শ্বেইক্স্পীয়াৰৰ ছনে’টৰ প্ৰেমবিহুল উক্তি— “Shall I compare thee to a

Summer's day?” ঘাঁহনিৰপৰা মৌবৰণীয়া ব'দ ছিটিকি পৰে। হথৰ্ণ, ডগ্‌উড্‌, চেচ'ৰি আদি সৰু-সৰু গছ ভৰি থকা নানা বঙৰ ফুলৰ শোভাই মন উচাটন কৰে। কোনো-কোনো জোপোহাৰপৰা জাক-জাক অদৃশ্য মৌ-মাখিৰ গুঞ্জৰ লগত মিহলি হৈ থাকে ফুলৰ সুগন্ধ। গ্ৰীষ্মকালৰ পিছত যেতিয়া হেমন্তকাল আহে, লাহে-লাহে ডাঙৰ-ডাঙৰ গছৰ অজস্ৰ পাত বঙা, হালধীয়া, বেঙুনীয়া, কমলা ৰং ধৰি সৰি তলৰ মাটি অদৃশ্য কৰে, সি আৰু এক অপূৰ্ব দৃশ্য। মাজে-মাজে তাত বতাহে টৌ তোলে। প্ৰকৃতিৰ আসন্ন পট পৰিৱৰ্তনৰ এনে মোহনীয়া আভাস আৰু ক'তো দেখা নাই। ভাবুক প্ৰকৃতিৰ পণ্ডিতসকলে সেই এফুট-দুফুট পৰ্যন্ত দকৈ পৰি থকা বঙীন গছৰ পাতৰ স্তূপৰ মাজেৰে অভিবৃত্ত হৈ খোজকাঢ়ি ফুৰা দৃশ্য দেখি নিজেও যেন ভাবমগ্ন হৈছিলোঁ। (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ২, পৃ. ২৭৫)।

ভাষা :

হীৰেন গোহাঁই ভাষা প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত সদায় সচেতন। কোনো ৰচনা তথা সমালোচনাতে তেওঁ মেদবহুল ভাষা বা বৰ্ণনাৰীতিৰ আশ্ৰয় লোৱা নাই। অতি পৰিমিত আৰু যথাযথ ভাষাৰে বিষয়বস্তু প্ৰকাশত তেওঁ সিদ্ধহস্ত। সমালোচক হিচাপে ভাষা প্ৰয়োগৰ এনে কৌশলে তেওঁৰ ৰচনাক এটা উচ্চতৰ স্থান অৱস্থান কৰাইছে বুলি ক'ব পাৰি। ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰ আৰু পিছলৈ একে বিষয়ৰ শিক্ষক হিচাপে তেওঁ কিন্তু সেই ভাষাতেই আবদ্ধ নাথাকি অসমীয়া, বাংলা, সংস্কৃত ভাষাকো প্ৰকাশৰ মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছে।

‘প্ৰাচীন কামৰূপ’ৰ বিৱৰণ প্ৰসঙ্গত তেওঁ মহাভাৰতৰ পৰা যিদৰে সংস্কৃত শ্লোক উদ্ধৃত কৰিছে, তেনেদৰে বিশ্লেষণৰ সময়তো সংস্কৃত বা তৎসম শব্দৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। যেনে— “প্ৰাচীন কামৰূপত এখন বিশিষ্ট আঞ্চলিক সমাজৰ সূত্ৰপাত হৈছিল উত্তৰ ভাৰতৰ ব্ৰাহ্মণ্য প্ৰভাৱ আৰু স্থানীয় অনাৰ্যসভৃত ৰাজবংশৰ মিলনত। চেহেৰা-পাতিৰ পিনৰপৰা অতীজতে এই অঞ্চলৰ বেছিভাগ মানুহেই আছিল কিৰাত জাতীয়— যিটো আনকি বহিৰাগত ভাস্কৰ্যশিল্পতো ক্ৰমে-ক্ৰমে প্ৰতিবিস্তৃত হৈছিল। (যেনে, নুমলিগড়ৰ অক্ষৰা মূৰ্তিৰ মুখাৱয়ৱত)। মহাভাৰতত আছে :

স কিৰাতৈশ্চ চীনৈশ্চ বৃতঃ প্ৰাগজ্যোতিষোহভৰৎ।

অন্যৈশ্চ বহুভিৰ্যোঐঃ সাগৰানুপৰাসিভিঃ ॥ (সভাপৰ্ব)

মহাৰাজ ভগদত্তক উল্লেখ কৰা হৈছে ‘প্ৰাগজ্যোতিষাধীপঃ সুৰো ম্লেচ্ছানাম্ অধীপো বলী’ বুলি। (Suniti Kumar Chatterjee, Kirata-Jana-Krti, 1947 edition, p. 32) সেই ভগদত্তকে প্ৰাচীন কামৰূপৰ অধিকাংশ নৃপতিয়ে পূৰ্বপুৰুষ বুলি তাস্তাসনত সৰ্গৌৰৱে ঘোষণা কৰিছে। (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ২, পৃ. ৫৯৪)

বহু সময়ত তেওঁ উপযুক্ত ভাৱ প্ৰকাশৰ বাবে ইংৰাজী শব্দ বা বাক্য সাৱলীলভাৱে প্ৰয়োগ কৰিছে। পাঠকে কোনো খোকোজা নলগাকৈ বিষয়বস্তু অনুধাৱনতো ই সহায় কৰিছে। হীৰেন গোহাঁইৰ ‘সপোনৰ দিক্‌টৌ বনত’ আত্মজীৱনীৰ ‘কে’স্বিজ অভিমুখে’ অধ্যায়ত তেওঁ লণ্ডনত গৈ উপস্থিত হোৱাৰ পিছৰ বৰ্ণনাংশ ইয়াৰ উদাহৰণ হিচাপে দাঙি ধৰিব পাৰি— “তেওঁ অকাতৰে মোৰ দৰে অকৰ্মণ্য মানুহটোক প্ৰেক্ষিকেল কামত বহুত সহায় কৰিছিল। প্ৰকাণ্ড চুটকে ‘ছটো মই হেলৌ-হেটৌকে কঢ়িয়াই নিয়া দেখি দেখাত সাধাৰণ স্বাস্থ্যৰ পৰমাই

ডিটেক্টিভ উপন্যাসৰ দস্যু মোহনৰ দৰে ‘অৱলীলাক্ৰমে’ দাঙি লৈ গৈ টেক্সিত তুলি দিছিল। ‘কিংছ্ ক্ৰছ্’ ষ্টেছনৰ প্লেটফৰ্মত গাড়ীলৈ বৈ থাকোতে নতুনকৈ কিনা গমৰ অভাৱকোটাৰ তলতো শৰীৰ কঁপি আছিল অভাৱনীয় চৈচা বতৰত। মোৰ মাল-পত্ৰ টুলীত কঢ়িয়াই নিয়া পাৰ্টাৰজনে মোৰ পিনে চাই ক’লে, “ক্লাউল্ড— এইণ্ট ইৎ?” (Cold, ain't it?)। মই বাক্যৰ প্ৰথম ‘ক্লাউ’ শব্দংশটো শুনি চাৰিওপিনে চকু ফুৰাই চালোঁ, ক’ৰবাত বিলাতৰ প্লেটফৰ্মত ভাৰতৰ দৰে গাইগৰু আহি ওলাইছে নেকি? কোৱা বাহুল্য, গো-মাতৃক দেখা পোৱা নগ’ল। তেওঁ আকৌ এবাৰ উচ্চাৰণ কৰাতো মই বুৰ্বকৰ দৰে চাই থাকিলোঁ। তেতিয়া তেওঁ শৰীৰটো জাৰত কঁপাৰ দৰে দেখুৱাই পুনৰ বাক্যটো উচ্চাৰণ কৰিলে। তেতিয়াহে মই সাধুকথাৰ যাদুমন্ত্ৰৰপৰা উদ্ধাৰ পোৱা নায়কৰ দৰে সংজ্ঞা পাই সমিধান দিলোঁ, “Yes, indeed, it's biting cold.” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ২, পৃ. ২২৭)।

বাক্যৰীতি :

হীৰেন গোহাঁইৰ বাক্যৰীতিলৈ মন কৰিলে দেখা যায় যে সমালোচনা সাহিত্যৰ বাক্যবোৰ সাধাৰণতে জটিল বাক্যৰে গঠন কৰা হৈছে। সেয়ে সাধাৰণ পাঠকৰ বাবে বহু সময়ত তেওঁৰ গদ্য বুজি পোৱাতো কিছু সময়ৰ প্ৰয়োজন হয়। উদাহৰণস্বৰূপে ‘ভাবীকালৰ খনিকৰ (জ্যোতিপ্ৰসাদ, সমাজ আৰু সংস্কৃতি)’ গ্ৰন্থৰ ‘জ্যোতিপ্ৰসাদৰ পথ পৰিক্ৰমাৰ মানচিত্ৰ’ প্ৰবন্ধৰ প্ৰাৰম্ভিক বাক্যটোৱে এটা জটিল বাক্য—

“জ্যোতিপ্ৰসাদৰ দৰে সৃষ্টিশীল মনীষাৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা আৰু বাদানুবাদ চলি থাকিব, এইটোৱেই স্বাভাৱিক পৰিস্থিতি।” (পৃ. ১)

‘সপোনৰ দিক্‌চৌ বনত’ আত্মজীৱনীৰ ‘কে’ম্ব্ৰিজ অভিমুখে’ অধ্যায়ৰ পৰা আন এটা জটিল বাক্য উল্লেখ কৰা হ’ল— “মিষ্টাৰ খান্নাৰ দৰ্জী কাৰখানাত ছেপ্তেম্বৰ মাহৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰা মোৰ বগা ফুটফুটীয়া টুইড্ চুটফোৰ জাৰুৱাৰি মাহত যে অতি অনুপযোগী আৰু আচহুৱা হ’ব পাৰে মোৰ কোনো ধাৰণা নাছিল।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ২, পৃ. ২২৭)।

ঠাই বিশেষে সৰল বাক্যৰো ব্যৱহাৰ দেখা যায়। ‘সপোনৰ দিক্‌চৌ বনত’ গ্ৰন্থৰ পৰা এটা উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ’ল— “মই দুজন মাষ্টাৰ (অধ্যক্ষ) পাইছিলোঁ।” (পৃ. ২৭)।

হীৰেন গোহাঁইৰ কিছুমান বাক্যত হাস্যৰসৰো পৰিস্ফুৰণ ঘটা দেখা যায়। ‘সপোনৰ দিক্‌চৌ বনত’ আত্মজীৱনীৰ ‘কে’ম্ব্ৰিজ অভিমুখে’ অধ্যায়ৰ পৰা তেনে একাংশ বাক্য উদ্ধৃত কৰা হ’ল—

“ড° ষ্টপৰ পাৰ্টিলৈ যদু-মধুৱে নিমন্ত্ৰণ নাপায়। পাৰ্টিত প্ৰথমে ‘হংস মध्ये বকো যথা’ হৈ আছিলোঁ। দুটোপালমান অমৃত পেটত পৰাত কণ্ঠত অস্বতীয়ে লগিলে। সকলোৰে লগত মুকলি মনেৰে দৃপ্তকণ্ঠে কথা-বতৰা হ’লোঁ। এগৰাকী ফে’লোৰ পত্নীয়ে সুধিলে, “তোমাৰ ফেমিলি ক’ত আছে? তোমোলোক কেইজন?” মই নিঃশকচিন্তে ক’লোঁ— “এঘাৰজন— ল’ৰা চাৰিটা, ছোৱালী সাতজনী।” তেওঁ হতভম্ব হোৱাৰ দৰে হ’ল। অলপ পিছত আঁতৰি গৈ আৰু কেইগৰাকীমান ত্ৰিছ-চল্লিছ বছৰীয়া মহিলা আনি মোক ঘেৰি চাবলৈ ধৰিলে, দু-আঘাৰ ভদ্ৰোচিত বাক্যৰে। অলপ পিছতহে অমুকাৰ ধাৰণা হ’লে যে তেওঁলোকে মোক সেই বয়সতে এঘাৰটি সন্তানৰ পিতৃ বুলি ভুল কৰিছিল। পত্নী ক’ত বুলি সোধাত

যেতিয়া ডাং বৰলা বুলি গম পালে তেতিয়া তেওঁলোকৰ বিস্ময় আৰু গাঢ় হ'ল। বহস্য ভেদ হোৱাত সকলোৱে হাঁহিলে। ময়ো হাঁহি মৰাই বুদ্ধিমানৰ কাম হ'ব বুলি ভাবিলোঁ। (পৃ. ২৪)।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

হীৰেন গোহাঁইৰ ৰচনাৱলীত প্ৰতিফলিত হোৱা ভাষা আৰু বাক্যৰীতি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা

.....
.....
.....

৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ আধুনিক ধাৰাটো শক্তিশালী কৰা দুগৰাকী উল্লেখযোগ্য লেখক হ'ল হোমেন বৰগোহাঞি আৰু হীৰেন গোহাঁই। হোমেন বৰগোহাঞিয়ে অধিকাংশ সৃষ্টিশীল ৰচনা, জীৱনমুখী প্ৰবন্ধ, সমালোচনা আৰু আত্মজীৱনীমূলক ৰচনাৰে অসমীয়া গদ্যক পৰিপূষ্টি প্ৰদান কৰিছে। সহজ-সৰল গদ্যৰীতিৰে তেওঁ সৰ্বসাধাৰণ পাঠকক যিদৰে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰিছে, তেনেদৰে সমালোচনা গ্ৰন্থসমূহৰ সম্পাদকীয়ৰে সম্পাদক তথা সমালোচক হিচাপে তেওঁ নিজৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

আকৌ অসমীয়া বাতৰি কাকতৰ এগৰাকী প্ৰতিষ্ঠিত সাংবাদিক হিচাপেও তেওঁৰ অৱদান কম নহয়। বাতৰি কাকতৰ সম্পাদকীয় নাইবা 'প্ৰথম কলম' জাতীয় লেখাবোৰেও অসমীয়া গদ্যক সমৃদ্ধ কৰি থৈ গৈছে। অসমীয়া গদ্যশৈলীৰ এটা নিৰ্দিষ্ট ধাৰাও তেওঁ সৃষ্টি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। যাৰ বাবে সুকীয়াকৈ এই দিশত অধ্যয়ন কৰাৰ বাট মুকলি হৈছে।

সমালোচনামূলক গদ্যৰে অসমীয়া সাহিত্যক সমৃদ্ধ কৰা হীৰেন গোহাঁইৰ ৰচনাসমূহ অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ বাবেই অপৰিহাৰ্য। শংকৰদেৱৰ পৰা মাৰ্ক্সবাদী সমালোচনালৈকে, সাহিত্যতত্ত্ব, দৰ্শন আৰু ইতিহাসলৈকে তেওঁৰ অধ্যয়ন তথা সমালোচনা বিস্তৃত। কেৱল সমালোচনা সাহিত্যৰ যোগেদি সমাজ-জীৱনলৈ বৰঙণি আগবঢ়োৱা লেখকৰ ভিতৰত হীৰেন গোহাঁইৰ নামে সৰ্বপ্ৰথমে উল্লেখযোগ্য।

তেওঁৰ আত্মজীৱনীৰ প্ৰতিটো খণ্ডই পাঠকক বিভিন্ন বিষয়ক জ্ঞান প্ৰদান কৰাৰ লগতে সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰো স্বাদ প্ৰদান কৰে। তীক্ষ্ণ সমালোচক হ'লেও তেওঁৰ ৰচনাত হাস্য, ব্যঙ্গৰো যথোচিত প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। জটিল গদ্যশৈলীৰ মাজতে হাস্যৰসৰ উপস্থাপন কৰিব পৰা কৌশলে তেওঁৰ আত্মজীৱনীসমূহক এটা বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

১. অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ ইতিহাসত হোমেন বৰগোহাঞিৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰা।
২. হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্যৰ বিশেষত্বসমূহ উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা।
৩. হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্যই অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ কোনটো ধাৰাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে।
৪. হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্যৰ বিশেষত্বসমূহ উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা।

৩.৭ প্ৰসঙ্গগ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- কটকী, প্ৰফুল্ল : ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী
- কোঁৱৰ, অৰ্পনা : প্ৰাচীন অসমীয়া গদ্যশৈলী
আধুনিক অসমীয়া গদ্যশৈলী
- গোহাঁই, হীৰেন : সপোনৰ দিক্‌চৌ বনত
ভাবিকালৰ খনিকৰ (জ্যোতিপ্ৰসাদ সমাজ আৰু
সংস্কৃতি)
- দাস, শোণিত বিয়জ আৰু
বায়ন, মুনি (সম্পা.) : হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, ২
- নেওগ, সুব্ৰতজ্যোতি : হোমেন বৰগোহাঞিৰ গদ্য সাহিত্যৰ ভাষা : এক
শৈলীবিজ্ঞানভিত্তিক অধ্যয়ন (গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ
গৱেষণা গ্ৰন্থ)
- বৰগোহাঞি, হোমেন : আত্মানুসন্ধান
আত্মদীপো ভব
গল্প আৰু প্ৰবন্ধ সমগ্ৰ
কথাৰ মূৰৰ কথা
মোৰ সাংবাদিক জীৱন
জীৱনৰ সাধনা
সাৰাংশ
কাম কৰাৰ আনন্দ
কিতাপ পঢ়াৰ আনন্দ
উপন্যাস সমগ্ৰ ১, ২
হোমেন বৰগোহাঞি ৩৫ টা গল্প
- — (সম্পা.) : অসমীয়া গল্প সংকলন (প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় খণ্ড)
অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (ষষ্ঠ খণ্ড)
- শৰ্মাদলৈ, হৰিনাথ : অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ গতি-পথ

চতুৰ্থ বিভাগ

হীৰেন গোহাঁই : মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা

বিভাগৰ গঠন :

- 8.1 ভূমিকা (Introduction)
- 8.2 উদ্দেশ্য (Objectives)
- 8.3 হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্য
- 8.4 হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু
- 8.5 ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা
 - 8.5.1 বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ ‘জীৱনৰ বাটত’
 - 8.5.2 বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’
- 8.6 হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তু
- 8.7 হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধৰ গদ্যশৈলী
- 8.8 সাৰাংশ (Summing up)
- 8.9 আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample question)
- 8.10 প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

8.1 ভূমিকা (Introduction)

আধুনিক অসমীয়া কথা সাহিত্যৰ এটা অন্যতম ভাগ হৈছে প্ৰবন্ধ সাহিত্য। ‘অৰুণোদয়’ আলোচনীৰ যোগেদি অসমীয়া প্ৰবন্ধ সাহিত্যই পোখা মেলিবলৈ সক্ষম হয়। পৰৱৰ্তী সময়ত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, সত্যনাথ বৰা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আদি সাহিত্যিকে এই দিশত অৰিহণা আগবঢ়ায়। বিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্ধৰ পৰা অসমীয়া প্ৰবন্ধ তথা সমালোচনা সাহিত্যলৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ অদান আগবঢ়াইছে হীৰেন গোহাঁয়ে। অসমীয়া সাহিত্য, ভাৰতীয় সাহিত্য আৰু দৰ্শন, মাৰ্ক্সবাদী সাহিত্য সমালোচনা, অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কে তেওঁ আগবঢ়োৱা ৰচনাসমূহে তেওঁক এগৰাকী চিন্তাশীল লেখক হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। আলোচ্য প্ৰবন্ধটোত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য আৰু লোকসংস্কৃতিৰ অন্যতম গৱেষক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ দুখন উপন্যাসৰ ওপৰত আলোকপাত কৰিছে। ‘জীৱনৰ বাটত’ আৰু ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’ উপন্যাসৰ বিষয়বস্তুৰ তুলনামূলক আলোচনাৰ জৰিয়তে বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাক এগৰাকী শ্ৰেষ্ঠ ঔপন্যাসিক হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

8.2 উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটো অধ্যয়নৰ মাজেৰে আপোনালোকে—

- হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।
- বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ ‘জীৱনৰ বাটত’ আৰু ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’ উপন্যাসৰ আভাস পাব।

- হীৰেন গোহাঁইৰ 'মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা' প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।
- হীৰেন গোহাঁইৰ 'মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা' প্ৰবন্ধৰ গদ্যশৈলী সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।

৪.৩ হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্য

হীৰেন গোহাঁইৰ সমস্ত প্ৰবন্ধ সন্নিবিষ্ট হৈছে তেওঁৰ এইসমূহ গ্ৰন্থত— ভাবীকালৰ খনিকৰ, সাহিত্যৰ সত্য, সমাজ আৰু সমালোচনা, বাস্তৱৰ স্বপ্ন, সাহিত্য আৰু চেতনা, কাল ভ্ৰমৰ, কীৰ্তন পুথিৰ বস বিচাৰ, বিশ্বায়তন, তেজৰ আখৰে লেখা, উপন্যাসৰ আধুনিক সমালোচনা, অসমীয়া জাতীয় জীৱনত মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰা, বন্দৰৰ কাল, ঐতিহ্যৰ ৰূপান্তৰ আৰু অন্যান্য প্ৰবন্ধ, পটপৰিৱৰ্তন, আঞ্চলিকতাবাদ আৰু অসম, স্বধীনতা সপোন আৰু দিঠক, উত্তৰণৰ সাধনা, কেৱল মানুহৰ আছে গান, তৰা আৰু বোকা, কালস্ৰোত আৰু কাণ্ডাৰী, সাহিত্য, সত্তা আৰু সাধনা।

এই প্ৰবন্ধৱলী হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলীৰ দুটা খণ্ডত এইদৰে শ্ৰেণীবিভাগ কৰা হৈছে—

প্ৰথম খণ্ড :

সাহিত্যতত্ত্ব আৰু দৰ্শন :

আধুনিকতাৰ সংজ্ঞা, উত্তৰ-আধুনিকতাবাদত এভূমুকি, আধুনিক আৰু আধুনিকতাবাদ, আধুনিকতাবাদৰ বিতৰ্কিত তাৎপৰ্য, আধুনিকতাৰ পিছত, আধুনিকতা : প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য, অতীত আৰু আধুনিকতা, কবিতাৰ বিচাৰ আৰু নতুন সমালোচনা, কবিতাৰ উৎস সন্ধানত : মতাদৰ্শ আৰু কল্পনা, কবিতাৰ উৎস সন্ধানত : লৰ্কা সম্পৰ্কে দুআষাৰ, কবিতাৰ ভৱিষ্যৎ আৰু সমাজৰ ভৱিষ্যৎ, উপন্যাসৰ আধুনিক সমালোচনা (প্ৰথম খণ্ড), উপন্যাসৰ আধুনিক সমালোচনা (দ্বিতীয় খণ্ড), বিংশ শতাব্দীৰ যুৰোপীয় সমালোচনা, ব্যাখ্যাৰ ব্যাখ্যান, সমালোচনাৰ সংকট, সমাজ আৰু সমালোচনা, নতুন সমালোচনাৰ যৱনিকা, সমালোচনাৰ কেন্দ্ৰ আৰু কক্ষপথ, সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰ আৰু পদ্ধতি, সমসাময়িক সাহিত্যতত্ত্ব আৰু সাহিত্যপাঠৰ প্ৰচলিত ধাৰা, প্ৰগতিশীল সাহিত্যৰ গতিপথ আৰু অন্তৰায়, সৰ্বাধুনিক সাহিত্যতত্ত্ব সম্পৰ্কে একাষাৰ, সাহিত্য আৰু বিজ্ঞান, বিজ্ঞান, মানৱতা আৰু সাহিত্য, জীৱনাদৰ্শ আৰু সাহিত্য, সাহিত্য আৰু মানৱতাবাদ, ঐতিহ্যৰ সৃষ্টি আৰু ৰূপান্তৰ, এ'লীয়ৎ আৰু ঐতিহ্য বিচাৰ, লুকাচ্ নে মাও চে' তুং, ব্ৰে'ষট বনাম লুকাচ্ : মাস্কীয়া সাহিত্য-তত্ত্বৰ বিতৰ্ক, অনুবাদৰ দৰ্শন, বাদ-অনুবাদ-বিবাদ, গ্ৰন্থ আৰু মানৱসভ্যতা।

অসমীয়া সাহিত্য :

মানুহ শংকৰদেৱ, কীৰ্তনপুথিৰ ৰসবিচাৰ, শংকৰদেৱৰ ভাবধাৰা আৰু বৰ্তমান যুগ, শংকৰদেৱৰ চৰিত্ৰ অধ্যয়ন, অংকীয়া নাট আৰু শংকৰদেৱৰ মৌলিকতা, বেজবৰুৱা আৰু নতুন জীৱনাদৰ্শ, অসমীয়া কবিতাৰ বিকাশত বেজবৰুৱাৰ স্থান, বাণীকান্ত কাকতি : শতবাৰ্ষিকীৰ সমীক্ষা, বাণীকান্ত কাকতি, নাৰী আৰু প্ৰেম, কৃষ্ণকান্তৰ পাণ্ডিত্যত এভূমুকি, আশ্বিকাগিৰী আৰু মানৱায়তন, যতীন দুৱৰাৰ প্ৰতি এটি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মাৰ সাধনা,

পৰ্বতিপ্ৰসাদ আৰু 'খেল ভঙা খেল', জ্যোতিপ্ৰসাদৰ শিল্পসাধনাৰ শিক্ষা, জ্যোতিপ্ৰসাদৰ চিন্তাধাৰাৰ বিৱৰ্তন আৰু সাম্প্ৰতিক চেতনাত জ্যোতিপ্ৰসাদ, জ্যোতিপ্ৰসাদৰ মানসিক সংকট আৰু তেওঁৰ উত্তৰণ, জ্যোতিপ্ৰসাদ, শিল্পৰ ভূমিকা আৰু মাৰ্ক্সবাদ, জ্যোতি-প্ৰতিভাৰ বিচাৰ, জ্যোতিপ্ৰসাদৰ অন্তৰ-সংস্কৃতিৰ ধাৰণা, জ্যোতিপ্ৰসাদৰ উত্তৰাধিকাৰ আৰু আমি, বিষ্ণু ৰাভাৰ সৌৱৰণত, বিষ্ণু ৰাভাৰ চিন্তাধাৰাৰ স্বৰূপ, বিষ্ণু ৰাভা আৰু জনজাতীয় ঐতিহ্য, বিষ্ণু ৰাভাৰ ব্যক্তিত্ব : মৈত্ৰী আৰু বিৰোধ, ৰঘুনাথ চৌধাৰীৰ স্মৃতি দিৱস, মফিজুদ্দিন আহমদ হাজৰিকাৰ আধ্যাত্মবাদ, ঐতিহ্য আৰু 'জীৱনৰ বাটত', মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা, আধুনিক অসমীয়া সমালোচনা : 'নতুন সমালোচনা'ৰ পয়োভৰ কাল, দেৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্যৰ বিষয়ে একাধাৰ, হেম বৰুৱাৰ কবিতা, অজিৎ বৰুৱা : কবিসত্তা আৰু ব্যক্তিসত্তা, নীলমণি ফুকনৰ কবিতা, হীৰেন ভট্টাচাৰ্যৰ ৰংশিঙা খংশিঙা, নিৰুপমা বৰগোহাঞিৰ উপন্যাস, নৰক দৰ্শনৰ বৃত্তান্ত : মামণি ৰয়ছম গোস্বামীৰ উপন্যাস, অসমীয়া প্ৰগতিশীল সাহিত্যৰ ঐতিহ্য, অসমীয়া গল্প-উপন্যাসত অসমীয়া সমাজৰ বুৰঞ্জী, অসমীয়া মধ্য শ্ৰেণী আৰু সাহিত্যত আধুনিকতা, অসমীয়া উপন্যাসৰ এশ বছৰ, অসমীয়া সাহিত্যৰ যুগ পৰিৱৰ্তন, অসমীয়া গল্প-উপন্যাসত সমাজচিন্তাৰ নমুনা : জোনাকী যুগ, আধুনিকতাবাদ আৰু অসমীয়া সাহিত্য, আধুনিক অসমীয়া সমালোচনাৰ এটি দ্ৰুত সমীক্ষা, শিশু-সাহিত্যৰ বিশ্বজনীনতা, ১৯৯০-৯১ চনৰ সাহিত্য।

ভাৰতীয় সাহিত্য :

ৰবীন্দ্ৰ-সাহিত্যৰ প্ৰাসঙ্গিকতা, উপন্যাসত ৰবীন্দ্ৰনাথৰ মানৱদৰ্শন, ৰবীন্দ্ৰনাথ আৰু আধুনিকতাৰ ধাৰণা, ৰবীন্দ্ৰমানসত বিজ্ঞান আৰু মানৱতা, ৰবীন্দ্ৰনাথ আৰু জনগণ : এটি পুনৰ্মূল্যায়ন, জীবনানন্দ প্ৰসঙ্গ, প্ৰকৃতি, জীবনানন্দ আৰু বিভূতিভূষণ

বিদেশী সাহিত্য :

শ্বেল্পপীয়েৰ আৰু আধ্যাত্মবাদ, ডি. এইচ. লৰেন্স আৰু আধুনিক মানৱতা, কাম্যু আৰু 'অচিন মানুহ'ৰ মাপকাঠি, কাফ্কা আৰু অবিশ্বাসৰ শাস্তি : 'দ্য ট্ৰায়েল' গ্ৰন্থৰ আলোচনা, ডষ্টোয়ে'ফস্কি আৰু ৰুছ বিপ্লৱ, পেব্ল' নেকুডা আৰু কবিতাৰ স্বৰূপ, এফ.আৰ. লীৱিছৰ গভীৰতা, লেনিনৰ সাহিত্যচিন্তা।

দ্বিতীয় খণ্ড :

সমাজ-ভাৱনা :

গান্ধীজীৰ সমাজবাদৰ ব্যুৎপত্তি, গান্ধীজীৰ সমাজবাদৰ নৈতিক দিশ, দাৰিদ্ৰ্যৰ নিৰ্ণয় আৰু নিৰাময়, দুৰ্নীতিৰ মুখ আৰু মুখা, দুৰ্নীতি, শ্ৰেণীসমাজ আৰু শাসনতন্ত্ৰৰ সংস্কাৰ, অসমীয়া মানুহে কাম-নকৰে কিয় ?, ৰবীন্দ্ৰনাথৰ ৰুছিয়া, সুৰুচিৰ অভিশাপ, সাম্প্ৰদায়িকতা, ভূতগ্ৰস্ত ঐতিহ্য : ৰবীন্দ্ৰনাথ আৰু গান্ধী, সমাজতত্ত্বৰ পোহৰত অসম আন্দোলন, সাম্প্ৰতিক ভাৰত আৰু মতাদৰ্শগত সংগ্ৰাম, জনগোষ্ঠীয় আন্দোলনৰ গতিপথ, ভাৰতীয় সমাজ-সভ্যতাৰ পুনৰ্নিৰ্মাণ, সাম্প্ৰদায়িকতা আৰু ভাৰতীয় ৰাষ্ট্ৰ, বৰ্তমান বিশ্বপৰিস্থিতি আৰু সমাজবাদৰ ভৱিষ্যৎ, অসমত জনগোষ্ঠীগত সমস্যা আৰু সমন্বয়ৰ পথ, বিশ্বায়ন প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কে, ভাৰতীয় গণতন্ত্ৰৰ সাম্প্ৰতিক সংকট, অসমৰ জনজাতীয় সমস্যাৰ পটভূমি।

ইতিহাস-চৰ্চা :

শ্ৰীমন্ত শংকৰ আৰু অসমৰ ইতিহাস, অসমৰ মধ্যবিত্ত সমাজৰ ইতিহাস, অসমৰ মধ্যবিত্ত সমাজৰ ইতিহাস : বিতৰ্ক, অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ সমস্যা, যুদ্ধ আৰু ৰাজনীতি :

অসম বুৰঞ্জীৰ এটা অজ্ঞাত দিশ, মোৰামৰীয়া বিদ্রোহ আৰু আহোম ৰাষ্ট্ৰৰ সংকট (অমলেন্দু গুহৰ মতৰ প্ৰতিবাদ), বুৰঞ্জীৰ মেৰঘৰ আৰু বামপন্থী বিদ্ৰান্তি, অসমৰ জাতীয় জীৱনত মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰা, ১ম খণ্ড, অসমৰ জাতীয় জীৱনত মহাপুৰুষীয়া পৰম্পৰা, ২ম খণ্ড, আদি ঊনবিংশ শতাব্দীৰ অসমৰ নৱ যুগৰ ওপৰত বঙালী প্ৰভাৱ, বিতৰ্ক : গ্ৰন্থপিং আৰু অসম, মথুৰামোহন বৰুৱা তেওঁৰ যুগ, বিয়াল্লিছৰ গণসংগ্ৰামৰ মূল্যায়ন, লোহিতচন্দ্ৰ নায়ক আৰু অসমীয়া জাতি গঠনৰ আদি যুগ, বুৰঞ্জী পঢ়াৰ গুৰুত্ব, নিম্ন বৰ্গৰ বুৰঞ্জী-চৰ্চা, অসমৰ বুৰঞ্জী ৰচনাৰ কেতবোৰ সমস্যা, আধুনিক অসম আৰু বুৰঞ্জীৰ বাণী।

মাৰ্ক্সবাদ-চৰ্চা :

মাৰ্ক্সবাদ আৰু যুক্তিবাদ, মাৰ্ক্সবাদ আৰু ধৰ্ম, শোধানবাদী চক্ৰবেহুত তৰুণ মাৰ্ক্স, মাৰ্ক্সবাদ আৰু মতাদৰ্শৰ সমস্যা, সংস্কৃতি, মাৰ্ক্স আৰু শোধানবাদী ধূৰ্তালি, মাৰ্ক্সবাদ আৰু জাতিসমস্যা, জাতিসমস্যা আৰু মাৰ্ক্সবাদৰ অপপ্ৰয়োগ, ভাৰতত মাৰ্ক্সবাদৰ চৰ্চা, সন্তীয়া চিন্তাৰ বিৰুদ্ধে : মাৰ্ক্সবাদৰ সূৰ্যগ্ৰহণ নে সূৰ্যাস্ত?, ফ্ৰেডেৰিক এংগেলছ আৰু মাৰ্ক্সবাদৰ বিকাশত তেওঁৰ অৱদান, সাম্যবাদী ইস্তাহাৰৰ ডেৰশ বছৰ।

৪.৪ হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু

ওপৰত উল্লেখ কৰা শ্ৰেণীবিভাজনেই স্পষ্ট কৰি দিয়ে যে হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তুৰে বহু বিশাল পৰিসৰৰ বিষয়বস্তু সামৰি লৈছে। ই তেওঁৰ চিন্তাৰ পৰিসৰৰ বিষয়েও পাঠকক ধাৰণা দিয়ে। প্ৰথম খণ্ডৰ সাহিত্যতত্ত্ব আৰু দৰ্শন, অসমীয়া সাহিত্য, ভাৰতীয় সাহিত্য আৰু বিদেশী সাহিত্য সামৰি লৈছে। ভাল সমালোচকে একোগৰাকী সাহিত্যিকক সঠিক মূল্যায়নেৰে চিৰকাললৈ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰে। তেনেদৰে তেনে সমালোচকৰ তুলাচনীত উঠা গ্ৰন্থ একোখনেও উক্ত ভাষাৰ সাহিত্যত মূল্যবান সম্পদ ৰূপে বিবেচিত হ'ব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে হীৰেন গোহাঁইয়ে শংকৰদেৱ, জ্যোতিপ্ৰসাদ বা বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা সম্পৰ্কে যি আলোচনা দাঙি ধৰিলে সি অসমীয়া সাহিত্যক পৰিপুষ্ট কৰাই নহয়; অসমীয়া সাহিত্য তথা সাহিত্যিকৰ সঠিক মানো নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়া বুলি ক'ব পাৰি। আকৌ, ভাৰতীয় সাহিত্যৰ বিশিষ্ট লেখক ৰবীন্দ্ৰনাথ, বিভূতিভূষণ বন্দোপাধ্যায় জীবনানন্দ দাশৰ আলোচনাই অসমীয়া পাঠকক সন্মুখত সেই লেখকসকলক গুণাৱলী দাঙি ধৰাৰ লগতে ভাৰতীয় সাহিত্য অধ্যয়নৰ প্ৰাসঙ্গিকতাও প্ৰতিপন্ন কৰিছে। তেনেদৰে বিদেশী সাহিত্যৰ নিৰ্বাচিত সাহিত্যিকসকলৰ—শ্বেক্সপীয়েৰ আৰু আধ্যাত্মবাদ, ডি. এইচ. লৰেন্স আৰু আধুনিক মানৱতা, কাম্যু আৰু 'অচিন মানুহ'ৰ মাপকাঠি, কাফ্কা আৰু অবিশ্বাসৰ শাস্তি : 'দ্য ট্ৰায়েল' গ্ৰন্থৰ আলোচনা, ডষ্টোয়ে'ফস্কি আৰু ৰুছ বিপ্লৱ, প্লেব'ল' নেক্ৰুডা আৰু কবিতাৰ স্বৰূপ, এফ.আৰ. লীৱিছৰ গভীৰতা, লেনিনৰ সাহিত্যচিন্তা আদি প্ৰবন্ধই অসমীয়া পাঠকক বিশ্বৰ শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্যিকসকলৰ লগত পৰিচয় কৰাই দিছে। 'সাহিত্যৰ সত্য' গ্ৰন্থত শ্বেক্সপীয়েৰৰ আধ্যাত্মবাদ সম্পৰ্কে হীৰেন গোহাঁইয়ে লিখিছে— "ঘপৰাই শ্বেক্সপীয়েৰৰ মহত্বৰ ফৰ্মুলা এটা উলিয়াই দিব নোৱাৰিলেও তেওঁৰ মহত্ব বিন্দুমাত্ৰ লাঘৱ নহয়। তথাপি তেওঁৰ প্ৰতি মোৰ অনুৰাগৰ অন্যতম কাৰণ এয়ে যে তেওঁ মানৱীয় অভিজ্ঞতাৰ প্ৰায় আটাইবোৰ দিশ কাব্যিক ভাবেৰে আলোকিত কৰি গৈছে। মানুহৰ জীৱন্ত চৰিত্ৰ আৰু আত্মিক মহিমা, মানুহৰ অধঃপতন আৰু দেৱত্ব লাভ, মানুহৰ

আনন্দ আৰু মানুহৰ দুখ, মানুহৰ সংসাৰ আৰু মানুহৰ আদৰ্শ সকলো যেন অবিস্মৰণীয় ভাবে তেওঁৰ কাব্য নাট্যত প্ৰতিভাত হৈছে।” (পৃ. ৮৭)।

দ্বিতীয় খণ্ডত সন্নিবিষ্ট প্ৰবন্ধসমূহে লেখকৰ সমাজ-সংস্কৃতি-ৰাজনীতি সম্পৰ্কীয় দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰিপক্বতাৰ প্ৰমাণ দিয়ে। মহাত্মা গান্ধী, সমাজবাদ, জনগোষ্ঠীয় সমস্যা, অসম আন্দোলন সম্পৰ্কে হীৰেন গোহাঁইৰ স্পষ্ট মত এই প্ৰবন্ধসমূহত প্ৰতিফলিত হৈছে। ‘অসমৰ জনজাতীয় সমস্যাৰ পটভূমি’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত জনজাতীয় দুৰ্দশাৰ কাৰণ বিশ্লেষণ কৰিছে এইদৰে— “অসমত ‘জনজাতীয় সমস্যা’ৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰাসকলে দেখিব যে সৌ সিদিনাখনলৈকে অসমত উচ্চ বৰ্ণৰ বা সুবিধাভোগী প্ৰতিপত্তিশালী গোষ্ঠীৰ লোকসকল আছিল মাটিৰ মালিক আৰু নিম্ন বৰ্ণৰ আৰু জনজাতীয় গোষ্ঠীৰ লোকসকল আছিল হালোৱা বা আধিয়াৰ। অৱস্থাপন্ন জনজাতীয় আছিল, কিন্তু তেওঁলোকৰ সংখ্যা আছিল নগণ্য। সমাজব্যৱস্থাৰপৰা তেওঁলোকে সৌ সিদিনাখনলৈকে সস্তীয়া শ্ৰম শোষণ কৰিব পৰা অধিকাৰ লাভ কৰা নাছিল। আজি জনজাতীয় সমস্যা যিমানেই জনজাতীয় মধ্যবিত্তৰ উত্থানে জটিল নকৰক, উপৰি উক্ত সামন্তবাদী অৱশেষেই সাম্ৰাজ্যবাদী আশীৰ্বাদেৰে অসমত জনজাতীয় দুৰ্দশাৰ ভিত্তি ৰচনা কৰিছিল।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাবলী ২, পৃ. ৫১৪)।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ-সাহিত্য সম্পৰ্কে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰা।

.....

.....

.....

.....

.....

৪.৫ ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা

বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা (১৯০৮-১৯৬৪)ৰ জন্ম নগাঁৱৰ পুৰণিগুদামত, বিখ্যাত খৰঙি বৰুৱাৰ বংশত। তেওঁ একেধাৰে লোকসংস্কৃতিবিদ, চুটিগল্পকাৰ, ঔপন্যাসিক তথা অধ্যাপক। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰতিষ্ঠা আৰু উন্নয়নতো তেওঁৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। অসমীয়া সাহিত্য জগতত তেওঁ ‘বীণা বৰুৱা’ আৰু ‘ৰাস্না বৰুৱা’ ছদ্মনামেৰে পৰিচিত। বিংশ শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকত ‘আৱাহন’ আলোচনীৰ যোগেদি তেওঁ চুটিগল্পকাৰ হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে। ‘পট-পৰিৱৰ্তন’ আৰু ‘আঘোণী বাই’ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ চুটিগল্প সংকলন। তেওঁ ৰচিত দুখন উপন্যাস— ‘জীৱনৰ বাটত’ (১৯৪৫) আৰু ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’ (১৯৫৮)। উপন্যাসক দুখনৰ বিশেষত্ব সম্পৰ্কে ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই কৈছে—“তেখেতৰ ‘জীৱনৰ বাটত’ (১৯৪৫), যুদ্ধোত্তৰ কালছোৱাৰ সাহিত্যৰ সিংহ-দুৱাৰ স্বৰূপ। এই উপন্যাস অসমীয়া নিম্ন মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ ৰূপায়ণ আৰু অসমীয়া গাঁৱলীয়া চৰিত্ৰ অধ্যয়নত, পাৰিবাৰিক জীৱনৰ প্ৰাত্যহিক চিত্ৰংকনত আৰু চৰিত্ৰৰ মানসিক অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰাত লেখকৰ দক্ষতা

উজ্জ্বলভাৱে প্ৰকাশ পাইছে। সমস্ত সামাজিক উপন্যাসৰ ভিতৰত জীৱন চিত্ৰণত এই উপন্যাসৰ লগত ফেৰ মাৰিব পৰা দ্বিতীয় এখন সহজে উলিয়াবলৈ টান হ'ব। এওঁৰে আন এটা ছদ্মনামত প্ৰকাশ হোৱা 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' (১৯৫৮), অসমৰ চাহ বাগানৰ জীৱনৰ সুন্দৰ আলেক্ষ্য। 'জীৱনৰ বাটত' ৰূপায়িত হোৱা তগৰ আৰু 'সেউজী পাতৰ কাহিনী'ৰ চনিয়া— এই দুটা চৰিত্ৰ বৰুৱাৰ অনুপম সৃষ্টি।" (অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, পৃ. ৩৯০-৯১)।

৪.৫.১ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'জীৱনৰ বাটত'

'জীৱনৰ বাটত' উপন্যাসৰ বিষয়বস্তু তগৰ চৰিত্ৰকেন্দ্ৰিক। গাঁৱৰ সহজ-সৰল ছোৱালী তগৰ। গাঁৱৰ মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ ছোৱালীৰ বিয়া উপলক্ষে সকলোৱে সহায়-সহযোগ আগবঢ়াইছে। তগৰ আৰু লগৰীয়াসকলো বিয়াৰ কামত ব্যস্ত। বিয়া উপলক্ষে মৌজাদাৰৰ ল'ৰা কৃষ্ণদত্তৰ বন্ধু কমলাকান্তও আহিছে। কমলাকান্তয়ো আলহী অভ্যৰ্থনাৰ কামত ব্যস্ত। এনেতে কমলাকান্তৰ হাতৰ বটাত খুন্দা মাৰি তগৰ হামকুৰি খাই পৰিল। তগৰ-কমলাকান্তৰ এয়াই চিনাকিৰ প্ৰাৰম্ভিক পৰ্যায়। বিয়াৰ শেষ হোৱাৰ পিছত তগৰে কমলাকান্তলৈ এখন তেবুল ক্লথ উপহাৰ দিয়ে। কমলাকান্তই প্ৰতিদানস্বৰূপে হাতৰ আঙঠি খুলি তগৰক পিন্ধাই দিয়ে। কিন্তু চহৰলৈ গৈ ৰায়বাহাদুৰৰ ছোৱালী সুপ্ৰভাৰ সৌন্দৰ্যত মুগ্ধ হৈ কমলাকান্তই তগৰক পাহৰি পেলালে।

তগৰৰ দেউতাকে তাইক ধৰণী মাপ্তৰলৈ বিয়া দিলে। বুকুৰ সমস্ত ভালপোৱাত শিল এছটা জাপি থৈ তগৰ সংসাৰত ব্যস্ত হৈ পৰিল। শাহুৰেকৰ অকথ্য গালি-গালাজো হজম কৰিবলৈ শিকিলে। কমলীৰ জন্মৰ পিছত অৱশ্যে শাহুৰেকে তাইক মৰমৰ দৃষ্টিৰে চাবলৈ ধৰিলে। ধৰণী দেশসেৱাৰ বাবে আগবাঢ়ি গৈ কাৰাগাৰ বৰণ কৰি শেষত যক্ষ্মা ৰোগত মৃত্যুক আকোৱালি লয়। ইফালে কমলাকান্তৰ ঘৰৰ অলংকাৰ চুৰি হোৱা অভিযোগত তগৰৰ ঘৰত খানাতালাচ কৰা হৈছে। কমলাকান্তক দেখি তগৰৰ মূৰ আচন্দ্রাই কৰিছে আৰু কমলাকান্তৰ ঘৰৰ পৰা থৰক-বৰক খোজেৰে ওলাই আহিছে। গোলাপ ডাক্তৰে কমলীক খেলিবলৈ দিয়া চিৰিঞ্জৰ টেমাটোত কমলাকান্তই তগৰক পিন্ধোৱা আঙঠিটো পোৱা গৈছে। সেই আঙঠি দেখা পাই কমলাকান্তৰ পূৰ্বৰ স্মৃতি মনলৈ ঘূৰি আহিছে।

উপন্যাসখনৰ কাহিনীৰ এই মূল ঘটনাংশৰ লগতে আন আন আনুষংগিক কথাযো গঠাই পাইছে যদিও তগৰৰ জীৱনত নিয়তিয়ে পেলোৱা প্ৰভাৱেই যেন উপন্যাসখনৰ আদি-অন্ত জুৰি আছে।

৪.৫.২ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ 'সেউজী পাতৰ কাহিনী'

ৰাস্তা বৰুৱা ছদ্মনামত ৰচিত 'সেউজী পাতৰ কাহিনী' উপন্যাসৰ পটভূমি অসমৰ চাহ বাগিচা। অৱশ্যে চাহ বাগিচাৰ অন্যান্য ঘটনাতকৈ ছনিয়া চৰিত্ৰৰ ওপৰত ঔপন্যাসিক গুৰুত্ব সৰ্বাধিক। ছনিয়া চৰিত্ৰৰ পৰিপুষ্টিত সহায়ক হৈছে নৰেশ্বৰৰ চৰিত্ৰ। 'অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা'ত ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই চনিয়া চৰিত্ৰটি সম্পৰ্কে এইদৰে লিখিছে—“ সঞ্চাৰিণী দীপশিখাৰ দৰে তাই পোহৰ সিঁচি গৈছে; বন হৰিণীৰ দৰে তাই চঞ্চল আৰু মুক্ত। সামাজিক বা গোষ্ঠীগত, সংস্কাৰৰপৰা তাই মুক্ত কাৰণেই সকলো অৱস্থাতে অকুণ্ঠচিত্ত। তাই জন্মত

বৰ্ণসংকৰ, বাপেক বগা চাহাব আৰু মাক বাগানৰ বনুৱা তিৰোতা। পিতৃ-মাতৃৰ স্নেহৰপৰা তাই সৰু কালৰপৰাই বঞ্চিত, পাৰিবাৰিক বা সামাজিক বন্ধনো তাইৰ নাই। এনে অস্বাভাৱিকভাৱে ডাঙৰ দীঘল হোৱা কাৰণেই তাইৰ বেপৰোৱা মনোভাব আৰু সংকোচহীন ব্যৱহাৰ গঢ়ি উঠিছে। তাই বুদ্ধিমতী আৰু সাহসী কিন্তু কুটিল নহয়। ৰামধেনুৰ বৰ্ণ-বৈচিত্ৰ্য তাইৰ ব্যৱহাৰ আৰু আচৰণত প্ৰকাশ পালেও অন্তৰত তাই গভীৰ বেদনা পুহি ৰাখিছিল। তাই পিতৃ-মাতৃহীন জৰাজ, আনৰ আশ্ৰয়ত ডাঙৰ দীঘল হয়। তাইৰ পৰিচয় নাই, কোনেও তাইক আপোন কৰি ল'বলৈ সাহ নকৰে। তাই জানে যে তাইক কোনোবাই বিয়া কৰালেও সুখী জীৱন যাপন কৰিব নোৱাৰে। নৰেশ্বৰক তাই ভাল পাইছিল তাৰ অকপট ব্যৱহাৰ আৰু মৰমৰ কাৰণে। ভাল পোৱাৰ পাত্ৰক জীৱনত অসুখী কৰিবলৈ তাই ইচ্ছা নকৰি বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ অগ্ৰাহ্য কৰি বাগিচাৰপৰা আঁতৰি গ'ল, কাৰণ বাগিচাতে থাকিলে নৰেশ্বৰৰ সান্নিধ্য আৰু অনুৰোধ পৰিহাৰ কৰা টান হ'ব। তদুপৰি বৈবাহিক বান্ধোনত সোমালে তাইৰ স্বাধীনতাও খৰ্ব হ'ব, কাৰণ তাইৰ মনটো মূলতঃ আছিল যাযাবৰী।” (পৃ. ১২৩) ছনিয়া বাগান এৰি যোৱাৰ পিছত নৰেশ্বৰেও বাগান ত্যাগ কৰিছে।

৪.৬ হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধৰ বিষয়বস্তু

ওপৰত আলোচনা কৰা দুয়োখন উপন্যাসৰে সমালোচনা সামৰি লৈছে হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধই। প্ৰবন্ধৰ আৰম্ভণিতে ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ ব্যক্তিত্ব সম্পৰ্কে কিছু কথা কোৱা হৈছে। পণ্ডিত, সংগঠক, দেশসেৱক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ সৃষ্টিশীলতা আৰু মৌলিকতা উদাৰ মানৱপ্ৰেম তথা জীৱন-তৃষাৰ প্ৰেৰণাত সঞ্জীৱিত বুলি লেখকে উল্লেখ কৰিছে। তেওঁৰ সৃষ্টিশীলতা গল্প, উপন্যাস আদিৰ মাজেৰে প্ৰকাশ হোৱাৰ দৰে অসমীয়া সাহিত্য, লোক-সংস্কৃতি আৰু মাৰ্গীয় সংস্কৃতিৰ গৱেষণাৰ জৰিয়তেও প্ৰকাশ লাভ কৰিছে।

তেওঁৰ ৰচনাসমূহৰ উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য হৈছে সূক্ষ্ম, নিখুঁত, ধৈৰ্যশীল পৰ্যবেক্ষণ আৰু বিস্তাৰিত বস্তুনিষ্ঠ অসন্ধান। এই দিশবোৰ অসমীয়া আৰু বাগানীয়া সমাজৰ অনুষ্ঠান-পৰব, ৰীতি-নীতি, আচাৰ-আচৰণৰ বিৱৰণত ধৰা বুলি লেখকে উল্লেখ কৰিছে। অসমীয়া মানুহৰ নৃতাত্ত্বিক দিশটো বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ উপন্যাসত উপন্যাসৰ মৰ্মৰ লগত একাত্ম হোৱাটোও লেখকে বিশ্লেষণ কৰি দেখুৱাইছে।

‘জীৱনৰ বাটত’ উপন্যাসৰ আৰম্ভণিত থকা বিয়া-ঘৰৰ বিৱৰণে তগৰ-কমলাকান্তৰ যৌৱনৰ উদ্ভাৱল পৰিৱেশকে প্ৰতিনিধিত্ব নকৰি মূল কাহিনীৰ লগত নিবিড়ভাৱে যিদৰে সম্পৰ্কিত; তেনেদৰে ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’ উপন্যাসৰ কাহিনীৰ লগত বাগানৰ বনুৱাসকলৰ নাচ আদিম বন্ধনমুক্ত, স্বাভাৱিক, স্বতঃস্ফূৰ্ত জীৱন-পিয়াসাৰ লগত জড়িত বুলি লেখকে তুলনা কৰি দেখুৱাইছে। ই ঔপন্যাসিকৰ মহত্বৰ এটা মন কৰিবলগীয়া দিশ। আকৌ, কাহিনীৰ মাজেৰে আবেগ-অনুভূতি প্ৰকাশক কথাবোৰ উপন্যাসিকে বৰ্ণনা কৰিলেও সেইবোৰক নিয়ন্ত্ৰিত ৰূপত ধৰি ৰাখিব পৰাটোও তেওঁৰ কৃতিত্ব। এই দিশৰ পৰা ৰবীন্দ্ৰনাথ, শৰৎচন্দ্ৰ, বিভূতিভূষণ আদি বাংলা ঔপন্যাসিকতকৈও বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা ব্যতিক্ৰম বুলি হীৰেন গোহাঁইয়ে উল্লেখ কৰিছে।

উপন্যাসৰ কাহিনীৰ অন্তৰালত প্ৰবাহিত হৈ থকা নৈতিক তথা দাৰ্শনিক জিজ্ঞাসাই উপন্যাসক পুৰাণ আদি ধৰ্মশাস্ত্ৰৰ লগত বিজাই চোৱাৰ অৱকাশ আনি দিয়ে। শিক্ষা-দীক্ষা-ঐতিহ্যৰপৰা পোৱা নৈতিক মূল্যবোধ আৰু দাৰ্শনিক চেতনাই ইয়াত ক্ৰিয়া কৰে বুলি হীৰেন গোহাঁয়ে উল্লেখ কৰিছে। এই দিশৰ পৰা বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ দুয়োখন উপন্যাসকে তেওঁ প্ৰপদী ধাৰাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব বিচাৰে।

প্ৰপদী উপন্যাসত সমাজতাত্ত্বিক অধ্যয়নো গুৰুত্বপূৰ্ণ বুলি তেওঁ প্ৰবন্ধটোত উল্লেখ কৰিছে। উনবিংশ শতিকাৰ ডিকেপ, থেক্ৰেইৰপৰা টমাছ হাৰ্ডীলৈকে সমাজতাত্ত্বিক বিচাৰো উপন্যাসৰ কল্পজগতৰ অঙ্গ বুলি তেওঁ কৈছে— “জীৱনৰ বাটত উপন্যাসে অসমীয়া সমাজৰ ওপৰত কি ৰায় দিছে, ব্যক্তি-জীৱনৰ বিকাশ আৰু পূৰ্ণতাত সেই সমাজে কেনে প্ৰভাৱ পেলোৱা দেখুৱাইছে, সেই বিচাৰৰ নৈতিক দিশ আছে। তেনেকৈ সেউজী পাতৰ কাহিনীত দেখিছোঁ সুস্থ, স্বাভাৱিক, সাৱলীল জীৱনৰ স্বতঃস্ফূৰ্তাৰ বাবে ছটফটাই থকা যৌৱনৰ গভীৰ যন্ত্ৰণা আৰু নৈৰাশ্য। প্ৰপদী উপন্যাসত সমাজখনেই মানুহৰ নিয়তি— কথাটো গেয়ৰ্গ লুকাচৰ।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৭) এনে দিশৰ পৰা দুয়োখন উপন্যাসকে প্ৰপদী উপন্যাসৰ শাৰীত ৰাখিছে সমালোচক হীৰেন গোহাঁয়ে।

চৰিত্ৰৰ দিশত দুয়োখন উপন্যাসকে প্ৰতিনিধিত্ব কৰা নাৰী চৰিত্ৰ তগৰ আৰু ছনিয়াৰ তুলনামূলক আলোচনাও হীৰেন গোহাঁয়ে দাঙি ধৰিছে। তগৰ অবলা; নিয়তি তথা সমাজৰ নীতি-নিয়ম মানি সকলো সহিব বিচৰা মহিলা। কমলাকান্তৰ দায়িত্বহীন পলায়নে তগৰক আজীৱন দুখৰ সাগৰত মেলি থৈ যায়। আনহাতে ছনিয়া সমাজৰ নীতি-নিয়মতকৈ নিজৰ বিচাৰ-বুদ্ধিকহে আগস্থান দিয়া ছোৱালী। তাইৰ নৰেশ্বৰৰ লগত বিবাহৰ বান্ধোনো অস্বীকাৰ কৰিছে। যিটো তগৰে কৰিব নোৱাৰিলে; পুৰুষতাত্ত্বিক সমাজৰ, পিতৃৰ আদেশ বিনা-প্ৰতিবাদে মানি ল'লে। ছনিয়া জন্মৰে পৰা অন্যায়ে আৰু বিদ্ৰোহৰ বিৰুদ্ধে ঠিয় দিব পৰা সাহসী ছোৱালী।

উপন্যাসত যৌনতাৰ বিষয়টোও সমালোচক হীৰেন গোহাঁয়ে যুক্তিৰে উপস্থাপন কৰিছে। ‘জীৱনৰ বাটত’ উপন্যাসত “কমালাকান্তৰ আশা এৰি ধৰণীকে সভক্তিৰে স্বামী হিচাপে গ্ৰহণ কৰা তগৰৰ অন্তৰৰ কোনোবা চুকত বৈ গৈছে অতৃপ্তি আৰু অপূৰ্ণতাৰ চেপা হুমুনিয়াহ। ৰাতিৰ ভয়ংকৰ সপোনৰ মাজেদি সাৰ পাইছে নিজৰ সজ্জন মনৰ এন্ধাৰ চকুত থকা সেই গ্লানিময় সত্যৰ ফেটীসাপ।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৭)। এয়া চিৰাচৰিত ভাৰতীয় নাৰীৰে যেন এখন বাস্তৱ চিত্ৰ। আনহাতে ছনিয়া ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত। নিজৰ প্ৰেমাঙ্গদ নৰেশ্বৰৰ বাবে, আনকি নিজৰ বাবেও এক অবুজ সাঁথৰ ছনিয়া। বাগানৰ মুক্ত পৃথিৱীত ছনিয়াৰ প্ৰেমাঙ্গদ নৰেশ্বৰক এ’লি ছেইমুৰে কাম-প্ৰবৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰিব বিচাৰে। বাগানৰ আন আন নাৰীয়েও পৰ পুৰুষৰ লগত যৌন কামনা চৰিতাৰ্থ কৰে বুলি দেখুৱাইছে। কিন্তু বাগান অবাধ যৌনতাৰ পৰিৱেশ থাকিলেও শ্ৰমিক শ্ৰেণীক কথা শোষণ তথা দাসত্বৰ বাবে তাত মানৱীয়তা খৰ্ব হোৱাটো মন কৰিবলগীয়া বুলি সমালোচকে উল্লেখ কৰিছে। এই সকলো অৱদমনৰ বিৰুদ্ধে মানুহৰ মৰ্যাদা আৰু বিদ্ৰোহৰ প্ৰতীক হৈছে ছনিয়া।

হীৰেন গোহাঁইৰ মতে উপন্যাসত যৌনতা মানৱ-জীৱনৰ প্ৰাথমিক সমল আৰু সম্ভাৱনাসমূহৰ প্ৰতীক। তেওঁ কৈছে— “উপন্যাসখনত যৌনতা যেন মানৱ জীৱনৰ প্ৰাথমিক

সমল বা সম্ভাৰনাসমূহৰ প্ৰতীক। অসুস্থ, বিকৃত পৰিৱেশত এই যৌনতা তথা জীৱনো বিকৃত, পংগু হয়। নানা ধৰণৰ কৃত্ৰিমতাই গঢ় লয়। নানাধৰণৰ ভঙামিয়ে মানুহৰ মনত অত্যাচাৰী বা উৎপীড়নকাৰী মানসিকতাৰ জন্ম দিয়ে। যিবিলাক মানুহ অস্বাভাৱিক যৌন-অৱদমনত অভ্যস্ত, সিহঁতেই প্ৰাম্য সমাজত বিধৱা নাৰী আদিৰ ওপৰত প্ৰচণ্ড নৈতিক অত্যাচাৰ চলাই এক অমানুষিক বাতাবৰণ ৰচনা কৰে।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৭-৪২৮)

উপন্যাস দুখনৰ বিষয়বস্তু, সমাজ, চৰিত্ৰ, নৃতাত্ত্বিক দিশ আৰু পৰিৱেশৰ তুলনামূলক আৰু যুক্তিনিষ্ঠ আলোচনাৰে সমালোচক হীৰেন গোহাঁইয়ে প্ৰপদী উপন্যাস হিচাপে দুয়োখনকে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

কোনবোৰ যুক্তিৰে বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাক মহান ঔপন্যাসিক হিচাপে বিচাৰ কৰিব পাৰি ? আলোচনা কৰা ।

.....

.....

.....

.....

.....

৪.৭ হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধৰ গদ্যশৈলী

হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধত অসমীয়া গদ্যশৈলীৰ বিভিন্ন বিশেষত্ব প্ৰকাশ পাইছে। তলত সেই বিশেষত্বসমূহ উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা হ’ল—

চিন্তামূলক গদ্য : এগৰাকী মননশীল সমালোচক হিচাপে হীৰেন গোহাঁইৰ গদ্য চৰ্চাত চিন্তামূলক গদ্যই প্ৰাধান্য পোৱাৰ দৰে আলোচ্য প্ৰবন্ধটোতো চিন্তামূলক গদ্যৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ দুয়োখন উপন্যাসকে প্ৰপদী উপন্যাস হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ যাওঁতে তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰা গদ্যশৈলী চিন্তামূলক গদ্যৰ নিদৰ্শন। উদাহৰণস্বৰূপে—

“উপন্যাস এখনক সমাজৰ আত্মচেতনাৰ দাপোণ বুলি ভবা হয়। সমাজৰ চৰিত্ৰ, মূল্যবোধ, গতিপথ আৰু লক্ষ্য উপন্যাসৰ জৰিয়তে একেধাৰে ৰূপায়িত আৰু বিবেচিত হয়। অৰ্থাৎ উপন্যাসৰ বাস্তৱবাদী প্ৰথাৰ অন্তৰালত এটা নৈতিক তথা দাৰ্শনিক জিজ্ঞাসা আছে। এই জিজ্ঞাসাই তাহানিৰ পুৰাণ আদি ধৰ্মশাস্ত্ৰৰ লগত এঠাইত উপন্যাসৰ ৰিজনি আনি দিছে। কাৰণ শিক্ষিত লেখক তথা পাঠকে উপন্যাসৰ ঘটনাৱলীৰ বিচাৰত বস্তুবাদী বিজ্ঞানতে ক্ষান্ত হ’ব নোৱাৰে। শিক্ষা-দীক্ষা-ঐতিহ্যৰপৰা পোৱা নৈতিক মূল্যবোধ আৰু দাৰ্শনিক চেতনা প্ৰয়োগ নকৰাকৈ নোৱাৰে। অৱশ্যে মানুহক প্ৰকৃতিৰ নিয়মৰ সম্পূৰ্ণ অধীন বুলি ধৰি লোৱা এটা প্ৰকৃতিবাদী ধাৰাও উপন্যাসত আছে। কিন্তু সেই ধাৰাৰ দৰ্শনে উপন্যাসৰ প্ৰপদী ধাৰাত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা নাই। এই পিনৰপৰা বিৰিঞ্চি বৰুৱাৰ দুয়োখন উপন্যাসতেই

ধ্ৰুপদী প্ৰভাৱ বা ধাৰাৰ সাঁচ সুস্পষ্ট।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৬)

বৰ্ণনামূলক গদ্য : একোটা বিষয় পাঠকৰ সন্মুখত সাৱলীলভাৱে উপস্থাপন কৰিবলৈ বৰ্ণনামূলক গদ্যই সহায় কৰে। হীৰেন গোহাঁইৰ আলোচ্য প্ৰবন্ধটোতো বৰ্ণনামূলক গদ্যই বিষয়বস্তু উপস্থাপনত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। প্ৰবন্ধটোৰ আৰম্ভণিতে বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ পৰিচয় প্ৰসঙ্গত এনে গদ্যৰ ব্যৱহাৰ হৈছে। যেনে—

“বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ সৃষ্টিশীলতা কেৱল তেওঁৰ গল্প, উপন্যাস, নাটকৰ মাজেদি ব্যক্ত হোৱা নাই। তেখেতৰ অফুৰন্ত কৰ্মোদ্যম আৰু অনুসন্ধিৎসা অসমৰ সাহিত্য, লোক-সংস্কৃতি আৰু মাৰ্গীয় সংস্কৃতিৰ গৱেষণাৰ জৰিয়তেও প্ৰকাশিত হৈছিল। সেইবোৰৰ খুটিনাটিৰ প্ৰতি তেখেতৰ মনোযোগ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। বাণীকান্ত কাকতিৰ দৰে দীপ্তিমান সাধাৰণীকৰণ, বহু বিসদৃশ তথ্যৰ সাদৃশ্যত আলোকপাত কৰিবপৰা সূত্ৰ, তেখেতৰ এনেবোৰ ৰচনাত বিৰল। কিন্তু সূক্ষ্ম, নিখুঁত, ধৈৰ্যশীল পৰ্যবেক্ষণ আৰু বিস্তাৰিত বস্তুনিষ্ঠ অসন্ধান তেখেতৰ এনেবোৰ ৰচনাত উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৬)

যুক্তিনিষ্ঠ গদ্য : ‘সেউজী পাতৰ কাহিনী’ উপন্যাসত বাগানৰ সামাজিক বান্ধোনমুক্ত পৰিৱেশতো ছনিয়া সুখী হ’ব নোৱাৰাৰ কাৰণ বিশ্লেষণ কৰোঁতে হীৰেন গোহাঁয়ে যুক্তিনিষ্ঠ গদ্যৰ আশ্ৰয় লৈছে। যেনে—

“তেনেহ’লে ছনিয়া সুখী হ’ব নোৱাৰিলে কেলেই? কেলেই তাই অন্ধকাৰত আত্মজাহ দিলে? নৰেশ্বৰেই বা বাগান এৰি আহিল কিয়? এইখিনিতে আধুনিক পুঁজিবাদী সমাজৰ নিকৰণ জটিলতা সুস্থ মানৱ সম্পৰ্কৰ অন্তৰায় হিচাপে চিহ্নিত হৈছে। বাগানৰ মালিক শ্ৰেণী যৌন-ব্যভিচাৰত লিপ্ত। অবাধ শোষণ, অবাধ লুণ্ঠন, অবাধ যৌন-ব্যভিচাৰৰ অনুকূল পৰিৱেশ। কোনোধৰণৰ প্ৰেম, নিষ্ঠা, আনুগত্যৰ স্থান তাত নাই। আনহাতে বাগানৰ শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ যৌন-জীৱন সুস্থ আৰু মুকলি হ’লেও অৰ্থনৈতিক শোষণ আৰু দাসত্ব (wage slavery)ৰ পিঞ্জৰাই তেওঁলোকৰ মনুষ্যত্ব খৰ্ব কৰিছে। সভ্য জগতৰ নৈতিক ভণ্ডামিৰপৰা মুক্ত এই মানুহচাম অৰ্থনৈতিক অৱদমনত নিষ্পেষিত আৰু পংগু। সেয়ে ত্ৰুষ্ক সপিনীৰদৰে ফোঁচ-ফোঁচাই উঠিছে ছনিয়াই।” (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৮)

ভাষা : হীৰেন গোহাঁইৰ ‘মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা’ প্ৰবন্ধৰ ভাষাৰ ওজস্বিতা গুণ মন কৰিবলগীয়া। ঔপন্যাসিকগৰাকীৰ মহত্ব প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ তেওঁ পৰিমিত ভাষাৰে নিজৰ যুক্তি আগবঢ়াইছে। ইংৰাজী বা বাংলা সাহিত্যিকৰ তুলনা দাঙি ধৰিলেও যথাসম্ভৱ অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ আৰু বাক্যৰেই তেওঁ আলোচনা আগবঢ়াই নিছে। প্ৰবন্ধটোত মাত্ৰ কেইটামানহে ইংৰাজী শব্দ আৰু বাক্যাংশৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। যেনে— wage slavery, bildungsroman, typical, human dignity, aberration, civilization, 'lighting out for the territories'।

বাক্যশৈলীৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে আলোচ্য প্ৰবন্ধত যৌগিক আৰু জটিল বাক্যৰ ব্যৱহাৰেই বেছি। উদাহৰণস্বৰূপে—

যৌগিক বাক্য : জন্মৰেপৰা অন্যায় আৰু শোষণৰ বিৰুদ্ধে তাই বিদ্ৰোহী। (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৭)

জটিল বাক্য : তেনেকৈ সেউজী পাতৰ কাহিনীত চাহবনুৱা সমাজৰ নাচৰ বিৱৰণ যেনে

সজীৰ আৰু সমৃদ্ধ তেনেকৈ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া এক আদিম বন্ধনমুক্ত, স্বাভাৱিক, স্বতঃস্ফূৰ্ত জীৱন-পিয়াসাৰ স্মৃতিৰ লগত নাচটোৰ সম্পৰ্ক। (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৬) **প্ৰশ্নবোধক বাক্য** : তেনেহ'লে ছনিয়া সুখী হ'ব নোৱাৰিলে কেলেই? (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৮) **নৰেশ্বৰেই বা বাগান এৰি আহিল কিয়?** (হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, পৃ. ৪২৮)

8.৮ সাৰাংশ (Summing up)

আধুনিক অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যলৈ হীৰেন গোহাঁইৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। সমাজ-সচেতন তথা চিন্তাশীল লেখকগৰাকীৰ বিশিষ্ট সমালোচনাই শংকৰদেৱ, জ্যোতিপ্ৰসাদ আদি স্বনামধন্য সাহিত্যিক সম্পৰ্কত নতুন দিশ উন্মোচন কৰাৰ দৰে 'মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা' প্ৰবন্ধৰ জৰিয়তেও ঔপন্যাসিকগৰাকীৰ প্ৰতিভা তথা বিশিষ্টতা সম্পৰ্কে আমাক অৱগত কৰাইছে। তেওঁৰ সমাজ-চেতনা, অসমীয়া মানুহৰ নৃতাত্ত্বিক দিশত আলোকপাত এই প্ৰবন্ধত দেখিবলৈ পোৱা যায়। তাৰ লগতে প্ৰপেদী সাহিত্যৰ গুণ কিদৰে বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ দুয়োখন উপন্যাসে বহন কৰিছে, সেই সম্পৰ্কেও যুক্তিনিষ্ঠ আলোচনা প্ৰবন্ধটোত আগবঢ়াইছে। হীৰেন গোহাঁইৰ ভাষা, গদ্যৰ বৈশিষ্ট্য আদি দিশে এই আলোচনাই সামৰি লৈছে।

প্ৰবন্ধটোৰ আঁত ধৰি বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাৰ উপন্যাস প্ৰতিভা সম্পৰ্কেও ইয়াত আভাস দিয়া হৈছে। দুয়োখন উপন্যাসৰে বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে কৰা পৃথক পৃথক আলোচনাই ঔপন্যাসিকগৰাকীৰ বিষয়ে অধিক জানিবলৈ সুবিধা কৰি দিব।

8.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample question)

1. হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ সাহিত্য সম্পৰ্কে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰা।
2. হীৰেন গোহাঁইৰ প্ৰবন্ধ-সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে নিজৰ ভাষাত বিৱৰি লিখা।
3. ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা আৰু তেওঁৰ উপন্যাস প্ৰতিভা আলোচনা কৰা।
4. পাঠ্য প্ৰবন্ধৰ আলমত বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাক মহান ঔপন্যাসিক হিচাপে প্ৰতিপন্ন কৰা।
5. হীৰেন গোহাঁইৰ 'মহান ঔপন্যাসিক বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা' প্ৰবন্ধৰ গদ্যশৈলী আলোচনা কৰা।

8.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Readings)

কটকী, প্ৰফুল্ল	:	ক্ৰমবিকাশত অসমীয়া কথাশৈলী
কোঁৱৰ, অপৰ্ণা	:	প্ৰাচীন অসমীয়া গদ্যশৈলী আধুনিক অসমীয়া গদ্যশৈলী ভাষাবিজ্ঞান উপক্ৰমণিকা
গোহাঁই, হীৰেন	:	সপোনৰ দিক্‌চৌ বনত ভাবিকালৰ খনিকৰ (জ্যোতিপ্ৰসাদ সমাজ আৰু সংস্কৃতি)

দাস, শোণিত বিয়জ আৰু বায়ন, মুনিন (সম্পা.)	:	হীৰেন গোহাঁই ৰচনাৱলী ১, ২
বৰগোহাঞি, হোমেন (সম্পা.)	:	অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী ষষ্ঠ খণ্ড
বৰুৱা, বীণা	:	জীৱনৰ বাটত
বৰুৱা, ৰাস্না	:	সেউজী পাতৰ কাহিনী
শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ	:	অসমীয়া উপন্যাসৰ ভূমিকা
শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰনাথ	:	অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত
শৰ্মাদলৈ, হৰিনাথ	:	অসমীয়া গদ্য-সাহিত্যৰ গতি-পথ

পঞ্চম বিভাগ
হোমেন বৰগোহাঞিৰ অসমীয়া চুটিগল্প (১৯৪০-৭০)

বিভাগৰ গঠন :

- ৫.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৫.৩ হোমেন বৰগোহাঞিৰ সাহিত্যকৃতিৰ পৰিচয়
- ৫.৪ অসমীয়া চুটিগল্পৰ পাতনি
- ৫.৫ হোমেন বৰগোহাঞিৰ চুটিগল্প বিষয়ক আলোচনা
- ৫.৬ হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাটিৰ বৈশিষ্ট্য
- ৫.৭ হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাৰ মূল্যায়ন
- ৫.৮ হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাটিৰ গদ্যশৈলী
- ৫.৮ সাৰাংশ (Summing up)
- ৫.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৫.১০ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

চুটিগল্প সাহিত্যৰ এক বিশেষ শাখা। পঢ়ুৱৈৰ মনোৰঞ্জনআৰু জীৱন বীক্ষা সজীৱ কৰি তোলাটোৱেই এইবিধ সাহিত্যকৃতিৰ অন্যতম উদ্দেশ্য। জীৱন আৰু জগতৰ পৰিদৃশ্যমান ঘটনাৱলী আৰু ইয়াৰ অন্তঃস্থলত নিহিত তাৎপৰ্য উদঘাটন কৰাই চুটিগল্পৰ লক্ষ্য। সেয়েহে আধুনিক যুগত চুটিগল্পই পাঠকৰ চেতনাত প্ৰভাৱ আৰু আলোড়ন বিস্তাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

বিশ্বৰ বিভিন্ন ভাষাৰ দৰেই অসমীয়া সাহিত্যতো চুটিগল্পই বিশেষ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। গল্পকাৰ বেজবৰুৱাৰ পৰা আৰম্ভ বিভিন্নজনৰ হাতত বিকাশ লাভ কৰিছে। সময়ৰ লেখ আৰু সংখ্যাৰ ফালৰ পৰা চাবলৈ গ'লে অসমীয়া গল্প সাহিত্যই বৈচিত্ৰ্যৰ সৃষ্টি কৰি আহিছে। গল্পকাৰসকলে বিষয়বস্তু আৰু আঙ্গিকগত দিশৰ পৰা নানান পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাও চলাই আহিছে। এই গল্পসমূহৰ যথাযথ মূল্যায়ন সময়ৰো দাবী।

হোমেন বৰগোহাঞিৰ এই প্ৰৱন্ধটিত তেখেতে ১৯৪০ চনৰ পৰা ১৯৭০ চন পৰ্যন্ত অসমীয়া চুটি গল্পকাৰসকলৰ অৱদান সম্পৰ্কে সম্যক বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত আপোনালোকে—

- অসমীয়া চুটিগল্পৰ বিকাশ সম্পৰ্কে আভাস লাভ কৰিব।
- হোমেন বৰগোহাঞিৰ সাহিত্যকৃতিৰ এক পৰিচিতি লাভ কৰিব।

- হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচিত প্ৰবন্ধটিৰ বিষয়বস্তু সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব।
- হোমেন বৰগোহাঞিৰ অসমীয়া চুটিগল্প বিষয়ক ধাৰণা আৰু বিশ্লেষণৰ সৈতে পৰিচিত হ'ব পাৰিব।
- অসমীয়া চুটিগল্প পৰিক্ৰমা (১৯৪০-৭০) সম্পৰ্কে সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

৫.৩ হোমেন বৰগোহাঞিৰ সাহিত্যকৃতিৰ পৰিচয়

অসমীয়া সাহিত্যক্ষেত্ৰলৈ হোমেন বৰগোহাঞিৰ অৱদান বহুমান্বিত। গল্প, কবিতা, উপন্যাস, ব্যক্তিগত ৰচনা, জীৱনমুখী সাহিত্য, আলোচনী সম্পাদনা, গ্ৰন্থ সম্পাদনাকে আদি কৰি সকলো দিশকে তেখেতে সমৃদ্ধ কৰিছে। বিশেষকৈ তেখেতৰ জীৱনমুখী সাহিত্যই অসমীয়া পঢ়ুৱৈক যথেষ্ট পৰিমাণে অনুপ্রাণিত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তেখেতে কিছু সংখ্যক গল্পৰ উপৰিও 'হেমন্তী' শীৰ্ষক এখনি কাব্য সংকলন, পিতাপুত্ৰ, হালধীয়া চৰায়ে বাওধান খায়, সাউদৰ পুতেকে নাও মেলি যায়, সুবালা, তান্ত্ৰিক, অস্তৰাগ আদি উপন্যাস, কেইবাখনো স্বাস্থ্য বিষয়ক গ্ৰন্থ, আত্মানুসন্ধান শীৰ্ষক আত্মজীৱনীমূলক ৰচনা, আত্ম দীপো ভৰ, মানুহ হোৱাৰ গোঁৱৰ, ধুমুহা আৰু ৰামধেনু, প্ৰেম আৰু মৃত্যুৰ কাৰণে, বিভিন্ন নৰক, এদিনৰ ডায়েৰি আদি জীৱনমুখী সাহিত্য সৃষ্টিৰ উপৰিও তেখেতে 'নাগৰিক', 'সূত্ৰধাৰ', 'সাতসৰী' আদি আলোচনী আৰু 'আমাৰ অসম' কাকতত সম্পাদনা কৰিছিল। প্ৰাঞ্জল তথা নিৰ্মেদ, আকৰ্ষণীয় গদ্যশৈলীৰে তেখেতে যিকোনো বিষয়বস্তুকেই অতিকৈ আকৰ্ষণীয়কৈ উপস্থাপন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। সামগ্ৰিক দৃষ্টিৰে চাবলৈ গ'লে অসমীয়া সাহিত্যৰ এগৰাকী প্ৰভাৱশালী গদ্যশিল্পী হিচাপে তেখেতে এখন সুকীয়া আসন লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। লগতে কনিষ্ঠ প্ৰজন্মৰ লেখকসকলকো অনুপ্রাণিত কৰিছে।

৫.৪ অসমীয়া চুটিগল্পৰ পাতনি

অসমীয়া চুটিগল্পৰ জন্ম হয় লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ হাতত। তেখেতে পোনতে অসমীয়া সাহিত্যত এইবিধ সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰে। সাধুকথাৰ ঐতিহ্যৰ পৰা আঁতৰি আহি বাস্তৱিক জগতৰ ঘটনা-পৰিঘটনা আৰু মানুহৰ আবেগ-অভিব্যক্তিৰে সিক্ত সাহিত্য ৰূপে চুটিগল্পৰ সৃষ্টি কৰে। অৱশ্যে বহু সময়ত তেখেতৰ গল্প আৰু সাধুকথাসমূহৰ মাজৰ সীমাৰেখা অস্পষ্ট। তৎসত্ত্বেও বহুকেইটা সাৰ্থক গল্পৰে তেখেতে অসমীয়া চুটিগল্পৰ বাটকটীয়াৰূপে চিহ্নিত হৈছে।

বেজবৰুৱাৰ পিছতেই শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী, নগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, হলিৰাম ডেকা, লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা, লক্ষ্মীনাথ ফুকন, হেম বৰুৱা, কৃষ্ণ ভূঞা, উমা শৰ্মা, চৈয়দ আব্দুল মালি আদি অলেখ গৰাকী গল্পকাৰৰ হাতত অসমীয়া গল্প সাহিত্যই ঠন ধৰি উঠে। মূলত জোনাকী, বাঁহী, উষা আদিৰ যোগেৰে বিকাশ লাভ কৰা অসমীয়া চুটিগল্পই

পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰে 'আৱাহন' আৰু 'ৰামধেনু'ৰ পাতত। 'জয়ন্তী'ত একাংশ গল্প প্ৰকাশ পাইছিল যদিও ইয়াৰ প্ৰভাৱ আছিল ক্ষীণ। কিন্তু আৱাহনৰ পাতত ভূমুকি মৰা একাংশ গল্পকাৰে অসমীয়া চুটিগল্পৰ গা গাৰি শকত কৰি তোলাৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিলে। বিশেষকৈ 'ৰামধেনু'ৰ যোগে আত্মপ্ৰকাশ কৰা গল্পকাৰসকলে এই যাত্ৰাক আৰু অধিক গতিশীল কৰি তুলিলে।

৫.৫ হোমেন বৰগোহাঞিৰ চুটিগল্প বিষয়ক আলোচনা

হোমেন বৰগোহাঞিয়ে তেখেতৰ 'অসমীয়া চুটিগল্প' (১৯৪০-৭০) শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত উল্লিখিত কালছোৱাৰ অসমীয়া চুটিগল্প আৰু গল্পকাৰৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। এই আলোচনাটি অসম প্ৰকাশ পৰিষদৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত 'অসমীয়া গল্প সংকলন' (দ্বিতীয় খণ্ড)ৰ পাতনি ৰূপে সংযোজিত কৰা হৈছে। তেখেতে পোনতে ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ যুগ বিভাজনৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। ১৮৩০ চনৰ পৰা ১৯৪০ চন পৰ্যন্ত এই সময়ছোৱাক 'বৰ্তমান যুগ' বুলি কোৱা হৈছে। কিন্তু ১৯৩৮ চনত বেজবৰুৱাৰ দেহাৱসানৰ পিছতেই অসমীয়া সাহিত্যত ৰোমাণ্টিক যুগৰো অৱসা ঘটিছে। বেজবৰুৱাৰ প্ৰভাৱ নোহোৱা হোৱাৰ লগতে অসমীয়া সমাজ জীৱন আৰু চিন্তাধাৰাতো কিছুমান পৰিৱৰ্তনৰ কাৰকে ভূমুকি মাৰিছিল বুলি তেখেতে উল্লেখ কৰিছে। এই সময়তে আত্মপ্ৰকাশ কৰা 'জয়ন্তী' আৰু 'আৱাহন'ৰ যোগেদি কেতবোৰ নতুনত্বৰ সঞ্চাৰ ঘটে। 'জয়ন্তী'তকৈ এইক্ষেত্ৰত 'আৱাহন'ৰ ভূমিকা আছিল অতি সক্ৰিয়। এইখন আলোচনীক কেন্দ্ৰ কৰি এক শক্তিশালী লেখক গোষ্ঠীৰ আত্মপ্ৰকাশ ঘটিছিল বুলি তেখেতে মন্তব্য কৰিছে। অৱশ্যে দ্বিতীয় মহাসমৰকালীন পৰিস্থিতিৰ বাবে আৱাহনৰ প্ৰকাশ স্থগিত হৈ পৰে আৰু উক্ত লেখক গোষ্ঠীৰ কলমো স্তব্ধ হৈ পৰে।

মহাযুদ্ধৰ অভিজ্ঞতা আৰু যন্ত্ৰণাই সম-সাময়িক লেখকসকলক কথাবোৰ নতুন ধৰণে বিবেচনা কৰি চাবলৈ অনুপ্রাণিত কৰে। অসমবাসী প্ৰত্যক্ষভাৱে যুদ্ধত লিপ্ত নহ'লেও আমাৰ সমাজ আৰু সাহিত্য ইয়াৰ সৰ্বগ্ৰাসী প্ৰভাৱৰ পৰা মুক্ত হৈ থাকিব নোৱাৰিলে। ইয়াৰ লগতে সংঘটিত ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাধীনতা আন্দোলন, ১৯৪৩ চনৰ অভূতপূৰ্ব দুৰ্ভিক্ষ, ১৯৪৬ চনৰ সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষ, দেশ বিভাজন, মহাত্মাৰ হত্যা আদি ঘটনাইও আমাৰ সমাজ আৰু সাহিত্যত প্ৰভাৱ পেলালে। ফলস্বৰূপে 'জয়ন্তী'ৰ উন্মেষ ঘটিল আৰু কেতবোৰ নতুন চিন্তাৰ সমাবেশ ঘটিল। ইয়াৰ ভিতৰত কাৰ্লমাৰ্ক্সৰ সাম্যবাদী চেতনা আৰু ছিগমণ্ড ফ্ৰয়েডৰ মনোবিশ্লেষণৰ প্ৰভাৱ সৰ্বাধিক।

মূলতঃ মাৰ্ক্সীয় জীৱনবীমা আৰু মানৱ মুক্তিৰ আদৰ্শৰে উদ্বুদ্ধ 'জয়ন্তী'ৰ সাহিত্য সৃষ্টিক এক সংঘবদ্ধ প্ৰচেষ্টাতো অৰিহণা যোগাইছিল। ইয়াৰোপৰি চল্লিশৰ দশকত সাহিত্য ক্ষেত্ৰখন উৰ্বৰ কৰি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত সাদিনীয়া বাঁহী, পঞ্চাশৰ দশকৰ ৰামধেনু, ষাঠিৰ দশকৰ নৱযুগ, মণিদিপ আৰু অসমীয়াৰ নাম উল্লেখযোগ্য। অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত বৰগোহাঞিয়ে সমগ্ৰ চল্লিশৰ দশকটো হতাশাগ্ৰস্ততাৰ দশকৰূপে

অভিহিত কৰিছে। সমগ্ৰ বিশ্বৰ লগতে অসমীয়া সাহিত্য ক্ষেত্ৰখনতো ইয়াৰ প্ৰভাৱ অনুভূত হয়। এই সময়ছোৱাৰ মাজেৰে যৌৱনপ্ৰাপ্ত হোৱা লেখকচামৰ সৃষ্টিতো ইয়াৰ প্ৰভাৱ প্ৰত্যক্ষ হয়। তেখেতে সৌৰভ কুমাৰ চলিহাৰ ‘কাৰ্লমাৰ্ক্স’? এৰা।’ নামৰ গল্পটিৰ প্ৰসংগ উত্থাপন কৰি কৈছে যে সম-সাময়িক আৰ্থ-সামাজিক পৰিৱৰ্তন আৰু ৰাজনৈতিক চেতনাৰ উমান ইয়াতো পাব পাৰি। একেদৰে গল্পকাৰ গৰাকীৰ ‘অশান্ত ইলেকট্ৰন’ গল্পটোৰো প্ৰাসংগিকতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। এই গল্পটিত সমসাময়িক সমাজ জীৱনৰ অস্থিৰতা আৰু অশান্ত চঞ্চলতাৰ অনুৰণন শুনা যায়। গল্পকাৰৰ পৰ্যবেক্ষণ আৰু উপলব্ধিয়ে ইয়াত বিস্তাৰ লাভ কৰিছে।

বৰগোহাঞিয়ে চল্লিশ আৰু পঞ্চাশৰ দশকৰ দৃষ্টিকোণৰ পাৰ্থক্যৰ কথাও উল্লেখ কৰিছে। তেখেতৰ মতে, সৌৰভ কুমাৰ চলিহাৰ গল্পত এই দিশটো প্ৰতিভাত হৈছে। চল্লিশৰ দশকৰ অস্থিৰতা আৰু ৰোমাণ্টিক প্ৰগতিশীলতাৰ সলনি পঞ্চাশৰ দশকত সি বিশ্বাসৰ সংকটলৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। গল্পকাৰৰূপে চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ বিষয়ে তেখেতে উল্লেখ কৰিছে যে, মধ্যবিত্ত সমাজৰ সদা পৰিচিত চৰিত্ৰৰাজি যেনে, গুণ্ডা, বেষ্যা, ঠগ, অপৰাধী আদিক তেওঁৰ গল্পৰ কেন্দ্ৰত স্থান দিলে। লগতে এই চৰিত্ৰসমূহক স্বকীয় বৈশিষ্ট্যৰে গল্পসমূহত স্থান দিছে। মূলতঃ পৰিস্থিতি বিশেষে নৰ-নাৰীৰ আনুভূতিক তথা আৱেগিক বৈচিত্ৰ্যক তুলি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। সেইফালৰ পৰা চাবলৈ গ’লে মানৱ মনৰ বহু উপস্থাপন আৰু উদঘাটন মালিকৰ গল্পৰ অন্তৰ্গত। লগতে বৰগোহাঞিয়ে উল্লেখ কৰিছে যে মানুহৰ বিভিন্ন সহজাত প্ৰবৃত্তি আৰু তাৰ তাড়নাত উদ্ভৱ হোৱা বিচিত্ৰ অনুভূতি মালিকৰ অধিকাংশ জনপ্ৰিয় গল্পৰ প্ৰধান বিষয়বস্তু।

চল্লিশৰ দশকৰ গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। তেওঁৰ বাহিৰে বাকীসকলে বিশেষ সাঁচ ৰাখিবলৈ সক্ষম নহ’ল। কিন্তু ১৯৫১ চনত বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ সম্পাদনাত ‘ৰামধেনু’ প্ৰকাশ হোৱাৰ লগে লগে পট পৰিৱৰ্তন হ’ল। বৰগোহাঞিৰ মতে অসমীয়া সাহিত্যৰ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ ফলবান পৰ্বৰ আৰম্ভণি হ’ল। ৰাজনৈতিক পট পৰিৱৰ্তনে এই সময়ৰ গল্পকাৰসকলক প্ৰভাৱিত কৰিছিল। অসমীয়া মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ বিকাশ আৰু বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ চাৰিত্ৰিক বিশেষত্বই গল্পকাৰসকলক ন-ন চিন্তাৰ খোৰাক যোগালে। লক্ষণীয় বিষয় এয়ে যে চল্লিশৰ দশকত পৰিলক্ষিত সামাজিক চেতনা পঞ্চাশৰ দশকত কিছু পৰিমাণে হ্রাস পাইছে। বিপৰীতে ব্যক্তিৰ অন্তৰ্জীৱন আৰু বহিৰ্জীৱনৰ বিভিন্ন অভিজ্ঞতাৰ প্ৰতিফলন ঘটিছিল।

পঞ্চাশৰ দশকৰ সাহিত্য বিশেষকৈ কবিতা আৰু চুটিগল্পত আধুনিকতাবাদী আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। এই প্ৰসংগত বৰগোহাঞিদেৱে চিৰিল কনলীৰ দৃষ্টিভংগীৰে উল্লেখ কৰি কৈছে, আধুনিক আদৰ্শ বা ভাৱধাৰাই ৰ enlightenmentৰ যুগৰ পৰা উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে প্ৰাপ্ত বৌদ্ধিক গুণৰাজিক সামৰি লৈছে। সেইবোৰ হ’ল— প্ৰাঞ্জলতা, ব্যংগ দৃষ্টি, সংশয় বা বৌদ্ধিক কৌতুহল, আংগিকগত পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা, জীৱন আৰু যুগৰ ট্ৰেজিক চেতনা। এইখিনিতে এচাম লেখকে আধুনিক ভাৱাদৰ্শ

আৰু বিশ্ব সাহিত্যৰ সৈতে থকা নিবিড় পৰিচয়োৰে অসমীয়া সাহিত্যিক সমৃদ্ধ কৰি তুলিলে। বৰগোহাঞিগেদেৰে পুনৰ অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিকতাবাদী গল্পকাৰ সৌৰভ কুমাৰ চলিহাৰ নাম উল্লেখ কৰিছে। মূলতঃ অস্তিত্ববাদী চিন্তাধাৰাই তেখেতৰ গল্পৰাজিক প্ৰভাৱিত কৰিছে বুলি ভবাৰ থল আছে। বিশেষকৈ চলিহাৰ গল্পত জীৱন সম্পৰ্কে সমসাময়িক ভাৱনা আৰু অভিজ্ঞতাৰ স্ফুৰণ দেখা যায়। ইয়াৰ পিচতেই অস্তিত্ববাদী দৰ্শনৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত লেখকৰ তালিকাত তেখেতে নিজৰ নামটোও অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে। জীৱন সম্পৰ্কীয় ভাৱনা আৰু নিঃসঙ্গ দায়িত্ববোধৰ চেতনাই বৰগোহাঞিগেদেৰে নিজৰ গল্পসমূহত ভুমুকি মৰাৰ কথাও উল্লেখ কৰিছে। তেখেতৰ ‘অক্টোপাচ’ নামৰ গল্পটোৰ প্ৰসংগত কৈছে যে মূল চৰিত্ৰৰ অভিজ্ঞতাত জীৱন সম্পূৰ্ণ অৰ্থহীন, এই অৰ্থহীনতাৰ অনুভৱে চৰিত্ৰটিৰ সমস্ত চিন্তা-চেতনা আৰু কাৰ্যকলাপ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছে। হোমেন বৰগোহাঞিগেদেৰে পঞ্চাশৰ দশকত ৰচিত অধিকাংশ গল্পৰ চৰিত্ৰই ছাত্ৰে কথিত men of bad faithৰ দ্বাৰা চিহ্নিত বুলি তেখেতে উল্লেখ কৰিছে।

১৯৪০ চন মানলৈ ৰচিত অধিকাংশ গল্পৰ বিষয়বস্তু হিচাপে নৰ-নাৰীৰ ৰোমাণ্টিক প্ৰণয়কেই প্ৰাধান্য দিয়া হৈছে। কিন্তু পঞ্চাশৰ দশকত দেখা দিয়া অভূতপূৰ্ব চিন্তা-চেতনাৰ জোঁৱাৰ যাঠিৰ দশকৰ প্ৰাৰম্ভতে স্তিমিত হৈ পৰাৰ উপক্ৰম হয়। সেয়েহে বৰগোহাঞিগেদেৰে অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ ইতিহাসত ত্ৰিশৰ দশক আৰু পঞ্চাশৰ দশকৰ অৰিহণা স্মৰণীয় আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বুলি উল্লেখ কৰিছে।

পঞ্চাশৰ দশকত অসমীয়া চুটিগল্পক সমৃদ্ধ কৰা এগৰাকী গল্পকাৰ হৈছে ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া। বিশেষকৈ, সৰ্বসাধাৰণৰ জীৱন সংগ্ৰাম জড়িত সমস্যাবলীকেই তেখেতে গল্পৰ বিষয় হিচাপে বাচি লৈছে। আণ্টন চেখভৰ গল্পৰ চৰিত্ৰসমূহৰ দৰেই শইকীয়াৰ গল্পৰ চৰিত্ৰসমূহৰ অভিজ্ঞতা অধিকাংশ ক্ষেত্ৰতেই জীৱনৰ অভিজ্ঞতা সম্ভূত। সৰল বৈখিক গাঁথনি আৰু শিল্পসন্মত মনোভংগীৰে তেখেতে মানুহৰ জীৱন প্ৰবাহৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ উত্থাপন কৰিছে। সূক্ষ্মতম আৰু সহানুভূতিশীল দৃষ্টিভংগীৰে তেখেতে সমূহৰ মাজৰ পৰা একাংশ চৰিত্ৰৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰিছে।

গল্পকাৰ মহিম বৰাৰ গল্পসমূহত অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱন গাঁথা আৰু প্ৰেম, বিবেকৰ দ্বন্দ্ব, অপৰাধবোধ, জীৱন সংগ্ৰাম, বিষণ্ণতা আৰু কাৰুণ্যৰ বিস্তাৰিত ৰূপ চিত্ৰায়িত হৈছে। তেখেতৰ গল্পৰ ব্যঞ্জনধৰ্মী ভাষা আৰু চিত্ৰকল্পৰ মাজত নিহিত হৈ আছে অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱনৰ হৃদস্পন্দন। বৰগোহাঞিগেদেৰে উল্লেখ কৰা তেখেতৰ গল্পৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্যটো হৈছে গল্পসমূহত প্ৰচ্ছন্ন হৈ থকা এক ব্যঙ্গ দৃষ্টি। লক্ষণীয় বা সংস্কাৰধৰ্মী ৰূপত প্ৰতিভাত নহয়, ইয়াৰ বিপৰীতে জীৱনৰ কাৰুণ্য বা ট্ৰেজেদীহে তেওঁৰ ব্যঙ্গ দৃষ্টিৰ মূল লক্ষ্য।

মহিম বৰাৰ দৰেই অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱনৰ অনুপম চিত্ৰৰে গল্প ৰচনাত প্ৰবৃত্ত লক্ষ্মীনন্দন বৰাৰ নামো উল্লেখযোগ্য। গ্ৰাম্য জীৱনৰ আশা-আকাংক্ষা, প্ৰেম-প্ৰীতি, সমস্যা, ৰীতি-নীতি আদিৰ চিত্ৰৰে তেখেতৰ গল্পৰাজি সমৃদ্ধ। তেখেতৰ গল্পসমূহত

সূক্ষ্ম কাৰিকৰী উপস্থাপনৰ অভাৱ থাকিলেও এক বিশেষ জীৱনধাৰাৰ বিশ্বস্ত দলিল ৰূপে ইবোৰৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে।

‘ৰামধেনু’ যুগৰ এগৰাকী গল্পকাৰ তথা এই আলোচনীখনৰ সম্পাদক হিচাপে বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ নামো উল্লেখযোগ্য। সুদক্ষ সম্পাদনা আৰু যুগ সচেতনতাৰে তেখেতে ৰামধেনু যুগৰ নেতৃত্বও লৈছিল। গল্পকাৰৰূপে ভট্টাচাৰ্যৰ বিশেষত্ব এয়ে যে, তেখেতৰ গল্পসমূহত এক আদৰ্শৰ প্ৰকাশ দেখা যায়। গল্পৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰৰ মাজেৰেই এই আদৰ্শবাদিতা পৰিলক্ষিত হয়। সমসাময়িক সমাজ জীৱন আৰু ৰাজনীতি গল্পসমূহৰ মূল উপজীব্য। বিশেষকৈ নাৰীৰ সামাজিক মৰ্যাদা, দাৰিদ্ৰ্য আৰু শোষণত পিষ্ট মানুহৰ যন্ত্ৰণা আৰু অধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ চেতনা, পৰিৱৰ্তনৰ দ্বিধা-দ্বন্দ্বত দৌলুপমান গ্ৰাম্য সমাজৰ চিত্ৰই তেওঁৰ গল্পত স্থান লাভ কৰিছে। তেখেতৰ সৃষ্টি সম্পৰ্কে বৰগোহাঞিদেৱে কৈছে যে, গল্পকাৰ হিচাপে বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ উল্লেখনীয় বৈশিষ্ট্য এয়ে যে অসমীয়া সাহিত্যত তেৱেঁই প্ৰথমবাৰৰ বাবে literature of commitment অৰ্থাৎ দায়বদ্ধ সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰিছে।

ৰামধেনু যুগৰ গল্পকাৰ যোগেশ দাসৰ গল্পত সৰ্বসাধাৰণ অসহায় মানুহ, তেওঁলোকৰ কৰুণ প্ৰতিচ্ছবি, নাৰীৰ যৌন স্বাধীনতা আদি বিষয়বস্তুৱে স্থান লাভ কৰিছে। সহজ-সৰল, উচ্ছাস বৰ্জিত ভাষাৰে গল্পসমূহ বৰ্ণনা কৰা হৈছে। বৰগোহাঞিৰ মতে নাটকীয়তাৰ প্ৰতি অনীহা, আদৰ্শাত্মক ভাৱপ্ৰৱণতা পৰিহাৰ আদি তেওঁৰ গল্পৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্য।

চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াৰ গল্পত মানৱিক প্ৰমূল্যবোধে অগ্ৰাধিকাৰ লাভ কৰিছে। তেখেতৰ দুই-চাৰিটা গল্পত আদৰ্শাত্মক ভাৱপ্ৰৱণতাও দেখা যায়। চৰিত্ৰৰ একমাত্ৰিক উপস্থাপনে তেখেতৰ গল্পৰ আবেদন বহু পৰিমাণে হ্রাস কৰিছে।

পঞ্চাশ-ষাঠিৰ দশকৰে পৰা গল্প চৰ্চা অব্যাহত ৰখা নিৰুপমা বৰগোহাঞিৰ গল্পত প্ৰগতিশীল সমাজ চেতনা আৰু নাৰীৰ আশা-আকাংক্ষা পূৰণৰ প্ৰতিচ্ছবি দেখা যায়। সমাজৰ ৰক্ষণশীল স্থিতিৰ বিৰুদ্ধে এক সৰৱ বিদ্ৰোহৰ সুৰ এই গল্পবোৰত শুনা যায়। বিশেষকৈ নৰ-নাৰীৰ প্ৰেম, বিবাহ আৰু সম্পৰ্কৰ মাজত বিৰাজমান সমস্যাবলী তেওঁৰ গল্পৰ বিষয়বস্তু হৈ পৰিছে।

পঞ্চাশৰ দশকৰ গল্পকাৰসকলৰ ভিতৰত ৰোহিনী কুমাৰ কাকতি আৰু মেদিনী চৌধুৰীৰ নামো উল্লেখযোগ্য। ৰোহিনী কাকতিৰ গল্পত মধ্যবিত্তীয় চিন্তা-চেতনা আৰু আত্মিক অৱক্ষয়ৰ চিত্ৰ প্ৰকাশ পাইছে। সেইদৰে মেদিনী চৌধুৰীৰ গল্পত গ্ৰাম্য সমাজৰ বৰ্ণিল চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হৈছে। অৱশ্যে দুয়োগৰাকী গল্পকাৰে কাহিনী কথনৰ কলাসুলভ শৈলী ভালদৰে ৰপ্ত কৰিব নোৱাৰাৰ বাবে পূৰ্ণতা লাভ কৰিব নোৱাৰিলে বুলি বৰগোহাঞিদেৱে মত প্ৰকাশ কৰিছে।

পঞ্চাশৰ দশকৰ শেষৰ ফালে ৰামধেনুৰ প্ৰভাৱ আৰু প্ৰসাৰ স্তিমিত হৈ পৰে। ষাঠিৰ দশকৰ বাতাবৰণে কিছু পৰিমাণে সৰ্বসাধাৰণৰ মোহভঙ্গ কৰিলে। ৰাজনৈতিক

অৱসাদ, আশাভঙ্গ, চীন-ভাৰত যুদ্ধ আদিয়ে দেশবাসীৰ উদ্যম স্তিমিত কৰি পেলাইছিল। আনহাতে নিবনুৱা সমস্যা আৰু অপৰিকল্পিত উচ্চ শিক্ষাৰ প্ৰসাৰো আছিল ইয়াৰ অন্যতম কাৰক। বৰগোহাঞিয়ে উল্লেখ কৰিছে যে এই দশকত সৃষ্টিশীল ৰচনাতকৈ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ সমালোচনাত্মক ৰচনাই প্ৰাধান্য লাভ কৰিলে। বিশেষকৈ হীৰেন গোহাঁই আৰু ভবেন বৰুৱাৰ সাহিত্য সমালোচনাই কেতবোৰ নতুন দিশৰ উন্মোচন কৰিলে। যাঠিৰ দশকত কেবাগৰাকীও লেখিকাই আত্মপ্ৰকাশ কৰে। প্ৰবীণা শইকীয়া, মামণি ৰয়ছম গোস্বামী, নীলিমা শৰ্মা আৰু অনিমা দত্তৰ নাম লেখত ল'বলগীয়া।

বিভিন্ন সামাজিক সমস্যাৰ লগতে পুৰুষ তান্ত্ৰিকতাৰ বিৰুদ্ধে এক সজাগ সুৰ তেওঁলোকৰ গল্পসমূহত শুনিবলৈ পোৱা যায়। তেওঁলোকৰ কোনো কোনো গল্পত সূক্ষ্ম মনস্তাত্ত্বিক অন্তৰ্দৃষ্টিৰো প্ৰকাশ ঘটিছে।

যাঠিৰ দশকত 'শীলভদ্ৰ' ছদ্ম নামেৰে আত্মপ্ৰকাশ কৰা ৰেৱতী মোহন দত্ত চৌধুৰীৰ গল্পত সাধাৰণ মানুহৰ সমস্যাৰাজি আৰু অনুভূতিয়ো ঠাই পাইছে। নৈতিক মূল্যবোধৰ সংকটো তেওঁৰ গল্পৰ অন্যতম বিষয় হৈ উঠিছে। আকৰ্ষণীয় কথনশৈলীৰে গল্পসমূহ আগবঢ়াই নিয়াত তেওঁ সিদ্ধহস্ত।

প্ৰণৱজ্যোতি ডেকাৰ গল্পৰ বৈচিত্ৰ্য তথা উপস্থাপন ৰীতি অতি আকৰ্ষণীয়। 'বেৰাৰিচ লাচ' শীৰ্ষক গল্পৰে পঢ়ুৱৈ সমাজৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা গল্পকাৰ গৰাকীয়ে সামাজিক ভণ্ডামি, মূল্যবোধৰ দ্বন্দ্ব আদিক এক ব্যঙ্গাত্মক শৈলীৰে উপস্থাপন কৰা দেখা যায়।

বৰগোহাঞিৰ চুটিগল্প বিষয়ক এই আলোচনাটিত তেখেতে অসমীয়া চুটিগল্পৰ (১৯৪০-৭০) এক সম্যক আভাস দাঙি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। বিভিন্ন গৰাকী গল্পকাৰৰ বিষয়বস্তু, চৰিত্ৰায়ণ, কথনশৈলী আৰু দৃষ্টিকোণৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা দেখা যায়। তেখেতৰ এই আলোচনাটিত অসমীয়া চুটিগল্পৰ বিৱৰ্তনৰ আঁৰত থকা কাৰকসমূহো ফঁহিয়াই দেখুৱাইছে।

আত্ম মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

হোমেন বৰগোহাঞিৰ অসমীয়া চুটিগল্প (১৯৪০-৭০) শীৰ্ষক প্ৰৱন্ধটিৰ আধাৰত 'আৱাহন'ৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা। (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

৫.৬ হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাটিৰ বৈশিষ্ট্য

হোমেন বৰগোহাঞিয়ে তেখেতৰ অসমীয়া চুটিগল্প (১৯৪০-৭০) বিষয়ক আলোচনাটিত অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ ঘাইকৈ বামধেনুৰ সময়ছোৱাৰ গল্পসমূহৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। এই বিশ্লেষণ কৰিবলৈ যাওঁতে তেখেতে সমসাময়িক আৰ্থ-সামাজিক তথা ৰাজনৈতিক প্ৰেক্ষাপটৰ কথাও সামৰি লৈছে। এনে কাৰকসমূহে কিদৰে আৰু কিমানখিনি গল্পকাৰসকলক প্ৰভাৱিত কৰিছে সেই কথাও ফাঁহিয়াই চাইছে। উল্লেখিত আলোচনাটিত আটাইবোৰ গল্প তথা গল্পকাৰৰ আলোচনা দাঙি ধৰাটো সম্ভৱপৰ নহ'লেও বৰগোহাঞিয়ে কেইগৰাকীমান উল্লেখযোগ্য গল্পকাৰৰ ৰচনাৰাজিৰ বৈশিষ্ট্য আৰু ইয়াত প্ৰতিফলিত সমসাময়িক প্ৰেক্ষাপট আৰু কাৰকসমূহৰো বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। প্ৰসংগত উল্লেখ কৰিব পাৰি যে অসমীয়া গল্প-সাহিত্য বিষয়ক আলোচনাৰাজিৰ মাজত একাধিক কাৰণত এই আলোচনাটি অধিক গুৰুত্বপূৰ্ণ। বিশেষকৈ বেজবৰুৱা প্ৰমুখ্যে প্ৰাক যুদ্ধকালীন প্ৰেক্ষাপটৰ মাজেৰেই অসমীয়া গল্পই কিদৰে সঁতি সলাইছে, সেই কথা তেখেতে আঙুলিয়াই দিছে। লগতে 'আৱাহন' আৰু 'বামধেনু'ৰ অৱদান তথা ভূমিকা সম্পৰ্কেও সাৱলীল বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। এনেবোৰ বৈশিষ্ট্যই অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ মূল্যায়ন প্ৰসংগত আলোচনাটিৰ গুৰুত্ব বৃদ্ধি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

আত্ম মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

হোমেন বৰগোহাঞিয়ে তেখেতৰ প্ৰৱন্ধটিত অসমীয়া চুটিগল্পৰ কোনবোৰ বৈশিষ্ট্য আঙুলিয়াই দেখুৱাইছে, আলোচনা কৰা। (৬০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....
.....
.....
.....

৫.৭ হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাৰ মূল্যায়ন

অসমীয়া গল্প সাহিত্যই সুদীৰ্ঘ পৰিক্ৰমাৰে সাহিত্যক্ষেত্ৰলৈ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ অৱদানৰ সৃষ্টি কৰি আহিছে। বেজবৰুৱাৰ হাতত জন্ম আৰু পূৰ্ণতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা গল্প সাহিত্যই নিজকে সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে। বিশেষকৈ 'আৱাহন' আৰু 'বামধেনু'ৰ যোগেদি অসমীয়া গল্প সাহিত্যই সু-প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে বুলি ক'লেও ভুল কোৱা নহ'ব। ইয়াৰ বিপৰীতে সময়ে সময়ে এই গল্প আৰু গল্পকাৰসকলৰ অৱদানৰ বিষয়ে সমালোচনা তথা বিশ্লেষণমূলক আলোচনাও হৈছে। এনে আলোচনাসমূহত কেতিয়াবা সম-সাময়িক গল্প সাহিত্যৰ বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে, আনহাতে কেতিয়াবা সামগ্ৰিক ইতিহাস তুলি ধৰাৰো চেষ্টা কৰা হৈছে।

বৰগোহাঞিদেৱৰ আলোচনাটিত যুদ্ধোত্তৰ যুগৰ অসমীয়া চুটিগল্প (১৯৪০-৭০)ৰ বিষয়ে এক অন্তৰ্দৃষ্টিকোণ সম্পন্ন বিশ্লেষণধৰ্মী আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। বিশেষকৈ, সমসাময়িক অসম তথা বিশ্বৰ আৰ্থ-সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু মনস্তাত্ত্বিক কাৰকসমূহে অসমীয়া গল্পকাৰসকলৰ মন আৰু মননত কেনে প্ৰভাৱ পেলাইছে, সেই সম্পৰ্কে যথাযথ তথ্যগত বিশ্লেষণ আগবঢ়োৱা হৈছে। সেইফালৰ পৰা এই আলোচনাটিৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম।

আত্ম মূল্যায়ন প্ৰশ্ন

হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচিত প্ৰবন্ধটিত প্ৰতিফলিত তেখেতৰ সমালোচনাত্মক দৃষ্টিকোণ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা। (৬০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

৫.৮ হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাটিৰ গদ্যশৈলী

অসমীয়া চুটিগল্প (১৯৪০-৭০) শীৰ্ষক আলোচনাটিত তেখেতে অসমীয়া চুটিগল্প বিৱৰ্তনৰ কথা ব্যক্ত কৰাৰ লগতে ইয়াৰ বিশ্লেষণমূলক আলোচনাও আগবঢ়াইছে। আলোচনাটি মূলতঃ বিশ্লেষণাত্মক হোৱা হেতুকে ইয়াৰ গদ্য ব্যাখ্যাধৰ্মী হৈ পৰিছে। ভাৱগধুৰ ভাষা অথচ সুযম শব্দৰ অৰ্থবহ প্ৰয়োগ এই আলোচনাটিৰ গদ্যশৈলীৰ অন্যতম বিশেষত্ব। সাধাৰণতে বৰগোহাঞিৰ গদ্যশৈলী সৰল, স্পষ্ট আৰু প্ৰাঞ্জল যদি এই নিবন্ধটিত তেখেতে মননশীল অথচ বিশ্লেষণাত্মক ভাষাৰ আশ্ৰয় লৈছে।

বিশেষকৈ, অসমীয়া চুটিগল্পৰ চল্লিশ আৰু পঞ্চাশৰ দশকৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক পটভূমি বিচাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে তেখেতে জটিল বাক্যৰো সহায় লৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে, “১৯৪২ চনৰ আগষ্ট মাহত আৰম্ভ হ’ল ঐতিহাসিক ‘ভাৰত ত্যাগ আন্দোলন’ —ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ শেষ সংগ্ৰাম। ১৯৪৩ চনত এটা মানৱ-সৃষ্ট অভূতপূৰ্ব দুৰ্ভিক্ষই বংগদেশত বহু লক্ষ মানুহৰ প্ৰাণ নাশ কৰিলে। ১৯৪৬ চনত কলিকতাত সংঘটিত হ’ল আধুনিক ভাৰতৰ ইতিহাসৰ আৰু এটা দূৰপণেয় কংলকজনক ঘটনা চৰকাৰী প্ৰৰোচনাত হিন্দু-মুছলমানৰ সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষ।”

আলোচনাটিত কেতিয়াবা আকৌ তেখেতৰ ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা অনুৰাগে আৱেগিক প্ৰকাশো লাভ কৰিছ। যেনে, “অসমীয়া সাহিত্যৰ এই যুগসন্ধিত নতুন প্ৰশ্নশীলতা আৰু আদৰ্শিক আন্দোলনৰ মুখপত্ৰ হিচাপে যিখন আলোচনীয়ে আটাইতকৈ

গুৰুত্বপূৰ্ণ ঐতিহাসিক ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল, সেই আলোচনীখন হ'ল ১৯৪৩ চনত কমল নাৰায়ণ দেৱৰ সম্পাদনাত নতুন ৰূপত প্ৰকাশ পোৱা 'জয়ন্তী।'

উক্ত বাক্যটিত লেখকৰ ভাৱেগৰ পূৰ্ণ প্ৰকাশ ঘটিছে। আনহাতে, নিৰ্মোহ বক্তব্যৰ উত্থাপনো লক্ষ্যগীয়া। উদাহৰণস্বৰূপে— “অসমীয়া সাহিত্যই এতিয়াও বিকাশ আৰু প্ৰকাশৰ মৌলিক পথ বাচি ল'ব পৰা নাই। ই ঘাইকৈ আহৰণধৰ্মী, অৰ্থাৎ পদে পদে এই সাহিত্যই অন্যান্য উন্নততৰ সাহিত্যৰ পৰা আৰ্হি আৰু প্ৰেৰণা সংগ্ৰহ কৰে। ফলত অসমীয়া সাহিত্যৰ আধুনিকতাবাদী আন্দোলনৰ নিজস্ব কোনো চৰিত্ৰ আছে বুলি ক'ব নোৱাৰি।”

লেখকৰ নিৰ্মোহ বিশ্লেষণ আৰু অন্তৰ্দৃষ্টিসম্পন্ন বিশ্লেষণে তেওঁৰ গদ্যশৈলীকো মননশীল তথা ভাৱগধুৰ কৰি তুলিছে। বিশেষকৈ সমালোচনাত্মক আলোচনাৰ বাবে আৱশ্যকীয় গদ্যশৈলীৰ ই পৰিপূৰ্ণ। সেইফালৰ পৰা চাবলৈ গ'লে হোমেন বৰগোহাঞিৰ সাহিত্য সমালোচনামূলক আলোচনা সীমিত হ'লেও আমাৰ আলোচিত নিবন্ধৰ গদ্যশৈলীয়ে তেখেতৰ অধ্যয়নপুষ্ঠতা, চিন্তাৰ স্পষ্টতা আৰু বক্তব্যৰ নিৰ্মোহ স্বৰূপ দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ পৰিসৰত তেখেতৰ এই আলোচনাটি এক অন্যতম সংযোজন।

৫.৯ সাৰাংশ (Summing up)

হোমেন বৰগোহাঞিৰ অসমীয়া চুটিগল্প বিষয়ক (১৯৪০-৭০) আলোচনাত যুদ্ধোত্তৰ অসমীয়া চুটিগল্পৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। আলোচকে জয়ন্তী, আৱাহন আৰু ৰামধেনু যুগৰ গল্পকাৰসকলৰ অৱদান সম্পৰ্কে বিশ্লেষণমূলক সমালোচনা দাঙি ধৰিছে। বিশেষকৈ সমসাময়িক আৰ্থ-সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু মনস্তাত্ত্বিক কাৰকসমূহে গল্পকাৰসকলৰ চিন্তা-চেতনাক কিদৰে প্ৰভাৱিত কৰিছে, সেই কথা ফাঁহিয়াই দেখুৱাইছে। অসমীয়া চুটিগল্পৰ সমৃদ্ধি তথা গল্পকাৰসকলৰ সৃষ্টি দক্ষতাৰ দোষ-দুৰ্বলতাসমূহো তেখেতে নিৰ্মোহভাৱে উত্থাপন কৰিছে। সেইফালৰ পৰা চাবলৈ গ'লে অসমীয়া গল্পৰ সমালোচনাত্মক আলোচনাৰ পৰিধিত উল্লিখিত নিবন্ধটো এক উল্লেখযোগ্য সংযোজন। আলোচক বৰগোহাঞিয়ে নাতিদীৰ্ঘ নিবন্ধটোত অসমীয়া চুটিগল্পৰ (১৯৪০-৭০) এখন সামগ্ৰিক চিত্ৰ তুলি ধৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। এনে আলোচনা আৰু অন্তৰ্দৃষ্টি সম্পন্ন বিশ্লেষণে সম-সাময়িক গল্পকাৰসকলৰ অৱদান সম্পৰ্কে যথাযথ মূল্যায়ন আগবঢ়াইছে।

৫.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Question)

- ১। হোমেন বৰগোহাঞিৰ প্ৰৱন্ধটিৰ আধাৰত জয়ন্তী, আৱাহন আৰু ৰামধেনুৰ অসমীয়া গল্প সাহিত্যলৈ অৱদানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।
- ২। হোমেন বৰগোহাঞিৰ আলোচনাটিৰ ভিত্তিত অসমীয়া গল্প সাহিত্যত প্ৰভাৱ পেলোৱা আৰ্থ-সামাজিক, ৰাজনৈতিক কাৰকসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।

- ৩। 'ৰামধেনু' যুগৰ অসমীয়া গল্প সাহিত্য সম্পৰ্কে এটি নিবন্ধ যুগুত কৰা।
- ৪। বৰগোহাঞিৰ সমালোচনাত্মক বিশ্লেষণ সম্পৰ্কে আলোচিত প্ৰবন্ধটিৰ আধাৰত তোমাৰ মতামত দাঙি ধৰি এটি নিবন্ধ যুগুত কৰা।
- ৫। অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু আৰু চৰিত্ৰায়ন সম্পৰ্কে বৰগোহাঞিদেৱৰ অভিমত সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা।

৫.১১ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- ১। প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা : অসমীয়া চুটিগল্পৰ অধ্যয়ন
- ২। পংকজ ঠাকুৰ (সম্পাদনা) : শতাব্দীৰ পোহৰত অসমীয়া চুটিগল্প
- ৩। ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী : আধুনিক গল্প সাহিত্য
- ৪। হৃদয়ানন্দ গগৈ (সম্পাদনা) : ৰামধেনু যুগৰ গল্প